

ΕΙΒΑΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΩΓΕΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΟΙΚΟΝ. & ΕΚΠΟ. ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

3.754

ΠΕΡΙ ΑΝΑΚΛΗΣΕΩΣ

ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

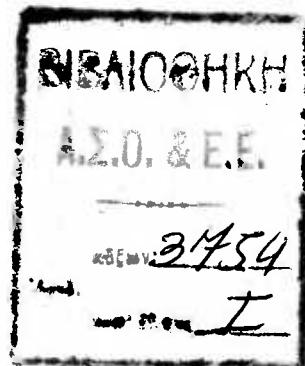
ΑΠΟ ΑΠΟΦΕΩΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΥΠΟ

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
1936 IX

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΩΓΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΟΔΙΑΣ
ΟΙΚΟΝ. & ΕΜΠΟΡ. ΚΠΠΑΤΙΝΗΣ

3.754

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων διακριτικὴ ἔξουσία τῆς διοικήσεως. Περιορισμοὶ αὐτῆς ὑπὸ κειμένων διατάξεων καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς νομολογίας. Γενικὴ νομοθετικὴ ρύθμισις τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων ἀλλαχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν. Εἰδικαὶ διατάξεις. Διάγραμμα τῆς ἐρεύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἡ ἔννοια τῆς ἀνακλήσεως

Ορισμός.

Διαστολὴ τῆς ἀνακλήσεως ἀπὸ τῆς ματαώσεως τῆς πράξεως. Διαστολὴ ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς παύσεως τῆς ίσχύος τῆς πράξεως. Πλήρωσις διαλυτικῆς αἰρέσεως ἢ διαλυτικῆς προθεσμίας.

Ἐρμηνεία καὶ διασάφησις τῶν διοικητικῶν πράξεων. Διόρθωσις. Ἀναδημοσίευσις.

Ἀναστολὴ ἐκτελέσεως τῆς πράξεως. Σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνάκλησιν.

Ἀνατροπὴ τῆς πράξεως δι' ἐτέρας αὐτοτελοῦς τοιαύτης. Διαστολὴ ἀπὸ τῆς ἀνακλήσεως.

Ἀνάκλησις κατ' ἐκτέλεσιν ἀκυρωτικῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπιχρατείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Τὸ δεδικασμένον καὶ αἱ διοικητικαὶ πράξεις

Τυπικὸν καὶ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον. Δικαιολογικὴ βάσις αὐτοῦ.

Θεωρίαι, ἀποδεχόμεναι τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον ἐπὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων ἢ ἐπὶ κατηγοριῶν αὐτῶν. Θεωρίαι ἀποκρούονται τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον ἀπὸ τῶν πράξεων τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Δικαιολογικὸς λόγος τοῦ ἀμετακλήτου τῶν διοικητικῶν πράξεων

Τὸ κεκτημένον δικαίωμα ὡς δικαιολογικὴ βάσις τοῦ ἀμετακλήτου τῶν διοικητικῶν πράξεων. Ἀνεπάρκεια τῆς βάσεως ταύτης ἐπὶ ἀμετακλήτου παρανόμου πράξεως, κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν νομολογίαν.

Ἡ σταθερότης καὶ ἀσφάλεια τῶν διοικητικῶν κατστάσεων ὡς δικαιολογικὸς λόγος τοῦ ἀμετακλήτου τῶν διοικητικῶν πράξεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

. Ἡ ἀμετάκλητος διοικητικὴ πρᾶξις

Τὰ διὰ τὴν δημιουργίαν ἀμετακλήτου διοικητικῆς καταστάσεως ἀπαιτούμενα στοιχεῖα.

- A. Πρᾶξις ἀτομικῇ. Διάκρισις καὶ κριτήριον τῶν κανονιστικῶν πρᾶξεων.
 - B. Δημιουργία δικαιιωμάτων. Ἀδυναμία γενικοῦ καθορισμοῦ τῶν δημιουργουσῶν δίκαια διοικητικῶν πρᾶξεων. Πρᾶξεις συστατικαὶ καὶ ἀναγνωριστικαί, εὐμενεῖς καὶ ἐπαχθεῖς. Ἀστυνομικαὶ ἀδειαί. Ἐνδεικτικὸς καθορισμός καὶ δικαστικὴ ἔκτιμησις. 1. Ἐγκύλιοι, πρᾶξεις χαριστικαί, πρᾶξεις προσωριναί. Ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως. 2. Πρᾶξεις ὑποχρεωτικαί, πρᾶξεις—ὅροι, διμερεῖς, πρᾶξεις ἔκτελεσθεῖσαι.
 - Γ. Πάροδος εἰλόγου χρονικοῦ διαστήματος. Ἡ πλημμελής πρᾶξις καὶ ἡ ἐντὸς εὗ. λόγου χρόνου ἀνάκλησις ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν. Ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου. Ἐφαρμογαί.
 - Δ. Καλὴ πίστις τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ πρᾶξις. Δόλος καὶ πταῖσμα ἐν γένει τοῦ διοικουμένου. Ἐφαρμογαί.
- Τὸ νομικὸν καθεστώς παρανόμου διοικητικῆς πρᾶξεως, ἦτις κατέστη ἀμετάκλητος διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου. Διαστολὴ ἀπὸ τῆς νομίμως ἐκδοθείσης πρᾶξεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Λόγοι αἱροντες τὸ ἀμετάκλητον τῆς πρᾶξεως

- α. Συναίνεσις. Ἀποχὴ ἀπὸ τῆς χρήσεως.
- β. Ἀθέτησις ὑποχρεώσεων.
- γ. Λόγοι δημοσίου συμφέροντος.
- δ. Μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν. Μεταβολὴ ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς σκοπίμοτης τῆς πρᾶξεως. Μεταβολὴ ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς νομιμότητος αὐτῆς. Μεταβολὴ ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Διαστολὴ ἀπὸ τῆς ἀπλῆς μεταβολῆς ἀντιλήψεων τῆς διοικήσεως.
- ε. Μεταβολὴ τῶν νομικῶν συνθηκῶν. Περιπτώσεις ἀναδρομικῆς ἰσχύος νεωτέρων διατάξεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τύπος καὶ συνέπειαι τῆς ἀνακλήσεως

Ρητὴ καὶ σιωπηρὰ ἀνάκλησις.

Διαδικασία καὶ τύπος τῆς ἀνακλητικῆς πρᾶξεως.

Ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀνακλήσεως.

Ἀριθμὸς διὰ τὴν ἀνάκλησιν ἀρχή. Ἰεραρχικὸς ἔλεγχος καὶ διοικητικὴ ἐποπτεία. Δικαστικὸς ἔλεγχος ἐπὶ τῆς ἀνακλητικῆς πρᾶξεως. Αἴτιολογία. Νόμῳ ρυθμιζομένη ἀνάκλησις καὶ ἔλεγχος αὐτῆς.

Συνέπειαι τῆς ἀνακλητικῆς πρᾶξεως. Χρονικά δρια ἰσχύος αὐτῆς. Ἀδυναμία ἀναδρομικῆς ἀνακλήσεως κανονιστικῶν πρᾶξεων. Ἀναδρομικὴ ἀνάκλησις παρανόμων ἀτομικῶν πρᾶξεων. Δικαιολογικὴ βάσις αὐτῆς. Παρεκκλίσεις ἐκ λόγων ἐπιεικείας πρὸς τοὺς διοικουμένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ‘Αγγελοπούλου Θ. : Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἐν Ἑλλάδι, ἔκδ. β’, 1923.
- Alibert J. : Le contrôle juridictionnel de l’administration, 1926.
- Andersen : Ungultige Verwaltungsakte, übersetzt von Pappenheim, 1927.
- Appleton J. : Le contentieux administratif, 1927.
- Βεγλερῆ Φ. : Ἡ συμμόρφωσις τῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, 1934.
- Benédicenti L. : Contributo allo studio della cosa giudicata nelle giuridizioni amministrative, 1930.
- Berthélémy H. : (Μετάφρασις μετὰ προσαρμογῆς ὑπὸ Μ. Στασινοπούλου). Διοικητικὸν Δίκαιον, ἔκδ. 1933, τόμ. Α’, 1935.
- Bonnard R. : Le pouvoir discrétionnaire des autorités administratives et le recours pour excès de pouvoir, 1923.
- » » La formation du droit par degrés dans l’œuvre d’Adolf Merkl, ἐν Revue du droit public, 1928.
- Dareste : Les voies de recours contre les actes de la puissance publique, 1914.
- Delbez : La révocation des actes administratives, ἐν Revue de droit public, 1928. Καὶ ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Σ. Παντούλου, 1932.
- Duguit L. : Traité de droit constitutionnel, 1923—1930, τόμοι 5.
- Fleiner F. : Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, 1928. Καὶ ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει ὑπὸ Γ. Στυμφαλιάδου, 1932.
- Font-Réault (P. de) : Les pourvois devant le Conseil d’Etat contre les décisions des autres tribunaux administratifs, 1930.
- Hatschek : Lehrbuch des deutschen und preussischen Verwaltungsrechts, 1931.

- Hauriou M.* : Précis de droit administratif et de droit public, 1927. Καὶ ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει μετὰ προσαρμογῆς ὑπὸ Δ. Τσουπλακίδη - Γ. Παπαχατζῆ, 1936.
- Herrnritt* : Grundlehren des Verwaltungsrechtes, 1921.
- Jellinek Georg.* : Gesetz und Verordnung, 1887.
- Jellinek Walter* : Verwaltungsrecht, 1929.
- » » Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908.
- » » Gesetz, Gesetzesanwendung und Zweckmässigkeitserwägung, 1912.
- Jèze G.* : Les principes généraux de droit administratif, τόμος 1ος (1925), 3ος (1926).
- Καρβελλᾶ Δ.* Περὶ τῆς αἰτιολογίας τῶν διοικητικῶν πράξεων, ἐν Ἐπιθεωρήσει Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, 1933.
- Kormann K.* : System der rechtsgeschäftlich. Staatsakte, 1910.
- Lahand P.* : Deutsches Reichsstaatsrecht, 1919.
- Μαραγκοπούλου Γ.* : Ἡ προθεσμία τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, 1936.
- Mayer Otto* : Deutsches Verwaltungsrecht, τόμ. 2, 1927.
- » » Zur Lehre der materiellen Rechtskraft in Verwaltungssachen, 1906.
- Merkel A.* : Allgemeines Verwaltungsrecht, 1927.
- Παπασταθοπούλου Δ.* : Θέματα Διοικητικοῦ Δικονομικοῦ Δικαίου, τόμ. Β'. Διοικητικὴ Δικαιοδοσία, 1932.
- Παπαφράγκου Στ.* : Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἔκδ. β', 1935.
- Παπαχατζῆ Γ.* : Ἡ ἔννοια τῆς διακριτικῆς εὐχερείας τῶν διδικητικῶν ἀρχῶν, 1934.
- Πράτσικα Χρ.* : Τὸ Δεδικασμένον κατὰ τὸ ἀστικὸν καὶ δικονομικὸν δίκαιον, 1929.
- Promsy Fr.* : Essai d' une théorie générale des autorisations administratives, 1923.
- Rechy (Réné de)* : Traité du domaine public, τόμοι 2, 1894.
- Regray P.* : Des faits de jouissance privative dont le domaine public est susceptible, 1900.
- Σαριπόλου Ν. Ν.* : Ἐλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον, τόμος Β', 1918.
- Schoen P.* : Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts, 1925.
- Welter* : Le contrôle juridictionnel de la moralité administrative, 1929.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο «ἀστυνομικὸν κράτος», ἡ διοίκησις, ἀποτελοῦσα τὴν ἐντονωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας καὶ ἔξαντλοῦσα σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἔδρα ἐλευθέρα παντὸς ἐλέγχου, καὶ δὴ δικαστικοῦ. Τὸ νομικὸν ἀπόφθεγμα in Polizeisachen κείνε *Appellation* φανερώνει πόσον δλίγον νοητὴ ἐφαίνετο τότε ἡ ὑπαρξία ἐνδίκου μέσου εἰς ζητήματα διοικητικά. ¹Αλλ' ἡ ἐλευθέρα αὕτη δρᾶσις τῆς διοικήσεως συνῆψε βραδύτερον ἄγῶνα πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς νομιμότητος καὶ τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας, εἰς τὸν ἄγῶνα δὲ τοῦτον ἀπώλεσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐδάφους της, τὸ δποῖον ἐκέρδισαν αἱ ὀλονὲν σαφέστεραι καθιστάμεναι ὁξιώσεις τῆς «πολιτείας δικαίου». Τὸ προϋπάρχον τεκμήριον πρωτοβουλίας τῆς διοικήσεως ἀνετράπη καὶ καθιερώθη τεκμήριον ἐλευθερίας τῶν διοικουμένων κατὰ τῶν διοικητικῶν ἐπεμβάσεων.

Πάντως ὅμως, διὰ μέσου τοῦ ἄγῶνος τούτου διέσωσεν ἡ διοίκησις ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης παντοδυναμίας της ὠρισμένας χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας, τῶν δποίων ἡ κυριωτέρα μὲν εἶναι ἡ λεγομένη διακριτικὴ ἔξουσία ἡ ἐλευθέρα ἐκτίμησις, εἴτα δὲ ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως αἰτιολογῷ τὰς πράξεις της καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ δικαστικαὶ ἀρχαὶ καὶ τέλος τὸ δικαίωμα αὐτῆς ὅπως ἀνακαλῇ τὰς πράξεις της ἐλευθέρως. ²Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς τοιαύτης ἀνακλήσεως δέον νὰ νοῆται ὃς περιλαμβανομένη ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ κατάργησις πράξεων νομίμων, ἀφ' εἰέρου δ' ἡ ἀκύρωσις παρανόμων.

Αλλ' οὐδ' αὐτὰ τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς διοικητικῆς ἐλευθερίας παρέμειναν ἀνεξέλεγκτα εἰς χεῖρας τῆς διοικήσεως. ³Η χρῆσις αὐτῶν ἐλέγχεται ἐν ὀνόματι τῆς νομιμότητος μέχρι τοιούτου βαθμοῦ ὥστε νὰ λέγηται ὅτι, καθὼς δὲν ὑπάρχει σήμερον πρᾶξις ἡ δποία νὺ μὴ περιέχῃ ἐν ἑαυτῇ ποσοστόν τι διακριτικῆς ἔξουσίας, ἔστω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐκλογῆς τοῦ εὐθέτου διὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς χρόνου, οὕτω δὲν ὑπάρχει καὶ πρᾶξις ἀπολύτως ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τῆς διοικήσεως, δυναμένη δηλαδὴ νὰ διαφύγῃ τὸν δικαστικὸν ἐλεγχον, ἀπὸ μιᾶς οἰαςδήποτε ἀπόψεως⁽⁴⁾. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ διοικητικὴ δικαιοσύνη,

1. Hauriou, Précis de droit administratif et de droit public, 1927, σ

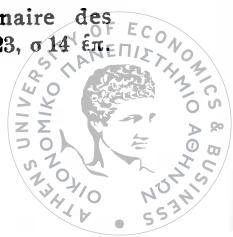
διατελοῦσα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ιδέας τῆς πολιτείας δικαίου, ηὔρυνεν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ἔλεγχον τῆς νομιμότητος ὡστε οὐ μόνον εἰσέδυσε μέχρι τῆς οὐσιαστικῆς διαγνώσεως τῆς καλῆς καὶ συμφώνου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς διοικήσεως κρήσεως τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας, ἀλλὰ καὶ ὑπερχέωσε τὴν διοίκησιν νὰ αἰτιολογῇ τὰς πράξεις αὐτῆς, καὶ δὴ ἐπαρκῶς καὶ μετ' ἀντικειμενικῆς ἀκριβείας, ἐκεῖ δύον ἔκρινεν δι τοῦτο ἐπιβάλλεται, τέλος δὲ προέβη καὶ εἰς τὸν οὐσιαστικὸν ἔλεγχον καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων ἐλευθερίας τῆς διοικήσεως.

Οὕτω τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως δπως ἀνακαλῇ τὰς πράξεις της, εἴτε νομίμους εἴτε παρανόμους, πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἀπόλυτον.³⁴⁰ Ἀσχέτως πρὸς τὴν θεωρητικὴν ἀμφισβήτησιν αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ δύον κατ' ἀρχὴν ἡ ὑπαρξίας τοιαύτης ἐλευθερίας ἀνακλήσεως ἀναγνωρίζεται, αὗτη περιορίζεται οὐσιωδῶς ὑπὸ κειμένων εἰδικῶν διατάξεων. Ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν περιπτώσεων τούτων ἀπομένον στάδιον ἐλευθερίας τῆς διοικήσεως περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν πράξεων αὐτῆς ἔχει ὑπαχθῆ στήμερον εἰς δεσμευτικοὺς κανόνας καὶ περιορισμούς, τοὺς δποίους διεμόρφωσεν ἡ νομολογία, χωροῦσα πάντοτε μὲ τὴν πρωτοπορείαν τῆς ἐπιστήμης.

Αἱ ὑπὸ τῆς κειμένης νομοθεσίας θεσπιζόμεναι διατάξεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων δύναται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας, ἢτοι α') εἰς ἐκείνας αἱ δποῖαι εἰσάγουσι γενικοὺς κανόνας, ἀποβλέποντας εἰς τὴν ϕύμισιν τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων γενικῶς, ἀποτελοῦντας δὲ τὰς γενικὰς δικονομικὰς ἀρχάς, τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διεπούσας τὰς πράξεις τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως, καὶ β') εἰς ἐκείνας αἱ δποῖαι, χωρὶς νὰ εἰσάγωσι τοιαύτας γενικὰς ἀρχάς, περιορίζονται νὰ ϕυμίσωσι τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων ϕύμισμένης μόνον κατηγορίας, καὶ δὴ τῶν ἐκδιδομένων εἰς ἐκτέλεσιν ϕύμισμένου μόνον νόμου, εἴτε χορηγοῦσαι φρτῶς τὸ δικαίωμα τῆς παρ^o ϕύμισμένης ἀρχῆς ἀνακλήσεως αὐτῶν, εἴτε καθιεροῦσαι ἀδυναμίαν τῆς διοικήσεως δπως προβῆ εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν, εἴτε τέλος καθιορίζουσαι, κατὰ κανόνα περιοριστικῶς, τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δποίας εἶναι ἐπιτεραμμένη ἡ ἀνάκλησις.

Διατάξεις τῆς πρώτης κατηγορίας, ἢτοι διατάξεις γενικοῦ περιεχομένου, ϕυμίσουσαι κατὰ τρόπον κοινὸν τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἀνάκλησιν

340 καὶ 346, Duguit, *Traité de droit constitutionnel*, τ. II 1930, σ 384, Weiler, *Le contrôle juridictionnel de la moralité administrative*, 1929, σ 276, ἔνθα καὶ ίδιαίτερον κεφάλαιον, ὑπὸ τὸν τίτλον «La disparition des actes discrétionnaires». Bl. καὶ R. Bonnard, *Le pouvoir discrétionnaire des autorités administratives et le recours pour excès de pouvoir*, 1923, σ 14 ἐπιστήμης

καθεστώς πάσης ἀδιακρίτως διοικητικῆς πράξεως ή τούλαχιστον εὐρείας κατηγορίας διοικητικῶν πράξεων, ἐλλείπουσι παρ' ἡμῖν, διὸ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων παρ' ἡμῖν παραμένει κατ' ἀρχὴν τούλαχιστον νομοθετικῶς ἀρρόθμιστον.

Ἐκ τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων, μνημονευτέος ἐνταῦθα ὁ αὐτοριακὸς νόμος τῆς 21 Ἰουλίου 1925 «περὶ διοικητικῆς διαδικασίας», ὅστις ἐν ἀρχῷ 68 αὐτοῦ ὁρίζει ἀνευ διακρίσεως ὅτι αἱ δημιουργήσασαι δίκαια πράξεις δὲν δύναται ν^ο ἀνακληθῶσιν, εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς ἐν τῷ νόμῳ μνημονευομένας περιπτώσεις δημοσίου συμφέροντος καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰς διατυπώσεις τὰς δποίας αὐτὸς ὁ νόμος ὁρίζει (¹). Τὰ αὐτὰ ὁρίζει καὶ περὶ τῶν παρανόμων πράξεων τῆς διοικήσεως, ἐκ τῶν ὅποιων ἐκτήθησαν δικαιώματα, πλὴν ἐκείνων, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ὅποιων ἐνεψυλλοχώρησε βαρεῖα παρανομία, ἐκ τῶν εἰδικῶς ἀπαριθμουμένων ἐν ἐδαφίῳ 3 τοῦ αὐτοῦ ἀρχῶν 68 (ἀναρμοδιότης, παράβασις ὅρου ή διατυπώσεως, ἐπιβαλλομένων ορτῶς ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ὑπὸ τοῦ νόμου).

Ἐκ τῆς γεομανικῆς νομοθεσίας μνημονευτέον τὸ κανονιστικὸν διάταγμα τῆς Βάρδης ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1864 «περὶ ὁργανώσεως τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως», τροποποιηθὲν καὶ συμπληρωθὲν διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 31 Αὐγούστου 1884, δπερ ἐν ἀρχῷ 43 εἰσάγει τὴν γενικὴν ἀρχὴν δτι δὲν ἐπιτρέπεται η ἀνάκλησις διοικητικῆς πράξεως, ἐξ ης παρόχηθησαν δικαιώματα, ἐπιτρέπεται δ^ο η ἀνάκλησις πράξεως ἐκδοθείσης κατὰ πλάνην η κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου (²). Τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων θεσπίζει γενικῶς καὶ ὁ πρωστικὸς «διοικητικὸς νόμος» ἐν ἀρχῷ 126, διὰ παράβασιν τοῦ νόμου (³).

Ἐν Γαλλίᾳ τοιαῦται γενικῆς φύσεως διατάξεις δὲν ὑφίστανται, τὸ δὲ καθεστώς τῆς ἀνάκλησεως διέπεται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τὰς δποίας καθιεροῖ η νομολογία.

Τὸ αὐτὸν καθεστώς διέπει καὶ παρ' ἡμῖν τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων, ἐλλειπούσης, ως ἐλέχθη, διατάξεως γενικῆς φύσεως, ου-

1. M e r k l , Allgemeines Verwaltungsrecht, 1929, σ 211 καὶ ἐπ.

2. «Die Behörde..... kann abändern oder ganz aufheben 1. wenn durch die Verfügung oder Entscheidung nicht eine Partei einen gesetzmässiger Anspruch bereits erworben hat..... 2. wenn eine erteilte Bewilligung oder Genehmigung erschlichen wurde, im Widerspruch mit einer Vorschrift des Gesetzes» κλπ. Βλ. περὶ τούτων ἐν W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ 270 καὶ Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908, σ 159. Ἐπίσης ἐν K. Grmann, System der Rechtsgeschäftlichen Staatsakte, 1910, σ 341 καὶ A. Naderse n, Ungültige Verwaltungsakte, ubers. von Pappenheim, 1927, σ 197.

3. W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt, σ 160.

θμιζούσης διὰ κοινῆς ἀρχῆς τὸ ζήτημα. 'Η ἐπὶ τούτου ἐπέμβασις τοῦ νομοθέτου περιορίζεται εἰς σποραδικὴν καὶ συμπτωματικὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀμετακλήτου ὡρισμένων μόνον διοικητικῶν πρᾶξεων, ἀνηκουσῶν εἰς εἰδικὴν κατηγορίαν ἥ ἔκδιδομένων εἰς ἐκτέλεσιν ὡρισμένου διοικητικοῦ νόμου.³ Εκ τῶν διατάξεων τούτων, ἥ σχετικῶς γενικωτέρου περιεχομένου εἶναι ἥ τοῦ ἄρρενος 17 τοῦ «περὶ τῶν καθηκόντων τῶν νομαρχῶν καὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν» Διατάγματος τῆς 5 Δεκεμβρίου 1845⁽¹⁾, συμφώνως πρὸς τὸ δποίον «ὅ νομάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα, ν' ἀναμορφώνη τὰς ἀποφάσεις του, δσάκις δι^ι αὐτῶν δὲν ἀπέκτησέ τις δικαίωμα, μήτε ἔχοντις μευσαν ὡς βάσις πρὸς ἀπόκτησιν δικαιώματός τυνος, μήτε ἔγιναν ἀμετάτρεπτοι δυνάμει ρητῆς διατάξεως τοῦ νόμου· δύναται δὲ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὅρον νὰ ἀναμορφώνῃ καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν προκατόχων του». Δεδομένου ὅτι πλεῖστοι τῶν διοικητικῶν νόμων ἀπονέμουσιν εἰς τὸν νομάρχην ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑπὸ αὐτῶν ωυθμιζομένων θεμάτων, ἥ ἰσχὺς τῆς ὡς ἄνω διατάξεως ἐκτίνεται ἐπὶ σημαντικῆς καὶ εὐρείας κατηγορίας διοικητικῶν πράξεων, τῶν δποίων τὸ καθεστώς ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ ἀνακλητοῦ αὐτῶν ωυθμίζει οὕτω διὰ γενικῆς ἀρχῆς.

Αἱ λοιπαὶ σχετικαὶ πρὸς τὸ θέμα διατάξεις τῆς κειμένης παρ⁴ ἡμῖν νομοθεσίας εἶναι ὅλως εἰδικαί, ἀφορῶσαι ἐκάστη ἀποκλειστικῶς πρᾶξεις ἔκδιδομένας κατ⁵ ἐφαρμογὴν ὡρισμένου μόνον διοικητικοῦ νόμου. 'Εκ τούτων, αἱ μὲν θεσπίζουσι ρητῶς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνακλήσεως τῶν πράξεων παρὰ τῆς διοικήσεως, καθιεροῦσαι τὸ ἀμετάκλητον αὐτῶν⁽²⁾, αἱ δὲ τούναντίον εἰσάγουσι ρητῶς τὴν εὐχέρειαν τῆς ἀνακλήσεως.

'Εκ τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας, μνημονεύομεν τὸ ἄρρεν. 67 τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου⁽³⁾, ὅπερ ὁρίζει ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπιτροπῶν ἀπαλλοτριώσεων εἶναι ὁριστικαὶ καὶ ἀμετάκλητοι, τὸ ἄρρενον 34 τοῦ περὶ σχεδίων πόλεων, κωμῶν, καὶ συνοικισμῶν τοῦ κράτους Ν.Δ τῆς 17 Ιούλιου 1923⁽⁴⁾, θεσπίζον τὸ ἀμετάκλητον τῶν ἐπὶ τῶν πράξεων ἀναλογισμοῦ ἀποζημιώσεων ἀπαλλοτριωθέντων ἀκινήτων ἀποφάσεων τοῦ 'Υπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας, τὸ ἄρρενον 8 τοῦ νόμου 4506⁽⁵⁾ περὶ καταστάσεως

1. Γεν. Κωδικοποίησις Θ 870.

2. Οἱ νόμοι ὅμιλοισι συνήθως περὶ πράξεων «τελεσιδίκων» ἥ «ἀνεκκλήτων» ἥ «ἀμετακλήτων». 'Η ιδιότης αὐτῆς ἀφορᾷ μόνην τὴν οἰκοθεν ὑπὸ τῆς διοικήσεως ἐπιχειρουμένην ἀνάκλησιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀκύρωσιν τῶν πράξεων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς 'Επικρατείας, κατόπιν προσβολῆς αὐτῶν δούλησεως ἀκυρώσεως: Σ. Ε. 180, 623 (1930), 318 (1934). Βλ. καὶ Σ. τ. Παπαφάντης, Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς 'Επικρατείας, ἔκδ. β', 1935, σ. 153.

3. Κωδικ. Δ. 31 Αύγ. 1935, Κῶδικ Νόμων 1935 σ 778.

4. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΒ 669.

5. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΔ 1161.

παθόντων ἐν πολέμῳ ἀξιωματικῶν, θεσπίζον τὸ ἀνάκλητον τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἔφαρμογὴν αὐτοῦ ἀποφάσεων τῆς Ἀνωτάτης τοῦ Στρατοῦ Ὅγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ἀριθμὸν 19 τοῦ νόμου 5607⁽¹⁾ περὶ κωδικοποίησεως τῆς φαρμακευτικῆς νομοθεσίας, ἀπαγορεύον τὴν ἀνάκλησιν χορηγηθεισῶν ἀδειῶν λειτουργίας φαρμακείων πρὸ τῆς παρελεύσεως τῶν ἐν αὐτῷ προθεσμιῶν, τὸ ἀριθμὸν 25 τοῦ περὶ κρατικῶν προμηθειῶν νόμου 4010⁽²⁾, δρίζον διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν Κρατικῶν Προμηθειῶν ἀποφαίνεται δριστικῶς καὶ τελεσιδίκως ἐπὶ τῆς παραλαβῆς τῶν προμηθειῶν κλπ.

Ἐκ τῶν εἰσαγούσῶν ορητῶς τὴν εὐχέρειαν τῆς ἀνακλήσεως διοικητικῶν πράξεων διατάξεων, μνημονευτέον τὸ ἀριθμὸν 150 τοῦ νόμου 4173⁽³⁾ περὶ δασικοῦ κώδικος, ὃς συνεπληρώθη διὰ τοῦ ἀριθμὸν 65 τοῦ νόμου 4687⁽⁴⁾, συμφώνως πρὸς τὸ διοικητικόν ἡ περὶ ἀναδασώσεως ἀπόφασις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπαλλοτρίωσις δύναται ν' ἀνακληθῇ ἐλευθέρως μέχρι τῆς τελεσιδικίας τῆς προσδιοριζόμενης τὴν εἰς τοὺς δικαιούχους πληρωτέαν ἀποζημίωσιν ἀποφάσεως τοῦ ἀριθμοδίου δικαστηρίου.⁽⁵⁾ Τέλος ὧδισμέναι διατάξεις νόμων καθορίζουσι τὰς περιπτώσεις καθ'⁶ ἀς ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάκλησις τῶν πράξεων, δι τοιοῦτος δὲ καθοδισμός, περιοριστικὴν ἔχων κατὰ κανόνα σημασίαν, δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀποκλείων τὴν πέρα τῶν περιπτώσεων τούτων ἀνάκλησιν.

Ἡ παροῦσα ἐργασία, ἀποβλέποντας εἰς τὴν μελέτην τοῦ διέποντος τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων καθεστῶτος, τοῦ διαμορφωθέντος διὰ τῆς νομολογίας, περιλαμβάνει δύο τινα : α') τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐννοίας καὶ τῆς δικαιολογητικῆς βάσεως τῶν περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων διαμορφωθέντων κανόνων καὶ β') τὴν ταξινόμησιν καὶ συστηματικὴν ἔκθεσιν τῶν κανόνων τούτων. Περὶ δὲ τῶν περιπτώσεων καθ'⁷ ἀς κειμένη διάταξις ωνθμίζει τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ ὧδισμένης κατηγορίας διοικητικῶν πράξεων προστίθενται ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος ὀλίγα τινά, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀρχῶν αἵτινες διέπουσι τὸν ἔλεγχον τῶν ἀνακλητικῶν ἐν γένει πράξεων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

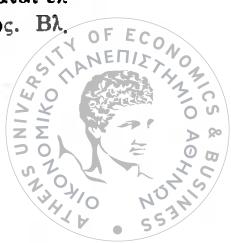
1. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΓ 281¹.

2. Γεν. Κωδικοποίησις Δ 737.

3. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΔ 725*.

4. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΔ 783*.

5. Βλ. σχετικῶς ἀποφ. Σ. Ε. 800/1931, 108/1932, ἐν σχέσει πρὸς τὴν καλὴν χρήσιν τῆς τοιαύτης περὶ τὴν ὄντακλησιν εὐχερείας. Βλ. καὶ κατωτέρω ἐν κεφαλ. 5' περὶ τοῦ δικαιοτικοῦ ἔλεγχου τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως. Καὶ σιωπηρῶς δύναται ἐκ συναφῶν διατάξεων τοῦ νόμου νὰ συναχθῇ τὸ ἐπιτρέπτον τῆς ἀνακλήσεως. Βλ. Kormann, System, σ 331.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΚΛΗΣΕΩΣ

Διὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνακλήσεως δηλοῦται ἡ ἐκ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως προερχομένη ὄλοισχερής ἢ μερικὴ ἀρσις τοῦ περιεχομένου διοικητικῆς τίνος πράξεως, εἴτε ἥθελεν ἐπακολουθήσει ἀντικατάστασις αὐτῆς δι᾽ ἐτέρας, ὅπότε ὑφίσταται μεταρρύθμισις⁽¹⁾ εἴτε μή. Περιλαμβάνει δ᾽ ἡ ἐννοία τῆς ἀνακλήσεως ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἀνάκλησιν νομίμων πράξεων τῆς διοικήσεως, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀνάκλησιν παρανόμων πράξεων αὐτῆς, ὅπότε πρόκειται περὶ ἀκυρώσεως τῶν πράξεων τούτων διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ, ὡς θέλει κατωτέρῳ ἔκτεθῆ.

Πρὸς τὴν ἀνάκλησιν δέον νὰ μὴ συγχέωνται ὡριμέναι διοικητικαὶ ἐνέργειαι, συνεπαγόμεναι μὲν νομικὰς συνεπείας συγγενεῖς πρὸς τὰς τῆς ἀνακλήσεως, πλὴν ὅμως διαστελλόμεναι ταύτης ἀπὸ ἀπόψεως ἐννοιολογικῆς, ὡς καὶ ἀπὸ πρακτικῆς, ἦτοι ἀρμοδιότητος, διαδικασίας ἐκδοσεως, κλπ.

Ἐκ τῶν τοιούτων διοικητικῶν ἐνεργειῶν, ὃν ἡ φύσις δέον νὰ διαστέλληται τῆς ἐννοίας τῆς ἀνακλήσεως, αἱ σημαντικώτεραι ἀνάγονται εἰς τὰς ἔξης κατηγορίας :

α') Ἀνάκλησιν δὲν ἀποτελεῖ ἡ ματαίωσις τῆς παραγωγῆς τῆς διοικητικῆς πράξεως, συντελουμένη διὰ τῆς διακοπῆς τῆς νομίμου πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς διαδικασίας. Ἐνταῦθα ἡ πρᾶξις δὲν ἐτέθη ἀκόμη εἰς ἵσχυν, ἡ δὲ διοίκησις, μεταβαλοῦσα ἀντιλήψεις περὶ τοῦ σκοπίμου ἡ τοῦ

1. Ο Κορμανη, *System*, σ 324, δέχεται διτ, δσάκις ἡ ἀρχὴ δύναται νὰ ἀνακαλέσῃ ὄλοσχερῶς, δύναται καὶ μερικῶς νὰ ἀνακαλέσῃ, ἦτοι νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν πρᾶξιν, διότι ἐν τῷ μείζονι περιέχεται καὶ τὸ ἔλασσον. Ἡ ἀποψις αὐτῇ εἶναι κατ' ἀρχὴν ὁρθή. Ἐπιφύλαξις ἐνδείκνυται διὰ τὰς περιπτώσεις καθ' ὃς ἡ ἀνάκλησις προέρχεται ἐκ προσταμένης ἡ ἐποπτευούσης ἀρχῆς. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς πράξεως τῆς ἱεραρχικῶς ὑφίσταμένης ἡ τῆς ὑπὸ ἐποπτείαν τελούστης ἀρχῆς δὲν περιέχει πάντοτε, ὡς ἔλασσον ἐν μείζονι, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς μεταρρύθμισεως τῆς πράξεως. Ἐν τῷ ἀστήσει τοῦ διοικητικοῦ ἐλέγχου, τὸ ἀνακαλεῖν ὄλοσχερῶς τὰς πράξεις τῶν ἐλεγχομένων ὅργανων δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔλασσον ἡ μείζον, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικῶς διάφορον τοῦ μεταρρυθμίζειν αὐτάς. Βλ. κατωτέρῳ ἐν κεφ. Σ περὶ τῆς ἀρμοδίας διὸ τὴν ἀνάκλησιν ἀρχῆς.

νομίμου τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, ματαιοῖ ταύτην, καθ' ἥν ἐποχὴν ἡ πρᾶξις δὲν ἔξεδηλώθη εἰσέτι ἐν τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ, ἀλλὰ παραμένει ὡς ἔσωτερικῆς φύσεως ἐνέργεια (*internum*) ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς διοικήσεως⁽¹⁾). Τοιαύτη ματαίωσις τῆς παραγωγῆς τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως εἶναι πάντοτε δυνατή, μὴ ἀποτελοῦσα ἀνάκλησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὴν καταχρηστικὴν ἔννοιαν, ἥτις ἀποδίδεται ὑπὸ τινῶν εἰς αὐτὴν⁽²⁾. Ἐνταῦθα ὑπάγεται ἡ ματαίωσις τῆς δημοσιεύσεως διοικητικῆς πρᾶξεως, ἔκδεδομένης ἡδη καὶ χρηζούσης κατὰ νόμον δημοσιεύσεως⁽³⁾). Τούναντίον, ἡ ματαίωσις τῆς κοινοποιήσεως διοικητικῆς πρᾶξεως, ἔκδοθείσης ἡδη καὶ δημοσιευθείσης, ἀποτελεῖ ἀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως ταύτης⁽⁴⁾, ἥτις ἔπαινε πράγματι συνιστῶσα ἔσωτερικὴν ἐν τῇ διοικήσει ἐνέργειαν, ἀφ' ἣς διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἔξεδηλώθη ἔναντι τῶν διοικουμένων. Πρὸς τὴν λύσιν ταύτην συμφωνεῖ καὶ ἡ ἑτέρα ἀρχὴ τῆς νομολογίας, καθ' ἥν ὁρισμέναι διοικητικαὶ πρᾶξις διὰ μόνης τῆς δημοσιεύσεως αὐτῶν καὶ πρὸ ἔτι τῆς κοινοποιήσεως καθίστανται ἀμετάκλητοι, ἐφ' ὅσον εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὸν νόμον⁽⁵⁾. Ἀλλὰ καὶ τῶν μὴ ἀμετακλήτων πρᾶξεων ἡ ματαίωσις μετὰ τὴν δημοσίευσιν κοινοποίησις ἀποτελεῖ σιωπηρὰν ἀνάκλησιν.

β') Πρὸς ἀνάκλησιν δὲν συγχέεται ἐπίσης ἡ φυσιολογικὴ παῦσις τῆς ἰσχύος τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως, ἐπερχομένη διὰ τῆς φυσικῆς ἐκλείψεως αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου τῆς πρᾶξεως⁽⁶⁾). Ἐπὶ παραδείγματι, προκειμένου περὶ ἀστυνομικῶν ἀδειῶν πραγματοπαγῶν, διὰ τῆς φυσικῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος ἐπέρχεται καὶ ἡ αὐτοδικαία λῆξις τῆς ἰσχύος τῆς ἀδείας, χωρὶς νὰ δύναται ἐνταῦθα νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀνακλήσεως αὐτῆς. Ἐπίσης παύει φυσικῶς ἰσχύουσα διαταγὴ κατεδαφίσεως ἐτοιμορρόπου παραπήγματος, ἐὰν τὸ παράπτηγμα τοῦτο, πρὸ πάσης ἐκτελέσεως τῆς διαταγῆς, καταστραφῇ ἐκ πυρκαϊᾶς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν προσωποπαγῶν

1. W. Jellinek, *Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen* 1908, σ. 68.

2. Kormann, *System*, σ. 326-327. Τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκδόσεως διοικητικῆς πρᾶξεως, μήπω τεθείσης εἰς ἰσχύ, ἀποκαλεῖ ὁ Kormann «ἀνάκλησιν καταχρηστικήν».

3. Σ. E. 452 (1933).

4. Σ. E. 574-576, 642-655, 657-670 (1934).

5. Βλ. κατωτ. κεφ. Δ', 2, β', ἐπὶ διορισμῶν ὑπαλλήλων.

6. 'Ο Μαγερ, *Deutsches Verwaltungsrecht*, τόμ. I, σελ. 252. 'Ο Κορμάν, *System*, σελ. 321, ἔκφραζει παραστατικῶς τὴν διαφορὰν μεταξὺ φυσικῆς παύσεως τῆς ἰσχύος τῆς πρᾶξεως καὶ τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς, λέγων ὅτι ἡ μὲν φυσικῶς παύουσα πρᾶξις θεωρεῖται ἀποθανοῦσα, ἐνῷ ἡ ἀνακαλουμένη (δοσάκις, ἔννοεῖται, ἀνακαλεῖται ἀναδρομικῶς) θεωρεῖται ὡς μηδέποτε ὑπάρχεσσα ἐν τῷ ζωῷ, *neicht ein Verstorbener, sondern einer, der nie gelebt hat*.

ἀδειῶν, ἐν περιπτώσει ἔκλείψεως τοῦ προσώπου εἰς τὸ ὅποῖον αὗται ἀφορῶσι· πρὸς φυσικὴν δὲ ἔκλειψιν τοῦ πράγματος δέον νὰ ἔξομοιωθῇ καὶ ἡ ἀπώλεια νομικῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, ἥτις ἀπετέλει αὐτὸ τὸ περιεχόμενον τῆς πράξεως. Οὕτως ἀδεια ἰδιαιτέρας χρήσεως δημοσίας πλατείας αὐτοδικαίως παύει ἴσχύνυσσα ἐν περιπτώσει καταργήσεως τῆς πλατείας ταύτης καὶ μετατροπῆς αὐτῆς εἰς πρᾶγμα κείμενον ἐντὸς τῆς συνολλαγῆς.

Πρὸς τὴν φυσιολογικὴν παῦσιν τῆς ἴσχύος τῆς πράξεως δέον νὰ ἔξομοιωθῇ καὶ ἡ ἐπερχομένη ἔνεκα πληρώσεως διαλυτικῆς προθεσμίας ἢ διαλυτικῆς αἰρέσεως, παρεντεθειμένης ἐν τῇ πράξῃ, ὡς καὶ ἡ ἐπερχομένη συνεπίᾳ χρονικῆς ἔξιντλήσεως τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, τυγχάνει περιῳδισμένης χρονικῆς διαρκείας, ὡς π.χ. ἀδεια ὑπαιθρίου πρατηρίου ἐν τόπῳ πανηγύρεως ἢ ἀδεια ἀπονσίας παρεχομένη εἰς δημόσιον ὑπάληλον. Τούναντίον διαστέλλεται ἀπὸ τῆς φυσιολογικῆς λήξεως τῆς ἴσχύος ἢ ἐπέλευσις γεγονότος ὅπερ ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ αὐτῆς τῆς πράξεως ἀνεγνωρίσθη ὡς λόγος ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, δι’ εἰδικῆς ἐν αὐτῇ ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως⁽¹⁾. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἡ πρᾶξις ὑπόκειται ἐφεξῆς εἰς ἀνακλησιν, τυγχάνουσα οὐ μόνον ἀνακλητῇ, ἀλλ’ ἐνδεχομένως καὶ ἀνακλητέα, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ εἰσέτι ἐπέλθει ἡ παῦσις τῆς ἴσχύος αὐτῆς, ἥτις θέλει συντελεσθῇ διὰ τῆς ἐπικειμένης ἐκδόσεως τῆς περὶ ἀνακλήσεως αὐτῆς πρᾶξεως.

Τέλος φυσιολογικὴν παῦσιν τῆς ἴσχύος τῆς πράξεως ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἔξιντλησις τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πράξεως, ὡς π.χ. ἡ παῦσις τῆς ἴσχύος τῆς περὶ κατεδαφίσεως ἑτοιμορρόπου οἰκίας διαδιαταγῆς, ἀφοῦ ἡ κατεδάφισις ἔλαβεν ἥδη χώραν⁽²⁾.

γ') Πρὸς ἀνάκλησιν δὲν ταυτίζεται ἡ διὰ νέας πράξεως ἐρμηνεία αἱρέσεως, καὶ διαστέλλεται τῆς διαλυτικῆς αἰρέσεως θέτει ἀφ' ἔστιτης ἐκτὸς ἴσχύος τὴν πρᾶξιν, ἐνῷ ἡ ἐπέλευσις τοῦ δι’ ὅπερ ἡ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως γεγονότος ἰδρύει ἀπλῶς διὰ τὴν διοίκησιν τὸ δικαίωμα, ἐνδεχομένως δὲ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, ίνα δι’ ἴδιας πράξεως προβῇ εἰς τὴν ἀνάκλησιν. Βλ. κατωτ. Κεφ. Δ', 1, δ'.

1. Ἡ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως διαστέλλεται τῆς διαλυτικῆς αἰρέσεως, κατὰ τὸ οὗτοι η πλήρωσις τῆς διαλυτικῆς αἰρέσεως θέτει ἀφ' ἔστιτης ἐκτὸς ἴσχύος τὴν πρᾶξιν, ἐνῷ ἡ ἐπέλευσις τοῦ δι’ ὅπερ ἡ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως γεγονότος ἰδρύει ἀπλῶς διὰ τὴν διοίκησιν τὸ δικαίωμα, ἐνδεχομένως δὲ καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, ίνα δι’ ἴδιας πράξεως προβῇ εἰς τὴν ἀνάκλησιν. Βλ. κατωτ. Κεφ. Δ', 1, δ'.

2. Καὶ τὴν παράλειψιν χρήσεως θεωρεῖ ὁ Otto Mayeर, D. Verw-R. τομ. I σ 252, ὡς λόγον φυσιολογικῆς παύσεως τῆς ἴσχύος τῆς πράξεως, δσάκις ὁ νόμος ὅριζει προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς δύοις ἡ πρᾶξις δέον νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογήν.

3. W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ 272, Σ.Ε. 192, 669 (1930), 81,133 (1931), 57,105, 259, 424, 441, 500, 1186 (1934). Ρητῶς ἐπιτρέπει τὴν τοιαύτην διόρθω-

'Η ἀληθὴς ἔννοια τῆς διορθώσεως περιορίζεται αὐστηρῶς εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν γραφικῶν ή λογιστικῶν σφαλμάτων, ἀποκλείει δὲ τὴν δημιουργίαν νέου τινὸς στοιχείου ἐν τῇ πρᾶξει. Διὰ τοῦτο ή τυχὸν νέα κοινοποίησις τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως, διωρθωμένης, ἡτοι ἀπηλαγμένης τῶν ἐν τῷ ἀρχικῷ κειμένῳ αὐτῆς ὑπαρξάντων γραφικῶν ή ἀριθμητικῶν σφαλμάτων, δὲν ἔχει κατ' ἄρχοντι τὴν δύναμιν ἵνα ἐκ νέου κινήσῃ ἰδίαν προθεσμίαν ἀσκήσεως ἐνδίκου κατ' αὐτῆς μέσου⁽¹⁾.

Παρέκκλισις ὅμως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης δικαιολογεῖται εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ή διόρθωσις ἐπέρχεται διὰ νέας εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως δημοσιεύσεως ὀλοκλήρου τῆς ὑποστάσης τὴν διόρθωσιν διοικητικῆς πρᾶξεως. Ἐὰν ἐν τῇ δευτέρᾳ καταχωρίσει ἔλαβον χώραν διορθώσεις πλημμελειῶν προφανῶς ἐπανορθωτέων διὰ τῆς κριτικῆς καὶ ἀναπληρωτέων διὰ τῆς ἐρμηνείας, ή ἀναδημοσίευσις θεωρεῖται γενομένη ἀπλῶς ἵνα ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν διορθουμένων, ή δὲ προθεσμία, ἀρχαίαν ἥδη ἀπὸ τῆς πρώτης δημοσιεύσεως μένει ἀνεπηρέαστος ἐκ τῆς ἀναδημοσίευσεως. Ἐὰν δημοσίη ἀναδημοσίευσις ἐπάγηται ἀλλοίωσιν τῆς ἔννοιας ή τῶν ἀριθμητικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πρᾶξεως, τοιαύτην ὕστε ὁ διοικούμενος ἢ τοι ἀδύνατον νὰ προέλθῃ εἰς αὐτὴν καταβάλλων τὴν κοινὴν ἐπιμέλειαν, νέα προθεσμία θεωρεῖται ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἀναδημοσίευσεως, ὡς πρὸς τὰ ἔξ αὐτῆς ἐπηρεαζόμενα τμῆματα τοῦ περιεχομένου τῆς πρᾶξεως⁽²⁾. Ὁρθὴ διπλωδήποτε είναι ή ἀξίωσις δύπις τοιαύται διορθώσεις ἐπέρχωνται οὐχὶ δι' ἀπλῶν σημειωμάτων, καταχωρίζομένων ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ κατὰ τὸν τύπον καὶ τὴν διαδικασίαν ἐκδόσεως τῆς οὗτωσὶ διορθουμένης πρᾶξεως. Τὴν αὐτὴν διαδικασίαν ὄφειλει ν' ἀκολουθῇ καὶ ή συ μ π λ ή ρ ω σ ι σ πρᾶξεως ἐκδεδουμένης ἥδη, ὡς π.χ. ή προσθήκη τῆς χρονικῆς διαρκείας ἐν διοικητικῇ ἀδείᾳ λειτουργίας ἐργοστασίου, ἐκ τῆς ὁποίας παρελειφθῇ ἐκ παραδομῆς διαδοτικός τῆς τοιαύτης διαρκείας, ἐνῷ κατὰ τὸν νόμον ὥφειλε νὰ εἶχε περιληφθῆ⁽³⁾.

σιν δ ἀριθμούς νόμος (Δ. 31 Αὐγ. 1935, Κώδικ Νόμων 1935 σ 778) ἐν ἀρθρῷ 67, προκειμένου περὶ πρᾶξεων χαρακτηριζομένων ὑπὸ αὐτοῦ ὡς ὁριστικῶν καὶ ἀμετακλήτων.

1. Κορμανη, System σ 214.

2. Βλ. Σ. E. 181 (1930). 'Η ἀπόφασις αὐτῇ, ἀνευ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ διακρίκτων, δέχεται ὅτι η προθεσμία ἀρχεται δι' ὀλόκληρον τὴν πρᾶξιν ἀπὸ τῆς διορθώσεως ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως. Βλ. λεπτομερῶς Γ. Μ αργαρίτη, Η προθεσμία τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, 1936, σ 12 ἐπ. Α.Π. 103/1934, βλ. καὶ γαλ. νομολ. ἐν ΕΕΝ γ 395.

3. Κορμανη, System σ 325-326.

‘Ως πρὸς τὴν ἐρμηγείαν, παρατηροῦτεον ὅτι αὕτη ἀνήκει κατ’ ἀρχὴν εἰς τὴν ἐκδοῦσαν τὴν ἐρμηνευομένην πρᾶξιν διοικητικὴν ἀρχὴν κατὰ τὸν κανόνα εἰς est interpretare cuius est condere. Οὐχ ἡτον ὁ δικαστὴς τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως ὀθεῖ τὸν ἔλεγχον τῆς νομιμότητος τῆς ἐρμηνευτικῆς πρᾶξεως μέχρις ἔξαριθμωσεως ἐὰν τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποτελεῖ πράγματι ἐρμηγείαν ἢ οὐσιαστικὴν ἀλλοίωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐρμηνευομένης⁽¹⁾). Προκειμένου δὲ περὶ πρᾶξεων αἰτινες ἔτυχον ἥδη ἐκτελέσεως καθ’ ὕρισμένην ἔννοιαν, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψαν πραγματικαὶ καταστάσεις, διαρκέσσασαι ἐπὶ μακρὸν καὶ δεούμεναι προστάσις, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐδέχθη ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτερφαμένη ἡ ἀνατροπὴ τῆς καταστάσεως ταύτης οὔτε βεβαίως δι’ ἀνακλήσεως, ἀλλ’ οὔτε ἐπίσης δι’ ἐρμηγείας, ἔστω καὶ ἂν ἡ τυχοῦσα ἥδη ἐκτελέσεως ἔννοια τῆς ἐρμηνευομένης πρᾶξεως ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη καὶ ἔχοηζε πράγματι ἐρμηνευτικῆς διασφάγσεως⁽²⁾.

δ’) Πρὸς ἀνάκλησιν ἐπίσης δὲν συγχέεται ἡ διοικητικὴ πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ διατάσσει, καθ’ ἥν ἔχει τυχὸν ἐκ τοῦ νόμου ἀρμοδιότητα, τὴν ἀναστολὴν ἡντὶ τῆς ἐκτελέσεως ἐτέρας διοικητικῆς πρᾶξεως.³ Ή παρ’ ἡμῖν νομολογίᾳ παρέχει τὸ παραδειγματικὸν ἀναστολῆς τῆς ἐκτελέσεως πρᾶξεως καθ’ ἥς ἡσκήθη αἰτησις ἀκυρώσεως, διαστέλλει δὲ τὴν τοιαύτην ἀναστολὴν ἀπὸ τῆς ἔννοιας τῆς ἀνακλήσεως⁽³⁾). Ἐν περιπτώσει ὅμως καθ’ ἥν ἡ ἀναστολὴ διατάσσεται ἐπ’ ἀρχιστον χρόνον καὶ ἄγει οὐσιαστικῶς εἰς ματαίωσιν τῆς ἴσχύος τῆς ἀναστελλομένης πρᾶξεως, εἰς τὸν δικαστὴν ἀπόκειται νὰ ἀνεύρῃ ἐκ τῇ τοιαύτῃ περὶ ἀναστολῆς ἐκτελέσεως πρᾶξει πρόθεσιν πρὸς οὐσιαστικὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀναστελλομένης πρᾶξεως καὶ νὰ ἐλέγῃ περαιτέρω αὐτὴν ὡς πρᾶξιν ἀνακλητικήν, ὑπαγομένην εἰς τοὺς διέποντας τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων κανόνας.

ε’) Ἀνάκλησιν ὅμοίως δὲν ἀποτελεῖ ἡ πρᾶξις δι’ ἥς ἀνατρέπεται, ἐν ὅλῳ ἦν μέρει, ἡ διὰ προηγούμενης διοικητικῆς πρᾶξεως δημιουργημένη νομικὴ κατάστασις διὰ λόγους ἀσχέτους πρὸς τὴν νομιμότητα καὶ τὴν σκοπιμότητα τῆς δημιουργησάσης τὴν κατάστασιν ταύτην πρᾶξεως.⁴ Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ αὐτοτελοῦς διοικητικῆς ἐνεργείας, ὑπαγομένης συνήθως εἰς ἰδίαν διαδικασίαν, ἡ ὁποία δὲν ταῦτίζεται ἐννοιολογικῶς πρὸς τὴν ἀνάκλησιν οὔτε συνεπάγεται οἵας καὶ ἡ ἀνάκλησις νομικὰς

1. Βλ. τὴν ἐν σ. 15 ὑποσημ. 3 παρατιθεμένην νομολογίαν τοῦ Σ. Ε. καὶ ιδίᾳ 771 (1933).

2. Σ.Ε. 82 (1934) : ἐφαρμογὴ ἀποφάσεως ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων.

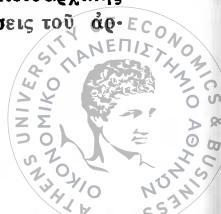
3. Σ. Ε. 177 (1932) : ἀναστολὴ ἐκτελέσεως πίνακος ἀρχαιότητος ἀξιωματικῶν Ἀστυνομίας Πόλεων, καθ’ οὓς ἡσκήθη αἰτησις ἀκυρώσεως.

συνεπείας: Ούτως ή λόγω ποινῆς άφαίρεσις τοῦ πτυχίου ἐργολάβου δημοσίων ἔργων δὲν συγχέεται πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως τῆς χορηγούσης τὸ πτυχίον. Ἡ ἀπόλυσις ὑπαλλήλου δὲν συγχέεται πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διορισμοῦ, ἐστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ ἔκτακτου ἢ δοκίμου ὑπαλλήλου, ὅπως; ἀντιστρόφως, ἡ ἀνάκλησις διορισμοῦ δὲν ἀποτελεῖ ἀπόλυσιν. Ἡ διαφορὰ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ μὲν ἀνάκλησις ἐπέρχεται διὰ λόγους ἔγκειμένους εἰς αὐτὴν τὴν ἀνακαλούμενην πρᾶξιν, ἀφορῶντας δ' εἴτε εἰς τὴν νομιμότητα εἴτε εἰς τὴν σκοπιμότητα αὐτῆς, ἐνῷ τούναντίον ἡ διὰ νέας αὐτοτελοῦς πρᾶξεως ἀνατροπὴ τῆς διὰ προηγούμενης διοικητικῆς πρᾶξεως δημιουργηθείσης καταστάσεως στηρίζεται εἰς ἵδια γεγονότα καὶ σκέψεις, ἀφορώσας αὐτοτελῶς εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, τῆς ὅποιας ἡ ἀνατροπὴ θεωρεῖται ἐνδεικνυομένη, ἀσχέτως πρὸς τὸ νόμιμον ἢ τὸ σκόπιμον τῆς δημιουργησάσης τὴν κατάστασιν ταύτην πρᾶξεως. Ἡ πρακτικὴ συνέπεια τῆς διαστολῆς ταύτης εἶναι ὅτι ἡ τοιαύτη διὰ νέας αὐτοτελοῦς πρᾶξεως ἀνατροπὴ ὑφίσταμένης ἥδη νομικῆς καταστάσεως οὐδέποτε κέκτηται ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἐνῷ ἡ ἀνάκλησις ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις κέκτηται, ὡς θέλει κατωτέρῳ ἀναπτυχθῆ, ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἐπὶ πλέον δ' ὅτι διάφορος εἶναι κατὰ κανόνα ἡ διαδικασία καθ' ἣν ἔχει δεσμευτεί πρᾶξις, ἐνῷ ἡ ἀνάκλησις ἀκολουθεῖ κατὰ κανόνα τὴν διαδικασίαν τῆς ἀνακαλούμενης. Οὔτως ἡ ἀπόλυσις μονίμου ὑπαλλήλου ὑπάγεται εἰς τὰς διατυπώσεις τοῦ ἄρθρου 114 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, (διατηρηθέντος ἐν ἴσχυi ἀντὶ τοῦ ἄρθρου 102 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911, δυνάμει τῆς Ζ' Συντακτικῆς Πρᾶξεως τῆς 28 Ὁκτωβρίου 1935) (¹), ἡτοι δέον νὰ ἐνεργῆται μετ' ἀπόφασιν. ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ὀργανωμένου κατὰ νόμον καὶ συντεθειμένου κατὰ τοὺς ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ δρους, ἐνῷ ἡ ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ, ἐὰν ἥθελε θεωρηθῆ ὡς ἐπιτρεπομένη κατὰ τὰς διεπούσας τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων ἀρχάς, δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς διατυπώσεις ταύτας (²).

1. Κάθιξ Νόμων 1935 σ 1000.

2. Σ. Ε. 919 (1931) : «ἐπειδὴ τὸ συμβούλιον ἀπεφάσισε τὴν ἀπόλυσιν, οὐχὶ ἔνεκα πειθαρχικοῦ παραπτώματος ἡ ἀνεπαρκείας, ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ διορισμὸς αὐτοῦ ὑπῆρξε παράνομος, δι' ἔλλειψιν νομίμων προσόντων.... ἐπειδὴ περὶ τοιαύτης ἀπολύσεως οὐδέμιαν εἰχεν ἀρμοδιότητα ν' ἀποφασίσῃ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, μόνον δ' ὁ ὑπουργὸς ἐδικαιοῦτο νὰ προβῇ εἰς ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος τοῦ διορισμοῦ....». Ἐπίσης Σ. Ε. 22 (1934) : «ἐπειδὴ αἱ ἐγγυήσεις τοῦ ἄρθρου 114 ἐτέθησαν ὅπως κατοχυρώσωσι τοὺς νομίμως διορισθέντας ὑπαλλήλους καὶ ἀνθαρέτων ἀπολύσεων, οὐχὶ δὲ καὶ ὅπως διασφαλίσωσι παρανόμους διορισμοὺς καὶ θέσωσι περιορισμοὺς εἰς τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ πρὸς ἀνάκλησιν αὐτῶν....». Βλ. καὶ Σ. Ε. 724, 880 (1934). Διαστολὴν μεταξὺ πειθαρχικῆς ἀπολύσεως καὶ ἀκυρώσεως τοῦ διορισμοῦ, ἀσχέτον πρὸς τὰς διατυπώσεις τοῦ ἄρθρου 114 τοῦ Συντάγματος, βλ. ἐν Σ. Ε. 696 καὶ 777 (1933).

Εἰς ὡρισμένας ἄλλως τε περιπτώσεις, ἢ ἀποδοχὴ τῆς διοικητικῆς πράξεως παρὰ τοῦ διοικουμένου, ἐνῷ καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν ἀνάκλησιν τῆς γενομένης ἥδη ἀποδεκτῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως τῆς διοικήσεως, δὲν κωλύει δῆμας τὴν ἀνατροπὴν τῆς δημιουργηθείσης οὗτωσὶ σχέσεως διὰ νέας μονομεροῦς πράξεως τῆς διοικήσεως, ἀσχέτου πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν. Οὔτως ἢ ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ εἶναι ἀδύνατος μετὰ τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ διοριζομένου, ὥφετος ὡρισμένας δὲ συνθήκας καὶ ἀπλῶς μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, ἢ διὰ τούτου ὅμως δημιουργηθεῖσα κατάστασις δύναται οὐχ ἡττον ^{ν'} ἀνατραπῇ δι' ἀπολύσεως (¹), ἥτοι πράξεως μηδόλως συναπτομένης πρὸς τὸν διορισμόν, ἐκδιδομένης δ' ἐπὶ βάσεως νέας, ἀσχέτως πρὸς τὸ κῦρος τῆς ἐκ τοῦ διορισμοῦ προκυψάσης καταστάσεως. Κατὰ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω σκέψεις, ἢ πρᾶξις τοῦ ἀναδιορισμοῦ ἀπολυθέντος δημοσίου ὑπαλλήλου δὲν ἴσοδυναμεῖ πρὸς ἀνάκλησιν τῆς ἀπολύσεως αὐτοῦ, ἢ δὲ τυχὸν ἀσκηθεῖσα κατὰ τῆς περὶ ἀπολύσεως πράξεως αἴτησις ἀκυρώσεως δὲν ἀποβαίνει ἀνευ ἀντικειμένου συνεπείᾳ τοῦ ἀναδιορισμοῦ, διότι διὰ τοῦ ἀναδιορισμοῦ δὲν αἴρονται, ὡς ἥθελον ἀρχῆ διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἀπολύσεως, τὰ μεταξὺ τῆς ἀπολύσεως καὶ τοῦ ἀναδιορισμοῦ ἔπελθόντα ἀποτελέσματα (²).

ς') ³ Απὸ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως δέον νὰ διαστέλληται πρὸς τούτοις καὶ ἢ νέα πρᾶξις, ἀντιθέτου πρὸς ἄλλην προηγηθεῖσαν περιεχομένου, ἢ ἐκδιδομένη ἐπὶ τῇ βάσει νέας πραγματικῆς καταστάσεως ἢ ἀνανεῳθείσης αἴτησεως τοῦ διοικουμένου. ‘Η ύπὸ τῆς διοικήσεως ἀπόρριψις αἴτησεως πρὸς ἔκδοσιν ἀστυνομικῆς ἀδείας δὲν κωλύει τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἐπὶ τῆς αἴτησεως ταύτης ἀντιλήψεων τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς καὶ τὴν συνεπείᾳ ταύτης χορήγησιν τῆς ἀδείας, ἢν αὕτη τέως ἡρήμητη. ‘Η τοιαύτη χορήγησις, ἐνεργούμενη οἶκοθεν ἢ συνεπείᾳ ἀπλῆς ἵεραρχικῆς προσφυγῆς ἢ αἴτησεως θεραπείας, μηδὲν νέον προσθετούσης εἰς τὴν ἀρχικὴν αἴτησιν, συνιστᾶ ἀνάκλησιν τῆς ἀρνήσεως. ‘Η εννοια ὅμως τῆς ἀνακλήσεως ἔκλείπει ἀφ' ἧς διοικούμενος ύποβάλῃ νέαν αἴτησιν, ἐπὶ διαφόρου θεμελιούμενης βάσεως ἢ διατηρούσης μὲν τὴν ἀρχικὴν αὔτης βάσιν, ἀλλὰ βελτιούσης αὐτὴν διὰ νέων στοιχείων. ‘Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη πρόκειται νέα πρᾶξις, στηριζομένη ἐπὶ αὐτοτελοῦς βάσεως, ο ὑπὲρ δὲ ἀνάκλησις τῆς προηγηθείσης ἀρνήσεως. ‘Η πρακτικὴ σημασία τῆς διακρίσεως συνίσταται εἰς τοῦτο, διτὶ ἢ μὲν ἀνάκλησις τῆς ἀρνήσεως ὡς παρανόμου ἥθελεν ἀναδράμει *ex tunc*, ἐνῷ ἢ αὐτοτελῶς ἥδη παρεχομένη ἀδεια *ex nunc* (³). ‘Ανάλογον

1. Θ. Α γ γ ε λ ο π ο ύ λ ο ν, Δίκαιον τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων, σ 115.

2. Σ. Ε. 775 (1933), ἐν τῷ Ιστορικῷ.

3. Βλ. W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, σ 154

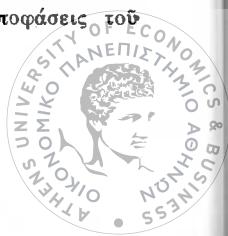
παράδειγμα παρέχει η νομολογία τοῦ πρωσσικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου : διὰ παράβασιν ὡρισμένων ὅρων ἀφαιρεῖται η κεχορηγημένη ἥδη ἀδεια λειτουργίας καπτηλείου, η δὲ⁵ κατὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀσκηθεῖσα ἴεραρχικὴ προσφυγὴ ἀπορρίπτεται. Μετά τινα χρόνον, κατόπιν νέας αἰτήσεως τοῦ διοικουμένου, ἐκδίδεται νέα αὐτοτελὴς ἀδεια λειτουργίας τοῦ αὐτοῦ καταστήματος. Η νέα αὕτη ἀδεια συνιστᾶ νέαν αὐτοτελῆ πρᾶξιν, καὶ οὐχὶ ἀνάκλησιν τῆς περὶ ἀφαιρέσεως τῆς πρώτης ἀδείας διοικητικῆς πρᾶξεως, καὶ συνεπῶς ἔθεωρήθη ὡς ἐπιτετραμμένη⁽¹⁾.

ζ') Τέλος, ἀπὸ τῆς ἀνακλητικῆς πρᾶξεως δέον νὰ διακρίνηται η πρᾶξις δι⁶ ής η διοίκησις ἀποκαθιστᾶ νέον ἔννομον καθεστώς, συμμορφουμένη πρὸς ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δι⁷ ής ἡκυρώθη ὡρισμένη διοικητικὴ πρᾶξις. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀκυρώσεως ἐπῆλθον ἥδη ἀφ⁸ ἔαυτῶν τὰ ἔννομα ἀποτελέσματα, καθ⁹ δὲ τρόπον θὰ ἐπήρχοντο ἐὰν η διοίκησις, προλαμβάνουσα τὴν ἔτυμηγορίαν τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου, εἴχε προέλθει οἶκοθεν εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῆς παρανόμου πρᾶξεως τῆς. Η τυχὸν μετὰ τὴν δι¹⁰ ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀκύρωσιν τῆς πρᾶξεως ἐπιχειρουμένη ἀνάκλησις αὐτῆς είναι πρᾶξις ματαία, ἔφ¹¹ δοσον διὰ τῆς ἀκυρωτικῆς ἀποφάσεως η πρᾶξις ἔξηφανίσθη, καταργηθεῖσα ἔναντι πάντων. Η διοίκησις, συμμορφουμένη πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δύφειλει νὰ προέλθῃ ἀμέσως εἰς τὰς σχετικὰς ἔνεργειας συμμορφώσεως, χωρὶς νὰ πρὸσθετῇ εἰς τὴν διαδικασίαν ταύτην τὴν ἀνακλητικὴν πρᾶξιν, ητις ἀποβαίνει περιττή.

Σχετικὴ πρὸς τὴν συμμόρφωσιν τῆς διοικήσεως πρὸς τὸ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀπορρέον δεδικασμένον είναι καὶ η κατ¹² ἐκτέλεσιν τοιαύτης ἀποφάσεως ἐπιχείρησις πρᾶξεως ἢνη η διοίκησις παρανόμως μέχρι τοῦδε παρέλειπε νὰ ἐπιχειρήσῃ. Ἐνταῦθα δύως δὲν είναι δρθὸν νὰ γίνηται λόγος περὶ «ἀνακλήσεως τῆς παραλείψεως»⁽¹⁾, ἀλλὰ περὶ πρᾶξεως τὸ πρῶτον ἥδη ἐπιχειρουμένης καὶ τὴν ἔνεργειαν τῆς δύοιας παρανόμως παρέλειπε μέχρι τοῦδε η διοίκησις. Ἀλλως τε οὔτε καὶ περὶ οἶκειοθελοῦς ἀνακλήσεως τῆς παραλείψεως είναι δρθὸν νὰ γίνηται λόγος, διότι, μὴ ὑπαρχούσης πρᾶξεως, ἀλλ' ἀπλοῦ τεκμηρίου, η ἀνάκλησις θὰ ἐστερεῖτο ἐνταῦθα ἀντικειμένου, τὸ δὲ τεκμήριον τῆς ἀρνήσεως, εἰσαχθὲν διὰ τὴν προστασίαν τοῦ διοικουμένου κατὰ τῆς ἀδρανείας τῆς διοικήσεως, δὲν θὰ ἥτο δρθὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ κατ¹³ ἐπέκτασιν πρὸς διαστροφὴν τῆς ἔννοιας τῆς ἀνακλήσεως.

1. W. Jellinek, Der fehl. Staatsakt κλπ. σ 155.

2. Φ. Βεγλερή, 'Η συμμόρφωσις τῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, 1934, σ 54.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΟ ΔΕΔΙΚΑΣΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ

Τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ καθεστῶτος ὅπερ δέον νὰ διέπῃ τὰς διοικητικὰς πράξεις, ὡς πρὸς τὴν ἀνάλησιν αὐτῶν, ἀποτελεῖ θέμα θεωρητικῆς συζητήσεως. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι συγγραφεῖς τινες, ἔχετάζοντες τὸ ζήτημα τοῦτο, δὲν δύνανται ν' ἀπελευθερώσωσι τὴν σκέψιν των ἀπὸ τὴν ἴδεαν τοῦ δεδικασμένου, ἢ δ' ἔρευνά των μεταβάλλεται εἰς προσπάθειαν λύσεως τοῦ προβλήματος ἐν τίνι μέτρῳ καὶ κατὰ τίνα διαβάθμισιν τὸ δεδικασμένον δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως.

Δεδικασμένον εἶναι, κατὰ τὸν ἀπλούστερον ὄρισμόν, ἢ ἴδιότης ὁρισμένων πράξεων δημοσίας ἀρχῆς, συνεπείᾳ τῆς ὅποιας αὗται δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσι διὰ πράξεων τῆς αὐτῆς φύσεως. Διακρίνεται δὲ γενικῶς τὸ δεδικασμένον εἰς τυπικὸν καὶ οὐσιαστικόν. Τυπικὸν ἢ σχετικὸν (formelle, relative Rechtskraft) εἶναι ἢ ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων ἀδυναμία μεταβολῆς, ἥτοι τὸ ἀπρόσβλητον καὶ τὸ ἐκτελεστὸν τῆς πράξεως, ἐκφράζεται δὲ τοῦτο διὰ τοῦ τύπου *res judicata jus facit inter partes*. Οὐσιαστικὸν ἢ ἀπόλυτον δεδικασμένον (materielle, absolute Rechtskraft), προϋποθέτον πάντως τὴν ὑπαρξίαν τοῦ τυπικοῦ, εἶναι ἢ ἐκ μέρους καὶ αὐτῆς τῆς ἐκδούσης ἀρχῆς ἀδυναμία μεταβολῆς τῆς πράξεως, ἐκφράζεται δὲ τοῦτο διὰ τοῦ τύπου *res judicata jus facit inter omnes* (¹). Ἡ ἀδυναμία αὕτη μεταβολῆς ἀναλύεται εἰς δύο στοιχεῖα, ἥτοι εἰς τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀπορρέουσαν ἀπαγόρευσιν πρὸς τὸν δικαστὴν νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀπόφασίν του καὶ εἰς τὸ πρὸς τὸν διάδικον ἀπονεμόμενον δικαίωμα ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἀποφάσεως.

Οὔτω τὸ μὲν τυπικὸν δεδικασμένον εἶναι στοιχεῖον ἐξωτερικόν, ἐκφράζον τὸ δικονομικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐξάντλησιν τῆς διαδικασίας, τὸ δὲ οὐσιαστικὸν εἶναι στοιχεῖον ἐσωτερικόν, ἐκφράζον τὴν οὐσιαστικὴν νομικὴν συνέπειαν ὅτι ὁρισμένη σχέσις εὑρετελειωτικὴν φύσιμισιν καθ' ὁρισμένον τρόπον (²).

1. *Merkl, Allgemeines Verwaltungsrecht*, 1927, σ 202. *Walter Jellinek, Verwaltungsrecht*, 1929, σ 297.

2. *Otto Mayer, Zur Lehre der materiellen Rechtskraft in Verwaltungssachen*, 1906, σ 30.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀπόψεων τοῦ δεδικασμένου, ὁμοφώνως ἀπονέμεται τὸ τυπικὸν δεδικασμένον εἰς πάσας τὰς πράξεις τῆς διοικήσεως, αἵτινες κατέστησαν ἀπόδοσθλητοι διὰ τῆς παρόδου τῆς διὰ τὴν νόμιμον προσβολὴν αὐτῶν τεταγμένης προθεσμίας ἢ τῆς ἀκάρπου ἔξαντλήσεως τῶν κατ' αὐτῶν παρεχομένων ἐνδίκων μέσων (¹). Ἡ διδασκαλία αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ δεκτή, διότι ἐπὶ τέλους ἡ μόνη οὐσία τοῦ τυπικοῦ δεδικασμένου εἶναι τὸ ἀπόδοσθλητον καὶ τὸ ἐκτελεστὸν καὶ ἀφοῦ αἱ πράξεις εἶναι· κατ' ἀρχὴν ἐκτελεσταί, ἀπόδοσθλητοι δὲ μετὰ τὴν πάροδον ὡρισμένων προθεσμιῶν, κέκτηνται πράγματι τὸ τυπικὸν δεδικασμένον, ἢ δὲ περαιτέρῳ συζήτησις θὰ περιωρίζετο εἰς τὰς λέξεις. Ἀλλως τε εὐλόγως ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ τυπικὸν τοῦτο δεδικασμένον προσιδιάζει οὐχὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὰς πράξεις ἔξουσίας, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ δημοσίου δικαίου. Ὁθεν δύναται τις νὰ ὅμιλησῃ περὶ τυπικοῦ δεδικασμένου οὐ μόνον τῆς ἀτομικῆς πράξεως τῆς διοικήσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ κανονιστικοῦ διατάγματος, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου (²), ἐκεῖ ὅπου ἔχει θεσπισθῇ ὁ δι³ εἰδικοῦ ἐνδίκου μέσου ἐλεγχος τῆς συνταγματικότητος τῶν νόμων.

Ἀντιθέτως τὸ οὖσιαστικὸν δεδικασμένον, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυρίαν ἔννοιαν τοῦ δεδικασμένου, προσιδιάζει εἰς τὰς δικαστικὰς κυρίως ἀποφάσεις, τὸ δὲ ζήτημα τῆς ἐπεκτάσεώς του καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως παρουσιάζει περισσοτέραν δυσκολίαν.

Οἱ δικαιολογικὸς λόγος τοῦ οὖσιαστικοῦ δεδικασμένου, ἀφοῦ ἀνεξητήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κατανάλωσιν τοῦ δικαιώματος, εἰς τὴν πλασματικὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποφάσεως, ἢ εἰς τὴν διὰ ταύτης συντελουμένην ἔξαπομίκευσιν τοῦ κανόνος δικαίου, ἀνευρίσκεται σήμερον, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, εἰς σκέψεις σκοπιμότητος κοινωνικῆς, συνισταμένης εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἡ ἐν ἑκάστῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει ἐφαρμογὴ τοῦ δικαίου διαφύγῃ κατὰ τρόπον δριστικὸν πάντα κίνδυνον ἀνατροπῆς, καταπαυομένων οὗτω τῶν δικῶν καὶ καθιερουμένης σταθερᾶς ἐννόμου τάξεως. Συνδυάζεται οὕτως ἡ ἀσφάλεια τοῦ δικαίου καὶ τῶν ἐννόμων σχέσεων μετά τινος ἐκδοχῆς τοῦ ἀλαθήτου τῆς ἀποφάσεως (³).

1. Fleiner, Institutionen des deutschen Verwaltungsrechts, 1928, σ 195, μετάφρ. ὑπὸ Γ. Στυμφαλιάδου, 1932, σ 178, Otto Mayer, Deutsches Verwaltungsrecht, τόμ. I, σ 163.

2. Otto Mayer, Zur Lehre der mater. Rechtskraft, σ 29.

3. Fleiner, σ 196, μετ. Στυμφ. σ 179, X. Πράξις, Τὸ δεδικασμένον κατὰ τὸ ἀστικὸν καὶ δικονομικὸν δίκαιον, 1929, σ 11-25, W. Jellinek, Verwaltungsrecht, 1929, σ 271 καὶ 297, O. Mayer, Zur Lehre der materielle Rechtskraft, σ 42.

Οὗτο δικαιολογούμενον τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον, εἶναι δυνατὸν νὰ ἴσχῃ ἐπὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων :

Ἐν πρώτοις, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ αὐτοὶ λόγοι, οἱ ὑπαγορεύοντες τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ οὐσιαστικοῦ δεδικασμένου εἰς τὴν τακτικὴν δικαιοσύνην, ἴσχύουν ἐπίσης διὰ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν διοικητικήν. Ὁθεν αἱ ἀποφάσεις τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων εἶναι ὡπλισμέναι διὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ δεδικασμένου, καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν τακτικῶν.

Ἀπομένει λοιπὸν τὸ ζήτημα ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῆς δρώσης καὶ οὐχὶ δικαζούσης, τῆς ἐνεργοῦ δηλαδή, διοικήσεως δύναται νὰ ἐπεκταθῇ τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον.

Αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος διατυπωθεῖσαι γνῶμαι δύναται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας : 1) Τὰς ἀποδεχομένας τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον ἐπὶ πάσης ἀδιαχρίτως διοικητικῆς πράξεως, 2) τὰς ἀποδεχομένας τὸ δεδικασμένον ἐπὶ ὁρισμένων μόνον πράξεων τῆς διοικήσεως, ἀπορριπτούσας δὲ τοῦτο διὰ τὰς λοιπάς, καὶ 3) τὰς ἀπορριπτούσας δλοσχερῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ δεδικασμένου δι' οἵανδήποτε πρᾶξιν τῆς διοικήσεως.

I.—‘Η θεωρία, ἡ ἀποδεχομένη τὸ δεδικασμένον ἐπὶ τῶν πράξεων τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως, ἀνήκει εἰς τὸν Merkl. ‘Ο συγγραφεὺς οὗτος, ἔξετάζων τὰς θεωρίας αἰτινες, ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ παρὰ τῆς διοικήσεως ἔξυπηρετούμενον δημόσιον συμφέρον, ἀποκλείουσι τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον ἐκ τῶν πράξεων τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως, εὑρίσκει ὅτι αὗται ἀποτελοῦσι πολιτικὸν θεώρημα, μὲ προσωπίδα νομικῆς θεωρίας, καὶ χαρακτηρίζει τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὡς πρότυπον ὑπόδειγμα παραπλανήσεως τῆς νομικῆς σκέψεως ὑπὸ τῆς πολιτικῆς. ‘Η αὐστηρῶς ὅμως νομικὴ σκέψις ὀφείλει, κατὰ τὴν γνώμην του, ν^ο ἀντιμετωπίσῃ τὸ πρόβλημα τοῦ οὐσιαστικοῦ δεδικασμένου τῶν διοικητικῶν πράξεων ὡς ζήτημα χρόνικῶν δρίων τῆς ἴσχύος τῶν πράξεων τούτων⁽¹⁾. ‘Η δὲ λύσις τοῦ τελευταίου τούτου ζητήματος ἀγει εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ οὐσιαστικοῦ δεδικασμένου καὶ ἐν τῇ ἐνεργῷ διοικήσει, κατὰ τὴν ἔξῆς σειρὰν συλλογισμῶν : ‘Ο Merkl, ἀφορμάνενος ἀπὸ τῶν θεωριῶν τοῦ Kelsen, πιστεύει ὅτι πᾶς νομικὸς κανὼν ἴσχύει ἀπεριόριστως καὶ δὲν καταργεῖται, ἐφ' ὅσον τὴν κατάργησίν του δὲν προβλέπει τὸ κείμενον δίκαιον. Συσχετίζει λοιπὸν ἀπάσας τὰς ἐκ τῶν διαφόρων κρατικῶν ὅργάνων ἀπορρεούσας νομικάς πράξεις, συγκεντρώνει ἀπάσας τὰς ἐκ τῶν διαφόρων περίων τῆς πολιτειακῆς δράσεως ἐκδηλώσεις δικαίου, καὶ ἀπαρτίζει τὴν ἐν τῷ συνόλῳ ἔννομον τάξιν, συγκροτου-

1. Merkl, σ 211 καὶ ἐπ.

μένην ἀπὸ τὰς ὡς ἄγω ἐκδηλώσεις δικαίου, αἵτινες κατατάσσονται εἰς διαδοχικὰς καὶ ἐπαλλήλους βαθμίδας, ἀφομένας ἀπὸ τοῦ θεμελιώδους νόμου, διηκούσας δὲ διὰ τοῦ κοινοῦ νόμου καὶ τῆς κανονιστικῆς πράξεως, διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὸν ἔξατόμικευμένον κανόνα, ἢτοι εἰς τὴν δικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν ἀτομικὴν διοικητικὴν πρᾶξιν. Οὗτως ἡ θεωρία αὕτη, ἀποκληθεῖσα παραστατικῶς «θεωρία τῶν βαθμίδων» (Stufenstheorie), δηδιουργεῖ μίαν συνολικὴν ἔννομον τάξιν, ἥτις ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν δύναμιν νὰ εἴναι διαρκής, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ κατὰ χρόνον ἴσχυς αὐτῆς εἴναι ἀπεριόριστος, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτέθησαν δι' ἀντιθέτων διατάξεων εἰδικὸι περιορισμοί⁽¹⁾.

‘Η ἀρχὴ lex posterior derogat priori δὲν εἴναι ἀφηρημένον νομικὸν ἀξιώμα, ὡς κοινῶς νομίζεται, ἀλλ’ ἀρχὴ βασιζομένη ἐπὶ κειμένης διατάξεως. Ἐν ἐλλείψει τοιαύτης διατάξεως, ἴσχυει ἡ ἀρχὴ lex posterior non derogat priori, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ δίκαιον, ἡ ἔννομος τάξις ἐν γένει, εἴναι σταθερὰ καὶ διαρκῆς καὶ ἄκαμπτος, αἱ δὲ συγκροτοῦσαι τὴν ἔννομον τάξιν πράξεις ἴσχυοντιν ἐπ’ ἀπειρον, ἐφ' ὅσον δὲν πληροῦνται οἱ ὅροι τῆς λήξεως τῆς ἴσχύος αὐτῶν. Οἱ ὅροι ὅμως οὗτοι δέον νὰ προβλέπωνται ὑπὸ πράξεως ἀνηκούσης οὐχὶ εἰς τὴν σύντην βαθμίδα, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ ωυθμίζομένη πρᾶξις, ἀλλ’ εἰς βαθμίδα ὑπερκειμένην ταύτης. Καὶ ἐν τῇ διοικήσει λοιπόν, ἀν μὴ θετικὴ διάταξις ωυθμίζῃ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ χρόνον ἴσχυος τῶν πράξεων, αὗται ἀκολουθοῦσαι τὴν ἐν τῇ ἔννομῳ τάξει κρατοῦσαν σταθερότητα καὶ διάρκειαν, μὴ δυνάμεναι ν' ἀνακληθῶσιν, ἀλλὰ ἴσχυονται ἐπ' ἀπειρον, μέχρις οὗ πληρωθῶσιν οἱ ὅροι τῆς ἔξιδου τῆς ἴσχύος αὐτῶν, οἵτινες ὅμως ὅροι δέον νὰ προβλέπωνται ὑπὸ πράξεως ἀνωτέρας βαθμίδος, ἢτοι ὑπὸ τοῦ νόμου. Κατὰ ταῦτα, οὐδεμία διοικητικὴ πρᾶξις δύναται νὰ ἀνακληθῇ, ἀν μὴ κειμένη διάταξις νόμου ἐπιτρέπῃ τὴν ἀνάκλησίν της. Ἐλλείψει τοιαύτης νομοθετικῆς προνοίας, ἡ πρᾶξις εἴναι δεδικασμένη, ἀμετάκλητος, μὴ δυναμένη νὰ μεταβληθῇ διὰ πράξεως τῆς αὐτῆς βαθμίδος, ἢτοι τῆς αὐτῆς φύσεως.

‘Ο Merkl πιστεύει βαθέως εἰς τὴν σύλληψίν του αὐτήν. ‘Ο αὐστριακὸς νόμος τῆς 21 Ιουλίου 1925 «περὶ διοικητικῆς διαδικασίας»⁽²⁾, ἐπιλύων, ὡς θέλομεν ἔδει, de lege lata, τὸ ἐπίμαχον ζήτημα, ὁρίζει ἐν ἀρθρῷ 68 αὐτοῦ ὅτι γενικῶς αἱ διοικητικοὶ πράξεις δὲν δύναται ν' ἀνακαλῶνται, εἰμὴ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς τύπους τοὺς ὅποίους ὁρίζει ὁ νόμος. ‘Εφ' ὅσον ὅμως ἐξ αὐτῶν δὲν ἐκτήθη δικαίωμά τι, δύναται

1. Βλ. καὶ R. Bonnard, *La formation du droit par degrés dans l'œuvre d' Adolf Merkl*, ἐν *Revue du droit public*, 1928, σ 688 καὶ ἐπ.

2. Περὶ οὐ ἀνωτέρω, ἐν *Εἰσαγωγῇ* (σ 9).

ν^ο ἀνακληθῶσιν αὐτεπαγγέλτως. ‘Ο Merkl, σχολιάζων τὸν νόμον, παρατηρεῖ ὅτι ἡ τοιαύτη ἐλευθερία περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν μὴ ἰδρυσασῶν δίκαια πράξεων ὑφίσταται μόνον διότι ἡθέλησε τοῦτο ὁ νόμος καὶ οὐχὶ συνεπείᾳ θεωρητικῆς, ἐννοιολογικῆς ἀνάγκης. Ἐν ἐλλείψει τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ νόμου, καὶ αὐταὶ αἱ μηδὲν δίκαιον δημιουργήσασαι πράξεις θὰ παρέμενον ἀμετάκλητοι καὶ δεδικασμέναι.

Ἡ σημασία τῆς ἀνωτέρῳ διδασκαλίας δὲν δύναται νὰ εἰναι ἀποφασιστική, ἐὰν ληφθῇ ὑπὸ ὅψιν ἀφ’ ἔνδος μὲν ὅτι τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐν Αὐστρίᾳ ἴσχυούσης, ὡς ἀνωτέρῳ ἀνεπτύχθη, νομοθεσίας, ἀφ’ ἐτέρου δὲ ὅτι διατελεῖ εἰς λογικὸν σύνδεσμον πρὸς ἐτέραν θεωρίαν τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, καθ’ ἥν μεταξὺ διοικήσεως καὶ δικαιοδοσίας δὲν ὑφίσταται διαφορὰ οὐσιαστική, ἀλλὰ τυπική, ἀφορῶσα δηλαδὴ οὐχὶ τὸ περιεχόμενον τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ τὸν τρόπον ἐκδηλώσεως αὐτῆς καὶ τὴν μορφὴν τῶν ἀσκούντων ἐκατέραν δργάνων (¹). Τούτου δοθέντος, εἰναι λογικὸν νὰ μὴ ἀνευρίσκωνται διαφοραὶ μεταξὺ δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ διοικητικῶν πράξεων, καὶ ὡς πρὸς τὴν κατὰ χρόνον ἴσχυν αὐτῶν.

II.—Ἐτέρα θεωρία συσχετίζει τὸ ζήτημα τοῦ δεδικασμένου τῶν διοικητικῶν πράξεων πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης ἐπιχειρουμένην διάκρισιν τῶν διοικητικῶν πράξεων εἰς πράξεις ἀναγνωριστικὰς ἢ ἀποφάσεις (deklaratorischen Akte, Entscheidungen) καὶ πράξεις συστατικὰς ἢ κυρίως πράξεις (konstitutiven Akte, Verfügungen). Συστατικὲς πράξεις καλοῦνται αἱ ἰδρυσασαι, τροποποιοῦσαι, ἢ αἴρουσαι νέας νομικὰς καταστάσεις, ἀναγνωριστικαὶ δὲ αἱ ὑποβάλλουσαι ὑφισταμένης ἀτομικὰς σχέσεις εἰς νομικὸν κανόνα, κατὰ τρόπον δεσμευτικόν. Καὶ τὰς μὲν συστατικὰς πράξεις ἐκδίδουσι συνήθως, ἀλλ’ οὐχὶ πάντοτε, αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ εἰς τὰς περιπτώσεις καθ’ ἄς ὁ νόμος ἀπονέμει εἰς αὐτὰς ἐλευθερίαν ἐκτιμήσεως, τὰς δὲ ἀναγνωριστικὰς ἐκδίδουσιν ἐκεῖ ὅπου ἡ ἡ ἐκτίμησις αὐτῶν ἔχει δεσμευθῆ ὑπὸ τοῦ νόμου. Οὕτως εἰναι ἀναγνωριστικὴ μὲν ἡ πρᾶξις δι’ ἥς δηλοῦται κυριαρχικῶς ὅτι πρόσωπον τι, ὡς ἐκ τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως του, δικαιοῦται νὰ μετέχῃ εἰς ταμεῖον κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, συστατικὴ δύμως ἡ πρᾶξις δι’ ἥς παρέχεται εἰς ὀδοιπόμενον πρόσωπον, κατ’ ἐκλογὴν τῆς διοικήσεως, ἐπίδομα ἀνεργίας. Ἐπίσης ἀναγνωριστικὴ μὲν εἰναι ἡ τὴν ὑφισταμένην καὶ μὴ κωλύουσαν τὸν γάμον νομικὴν κατάστασιν διαπιστοῦσα πρᾶξις ἐκδόσεως ἀδείας γάμου, συστατικὴ δὲ ἡ πρᾶξις ἡ αἴρουσα, καθ’ ὃ ἐκ τοῦ νόμου δικαίωμα ἔχει τυχὸν ἡ διοίκησις, κώλυμα γάμου καὶ παρέχουσα συγγνώμην γάμου(²).

1. Δ. Παπασταθόπου, Διοικητικὴ δικαιοδοσία, 1932, σ 83.

2. Merkl, σ 186, Hatschek, Lehrbuch des deutschen und preuss.

‘Η διάκρισις ἔχει, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐρευνωμένου ζητήματος, τὴν σημασίαν ὅτι αἱ ἀναγνωριστικαὶ πράξεις παρουσιάζουσιν οὐσιαστικὴν συγγένειαν πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, διότι ἀμφότεραι ἀναγνωρίζουσι, διαπιστοῦσιν ἀπλῶς ἐὰν ὑφίσταται ἡ οὐ περίπτωσις ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου. Ὡστε λόγοι οὐσιαστικοὶ θὰ συνετέλουν ὥστε νὰ δεχθῇ τις τὸ οὐσιαστικὸν δεδικασμένον τούλαχιστον ὑπὲρ τῶν πράξεων τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀφοῦ δὶ’ αὐτῶν ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ, ἀπὸ ἀπόψεως νομικῆς βουλήσεως, καθ’ ὃν τρόπον καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἀφοῦ δηλ. διὰ τῆς ἀναγνωριστικῆς πράξεως ἡ διοίκησις ἀποφαίνεται ἐὰν ὠρισμένη σχέσις δέον ἡ μὴ νὰ ὑπαχθῇ ὡς ὠρισμένον κανόνα δικαίου, δέον ἡ ἀπόφασις αὐτῆς, ἡ δηλοῦσα ὅτι ὠρισμένη σχέσις ἀποτελεῖ περίπτωσιν ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος δικαίου, νὰ εἰναι σεβαστὴ τόσον ὅσον καὶ αὐτὸς ὁ κανών, περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δποίου πρόκειται (¹).’

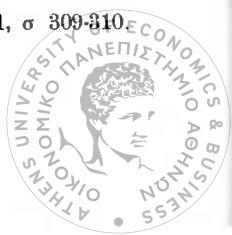
‘Η ἀντίληψις αὕτη φαίνεται ὅτι διεῖπε τὴν πρὸ τοῦ 1925 σχετικὴν αὐστριακὴν νομοθεσίαν, ἡτις ἀπένεμεν οὐσιαστικὸν δεδικασμένον εἰς μόνας τὰς ἀναγνωριστικὰς ἀποφάσεις (Entscheidungen) τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰς συστατικὰς πράξεις (Verfügungen). ‘Υπὸ τὸ καθεστώς τοῦτο, αἱ μὲν ἀναγνωριστικαὶ πράξεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἔξωμοιοῦντο, ὡς πρὸς τὰς συνεπείας των, πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, αἱ δὲ συστατικαὶ ἀπέμενον ἐλευθέρως ἀνακληταί, πλὴν ἐκείνων αἱ διοίκαιες εἶχον ἴδρυσει δικαιώματα. ‘Η ὑπαρξίς τοιούτων δικαιωμάτων ἐκάλυπτε καὶ τῶν συστατικῶν πράξεων τὴν ἀνάκλησιν.

‘Ωστε τῶν μὲν ἀναγνωριστικῶν πράξεων τὴν ἀνάκλησιν ἐκάλυπτε πάντοτε ἡ ἰδιότης τοῦ δεδικασμένου, δὶ’ ἡς εἶχεν ὀπλίσει αὐτὰς ὁ νόμος, τῶν δὲ συστατικῶν πράξεων τὴν ἀνάκλησιν ἐκάλυπτε κατ’ ἐξαίρεσιν ἡ ὑπαρξίς τῶν τυχὸν ἐκ τῶν πράξεων τούτων κτηθέντων ὑποκειμενικῶν δικαίων, πρὸς τὴν ἀντίστασιν (Widerstandskraft) τῶν δποίων ἦθελεν ἡ ἀνάκλησις προσκρούσει (²).’

‘Η διάκρισις ὅμως αὕτη ἔπαινεν ὑφισταμένη μετὰ τὸν μνημονευθέντα ἥδη αὐστριακὸν νόμον τῆς 21 Ιουλίου 1925 «περὶ διοικητικῆς διαδικασίας», δστις ἐν ἀρρεφῷ 68 ἀδιακρίτως ἀναγνωρίζει ὅτι αἱ διοικητικαὶ πράξεις, αἱ δημιουργήσασαι δίκαια, δὲν δύναται ν̄ ἀνακληθῶσιν εἰμὴ μόνον εἰς τὰς ἐν τῷ νόμῳ μνημονευομένας περιπτώσεις δημοσίου συμφέροντος καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέ-

sischen Verwaltungrechts, 1931, σ 7, Herrnritt, Grundlehren des Verwaltungsrechtes, 1921, σ 273 καὶ ἐπ.

1. Herrnritt, Grundlehren des Verwaltungsrechtes, 1921, σ 309-310
2. Herrnritt, σ 311, 463.

σεις καὶ τὰς διατυπώσεις τὰς ὅποίας αὐτὸς ὁ νόμος ὁρίζει (¹). Ὡστε, κατὰ τὸ κρατοῦν ἥδη δίκαιον ἐν Αὐστρίᾳ, αἱ μὲν μὴ δημιουργήσασαι δίκαια πράξεις παραμένουσιν ἐλευθέρως ἀνακληταί, αἱ δὲ δημιουργήσασαι τοιαῦτα καθίστανται ἀμετάκλητοι γενικῶς, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσαι διάχρισις εἰς ἀναγνωριστικὰς καὶ συστατικάς. Ἀνάκλησις αὐτῶν ἐπιτρέπεται μόνον ὅταν τυγχάνει αὕτη ἀναπόφευκτος πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνων τῆς ζωῆς ἢ τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν ἢ βαρέων βλαβῶν τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ τότε ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν σεβασμοῦ τῶν κτημέντων δικαιωμάτων. Τὰ αὐτὰ ἴσχύουσι καὶ διὰ τὰς παρανόμους ἔτι πράξεις, ἔξ ὧν ἐκτήθησαν δίκαια, πλὴν ἐκείνων κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν δοποίων ἐνεψυλλοχώρησε βαρεῖα παρανομία, ἐκ τῶν εἰδικῶς ἀπαριθμουμένων ἐν Ἑδ. 3 τοῦ αὐτοῦ ἀριθμού 68 (ἀναρμοδιότης, παράβασις ὄρου ἢ διατυπώσεως, ἐπιβαλλομένων ρητῶς ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ὑπὸ τοῦ νόμου κλπ.).

III.—¹ Η ἀνωτέρῳ διάκρισις τῶν διοικητικῶν πράξεων εἰς ἀναγνωριστικὰς καὶ συστατικάς, παρὰ τὴν θεωρητικήν της ἀξίαν, δὲν εἶναι λίαν ἔξυπηρετική διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος. ² Εν πρώτοις ἀναγνωρίζεται ὅτι τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν εἶναι λίαν δυσδιάκριτα, πολλῶν δὲ διοικητικῶν πράξεων, καὶ δὴ διοικήσων κατηγοριῶν, ἀμφισβητεῖται ἡ συστατικὴ ἢ ἀναγνωριστικὴ φύσις (³). ³ Ωστε ἡ παραδοχὴ τοῦ οὖσιαστικοῦ δεδικασμένου ὑπὲρ ιιόνων τῶν ἀναγνωριστικῶν πράξεων θὰ μετέφερεν ἀπλῶς κατὰ κανόνα τὸ ζήτημα εἰς τὸ στάδιον τῆς διαγνώσεως ἐὰν μία διοικητικὴ πρᾶξις εἶναι συστατικὴ ἢ ἀναγνωριστική. ⁴ Αφ' ἐέρουν ἀναγνωρίζεται ἐπίσης ὅτι σπανίως εἶναι δυνατή ἡ ὑπαρξίας ἀμιγοῦς ἀναγνωριστικῆς ἢ ἀμιγοῦς συστατικῆς πράξεως, ἀλλὰ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, ἦτοι τὸ ἀναγνωριστικὸν καὶ τὸ συστατικόν, συμπλέκονται συνήθως ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πρᾶξει καὶ δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος εἰμὴ περὶ σχετικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου στοιχείου ἐν ἔκαστη πρᾶξει (⁵).

Τοῦτο ὅμως οὐδὲν ἄλλο σημαίνει εἰμὴ ὅτι πᾶσα πρᾶξις τῆς διοικήσεως συνδέεται κατὰ ἓνα ὅρισμένον βαθμὸν πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον, ἐν τῷ μέτρῳ δὲ τοῦ δεσμοῦ της πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον δηλ. δὲν περιορίζεται, καθ' ὃν τρόπον αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων, εἰς τὴν ἀπλῆν ἐπίλυσιν διαφορῶν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ διὰ τὴν διοίκη-

1. Merkl, σ 211 καὶ ἐπ. Καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ διάταγμα τῆς Βάδης τῆς 31 Αὐγ. 1884, περὶ οὗ ἵδε ἐν W. Jellinek, σ 270.

2. Merkl, σ 187, 189.

3. Herrnritt, σ 276, 277.

σιν περίπτωσιν ὅλως ἔξαιρετικήν, ἀλλὰ κατὰ κανόνα δημιουργεῖ τι νέον ἐν τῷ νομικῷ κόσμῳ⁽¹⁾, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως, διὰ τῆς ρυθμίσεως τῶν κατ' ἵδιαν σχέσεων, ἔχυτηρετή τὸ γενικὸν συμφέρον⁽²⁾). Ὅταν δεχθῇ τις τὴν ἵδεαν αὐτήν, ἄγεται εἰς τὸ συμπτέρασμα ὅτι οὐδεμία διοικητικὴ πρᾶξις δύναται ν^ο ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν δεσμόν της πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον, τοῦ ὅποιου ἡ ἐπιμέλεια εἶναι ἡ κυρία ἀποστολὴ τῆς διοικήσεως. Ἐν ἀναφορᾷ λοιπὸν πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ μόνον δέον νὰ λυθῇ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ δεδικασμένου τῶν διοικητικῶν πράξεων.

[°]Αβίαστος εἶναι ἡ σκέψις ὅτι ἡ διοίκησις, ἐντεταλμένη τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, δὲν δύναται νὰ ἐνεργῇ μετὰ τῆς ἀπαίτουμένης παρὸ^τ αὐτοῦ ταχύτητος καὶ ἐλαστικότητος, ὅταν ἑκάστη πρᾶξις αὐτῆς ἥθελε δημιουργεῖ τοὺς ἐκ τοῦ δεδικασμένου ἀπορρέοντας δεσμούς, οἵ ὅποιοι θὰ περιώριζον ἐπ^ο ἀπειρον τὰς κινήσεις της. Τοιαῦται δεσμεύσεις εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν ἀποστολὴν τῆς διοικήσεως, ἡτις, ἐκδίδουσα, ὡς ἐλέχθη, τὰς ἔαυτῆς πρᾶξεις ἐν ὅψει τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, δέον νὰ παραμένῃ πάντοτε ἐλευθέραι ὅπως διατηρῇ τὰς πρᾶξεις ταύτας ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸ γενικὸν συμφέρον, καταργῇ δὲ ἡ τροποποιῆ αὐτὰς ἀπεριορίστως, εὐθὺς ὡς ἥθελε διαπιστώσει ὅτι ἔπαινσαν τελοῦσαι ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς αὐτό. Διὰ τοῦτο δέον ν^ο ἀπορρίψῃ τις τὴν ἵδεαν τοῦ δεδικασμένου ἐπὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων ἐν γένει, ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν διάκρισιν αὐτῶν εἰς ὅρισμένας κατηγορίας. Αὕτη δὲ εἶναι καὶ ἡ κρατοῦσα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀντίληψις.

1. W. Jellinek, Verw-R. σ 245 καὶ 271, Δ. Παπασταθόπολος, Διοικητικὴ δικαιοδοσία, 1932, σ 24.

2. P. Schöen, Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts, 1925, σ 120.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΜΕΤΑΚΛΗΤΟΥ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρῳ ἔκτεινται, ἢ ίδεα τοῦ δεδικασμένου ἐπὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων εἶναι ἀπαράδεκτος. Συνεπῶς αἱ διοικητικαὶ πράξεις εἶναι καὶ ἀοχὴν ἐλευθέρως ἀνακληταί, ἢ δὲ ἀνάκλησίς των κωλύεται μόνον εἰς δύο περιπτώσεις: α') "Οταν ὁ νόμος ἀπαγορεύει αὐτὴν καὶ β') ὅταν ἡθελε προσβάλλει κεκτημένα ἐκ τῆς πράξεως δικαιώματα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἔξαιρετικὰς ταύτας περιπτώσεις, πρὸς δήλωσιν τῆς τοιαύτης ἀδυναμίας ἀνακλήσεως τῶν πράξεων, ἐπιμελῶς ἀπόφευγεται ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου «δεδικασμένον», γίνεται δὲ χρῆσις τοῦ ὅρου «ἀμετάκλητον» (Unwiderruflichkeit) ('). Διότι ἀληθῶς οὔτε ὁ νόμος, ἀπαγορεύ-

1. Otto Mayer, σ 96 καὶ 164, W. Jellinek, σ 271, L. Benediti, Contributo allo studio dell'autorità della cosa giudicata nelle giurisdizioni amministrative, 1930, σ 51, P. de Font-Réau, Le pourvois devant le Conseil d'Etat contre les decisions des autres tribunaux administratifs, 1930, σ 42. Καὶ κατὰ τὸν Hauriou, σ 364 σημ., τὸ νὰ λέγωμεν ὅτι αἱ διοικητικαὶ πράξεις εἶναι ἀνακληταὶ σημαίνει ὅτι στεροῦνται τῆς δυνάμεως τοῦ δεδικασμένου. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας (669 τοῦ 1930) διμιεῖ περὶ «δεδικασμένου» ἀπορρέοντος ἐκ διοικητικῆς πράξεως ἦν νόμος ἐκήρυξεν «ἀμετάκλητον». Ἡ αὐτὴ δὲ ίδεα διαφαίνεται καὶ ἐν τῇ 192 (1930), ἡτοι ἀναγνωρίζει δικαίωμα διορθώσεως τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρῳ ἀμετακλήτου διοικητικῆς πράξεως (ἀποφάσεως ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων τοῦ ἀρρέον 65 τοῦ ἀρχοτικοῦ νόμου), «δικαίωμα δῆπερ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πολιτικῇ διαδικασίᾳ ἀναγνωρίζεται εἰς τὸν δικαστήν, προκειμένου περὶ δριστικῶν, τελεσιδίκων, καὶ ἀμετακλήτων δικαστικῶν ἀποφάσεων». Ἀδόκιμον χρῆσιν τῶν ὅρων «օύσιαστικὸν» καὶ «τυπικὸν δεδικασμένον» προσάπτει καὶ ὁ P. Schönen, Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts, 1925, σ 122 σημ., εἰς τὴν νομολογίαν τοῦ πρωσσικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἐνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ «օύσιαστικοῦ δεδικασμένου ὥρισμένων ὀστυνομικῶν διαταγῶν», ἐνῷ ἀλλαχοῦ ἡ ἔξ ὀρισμένης πράξεως αὐτῆς δεσμευσις διοικητικῆς ἀρχῆς χαρακτηρίζεται ως «τυπικὸν δεδικασμένον». Διὰ τοῦ ἀπλοῦ ὅρου «δεδικασμένον» δηλοῦται τὸ ούσιαστικὸν δεδικασμένον ὑπὸ τὴν ἀνωτέρῳ ἔκτεινταισαν ἔννοιαν. Ἀσχέτως διμως πρὸς τὴν ἀδόκιμον διορογίαν, γενικῶς ἡ νομολογία τοῦ πρωσσικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου ἀρνεῖται εἰς τὰς διοικητικὰς πράξεις τὰς ἐκ τοῦ ούσιαστικοῦ δεδικασμένου ἀπορρεούσας γενικῶς νομικὰς συνεπείας.

σας δι' εἰδίκης διατάξεως τὴν ἀνάκλησιν ὡρισμένης διοικητικῆς πράξεως, ἡ θέληση οὐτέ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως τὴν ἔννοιαν τοῦ δεδικασμένου, οὔτε ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία, καθιερώσασαι τὸ ἀμετάκλητον τῶν ἰδρυσασῶν δίκαια διοικητικῶν πράξεων, ἔποιαξαν τοῦτο διότι ἀνεῦρον ἐνυπάρχουσαν εἰς τὰς πράξεις ταύτας τὴν νομικὴν δύναμιν τοῦ δεδικασμένου. Ἀμφότεραι αἱ περιπτώσεις προέκυψαν ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι ὡρισμέναι πράξεις τῆς διοικήσεως ἐδημιούργησαν κατάστασιν τοσοῦτον στενῶς συνδεομένην πρὸς τὰ συμφέροντα ἡ τὰ δικαιώματα τοῦ διοικουμένου, ὥστε, ἐὰν ἡ θέλησι μεν καὶ ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν γενικὴν ἀρχὴν τοῦ ἐλευθέρως ἀνακλητοῦ, θὰ ἐτίθεντο εἰς κίνδυνον αἱ οὐτωσὶ ὑπὲρ τοῦ δικαιουμένου δημιουργηθεῖσαι καταστάσεις, ἐνῷ αὗται χρήζουσιν ἔξαιρετικῆς τινος προστασίας. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, τὴν δημιουργίαν τοιαύτης ἐκ τῆς πράξεως καταστάσεως ἀνέλαβε νὰ ἀναγνωρίσῃ κυριαρχικῶς αὐτὸς ὁ νόμος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, τὴν κατάστασιν διαγιγνώσει ἡ νομολογία, δῆγουμένη ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης.

“Ωστε καὶ ἐνταῦθα ὁ δικαιολογικὸς λόγος τῆς τοιαύτης κατ’ ἔξαίρεσιν καθιερώσεως τοῦ περιῳδισμένου ἀμετακλήτου δὲν εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ δεδικασμένου, ἀλλὰ ἡ ἰδέα ὅτι τὸ ἐκ τῆς πράξεως δημιουργηθὲν δικαιώματα ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν δύναμιν ν' ἀντισταθῇ (Widerstandskraft) κατὰ πάσης προσβολῆς, ἡτις θὰ ἐπήρχετο δι' ἀνακλήσεως τῆς ἔξης ἡς ἀπέρρευσε τοῦτο πράξεως καὶ πρὸς τὴν δύναμιν ταύτην ἥθελε προσκρούσει ἡ ἀνάκλησις (¹). Διὰ τοῦτο λέγεται συνήθως ὅτι τὸ ἀμετάκλητον ὡρισμένων διοικητικῶν πράξεων ὑπαγορεύει ὁ «σεβασμὸς τῶν κτηθέντων δικαίων». Τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο χρήζει εἰδικωτέρας ἔξεισεως.

Καθὼς παρετηρήθη (²), ἀποτελεῖ φαῦλον κύκλον τὸ νὰ λέγωμεν ὅτι μία πρᾶξις εἶναι ἀμετάκλητος ἐπειδὴ ἐδημιουργησε κεκτημένα δικαιώματα, διότι τὸ κεκτημένον δικαίωμα συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διατήρησιν τῆς διὰ τῆς πράξεως δημιουργηθείσης νομικῆς καταστάσεως, ἡτις ὅμως τότε μόνον δύναται νὰ διατηρηθῇ, ὅταν ἀκριβῶς ἡ πρᾶξις εἶναι ἀμετάκλητος.

Ἐκτὸς τούτου, ἀφοῦ εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἀμετακλήτου περιλαμβάνονται καὶ καταστάσεις προελθοῦσαι ἐκ πλημμελῶν, ἡτοι ἀκύρων, πράξεων, ἀκολουθῶν τις τὴν θεωρίαν τοῦ σεβασμοῦ τῶν κτηθέντων δικαίων, θὰ ἔπειπε νὰ δεχθῇ ὅτι καὶ τῶν ἀκύρων πράξεων τὴν διατήρησιν ὑπαγορεύει ὁ σεβασμὸς τῶν κτηθέντων δικαίων. Ἀλλὰ ἐκ πράξεως ἀκύρου,

1. Herrn ritt, σ 311, 463.

2. W. Jellinek, σ 270.

ἢτοι πράξεως παρανόμου, ἀντιστρατευομένης δηλαδὴ πρὸς τὸν κανόνα τοῦ δικαίου, εἶναι δύσκολον νὰ συλλάβῃ τις δημιουργίαν νομικῆς καταστάσεως νομίμου καὶ συνεπῶς ἔγκυρον ἀπόκτησιν ὑποκειμενικῶν δικαίων, τὸ ἔποια θὰ εἶχον τὴν δύναμιν ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν ἀνάκλησιν τῆς παρανόμου πράξεως, ν' ἀναχαιτίσωσι δηλαδὴ αὐτὴν τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀρχῆς τῆς νομιμότητος, τῆς ὅποιας ἀποστολὴ εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου περιορισμὸς τῆς διοικήσεως. Ἡ αὐστηρὸς ὑπεροχὴ τοῦ κανόνος δικαίου δὲν θὰ συνεβιβάζετο πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ σεβασμοῦ δικαίων προελθόντων ἐκ παρανόμων διοικητικῶν πράξεων, ἡ δ' ἐπιστήμη εὐλόγως διηρωτήθη μήπως τὸ ἐν Γαλλίᾳ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, καθιερῶσαν τὴν προστάσιαν καὶ αὐτῶν τῶν ἐκ παρανόμων διοικητικῶν πράξεων προελθούσων καταστάσεων, διέπραξεν αὐτόχρημα «ὑπέρβασιν ἔξουσίας!» Ἡ παρατήρησις αὗτη δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ καταπολεμῇ μὲ δπλα καθαρῶς θεωρητικῆς φύσεως. Ἐάν θέλωμεν νὰ ἴσταμεθα ἐπὶ ἀμιγῶς νομικοῦ πεδίου, θὰ ἔπειπε νὰ δεχθῶμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Duguit⁽¹⁾, καθ' ἥν ἡ ἐκ παρανόμου διοικητικῆς πράξεως προελθοῦσα νομικὴ κατάστασις εἶναι ἐπανορθωτέα εἰς οἰανδήποτε ἐποχήν, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν νὰ ἀποζημιωθῇ ὁ ζημιούμενος, ἀποκρουομένης οὕτω τῆς ἰδέας κτήσεως δικαιώματος ἐκ πράξεως παρανόμου.

“Ωστε, κατ' ἀκραιφνῆ νομικὴν κρίσιν, ὁ σεβασμὸς τῶν κτημέντων δικαίων δὲν εἶναι πάντοτε ἐπαρκῆς δικαιολογικὸς λόγος τῆς καθιερώσεως τοῦ ἀμετακλήτου τῶν διοικητικῶν πράξεων. Ἀλλὰ τὸ δίκαιον δὲν εἶναι γεωμετρία, καθὼς ἐλέχθη, καὶ δὲν μειώνει καθόλου τὴν νομικὴν ἀξίαν τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων διαμορφωθείσης θεωρίας ἡ παρατήρησις, ἡ παρ'² ἄλλων ὑπὸ τύπον μομφῆς διατυπωθεῖσα, διτι κατὰ τὴν συγχρότησίν της προσέψυγεν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν δικαιοπολιτικῶν ὑπολογισμῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα ἐπιτευχθῇ σταθερότης καὶ ἀσφάλεια εἰς τὰς ἐκ τῶν πράξεων ἐν γένει τῆς διοικήσεως προερχομένας νομικὰς καταστάσεις.

Γενικῶς ἀναγνωρίζεται διτι ἡ διοικητικὴ ἀρχή, ἡ ὅποια σιωπηρῶς ἀναγνωρίζει καὶ ἀνέχεται ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἐκ παρανόμου πράξεως προκύψασαν κατάστασιν, θὰ ἐνήργει παρὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καλῆς πίστεως (gegen Treu und Glauben) καὶ τῆς εὐρύθμου λειτουργίας τῆς διοικήσεως, ἐὰν αἰφνιδίως ἀνεκάλει τὴν πρᾶξιν της αὐτήν, ὀδιαφοροῦσα διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπελθόντων ἀποτελεσμάτων⁽³⁾. Εἰς τὴν

1. Droit constitutionnel, τόμ. III, 1930, σ 789.

2. Fleiner, σελ. 200, W. Jellinek, σ 211 καὶ 277.

περίπτωσιν αὐτήν, οὐχὶ ἡ νομικὴ ἐπιταγὴ τοῦ σεβασμοῦ δικαιωμάτων ἀμφιβόλων, ἀλλ᾽ ἡ σκόπιμος ἔξασφάλισις τῆς σταθερότητος τοῦ δικαίου ὃν ἔν τῇ διοικήσει ὑπῆρξεν ὁ δικαιολογικὸς λόγος, ὁ ὑπαγορεύσας τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀμετακλήτου.

Τὴν ἀντίληψιν ταύτην θεωροῦμεν ἴδιαιτέρως προσφορωτέραν παρόντος, διὰ τὸν ἔξῆς λόγον. Τὸ δικαίωμα τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας ἀπεμακρύνθη ἐν μέρει τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου νομολογίας τοῦ γαλλικοῦ. Πράγματι τὸ Conseil d'Etat δέχεται ὅτι ἡ παράνομος πρᾶξις, ἐξ ἡς ἀπέρρευσαν καταστάσεις ὑποκειμενικαί, δεόμεναι νομικῆς προστασίας, δύναται ν' ἀνακληθῇ μόνον ἐντὸς τῆς προθεσμίας τῆς τεταγμένης διὰ τὴν ἐπὶ ἀκυρώσει προσβολήν της. Τὸ δικαίωμα τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας ἀπέφυγε νὰ καθορίσῃ τὸν χρόνον ἐντὸς ὃποίου ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάκλησις τῆς τοιαύτης παρανόμου πρᾶξεως, δεχόμενον ἀπλῶς ὅτι αὕτη ἀνακαλεῖται νομίμως ἐντὸς εὐλόγου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως της χρονικοῦ διαστήματος, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὃποίου καθίσταται ἀμετάκλητος. Ο προσδιορισμὸς τοῦ εὐλόγου τούτου διαστήματος ἀφέθη εἰς τὴν ἐκάστοτε ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ. Συνέδεσεν οὕτως ἡ παρὸντος δικαιολογία τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀμετακλήτου μὲ τὴν πάροδον ὥρισμένου χρονικοῦ διαστήματος καὶ τὴν συγκεκριμένην ἐκτίμησιν αὐτοῦ ὡς εὐλόγου ἦ μή.

Ἄλλ' ἡ μερικὴ αὕτη ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ διαμορφωθέντος συστήματος δύναται νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν μεταπόισιν ὀλοκλήρου της θεωρίας ἐπὶ ἀλλης δικαιολογικῆς βάσεως. Πράγματι, ἐν Γαλλίᾳ ἐσκέπτοντο μέχρι τινὸς ὅτι ἡ παράνομος πρᾶξις, ἡ δημιουργήσασα δίκαια, καθίσταται, λόγῳ τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαίων τούτων, ἀμετάκλητος ἀμέσως ἀμα τῇ ἐκδόσει της. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1912⁽¹⁾ τὸ πρῶτον ἐσκέψθησαν ὅτι, ἀφοῦ δύναται πᾶς τρίτος, βλαπτόμενος ἐκ τῆς πρᾶξεως, νὰ ἐπιτύχῃ δικαστικῶς τὴν ἀκύρωσίν της, προσβάλλων αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβούλιου τῆς Ἐπικρατείας, θά ἦτο ὑπερβολικὸν ν' ἀπαγορεύσωμεν εἰς τὴν διοίκησιν νὰ προλάβῃ τὸ δικαστήριον καὶ ν' ἀνακαλέσῃ οἰκειοθελῶς τὴν πρᾶξιν τὴν ὃποίαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναγνωρίζει ὡς παράνομον. Τοῦτο δημοσίευσιν, φυσικά, δύναται νὰ πρᾶξῃ ἡ διοίκησις μόνον ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὃποίου ἡ πρᾶξις ὑπόκειται εἰς προσβολὴν δι'² αἰτήσεως ἀκυρώσεως καὶ οὐδὲ³ αὐτὸς ὁ ὀφελούμενος δύναται νὰ εἴναι βέβαιος περὶ τῆς ὄριστικότητος τῆς πρᾶξεως. Μετὰ τὴν πά-

1. Delbeze, La révocation des actes administratifs, en Revue du droit public, 1928, σ 463. Βλ. καὶ μετάφρ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Σ. π. Παυλοπούλου, μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ σημειώσεων, 1932.

φοδον ὅμως τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, ἵτοι τῆς προθεσμίας προσβιλῆς τῆς πράξεως, ὑπολογιζομένης, ὡς θέλομεν ἵδει, ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως ἢ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς, ἢ νομολογία ἀρνεῖται εἰς τὴν διοίκησιν τὸ δικαιώμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, ἀκριβῶς διότι ἢ -ἀνάλησις θὰ προσέξουν εἰς τὰ ἥδη δριστικὰ καταστάτα δικαιώματα τοῦ διοικουμένου⁽¹⁾.

Τοιαύτη σειρὰ σκέψεων δὲν διεμόρφωσε πιθανῶς τὴν νομολογίαν τοῦ παρ’ ἡμῖν Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Διότι δι’ αὐτῆς τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς παρανόμου πράξεως περιωρίσθη χρονικῶς οὐχὶ ἐντὸς τῆς προθεσμίας ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως, ἀλλὰ ἐντὸς ἄλλου χρονικοῦ διαστήματος, χαρακτηριζομένου ὡς εὐλόγου, διότε συνήθως εἶναι μεγαλείτερον τῆς ἔξηκονθημέρου προθεσμίας τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως. Καθ’ ὅλον λοιπὸν τὸ εὐλόγον τοῦτο διάστημα, ἢ πρᾶξις δὲν εἶναι βεβαίως μετέωρος ἀπὸ ἀπόψεως ἐνδίκου προσβολῆς. Ἀντιθέτως, ἐνταῦθα ὑπάρχει ἢ σκέψις ὅτι ἡ παρανόμοις πρᾶξις ἀνακαλεῖται κατ’ ἀρχὴν καὶ ἀμα τῇ ἐκδόσει τῆς καὶ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα μετ’ αὐτῆν, μόνον δὲ μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τοῦ εὐλόγου διαστήματος ἀρχίζει νὰ γίνηται λόγος περὶ παρανομίας τῆς ἀνακλήσεως. Ὡστε τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀμετακλήτου προσδίδει εἰς τὴν πρᾶξιν οὐχὶ τὸ ἔξ αὐτῆς κτηθὲν δίκαιον (διότι τότε θὰ ἔδει τοῦτο νὰ δράσῃ ἀμα τῇ ἐκδόσει τῆς, οὐδὲ νοεῖται ὅτι «ἐκτήθη» μόνον μετὰ τὴν πάροδον τοῦ εὐλόγον διαστήματος), ἀλλ’ ἐν νέον, ἐπιγενόμενον στοιχεῖον, ἵτοι ἢ ἐπὶ εὐλόγον χρονικὸν διάστημα σιωπὴ τῆς διοικήσεως καὶ ἢ ἐκ ταύτης εὐλόγως ἐμπνεομένη εἰς τὸν πολίτην ἐμπιστοσύνη καὶ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σταθερότητα τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως. Ὅθεν ὁρθῶς, ὡς φρονοῦμεν, ὑπεδείχθη ἥδη καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἢ ἀντικαταστασις τῆς ἐκφράσεως «σεβασμὸς τῶν κτηθέντων δικαίων» διὰ τῆς ἀκριβεστέρας ἐκφράσεως «σταθερότης τῶν δημιουργηθεισῶν καταστάσεων».

1. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἀπεκρινοῦσαν ἡ γαλλικὴ νομολογία, μετὰ μακρὰν περίοδον δισταγμοῦ, διὰ τῆς περιλαλήτου ἀποφάσεως Gachet τῆς 3 Νοεμβρίου 1922, περὶ ἣς ἴδε ἐν H a u r i o u, Droit administratif, 1927, σ. 1029 ἐν τέλει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΑΜΕΤΑΚΛΗΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Τὸ ὑπὸ τῆς παρ^ο ἡμῖν κρατούσης νομολογίας διαμορφωθὲν περὶ τὴν ἀνάκλησιν τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων σύστημα δύναται ν' ἀναλυθῆ εἰς τρεῖς θεμελιώδεις κανόνας: α) Αἱ διοικητικὰ πρᾶξεις αἱ δποῖαι δὲν ἐδημιούργησαν δικαιώματα εἰναι ἐλευθέρως ἀνακληταί. β) Αἱ νόμιμοι διοικητικαὶ πρᾶξεις αἱ δποῖαι ἐδημιούργησαν δικαιώματα εἰναι ἀμετάκλητοι ἀμέσως ἂμα τῇ ἐκδόσει των. γ) Αἱ πλημμελεῖς διοικητικὰ πρᾶξεις, αἱ δποῖαι ἐδημιούργησαν δικαιώματα καθίστανται ἀμετάκλητοι ὑπὸ δύο προϋποθέσεις: 1) ὅτι παρῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των εὐλόγον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ χρονικὸν διάστημα καὶ 2) ὅτι ὁ ἐκ τῆς πρᾶξεως ὀφελούμενος διατελεῖ ἐν καλῇ πίστει, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶχε προκαλέσει οὗτος τὴν πλημμελῆ πρᾶξιν δι^ο ἐνεργείας ἀπατηλῆς.

Ἐκ τῶν κανόνων τούτων συνάγεται ὅτι διὰ τὴν δημιουργίαν ἀμετακλήτου νομικῆς καταστάσεως ἀπαιτοῦνται τὰ ἔξης στοιχεῖα: α) πρᾶξεις ἀτομική, β) δημιουργία δικαιωμάτων· ἐπὶ δὲ πλημμελῶν πρᾶξεων: γ) πάροδος εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος καὶ δ) καλῇ πίστις τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ πρᾶξις.

"Ἄς ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀνάλυσιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν τεσσάρων τούτων στοιχείων.

Α') Πρᾶξις ἀτομική.—Εἰναι φανερὸν ὅτι ἀποκλείεται συζήτησις περὶ ἀμετακλήτου τῶν πρᾶξεων τῆς διοικήσεως, αἱ δποῖαι. ἔχουσι χαρακτῆρα οὐχὶ ἀτομικόν, ὅλλα κανονιστικόν. Αἱ κανονιστικαὶ πρᾶξεις εἰναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ἐλευθέρως ἀνακληταί, ἡ δὲ ἀνάκλησίς των, λεγομένη κυρίως κατάργησις (derogatio), οὐδέποτε προσκρούει εἰς δίκαια ὑποκειμενικά, διότι ἡ κανονιστικὴ πρᾶξις δημιουργεῖ καταστάσεις γενικάς, ἀπροσώπους, καὶ ἀντικειμενικάς, ἐν ἄλλαις λέξεις θέτει κανόνας δικαίου, ἐκ δὲ τῶν κανόνων δικαίου κατ^ο ἀρχὴν δὲν δημιουργοῦνται ἀπ' εὐθείας δίκαια ἐξ ὑποκειμένου. Εἰς τὴν ἀτομικὴν πρᾶξιν ἀπόκειται νὰ ἔξατομικεύσῃ τὸν κανόνα καὶ νὰ προσαρμόσῃ αὐτὸν εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, δπότε θ^ο ἀνακύψῃ ἡ ἀτομική, ὑποκειμενικὴ νομικὴ κατάστασις (').

1. F 1 e i n e r, σ 59, μετ. σ 63, 64. Περὶ τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν κανονιστικῶν ἔδε M e r k l, σ 205, H a u g i o u, σ 457, 461, D u g u i t, Droit constitutionnel.

Τῶν κανονιστικῶν πρᾶξεων ἡ κατάργησις ἐπέρχεται διὰ νόμου ἢ διὸ *actus contrarius*, ἥτοι ἑτέρας κανονιστικῆς πρᾶξεως, ρητῶς καταργούσης τὴν προηγουμένην ἢ σιωπηρῶς εἰσάγουσαν ἀντιθέτου περιεχομένου διατάξεις. Ἐξαιρετικῶς, ὅσακις ὁ νόμος ἔχορήγησε δικαίωμα ἐφ' ἄπαξ μόνον ἀσκήσεως κανονιστικῆς ἔξουσίας ἐπὶ ὠδισμένων θεμάτων, ἡ κατὰ χρῆσιν τῆς τοιαύτης ἔξουσιοδοτήσεως ἐκδοθεῖσα κανονιστικὴ πρᾶξις δὲν δύναται διὸ ὅμοίας κανονιστικῆς πρᾶξεως νὰ καταργηθῇ, ἀλλ' ἵσχει μέχρις οὐκ καταργηθῇ διὰ νόμου. Κανονιστικαὶ πρᾶξεις κατωτέρων δογμάτων εἰναι δυνατὸν νὰ καταργηθῶσιν, ἐκτὸς ἐναντίας εἰδικῆς διατάξεως τοῦ νόμου, οὐ μόνον διὸ ἑτέρας κανονιστικῆς πρᾶξεως τῆς αὐτῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ κανονιστικῆς πρᾶξεως τῆς ἀνωτέρους ἀρχῆς⁽¹⁾.

Ἄλλα τὸ ζήτημα πότε μία πρᾶξις φέρει χαρακτῆρα κανονιστικὸν καὶ πότε ἀτομικὸν—προκύπτον ἰδίως ἐπὶ πρᾶξεων ἀτομικῆς μὲν φύσεως, ἀλλὰ γενικῆς ἐφαρμογῆς—δὲν λύεται διὰ μιᾶς ἐνιαίας ἀρχῆς, διότι καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ κριτηρίου τῆς διακρίσεως παρουσιάζει δυσχερείας: ‘Η κανονιστικὴ πρᾶξις, κειμένη μεταξὺ τοῦ τυπικοῦ νόμου καὶ τῆς ἀτομικῆς πρᾶξεως, θέτει κανόνας δικαίου καὶ δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ οὐσιαστικοῦ νόμου.’ Αλλ’ ἐνῷ ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ νόμου διαστέλλεται αὕτη σαφῶς διὰ κριτηρίου αὐστηρῶς τυπικοῦ, δηλαδὴ κριτηρίου μορφῆς, τούναντίον μεταξὺ κανονιστικῆς πρᾶξεως καὶ ἀτομικῆς εἶναι δυνατὴ πάντοτε μία σύγχυσις ὅριων. Τυπικὸν κριτήριον ἐνταῦθα δὲν ὑφίσταται, διότι ἡ κανονιστικὴ πρᾶξις, ὡς καὶ ἡ ἀτομική, δύναται ν' ἀπορρέῃ ἐξ οἰουδήποτε δογμάτου τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας, ἐφωδιασμένου νομίμως διὰ κανονιστικῆς ἔξουσίας, ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου μέχρι τοῦ κατωτάτου⁽²⁾.

tionnel, τ. I, σ 263, J è z e, Droit administratif, τ. I, σ 14, 111 κ. ἐπ., A 1 i-b e r t, Contrôle juridictionnel de l' administration, 1926, σ 318, D e l b e z, La révocation des actes administratifs, ἐν R. D. P. 1928, σ 471. Καὶ ἡ διὰ νόμου ὅντεν ἡ κανονιστικῆς πρᾶξεως διδομένη ὑπόσχεσις περὶ τῆς σταθερότητος ὀδισμένης γενικῆς καταστάσεως (π. χ. ἡ ὑπόσχεσις διαφοροῦς ἀπαλλαγῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀπὸ ὀδισμένων φόρων) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ νομικήν τινα σημασίαν καὶ δὴ τὴν συνέπειαν νὰ δημιουργήσῃ ἀξίωσιν ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς γενικῆς ταύτης καταστάσεως. Βλ. J è z e, τόμ. I, σ 112 κ. ἐπ.

1. G e o r g J e l l i n e k, Gesetz und Verordnung, 1887, σελ. 395.

2. ‘Ἐκ τῆς ἔξουσιοδοτήσεως τοῦ νόμου πρὸς ἔκδοσιν ἀστυνομικῶν κανονιστικῶν πρᾶξεων ἡ ἀρχὴ δὲν δύναται ν' ἀντλήσῃ δικαίωμα πρὸς ἔκδοσιν ἀτομικῶν ἐνταῦθα δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ὁ κανὼν «ἐν τῷ μεῖζον τὸ ἔλασσον», καθόσον τὸ κανονιστικὸν δικαίωμα δὲν εἶναι μόνον μεῖζον, ἀλλά, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας δικαίου, καὶ κρείσσον (das bessere). Βλ. O t t o M a y e r, Deutsches Verwaltungsrecht, τόμ. I, σ 230. Οὕτε δὲ καὶ τ' ἀνάπτατιν, ἐκ τῆς ἀπονομῆς τῆς ἀρμοδιότητος πρὸς ἔκδοσιν ἀτομικῶν πρᾶξεων εἶναι δυνατὸν ν' ἀντλήσῃ ἡ ἀρμοδιότητα κανονιστικήν. Βλ. O t t o M a y e r, ἐνθάνωτ., H a t s c h e k, Lehrbuch

“Οὐθεν τὸ κριτήριον εἶναι μόνον οὐσιαστικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ περισσότερον δυσπροσδιόριστον. Ἐκτὸς τοῦ ἐνδεικτικοῦ καθορισμοῦ τῶν θεμάτων τῆς κανονιστικῆς ἔξουσίας (ὅργάνωσις ὑπηρεσιῶν, ἀσκησις ἀστυνομίας πάσης φύσεως) ⁽¹⁾, ἀναμφισβήτητον γνώρισμα τῆς κανονιστικῆς πράξεως παραμένει πάντοτε ἡ γενικότης, ἥτοι τὸ δυνατὸν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς οὐ μόνον ἐφ’ ὠρισμένου ἀτόμου, ἀλλ’ ἀδιακρίτως ἐπὶ πάντων τῶν ἀτόμων ὠρισμένης κατηγορίας, χωρὶς τὰ ἔξαντληται τὸ νομικὸν περιεχόμενον αὐτῆς διὰ μιᾶς καὶ μόνης παροχῆς. Ἀλλὰ καὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτου ἡ ἀναγνώρισις δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλής, διότι οὐχὶ στανίσως ἡ φαινομενικὴ γενικότης ὑποδηλοὶ ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ πρᾶξει ὑπάρχουσαν συντομενικὴν αὐτομικῶν πράξεων ‘Ως παράδειγμα φέρεται ἡ πρὸς τοὺς κατοίκους ὠρισμένης πόλεως ἀστυνομικὴ διαταγὴ ὅπως ἐλευθερώσωσι τὰς δόδους ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα πεσοῦσαν πρὸ τῆς οἰκίας ἐκάστου χιόνα ⁽²⁾). Ἡ πρᾶξις αὕτη, καλούμενη γενικὴ—ἀτομικὴ πρᾶξις (Allgemeinverfügung) καὶ τοποθετουμένη παρά τινων μεταξὺ τῶν ἀτομικῶν καὶ τῶν κανονιστικῶν πράξεων, δέον νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς ἀτομικάς, διότι ἔξεδόθη ἐν ὅψει μιᾶς συγκεκριμένης περιπτώσεως («τὴν χιόνα τῆς παρελθούσης νυκτός»), εἰς ἣν κατὰ σύμπτωσιν ὑπάγονται πλείονα τοῦ

des Deutschen und Preussischen Verwaltungsrechts, 1931, σ 150. Ἀντίθετος ἔκδοχὴ παρὰ Georg Jellinek ἐν Gezetz und Verordung σ 392, ἐνθα διδάσκεται ὅτι ἐκ τοῦ δικαιώματος πρὸς ἔκδοσιν ἀτομικῶν πράξεων (Verfassungsrecht) ἡ ἀρχὴ ἀντεῖ λογικῶς καὶ δικαιώματα κανονιστικόν, «ἐφ’ δοσον τοῦτο ἐκ τῶν πραγμάτων εἶναι ἐφικτόν». Ἡ τελευταία ἐπιφύλαξις ἀναιρεῖ κατά τινα τρόπον τὴν ἀρχήν. Ἄναλογος ἡ τοῦ Σαριπόλου, Συνταγματικὸν δίκαιον, τόμ. II 1918 σ 114 διδασκαλία, καθ’ ἣν πᾶσα διοικητικὴ ἀρχὴ, δυναμένη νὰ ἐκδίδῃ ἀτομικάς πράξεις, δύναται καὶ νὰ γενικεύσῃ ταῦτας· ἡ ἀρχὴ αὕτη δέον νὰ περιορισθῇ εἰς μόνας τὰς ἐσωτερικῆς φύσεως γενικάς πράξεις, αἵτινες δέον νὰ καταταχθῶσι μᾶλλον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐγκυρῶν. Βλ. κατωτ. παρ. Β’, I, β’.

1. H a u g i o u, Précis de droit administratif, 1927, σ 461. Ἀδυναμία ἔξ αλλον σαφοῦς δριτοθεσίας μεταξὺ τῶν οὐσιαστικῶν λειτουργιῶν τῆς Πολιτείας ὑφίσταται πάντοτε, ὁ δὲ G. Jellinek, Gesetz und Verordnung, σ 223 θεωρεῖ ματαιοπονίαν τὴν ἀπόπειραν δύτως καθορίσῃ τις ποῦ ἀρχεται καὶ ποῦ τελευταὶ ἔκάστη τῶν οὐσιαστικῶν λειτουργιῶν τῆς Πολιτείας. Ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν κανονιστικῶν καὶ νομοθετικῶν θεμάτων δριτοθεσίας, βλ. D a r e s t e, Les voies de recours contre les actes de la puissance publique, 1914, σ 30, ἐνθα θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν νομοθετικὴν ἔξουσίαν τὰ θίγοντα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ δίκαια τῶν πολιτῶν μέτρα, ἡ ἐπιβολὴ φόρων, ἡ δικαστικὴ ὄργάνωσις, κλπ., εἰς δὲ τὴν κανονιστικὴν ἔξουσίαν ἡ ἐντὸς τῶν δριτῶν τῶν νόμων ὄργάνωσις τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τὰ τῆς καταστάσεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, κλπ. Βλ. καὶ D u g u i t, Traité, τ. IV σ 661 ἐπ., 715, καὶ τ. II, 1923, σ 183. Ἐπίσης L a b a n d, Deutsches Reichsstaatsrecht, 1919, σ 150.

2. M e r k l, σ 159, H a t s c h e k, σ 138.

ἐνδὸς ἄτομα, ἐνῷ τὸ ἀσφαλέστερον γνώρισμα τῆς κανονιστικῆς πρᾶξεως εἶναι τὸ ἀφηρημένον, τὸ δυνατὸν τῆς ἐφαρμογῆς της οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τὰς ὅποιας προέβλεψεν ἡ ἐκδούσα αὐτὴν ἀρχή, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν περιπτώσεων, ἀ· ο· ρ· ἵ· σ· τ· ω· ν· καὶ μ· ε· λ· λ· ο· υ· σ· ω· ν⁽¹⁾). Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου τούτου, ἀφίεται ἑκάστοτε εἰς τὸν δικαστὴν νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον εὑρίσκεται ἐνώπιον πρᾶξεως κανονιστικῆς καὶ συνεπῶς ἀπεριορίστως μετακλητικῆς ἢ ἀτόμικης, ἐφ' ἣς εἶναι ἐφαρμοστέοι οἱ περιοριστικοὶ κανόνες τῆς ἀνακλήσεως⁽²⁾.

B') Δημιουργία δικαιωμάτων.—³Η ἀνεύρεσις καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὅποιας ἡ ἐκ τῆς πρᾶξεως δημιουργηθεῖσα ὑποκειμενικὴ κατάστασις κωλύει τὴν ἀνάκλησίν της παρέχει ἵκανας δυσχερείας. Πᾶσα ἔξουσία, ἡ ὅποια ἐκ τῶν κειμένων κανόνων τοῦ δημοσίου δικαίου ἀπονέμεται εἰς τὸν πολίτην δὲν ἀποτελεῖ κυρίως δικαίωμα, ὡς λ.χ. δὲν εἶναι τὸ κοινῶς λεγόμενον δικαίωμα χρήσεως τῶν κοινοχρήστων τόπων ἡ τὸ δικαίωμα ὅπως ὁ κεκτημένος τὰ νόμιμα προσόντα ζητήσῃ τὸν διορισμόν του εἰς δημοσίαν θέσιν κλπ. Αἱ γενικαὶ αὗται ἔξουσίαι τοῦ πολίτου, στηριζόμεναι εἰς γενικοὺς καὶ ἀφηρημένους κανόνας καὶ ὑφίσταμεναι οἷονεὶ κατ' ἀντανάκλασιν αὐτῶν, ὀνομάσθησαν διὰ τοῦτο ἀντανάκλασιν α στικά δικαιώματα (Reflexrechte) καὶ διαστέλλονται σαφῶς τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων ἀτινα παράγονται εἴτε ἀμέσως ἐκ τῆς ἔξαιρετικῶς δεδηλωμένης τοῦ νομοθέτου βουλήσεως ἵνα παράσχῃ ἀπ' εὐθείας τὰ δικαιώματα ταῦτα εἰς ἄτομόν τι ἡ κατηγορίαν ἀτόμων εἴτε ἐκ τῆς ἔξατομικεύσεως τοῦ κανόνος, ἥτις συντελεῖται τῇ μεσολαβήσει τῆς ἐκτελεστικῆς ἔξουσίας καὶ ἥτις δημιουργεῖ παρὰ τῷ διοικουμένῳ τὴν ἀξίωσιν ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τῆς δημοσίας ἀρχῆς ὀρισμένην πρᾶξιν ἡ παράλειψιν, δηλαδὴ ὀρισμένην παροχήν, καθιστῶσα τοῦτον πιστωτὴν τῆς διοικήσεως⁽³⁾). Ὁθεν, ἵνα γίνῃ λόγος περὶ δημιουργίας δικαιωμάτων κωλυόντων τὴν ἀνάκλησιν τῆς παραγαγούσης ταῦτα πρᾶξεως, δέον νὰ ὑφίσταται ἡδη ἡ ἀξίωσις τοῦ πολίτου ἐπὶ τὴν ἀτομικὴν παροχὴν ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως ἡ τούλαχιστον νὰ μὴ ἀπαιτῆται διὰ τὴν δημιουρ-

1. *Duguit*, τ. II, σ 185 (ἐκδ. 1923): «καθ' ἣν στιγμὴν ἐκδίδεται ἡ κανονιστικὴ πρᾶξις, δὲν δύναται τις νὰ καθορίσῃ ὀνομαστικῶς τὸ ἡ τὰ πρόσωπα ἐφ' ὃν μέλλει νὰ ἐφαρμοσθῇ».

2. «Ο εἰς τὰς ἀτομικὰς πρᾶξεις ἐντοπισμὸς τῶν νομολογιακῶν κανόνων περὶ ἀνακλήσεως τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων ἐμφαίνεται σαφῶς ἐν τῇ Σ. Ε. 8 (1936): «...ἡ μὴ προβλεπομένη ὑπὸ κειμένης διατάξεως ἀνάκλησις διοικητικῶν πρᾶξεων ἀτομικοῦ περιεχομένου».

3. *Fleiner* σ 172, μετ. σ 157, *Otto Mayer*, I, σ 111, *W. Jellinek*, Verw.-R., σ 247.

γίαν αὐτῆς ἄλλο τι εἰμὴ μόνον ἢ δήλωσις τῆς περὶ τούτου βουλήσεως αὐτοῦ. Πᾶσα κατάστασις ἐν τῇ ὅποιᾳ δὲν ἀνευρίσκεται τὸ στοιχεῖον τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ ἀτομικὴν παροχὴν δέον νὰ θεωρῆται ὡς δημιουργημένη ἀπλῶς χάριν τῆς καλῆς ἐν γένει λειτουργίας τῆς διοικήσεως καὶ ὡς δυναμένη νὰ μεταβληθῇ ὅποτεδήποτε χάριν τοῦ αὐτοῦ γενικοῦ σκοποῦ. Δυνατὸν εἶναι ἐκ τῆς οὐτωσὶ διὰ γενικοὺς λόγους ἰδρυμέσθησης καταστάσεως ν' ἀντλῶσιν ὀρισμένα ὀφελήματα ὀρισμένοι πολῖται ἢ κατηγορίαι πολιτῶν. Τὰ ὀφελήματα ταῦτα δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς παραχωρηθέντα εἰς τοὺς διοικουμένους ὑπὸ τῆς διοικήσεως, ἀλλ᾽ ὡς ὑφιστάμενα ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων· εἴτε «ἀντανακλαστικὰ δικαιώματα» ἀποκληθῶσι ταῦτα εἴτε, κατ' ἄλλην ἔκφρασιν, «ἔμμεσοι εὐχέρειαι» (*avantages indirects*)⁽¹⁾, δὲν θεμελιοῦσι δικαιώματα, ἀλλ' ἀπλοῦν σ τὸ φέρειν ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς προκαλούσης αὐτὰ νομικῆς καταστάσεως⁽²⁾. Ως παράδειγμα ἀναφέρεται τὸ συμφέρον τῶν κατοίκων συνοικίας ἐξηπηρετουμένης ὑπὸ τροχιοδόμικῆς συγκοινωνίας ὅπως μὴ διακοπῇ ἡ συγκοινωνία αὗτη, δι' ἀνακλήσεως τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται καὶ τὸ συμφέρον τῶν παροδίων ὅπως μὴ τροποποιηθῇ ἡ πρᾶξις ἢ ἀφιεροῦσα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ὀρισμένον τμῆμα τοῦ ἐδάφους, διὰ τοῦ χρακτηρισμοῦ αὐτοῦ ὡς δημοσίας ὁδοῦ ἢ πλατείας⁽³⁾. Συμφέρον ἐπίσης ἀπλοῦν συνιστᾶ καὶ ἢ καλούμενη «κατάστασις κατοχῆς» (*Besitzestand*), δημιουργουμένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς ὑπὲρ ὀρισμένου ἀτόμου ἐκδόσεως ἀστυνομικῆς ἀδείας, ἐλευθέρας πάσης ὑποχρεώσεως καὶ ἀνακλητῆς ὅποτεδήποτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀστυνομίας. Εἰς τὰς διοικήσεις φύσεως περιπτώσεις, διὸ πολίτης δὲν ἔχει εἰμὴ ἀπλοῦν ἔννομον συμφέρον ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς «καταστάσεως κατοχῆς», οὐχὶ δὲ καὶ δικαιώματα, κωλύον τὴν μεταβολὴν ἢ ἀρσιν αὐτῆς.

“Ἡδη τίθεται τὸ ζήτημα τῆς συγκεκριμένης ἐκάστοτε διαγνώσεως τῆς ἐκ διοικητικῆς πρᾶξεως δημιουργίας δικαιωμάτων κωλύοντων τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. Τὸ ζήτημα συνδέεται πρὸς θεμελιώδες πρόβλημα τοῦ διοικητικοῦ δικαίου, τὸ πρόβλημα δηλαδὴ τῶν ὅριών μεταξὺ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος καὶ τῶν ἐξ ὑποκειμένου δικαιών τῶν διοικουμένων⁽⁴⁾.

1. Η αιτία, σ 364.

2. “Οθεν ἡ πρᾶξις ἡ ὀναγγωρίζουσα κοινοχρήστους τόπους, ὁδούς, πλατείας, κλπ., ὡς παρ' ἡμῖν τὸ περὶ ἐγκρίσεως σχεδίου πόλεως διάταγμα, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀμετάκλητον ἔνεκα δημιουργίας δικαιωμάτων, ἔστω καὶ ἀν ἐπὶ τῇ βάσει τούτου είχον ἐν τῷ μεταξὺ χρηγηθῇ ἀδειαὶ ηὗημένης χρήσεως τοῦ κοινοχρήστου τούτου τόπου, διότι, αἰρομένου τοῦ διατάγματος, καταπίπτουσιν ἀφ' ἔστων καὶ αἱ τοισῦται ἀδειαὶ. Βλ. Schone, *Der Widerruf der Verfügungen* κλπ., σ 128.

3. Herrnritt, σ 460.

Τυπικὸν κριτήριον, χαρακτηρίζον τὰς δημιουργούσας δίκαια διοικητικὰς πρᾶξις, δὲν ὑφίσταται, διότι ἡ δημιουργία δικαιώματος ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν νομικὴν δύναμικότητα τῆς πρᾶξεως καὶ οὐχὶ τὸν τύπον ἢ τὴν διαιδικασίαν τῆς ἔκδοσεώς της. Ἡ τήρησις ὠρισμένης διαιδικασίας, ἢ αἰτιολογία, ἢ κοινοποίησις, καὶ ἡ δημοσίευσις ἀποτελοῦσι συνήθη μέν, ἀλλ' οὐχὶ ἀναγκαῖα τυπικὰ γνωρίσματα τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων, δι' ὃν δημιουργεῖται ἢ αἱρεται ὑποκειμενικὴ νομικὴ κατάστασις⁽¹⁾. Ὁθεν τὸ κριτήριον εἶναι οὐσιαστικόν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δυσκαθηδριστον, τοσοῦτον μᾶλλον κασθόδσον αἱ πολυάριθμοι ἄλλως τε διαιρέσεις τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς δὲν βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν αὐτοῦ. Ἐν μόνον δύναται τις νὰ διαιπιστώσῃ μετὰ βεβαιότητος: διτὶ αἱ μὴ ἔκτελεσται διοικητικαὶ πρᾶξεις, λ.χ. αἱ γνωμοδοτήσεις, ἀδυνατοῦσι νὰ ἴδούσωσι δίκαια, ἀφοῦ ἀδυνατοῦσι καὶ τὴν νομικὴν ἐν γένει κατάστασιν νὰ μεταβάλωσιν⁽²⁾. Ἐκ τῶν λοιπῶν διαιρέσεων τῶν πρᾶξεων δὲν θὰ δυνηθῶμεν, εἰμὴ ἐνδεικτικὰς μόνον διαιπιστώσεις νὰ συναγάγωμεν.

Οὔτως ἡ περὶ ἡς ἀνωτέρω ἐπραγματεύθημεν διάκρισις τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων εἰς ἀναγνωριστικὰς καὶ συστατικὰς δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν διάκρισιν εἰς μετακλητὰς καὶ εἰς ἀμετακλήτους λόγῳ δημιουργίας δικαιωμάτων. Τόσον ἡ ἀναγνωριστικὴ πρᾶξις, ὡς λ.χ. ἡ ἀναγνώρισις ὑπαλλήλου τινος ὡς μετόχου τοῦ Ταμείου Προνοίας, ὅσον καὶ ἡ συστατική, ὡς λ.χ. ὁ διορισμὸς ὑπαλλήλου, εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶσιν ἀδιαχρίτως ἀμετάκλητοι λόγῳ δημιουργίας δικαιωμάτων, ἐνῷ ἀφ' ἐτέρου συστατική τις πρᾶξις, ὡς λ.χ. ἀστυνομικὴ ἀδεια περιέχουσα τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἀνακλήσεως, δὲν θεωρεῖται ἀμετάκλητος, καίτοι συνιστᾶ νέαν νομικὴν κατάστασιν.

Είτε ἡ διάκρισις τῶν πρᾶξεων εἰς εὐμενεῖς καὶ ἐπαχθεῖς εἰς οὐδὲν ἄλλο θὰ ἔχοισμενεν ἐνταῦθα εἰμὴ εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς οὐχὶ λίαν κατηγορηματικῆς ἀρχῆς διτὶ, ἀφοῦ, ὡς διδάσκεται⁽³⁾, κρίνονται πάντοτε ἐπιεικέστερον τὰ προαπαιτούμενα διὰ τὴν ἔκδοσιν μιᾶς εὐμενοῦς πρᾶξεως, λ.χ. τῆς ἔκδοσεως ἀστυνομικῆς ἀδείας, λογικὸν εἶναι νὰ δεχθῶμεν διτὶ βάσις τῆς διδασκαλίας ταύτης εἶναι ἡ ἐπιεικῆς προστασία τοῦ πυλίτου ἀπὸ ἐπαχθῶν διοικητικῶν ἐπεμβάσεων καὶ συμφώνως πρὸς τὴν βάσιν ταύτην νὰ συμπεράνωμεν διτὶ αὐστηρότερον δέον νὰ κρίνηται τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως ὅπως ἀνακαλέσῃ μίαν εὐμενή πρᾶξιν ἢ τὸ δικαίωμα ὅπως ἀνακαλέσῃ μίαν ἐπαχθῆ. Κατὰ τὴν σκέψιν ταύτην, εὐκολω-

1. M e r k l, σ 176.

2. H e r r n g i t t, σ 309.

3. W. J e l l i n e k, Verw.-R., σ 241 καὶ 244.

τέρα θὰ ἔπειρε νὰ θεωρῆται ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἢ ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀδείας λειτουργίας βιομηχανικῆς ἐγκαταστάσεως, εὐκολωτέρα δ' ἐπίσης ἡ ἀνάκλησις ἀπολύσεως ὑπαλλήλου ἢ ἡ ἀνάκλησις διορισμοῦ⁽¹⁾. Πάντως καὶ ἐκ τῶν ἐπαχθῶν πράξεων εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ, οὐ μόνον ὑπὲρ τρίτων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ καθ'² οὗ στρέφεται ἡ πρᾶξις, δικαίωμα κωλῦν τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ὡς π.χ. δικαίωμα τοῦ καθ'³ οὗ ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἰδιοκτήτου ὅπως μὴ ἀνακληθῇ ἡ κήρυξις τῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἀλλὰ προχωρήσῃ ἡ διαδικασία αὐτῆς⁽⁴⁾.

"Οθεν δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ὁρθὴ ἡ διατύπωσις γενικοῦ κανόνος, καθ'⁵ ἦν ἡ ἀνάκλησις τῶν ἐπαχθῶν πράξεων εἶναι πάντοτε ἐλευθέρα. Ἐν τούτοις ὑποστηρίζεται ἡ ἀρχὴ ὅτι αἱ πράξεις αἱ ἐπιβάλλουσαι μόνον ὑποχρεώσεις δύνανται ν'⁶ ἀνακαλῶνται καὶ μεταβάλλονται ἐλευθέρως, ἀνευ μάλιστα διακρίσεώς τινος, ἐὰν ἡ μεταβολὴ αἰρητή, μειώνη ἡ ἐπαυξάνη τὴν ὑποχρέωσιν⁽⁸⁾. Τὴν ἀρχὴν ταύτην στηρίζουσιν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι, ἐφ'⁷ ὅσον αἱ ἐπιβάλλουσαι ἀποκλειστικῶς ὑποχρεώσεις πράξεις οὐδὲν δικαίωμα δημιουργοῦσιν, οὐδὲν δικαίωμα ἀντιτίθεται καὶ εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν⁽⁹⁾. Ἀλλ'¹⁰ ἡ ἐπὶ τὸ βαρύτερον τούλαχιστον μεταβολὴ προσκρούει ἐνδεχομένως εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ διοικουμένου ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἥδη αὐτῷ ὑποχρέωσιν ἀνευ περαιτέρῳ ἐπαυξήσεως αὐτῆς⁽¹⁰⁾. Οὐχ ἥττον τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐγκαταλείπουσι καὶ οἱ ὑποστηρικταὶ αὐτῆς εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὄποιας ἡ ὑποχρέωσις ἐπιβάλλουσα ἐπαχθῆς πρᾶξις εὑρηται συνδεδεμένη μετ' εὐμενοῦς πράξεως, ἐξ ἣς παρόχθησαν δικαιώματα, ὡς π.χ. ἐπαχθῆς ὅρος συνδεδεμένος μετὰ παραχωρήσεως ἀδείας λειτουργίας ἐργοστασίου⁽¹¹⁾, διπότε ἡ μεταβολὴ τοῦ περὶ ὅρου ἐπαχθοῦς τιμήματος τῆς πρᾶξεως δὲν δύναται νὰ θίξῃ τὸ ἀφορῶν τὴν παραχώρησιν τῆς ἀδείας τιμῆμα αὐτῆς.

¹² Απὸ καθαρῶς θεωρητικῆς ἀπόψεως, ἐφ'¹³ ὅσον ἐγένετο δεκτὸν ἀνωτέρῳ⁽¹²⁾ ὅτι ὁ λόγος ὁ στηρίζων τὸ ἀμετάλητον τῶν διοικητικῶν πράξεων εἶναι ἡ σταθερότης καὶ ἡ ἀσφάλεια περὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν δι-

1. Delbez, σ. 485.

2. Σ. E. 195 (1929).

3. Kormann, System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte, 1910, σ 341 in fine, W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908, σ 153, Schoen, Der Widerruf der Verfügungen al. p., 1925, σ 127.

4. W. Jellinak, ἔνθ' ἀνωτ. σ 153.

5. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἀκολουθεῖ ὁ Kormann ἀμέσως κατωτέρῳ, σ 342, προκειμένου περὶ ἀστυνομικῶν ποινῶν, ἔνθα ὁ καταδικαζόμενος ἔχει «δικαίωμα» νὰ μὴ τιμωρηθῇ αὐτηρούτερον.

6. Kormann, ἔνθ' ἀνωτ. σ 342.

7. Βλ. ἀνωτ. σ 33.

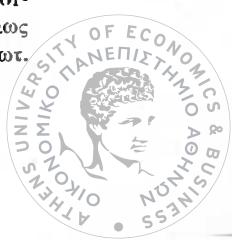

οικητικῶν καταστάσεων, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὑφίσταται παράνομος ἀνάκλησις ἐπαχθοῦς πράξεως, καὶ ἂν ἔτι οὐδεμίαν ἀντίρρησιν κατὰ τῆς ἀνακλήσεως ταύτης ἀπευθύνει ὁ διοικούμενος, τὸν δποίον ἀφορᾷ ἢ πρᾶξις. Ἡ σταθερότης καὶ ἀσφάλεια τῶν διοικητικῶν καταστάσεων δὲν ἀφορᾷ μόνον τὸν πολίτην ἐπ' ὄντοματι τοῦ δποίου ἔξεδοθη ἢ πρᾶξις, ἀλλὰ τὸ γενικὸν συμφέρον, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πολιτῶν ἐκείνων οἱ δποίοι ήδύναντο εὐλόγως, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ν' ἀποβλέψωσιν ἢ νὰ ὑπολογίσωσιν ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἀπαξ δημιουργηθεῖσης καταστάσεως. Ὁθεν ὑπὲρ τῶν προσώπων τούτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαγγελθῇ ἢ ἀκύρωσις τῆς ἀνακλήσεως, ἀσχέτως πρός τὴν ἐλλειψιν ἀντιρρήσεως κατὰ τῆς ἀνακλήσεως ἐκ μέρους τοῦ δν ἀφεώρα ἢ ἀνακαλούμενη πρᾶξις. Ἀπὸ πρακτικῆς ὅμως ἀπόψεως, ἀποτελεῖ σπανιωτάτην ἔξαιρεσιν ἢ περίπτωσις καθ' ἥν τρίτος, διοικούμενος, ἐκτὸς τοῦ δν ἀφορᾷ ἢ ἐπαχθῆς πρᾶξις (¹), προτείνει δικαίωμα ἐπὶ τὴν διατήρησιν τῆς ἐκ τῆς ἐπαχθοῦς ταύτης πράξεως δημιουργηθεῖσης καταστάσεως.

Ἄφ' ἵστερον ἢ συνάμφροισις τῶν πάσης φύσεως ἀστυνομικῶν ἀδειῶν εἰς ἰδίαν γενικὴν κατηγορίαν διοικητικῶν πράξεων ἐλευθέρως ἀνακλητῶν, ἥν ποιεῖται ἢ νομολογία τοῦ πρωστικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου (²), ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῆς ἵνα δι' ἔνιαίου συστήματος καθορίσῃ τὰς δημιουργούσας δίκαια διοικητικὰς πράξεις καὶ ἀποχωρίσῃ ταύτις ἀπὸ τῶν λοιπῶν, δὲν φαίνεται ἡμῖν ἀπολύτως ἐπιδοκιμαστέα, διότι αἱ ἀστυνομικῆς φύσεως ἀδειαι περιλαμβάνουσιν εὐρυτάτην κατηγορίαν διοικητικῶν πράξεων, ἐκ τῶν δποίων τινὲς μὲν βεβαίως οὐδὲν δημιουρ-

1. Τούναντίον δικαίωμα αὐτοῦ τοῦ δν ἀφορᾷ ἐπαχθῆς τις πρᾶξις ἐπὶ τὴν διατήρησιν αὐτῆς δὲν ἀποτελεῖ σπανίαν περίπτωσιν· βλ. ἀνωτ. σ 40 ἐπὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπτοῦ ἀνακλήσεως ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως.— Εἰς ἴδιαιτέραν κατηγορίαν ἐλευθέρως ἀνακλητῶν πράξεων κατατάσσον οἱ μελετηταὶ τῆς νομολογίας τοῦ πρωστικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου τὰς πράξεις δι' ὃν ἐκμηδενίζονται δίκαια, ὡς αἱ πράξεις ἀφαιρέσεως προνομίων, ἀδειῶν, ἢ ὀνοματειών ἴδιοτήτων, παρακεχωρημένων διὰ προηγουμένων πράξεων. βλ. Sch o e n. Der Widerruf der Verf ü gungen κλπ. σ 129. Θεωρητικῶς, τοιαύτη κατηγορία ἀνακλητῶν πράξεων δὲν εἶναι δεκτή. Ἀπὸ πρακτικῆς ὅμως ἀπόψεως, εἶναι πιθανώτατον ὅτι τὴν ἀνάκλησιν τοιαύτης ἐπαχθοῦς πράξεως οὐδεὶς κέκιηται συμφέρον νὰ προσβάλῃ.

2. βλ. περὶ τούτου, Sch o e n, ἔνδ' ἀνωτ. σ 129.— Κατὰ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ K o r p a n n, System, σ 347, ὑποστηρίζων ὅτι, καίτοι ἢ ἀστυνομικὴ ἀδεια δὲν χορηγεῖ δικαίωμα, οὐχ ἡτον δημιουργεῖ νομικὸν καὶ οὐχὶ ὅπλῶς οἰκονομικὸν συμφέρον καὶ τι πλέον τῆς ἀπλῆς πραγματικῆς καταστάσεως, ὑπαγόμενον πάντως εἰς τὴν προστασίαν τοῦ δικαίου. Τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ταύτην στηρίζει ὁ K o r m a n n εἰς αὐτήν τὴν νομολογίαν τοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἥν δμως παρερμηνεύει καὶ παρανοεῖ, ὡς ἐκτενῶς παρατηρεῖ ὁ Sch o e n, ἔνθ' ἀνωτ. σ 131 κ. ἐπ.

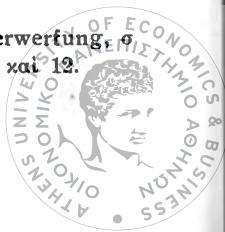
γοῦσι δικαίωμα κωλύον τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν, ὡς π.χ. ἡ προσωρινὴ ἄδεια ἰδιαιτέρας χρήσεως τμῆματος τοῦ αἰγιαλοῦ, ἐνῷ τοῦναντίον ἀλλαι, ὡς π.χ. ἡ ἄδεια συστάσεως καὶ λειτουργίας φαρμακείου, δημιουργοῦσι κατάστασιν, τῆς ὅποιας ἡ ἐλευθέρα παρὰ τῆς διοικήσεως ἀνατροπὴ οὐδόλως θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως. Ὁθεν ἀναγκαία καθίσταται καὶ διὰ τὴν γερμανικὴν νομολογίαν ἡ διάκρισις τῶν ἀστυνομικῶν ἐκείνων ἀδειῶν αἴτινες δὲν χρηγοῦσι δικαίωμά τι, ἀλλ' ἀπλῶς χρηγοῦσι τῷ διοικουμένῳ τὴν ἴκανότητα τοῦ ποιῆσαι ὃ, τι γενικῶς ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἥτοι αἴρουσιν ὡς πρὸς αὐτὸν τοὺς εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας τῶν πολιτῶν ἐπιβεβλημένους περιορισμοὺς ἀπὸ τῶν ἀδειῶν ἐκείνων αἴτινες πρὸς τούτοις ἰδιαιτέρον προνόμιον ἡ δικαίωμα παραχωροῦσι (¹). Τοιαύτη διάκρισις, συνδυαζομένη πρὸς τὰς πολλὰς καὶ εὑρείας ἔξαιρέσεις ἀς ἐπίσης δέχεται ἡ γερμανικὴ νομολογία (²), αἰσθητῶς ἔξασθενεῖ τὸν κανόνα ὃντι πᾶσα ἀστυνομικὴ ἄδεια τυγχάνει ἐλευθέρως ἀνακλητή. Διὰ τοῦτο, δέον νὰ ἐπαφεθῇ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ ἡ κατ' ἵδιαν ἐκτίμησις τῶν περιπτώσεων καθ' ἀς ἀπλῆ ἀστυνομικὴ ἄδεια δύναται ν' ἀποτελέσῃ βάσιν πρὸς ἀπόκτησιν δικαίων κωλύοντων τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς.

Τέλος, ἡ διάκρισις τῶν πράξεων εἰς μονομερεῖς καὶ διμερεῖς παρουσιάζει περιαρισμένον ἐπίσης ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀνακλησις αὐτῶν. Ναὶ μὲν αἱ διμερεῖς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνακληθῶσι, διότι δημιουργοῦσι σαφῶς δικαιώματα συμβατικά, ἀλλ' ἀπομένει πάλιν τὸ ζῆτημα τίνες ἐκ τῶν μονομερῶν πράξεως δημιουργοῦσι δικαιώματα καὶ τίνες οὖν. Ἐν τούτοις εἶναι σκόπιμον ν' ἀποδώσῃ τις ἰδιαιτέρων προσοχὴν εἰς τὰς μονομερεῖς ἐκείνας πράξεις, αἴτινες δὲν δύναται νὰ ἔκδοθῶσιν, εἰμὴ τῇ συνεργασίᾳ καὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ διοικουμένου, ἔκδηλουμένη διὰ προτάσεως ἡ αἰτήσεως ἡ ἀλλού τύπου δηλώσεως βουλήσεως, ὡς λ.χ. ὁ διορισμὸς ὑπαλλήλου, ἡ χορήγησις ἀστυνομικῆς ἀδείας, ἡ ἀπονομὴ ἴθαγενέας, διπλώματος εὑρεσιτεχνίας, κλπ. (³). Αἱ πράξεις αὗται, λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης συνεργασίας τοῦ διοικουμένου καὶ τῆς ἐντεῦθεν εἰκαζομένης εὑμενείας αὐτῶν πρὸς τὸν διόικούμενον, ἐμφανίζουσι στενώτερον δεσμὸν πρὸς τὰ πρόσωπα ὑπὲρ τῶν διοίκων ἔξεδόθη-

1. Αἱ τελευταῖαι αὗται χαρακτηρίζονται διὰ τῶν δρῶν Verleihung καὶ Konzession, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπλῆν Erlaubnis.

2. Π. χ. δέχεται ὡς μὴ ἐπιτρεπομένην τὴν ἀνάκλησιν ἀπλῆς ἀστυνομικῆς ἀδείας, ὡς ἀδείας οἰκοδομῆς, ἐάν ἐγένετο ἡδη ἔναρξις ἐκτελέσεως αὐτῆς. Bl. κατωτ. II, δ', τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

3. Αἱ ὑπὸ τοῦ Otto Mayer ἀποκληθεῖσαι Akte auf Unterwerfung, σ. 98, W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ. 240. Hatschek, σ. 9 καὶ 12.

σαν καὶ ἔνεκα τούτου αὐστηρότερον δέον νὰ κρίνεται ἡ ἐλευθερία περὶ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν. Πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην δὲν ἀντιστοιχεῖ μὲν ἀκριβῶς, ἀλλὰ συμπίπτει κατὰ μέρας ἡ κατηγορία τῶν καλούμενων πρᾶξεων (*actes conditions*), ἥτοι τῶν πρᾶξεων ἐκείνων τῶν δποίων ἡ ἐκδοσις ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς ἐφ' ὧδισμένου ἀτόμου ἐφαρμογῆς μιᾶς γενικῆς, ἐκ τοῦ νόμου ἀπορρεούσης, νομικῆς καταστάσεως. Καὶ τῶν πρᾶξεων τούτων ἡ ἀνάκλησις δέον νὰ κρίνηται αὐστηρῶς, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ είναι δυνατὴ ἡ διατύπωσις γενικοῦ κανόνος περὶ τοῦ ἀμετακλήτου αὐτῶν.

Ἡ περαιτέρω ἐκτίμησις τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς δποίας ὑφίσταται κεκτημένον δίκαιον ὅπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν ἀπόκειται πάντοτε εἰς τὴν συγκεκριμένην ἑκάστοτε κρίσιν τοῦ δικαστοῦ. Δύναται τις ὅμως ἐνδεικτικῶς νὰ καθορίσῃ τὰ δρια τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης.

I. Οὕτω, κατὰ κανόνα, δὲν δημιουργοῦσι δικαιώματα :

a) Αἱ κανονιστικαὶ πρᾶξεις, δι' οὓς ἀνωτέρω εἴπομεν λόγους.

b) Αἱ ἐγκύκλιοι διαταγαὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν, αἵτινες δὲν ἀποτελοῦσιν ἐκτελεστὰς πρᾶξεις, ἀλλὰ φέρουσι τὸν χαρακτῆρα μέτρων ἐσωτερικῆς φύσεως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέωνται αἱ ἐγκύκλιοι πρὸς τὰς κανονιστικὰς πρᾶξεις, διότι αἱ ἐγκύκλιοι δὲν θέτουσι κανόνας δικαίου (¹), διὰ τὴν θέσιν τῶν δποίων ἄλλως τε στεροῦνται συνήθως ἀρμοδιότητος αἱ ἐκδίδουσαι τὰς ἐγκυκλίους ἀρχαῖ. ²Ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν δποίαν ἡ ἐγκύκλιος ωυθμίζει τὴν κατάστασιν ὑπαλλήλων, φέρει ὡς πρὸς τούτους τὸν χαρακτῆρα κανονιστικῆς πρᾶξεως (²) καὶ είναι διὰ τούτον πλέον τὸν λόγον ἀνακλητή. Εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις είναι ἀνακλητὴ λόγῳ τῆς φύσεώς της ὡς μὴ ἐκτελεστῆς διοικητικῆς πρᾶξεως. Πάντως ἡ διαστολὴ τῆς ἐγκυκλίου ἀπὸ τῆς κανονιστικῆς πρᾶξεως ἀνήκει εἰς τὸν δικαστήν, χρησιμοποιοῦντα ὡς κριτήριον τὴν ἀνεύρεσιν τῆς προθεσμεώς τοῦ ἐκδόντος τὴν πρᾶξιν (³).

1. *Blauband*, Deutsches Reichsstaatsrecht, 1919, σ. 150 κ. ἔπ.: «κανόνες, οὓς ἀτομόν τι θέτει δι' ἔαυτὸ δὲν είναι δίκαιοι... δθεν δὲν είναι κανόνες δικαιούσι οἱ κανόνες οἵτινες ὑφίστανται ἐν τῷ τῆς διοικήσεως, οἵτινες δὲν ἐπιβάλλουσι περιορισμούς, οὓδος ἀπονέμουσι δικαιώματα εἰς ὑποκείμενα ἴσταμενα ἐξω αὐτῆς, οὐδὲν ἀπονέμουσιν ἡ ἀφαιροῦσιν, οὐδὲν διατάσσουσιν ἡ ἀπαγορεύουσιν. Ἐντεῦθεν προκύπτει διατὶ κανονισμοί, δόηγίαι, καὶ ἐγκύκλιοι (*Reglements, Instruktionen und Dienstanweisungen*), παρὰ τὴν γενικότητα αὐτῶν δὲν θέτουσι κανόνας δικαιούσι».

2. *Hauriou*, σ. 392.

3. *Duguit*, τ. II, σ. 359, *Jézé*, τ. I, σ. 29, *Kormann*, System der Rechtsgeschäftlichen Staatsakte, 1910, σ. 353.— Περὶ τῶν ἐγκυκλίων, ὡς μὴ ἐκτελεστῶν διοικητικῶν πρᾶξεων, *Bl. S. E.* 633 (1930), 335 (1931), 297, 1237 (1934).

γ) Αἱ λεγόμεναι **χαριστικαὶ πρᾶξεις** (*actes gracieux*), ἡτοι αἱ ἀπονέμουσαι πρὸς τὸν πολίτην ἀποκλειστικῶς ὥφελήματα ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστοίχου ὑποχρεώσεως, οἷον ἡ χορηγησις ἀδείας εἰς δημόσιον ὑπάλληλον, δυναμένη ν' ἀνακληθῇ ἐλευθέρως⁽¹⁾). Προκειμένου ὅμως περὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀδείας, τὸ Σ.Ε. ἔχοντες διατήρησην τῆς πρᾶξης, καὶ παρανόμως ἔτι χορηγηθεῖσα, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ νομίμως μετὰ πάθοδον μακροῦ χρόνου καὶ δὴ μετὰ τὴν διάνυσίν της⁽²⁾.

δ) Αἱ **προσωριναὶ πρᾶξεις**. Προσωρινότης δὲν συνάγεται ἐκ μόνου τοῦ γεγονότος διτοῦ ἡ ἔκδοσις τῆς πρᾶξεως ἀπέκειτο εἰς τὴν διατήρησιν τῆς διοικήσεως. Τούναντίον ἴσχυει ὁ ἀρνητικὸς κανὼν διτοῦ αἱ εἰς τὴν διάκρισιν τῆς διοικήσεως ἀποκείμεναι πρᾶξεις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ του καὶ μόνου ἀνακληταὶ⁽³⁾, διότι ἡ διοικησις, ἀσκήσασα ἅπαξ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀπονεμομένην αὐτῆς ἐλευθερίαν ἔκτιμήσεως, δύναται ἔκτοτε νὰ δεσμευθῇ ἀπεριοδίστως ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτῆς πρᾶξεως. ‘Η προσωρινότης δέοντα νὰ στηρίζηται εἰς ὅρηταν διατυπωθεῖσαν ἢν τῇ πρᾶξει περὶ προσωρινῆς αὐτῆς ἴσχυος, εἴτε καὶ σιωπηρῶς συναγομένην ἐκ τῶν ὅρων καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ἔκδόσεως ἢ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου τῆς πρᾶξεως, χωρὶς ν' ἀρχῇ ὁ τίτλος ἢ ἡ ὀνομασία τῆς πρᾶξεως, ὡς «προσωρινῆς». Οὕτω δὲν εἶναι ἐλευθέρως ἀνακλητὴ ἡ καλούμενη «προσωρινὴ» παραχώρησις οἰκοπέδων εἰς πρόσφυγας⁽⁴⁾.

Προσωριναὶ πρᾶξεις πρέπει νὰ θεωρῶνται κυρίως αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰς ἔξης κατηγορίας:

1) Αἱ περιέχουσαι τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς καθ'⁵ οἰανδήποτε ἐποχὴν ἀνακλήσεως. ‘Η ἐπιφύλαξις αὗτη εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελῇ ἀπλῆν ἐπανάληψιν τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἐνυπαρχούσης ἥδη ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως τῆς πρά-

1. Θ. Ἀγγελόπουλος, Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, 1923, σ 168. W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ 272, A. libert, Le contrôle juridictionnel κλπ. σ 320, Delbez, La révocation, σ. 469, C. E. 28 Ιουν. 1911, affaire Syveton. ‘Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν Σ. Ε. 200 (1930) δὲν ἀνακαλεῖται πρᾶξις κοινοτικοῦ συμβουλίου, δι' ἡσ ἔχοργηθή βοήθημα εἰς ἀπόδους μαθητάς.

2. Σ. Ε. 394 (1932), 663, 748, 847 (1938).

3. W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, σ 157,. Κοριαπην, System, σ 339, ἔνθα οἱ δύο κανόνες: 1) ἡ περὶ τὴν ἔκδοσιν ἐλευθερία δὲν συνεπάγεται ἐλευθερίαν καὶ περὶ τὴν ἀνάκλησιν καὶ 2) ἡ περὶ τὴν ἔκδοσιν δέσμευσις συνεπάγεται δέσμευσιν καὶ περὶ τὴν ἀνάκλησιν. Περὶ τῶν ἀρχῶν τούτων βλ. καὶ κατωτέρῳ ἐν παρ. 2, ἐδ. α τοῦ παρόντος κεφαλαίου, ἔνθα περὶ ὑποχρεωτικῶν πρᾶξεων.

4. Σ. Ε. 103 (1929), 344 (1932). Τὸ «προσωρινὸν» ὅμως πρωτόκολλον διαχωρισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 80 τοῦ ἀρχοτικοῦ νόμου, ἀποτελεῖ καὶ κατ' οὐσίαν πρᾶξιν πρᾶξιν, ἀνακλητὴν ἔνεκα τούτου, ἡτιολογημένως: Σ. Ε. 120 (1933).

ξεως, τοιαύτην δ' ἐπιφύλαξιν περιέχει ὁ νόμος δισάκις θεσπίζει τὸ ἐλευθέρως ἀνακλητὸν τῆς πρᾶξεως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προκύπτει τὸ ζήτημα τίς σημασία δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν προσθήκην ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως ἐν πρᾶξι οἵτις τυγχάνει ἡδη ὡς ἐκ τῆς φύσεως της ἢ συνεπίᾳ διατάξεως τοῦ νόμου ἐλευθέρως ἀνακλητῇ, ἵδια δ' ἐὰν ἡ προσθήκη τῆς ἐπιφυλάξεως ἀπονέμῃ εἰς τὴν διοίκησιν μεῖζονα ἐλευθερίαν ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ δικαιώματος ἀνακλήσεως. Ἡ λύσις εἶναι ἀποφατική⁽¹⁾, δεδομένου ὅτι καὶ τῆς ὑπὸ ἐπιφύλαξιν ἀνακλήσεως ἐκδεδομένης πρᾶξεως ἡ ἀνάκλησις δὲν δύναται νὰ εἴναι αὐθαίρετος καὶ ἀναιτιολόγητος, ἀλλ' ὅφελει νὰ στηριχθῇ εἰς τὸ γενικὸν συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ ἡ ἀνάκλησις τῆς μὴ περιεχούσης δητὴν ἐπιφύλαξιν πρᾶξεως. Συνεπῶς εἰς τὴν προσθήκην ἐπιφυλάξεως ἐν πρᾶξι ἐκ τοῦ νόμου ἀνακλητῇ δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἵδια σημασία, πλὴν τῆς πρακτικῆς συνεπείας, ἥν κέκτηται, ὅτι καθιστᾶ τὸν διοικούμενον σαφῶς ἐνήμερον τοῦ ἀνακλητοῦ καρακτῆρος τῆς πρᾶξεως, ὅπτις ἄλλως εἶναι πιθανὸν ὅτι ἥθελε διαφύγει αὐτόν.

Οὐχ ἥττυν, ἐὰν ὁ νόμος εἰσάγῃ ἔξαιρέσεις τινὰς τῶν περὶ ἀνακλητοῦ τῶν πρᾶξεων διοικῶν αὐτοῦ, τὰς δποίας ἀνατίθησιν εἰς τὴν διοίκησιν ἵνα καθορίσῃ, ἥ παρεισαγωγὴ τῆς ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως ἵσουται πρὸς δήλωσιν τῆς βουλήσεως τῆς διοικήσεως ὅτι ἡ προκειμένη πρᾶξις δὲν ὑπάγεται εἰς τὰς ἔξαιρέσεις ταύτας⁽²⁾.

Ἐν σιωπῇ τοῦ νόμου ἐπὶ τοῦ τοῦ ἀνακλητοῦ τῆς πρᾶξεως, ἥ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως, ὡς ἀπόρροια διακριτικῆς περὶ τοῦτο ἔξουσίας τῆς διοικήσεως, καθιστᾶ τὴν πρᾶξιν ἀνακλητὴν ἐλευθέρως, ἐντὸς τῶν δρίων τῆς ἀγαθῆς χρήσεως τῆς διακριτικῆς ταύτης ἔξουσίας. Ἔννοεῖται ὅτι ἡ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως ἐπάγεται τὰς συνεπείας ταύτας μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ἥθελε κριθῆ ὡς ἀντιτιθεμένη πρὸς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς πρᾶξεως καὶ τῶν ἐκ ταύτης δημιουργούμενων καταστάσεων ἥ πρὸς τὴν δητὴν ἥ τὴν σιωπηρὰν ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατεύθυνσιν τοῦ νομοῦ, τοῦ διέποντος τὴν πρᾶξιν. Οὕτως ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως, τιθεμένη ἐν πρᾶξι ήν ὁ νόμος σιωπηρῶς θεωρεῖ ἀμετάκλητον τυγχάνει παράνομος καὶ οὐ μόνον δὲν ἐπάγεται τὴν συνέπειαν ὅτι ἐπιτρέπει τὴν ἀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως διὰ λόγους ἑτέρους ἥ πλείονας τῶν ἐν τῷ νόμῳ περιοριστικῶς τυχὸν ἀναφερομένων, ἀλλὰ καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ καὶ ζήτημα νομιμότητος διοικητοῦ τῆς πρᾶξεως, ἐὰν ἥθελε κριθῆ ὅτι ἡ διοικητικὴ ἀρχή, πλανηθεῖσα περὶ τὸ ἐπιτρεπτὸν τῆς ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως, δὲν ἥθελε ποσῶς ἐπιχειρήσει τὴν πρᾶξιν ἐν τῷ συνόλῳ

1. B. Schöen, Der Widerruf der Verfügungen zlpt., 1925, σ 124.

2. Kormann, System, σ 333.

της, εὰν μὴ παρεσύρετο ἐκ τῆς πεπλανημένης ταύτης ἀντιλήψεως αὐτῆς περὶ τοῦ θεματοῦ τῆς γενομένης προσθήκης περὶ ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως⁽¹⁾). Τέλος, ορτέον ὅτι ἡ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως, ὡς καὶ ὁλλαχοῦ ἥδη ἐδηλώθη⁽²⁾), διαιφέρει τῆς τε διαλυτικῆς αἰρέσεως καὶ τῆς διαλυτικῆς προσθεσμίας, ἐφ' ὅσον ἐπὶ μὲν αἰρέσεων καὶ προθεσμιῶν αἱ συνέπειαι τῆς ἔξοδου ἐπέρχονται ἀφ' ἑαυτῶν, ἐπὶ δὲ ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως αἱ συνέπειαι ἔξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνακλητικῆς πρᾶξεως παρὰ τῆς διοικήσεως.

Σιωπηρὰ ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως, συναγομένη ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς πρᾶξεως, μετὰ φειδοῦς δέον νὰ γίνεται ἀποδεκτή, ὡς ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς σταθερότητος, ἥτις δέον νὰ διέπῃ τὰς ἐκ τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων παραγομένας σχέσεις. Οὕτως δὲ διοδισμὸς ἐκτάκτου δημοσίου ὑπαλλήλου δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται πρᾶξις περιέχουσα τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἀνακλήσεως, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ ἀπόλυτις τοῦ ἐκτάκτου ὑπαλλήλου δὲν εἶναι ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ, ἀλλὰ νέα πρᾶξις, ὑποκειμένη εἰς ἰδίους δρους καὶ διαδικασίαν. Τὸ αὐτὸν ορτέον καὶ προκειμένου περὶ ὑπαλλήλου διορισθέντος ὑπὸ δοκιμασίαν⁽³⁾.

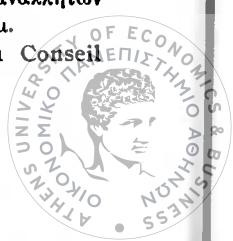
2) Αἱ ἀδειαι ἴδιαιτέρας χρήσεως ἐπὶ κοινοχρήστων κτημάτων, ἥτοι αἰγαλῶν, ὄδῶν, πλατειῶν, κλπ. (*permissions de voies*), ἔχουσαι τὸν χαρακτῆρα τῆς προσωρινότητος, εἰναι ἐπίσης ἐλευθέρως ἀνακληταί. Ἀλλὰ καὶ τούτων τὴν ἀνάκλησιν ἐδέσμευσε τὸ γαλλικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ἐπιτρέψαν αὐτὴν μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀσφαλείας, βραδύτερον δὲ καὶ διὰ δύο ἑτέρους λόγους, ἥτοι εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δοπίας ἡ διατήρησίς των α) συνεπάγεται χρηματικὰς ἐπιβαρύνσεις τῶν αὐτοδιοικουμένων δργανισμῶν καὶ β) δημιουργεῖ κατάστασιν συγκρουομένην πρὸς ἀμετάκλητον δικαστικὴν ἀπόφασιν. Ὅθεν ἀνάκλησις τῶν ἀδειῶν τούτων, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ ἐπωφελεστέρας διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον παραχωρήσεως, θὰ ἥτο ἀκυρωτέα διὰ κατάχρησιν ἔξουσίας⁽⁴⁾.

1. Ταῦτα κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῶν ἰσχυουσῶν ἐπὶ τῶν συνεπειῶν παρανόμων αἰρέσεων ἀρχῶν. Bl. W. Jellinek, Gesetz, Gesetzesanwendung und Zweckmässigkeitserwägung, 1913, σ 215-216, τοῦ αὐτοῦ, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908, σ 92, Korman, System, σ 161 καὶ ἕπομ., Anderson, Ungültige Verwaltungsakte, übers. von Pappenheim, 1927, σ 353.

2. Bl. ἀνωτ. σ 15.

3. Fleiner, σ 202, μετ. σ 182, W. Jellinek, Verw.-R., σ 251, 270, ἔνθα καὶ ἀποφ. τοῦ Pr. OVG, κρίνουσα ὅτι, παρὰ τὴν ἐπιφύλαξιν, ἡ ἀνάκλησις δὲν δύναται νὰ γίνῃ, εἰμὴ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀστυνομίας. Περὶ ἀνακλητῶν ὑπαλλήλων, παρὰ τῷ αὐτῷ, σ 356, Hatschek, σ 159 σημ.

4. Haugiu, σ 349 σημ., τοῦ αὐτοῦ, Notes d' arrêts du Conseil

Οἱ περιορισμοὶ ὅμως οὗτοι, οἱ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς νομολογίας εἰσαχθέντες, δὲν εἶναι ἵκανοὶ νὰ καταστήσωσιν ἀμετακλήτους τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀδείας ἴδιαιτέρας χρήσεως ἐπὶ τυμηάτων τῆς δημοσίας κτήσεως, διότι οὐδεμία πρᾶξις, ἔστω καὶ ἐλευθέρως ἀνακλητή, ἀνακαλεῖται νομίμως διὰ σκοπὸν μὴ προσαρμοζόμενον πρὸς τὸν νόμον. Ἀρα αἱ πρᾶξεις τῆς κατηγορίας ταύτης παραμένουσι προσωριναί, μὴ δημιουργοῦσαι δίκαια ἐξ ὑποκειμένου, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι κατὰ κανόνα ἀνακληταί⁽¹⁾.

3) Τέλος, αἱ πρᾶξεις αἱ ὑποκείμεναι εἰς ἔγκρισιν ἀνωτέρας ἡ ἐποπτευούσης ἀρχῆς ἵνα καταστῶσιν ἔκτελεσται δέον νὰ θεωρῶνται ἀνακληταὶ κατὰ τὸ μέχρι τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν χρονικὸν διάστημα. Ὁθεν πρᾶξις κοινοτικοῦ συμβουλίου, χρήζουσα κατὰ νόμον τῆς ἔγκρισεως τοῦ νομάρχου ἵνα καταστῇ ἔκτελεστή, δύναται νὰ ἀνακληθῇ πρὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῆς⁽²⁾.

II. ἘΑΦ' ἔτέρου, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δημιουργοῦσαι δικαιώματα κωλύοντα τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν αἱ ἔξης ἐνδεικτικῶς ἀπαριθμούμεναι κατηγορίαι πρᾶξεων:

α) Αἱ ὑποχρεωτικὴ δηλαδὴ αἱ πρᾶξεις τῶν ὅποιων ἡ ἔκδοσις εἶναι κατὰ τὸν νόμον ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν διοίκησιν. Ἐνταῦθα ἰσχύει ὁ κανὼν ὃτι ἡ δέσμευσις περὶ τὴν ἔκδοσιν ἀποτελεῖ δέσμευσιν καὶ περὶ τὴν ὀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως. Ὅποχρεωτικὴ εἶναι πᾶσα πρᾶξις ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς ὅποιας διότι ἡ δέσμευσις ἐθέσπισεν ἀξίωσιν τοῦ διοικουμένου, παραγομένην διὰ τῆς συνδρομῆς ὡρισμένων νομίμων προϋποθέσεων. Ἡ ὑπὸ τὰς τοιαύτας προϋποθέσεις ἄρνησις τῆς διοικήσεως νὰ προβῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς πρᾶξεως ἥθελεν ἀποτελέσει παράλειψιν διφειλομένης νομίμου

d' État, τ. III, σ 303, P a u l R e g r a y, Des faits de jouissance privative sur le domaine public, 1900, σ 68 κ. ἐπ., W e l t e r, Le contrôle juridictionnel de la moralité administrative, 1929, σ 211 κ. ἐπ., R e n é d e R é c y, Traité du domaine public, 1894, τ. I, σ 553, C.E., 27 Δεκ 1901, affaire Pécard, Σ. E. 118 (1932), ἐνθα πρόκειται περὶ ἀνακλήσεως ἀδείας χρήσεως δημοτικῆς πλατείας. Ἰδιώς δὲ 616 (1930). Κριτικὴν τῆς νομολογίας τοῦ C. E., ἵδε ἐν J è z e, τ. III, σ 240 κ. ἐπ.

1. Εἰς τινας ὅμως περιπτώσεις, συνεπείᾳ διατάξεως τοῦ νόμου, ἀδεια ἴδιαιτέρας, ηγέημένης, χρήσεως τῆς δημοσίας κτήσεως δύναται νὰ δημιουργήσῃ δικαίωμα, κωλύον τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ἀνευ συνδρομῆς ὡρισμένων ἴδιαιτέρων δρων. Οὕτως ἔχουσι π. χ. αἱ ἀδειαι διατηρήσεως περιπτέρων παρά θυμάτων πολέμου ἐν ὁδοῖς, πλατείαις, κλπ. (Νόμος 4042 τῆς 1/7 Μαρτίου 1929), αἵτινες δὲν τυγχάνουσιν ἐλευθέρως ἀνακληταί. Τούναντίον, ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως ἐν τῇ ὅποιᾳ ἐτοποθετήθησαν τὰ περίπτερα, ή ἀδεια εἶναι ἀνακλητή, ἐπιτροπομένης τῆς μεταφορᾶς τοῦ περιπτέρου εἰς ἔτέραν θέσιν, ἐάν λόγοι δημοσίας ἀσφαλείας, κυκλοφορίας κλπ. ἐπιβάλλωσι ταύτην. Βλ. Σ. E. 997 (1933).

2. W. J e l l i n e k, Verw.-R., σ 270, H a u r i o u, Précis, σ 916.—Σ. E. 683 (1930), 929 (1934).

ἐνεργείας, ήτις ἥθελεν ἐλεγχθῆ παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας ἐπὶ αἰτήσει ἀκυρώσεως, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως ὑποχρεωθῇ ἡ διοίκησις εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς ὁφειλομένης πρᾶξεως. Ἡ ἀνάκλησις τῆς ἔκδεδομένης ἥδη ὑποχρεωτικῆς - πρᾶξεως διαφέρει βεβαίως τυπικῶς τῆς ἀρνήσεως πρὸς ἔκδοσιν αὐτῆς, πλὴν ὅμως ὃ νόμοις δὲν εἶναι δυνατὸν να ἥθελησεν ὅπως περιγραφῇ διὰ τῆς ἀνακλήσεως ἡ πρὸς ἔκδοσιν τῆς πρᾶξεως θεσπιζομένη ὑποχρέωσις τῆς διοικήσεως, διότι περιγραφὴν βεβαίως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης ἥθελεν ἀποτελέσει ἡ διὰ τῆς ἀνακλήσεως ἐπιχειρηθησομένη ματαίωσις τῆς ἴκανοποιήσεως τῆς ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς πρᾶξεως θεσπιζομένης ἀξιώσεως τοῦ διοικουμένου (¹).

Αἴρεται ἐν τούτοις ὃς ἀνω κανὼν ἔνεκα μεταγενεστέρας τῆς ἔκδοσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς πρᾶξεως μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν. Ὅφ' ἂς αὕτη ἔξεδόθη, δέον δὲ νὰ θεωρῆται ἐπιτρεπομένη ἡ ἀνάκλησις, ἐὰν ἥθελε μεταγενεστέρως προκύψῃ κατάστασις, ήτις, ἐὰν ὑφίστατο κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἔκδοσεως, ἥθελε καταστῆσει νόμιμον τὴν ἀρνησιν τῆς διοικήσεως ὅπως ἔκδώσῃ αὐτήν.

Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἔκδοσιν τῆς πρᾶξεως προκύπτει κατὰ κανόνα ἐκ τοῦ νόμου. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ προκύψῃ καὶ ἐκ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἵδιᾳ δὲ ἐξ ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας. Ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὸ ἐκ τοιαύτης ἀποφάσεως ἀπορρέον δεδικασμένον ἀποτελεῖ σαφῆ ὑποχρέωσιν τῆς διοικήσεως, συνισταμένην εἰς τὴν ἔκδοσιν ὠρισμένου περιεχομένου διοικητικῆς πρᾶξεως. Τῆς οὐτωσὶ ἔκδοθείσης πρᾶξεως τὴν ἀνάκλησιν δὲν δύναται ἡ διοίκησις νὰ ἐπιχειρήσῃ, διότι ἡ τοιαύτη ἀνάκλησις θὰ συνεκρούετο πρὸς τὸ δεδικασμένον καὶ θὰ ἥγετο καὶ αὕτη πρὸς ἀκύρωσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας (²), ἀσχέτως πρὸς τὰς λοιπὰς ἐκ τῆς μὴ συμμορφώσεως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας συνεπείας, περὶ ὃν προβλέπει τὸ ἀρθρον 50 τοῦ νόμου 3713.

Ἄντιθέτως, οἱ κανόνες τῆς συμμορφώσεως τῆς διοικήσεως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας δὲν ἀντιτίθενται πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς διοικήσεως οἰκειοθελῆ ἀνάκλησιν πρᾶξεως, κατὰ τῆς ὄποιας ἡσκήθη αἱτησις ἀκυρώσεως, ἀπορριφθεῖσα δι' ὁριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ὑπικρατείας. Ἡ τοιαύτη ἀνάκλησις θέλει κριθῆ καθ' ἔσυτήν, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς γενικὰς περὶ ἀνακλήσεως ἀρχάς, χωρὶς νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς νομιμότητος αὐτῆς τὸ γεγονός ὅτι ἡ κατὰ τῆς πρᾶξεως

1. Otto Mayer, Deutsches Verw. - R., τ. I., σ 253, W. Jellinek, Verw. - R., σ 269, Korman, System, σ 339.

2. W. Jellinek, Werw.-R., σ 299.

ἀσχηθεῖσα αἴτησις ἀκυρώσεως ἀπερρίφθη, διότι ἡ τοιαύτη ἀπορριπτικὴ ἀπόφασις ἀποτελεῖ διαιπέτωσιν τῆς νομιμότητος τῆς πράξεως, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιταγὴν πρὸς διατήρησιν τῆς πράξεως⁽¹⁾, ἀφοῦ καὶ τῶν νομίμων πράξεων ἡ ἀνάκλησις εἶναι ἐπιτετραμμένη ὑφ' ὥρισμένας περιστάσεις.

Τέλος ὑπομιμήσκεται ἐνταῦθα ὅτι ἐσφαλμένη θὰ ἦτο ἡ κατ' ἀντιδιαστολὴν συναγωγὴ ἀντιστρόφου ἀρχῆς, καθ' ἥν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἐλευθέρως ἡ ἀνάκλησις πράξεων ὃν ἡ ἔκδοσις ἔχει ἀποτελῆ εἰς τὴν διακριτικὴν ἔξουσίαν τῆς διοικήσεως.² Εὖν ἡ δέσμευσις περὶ τὴν ἔκδοσιν ἀποτελεῖ δέσμευσιν καὶ περὶ τὴν ἀνάκλησιν, ἀντιστρόφως δύμας ἡ ἐλευθερία περὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως δὲν ἀποτελεῖ ἐλευθερίαν καὶ περὶ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς⁽³⁾, διότι ὅλως διάφορον τυγχάνει τὸ περιεχόμενον τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας περὶ τὴν δημιουργίαν ἡ μὴ ὥρισμένη διοικητικῆς καταστάσεως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας περὶ τὴν διατήρησιν ἢ τὴν ἄρσιν τῆς καταστάσεως ταύτης. Οὕτω, π.χ., ἡ διοικητικὴ ἀρχή, παραχωροῦσα ὥρισμένην ἀστυνομικὴν ἄδειαν, αἱρεῖ νομίμως ἐπιβεβλημένον περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας ἐργασίας τοῦ διοικουμένου, ἐνῷ, ἀφαιροῦσα τὴν αὐτὴν ἄδειαν, ἐνεργεῖ τι ὅλως διάφορον, ἵτοι ἐπεμβαίνει ἐπαχθῶς ἐν τῇ σφαιρᾷ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ καὶ θίγει τὰ νομίμως διαμορφωθέντα συμφέροντα αὐτοῦ⁽⁴⁾.

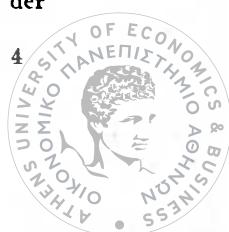
β) Αἱ λεγόμεναι πράξεις - δοκίμια (actes conditionis), διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ὅποιων ὥρισμένων πρόσωπον ὑπάγεται ὑπὸ ὥρισμένην ἀντικειμενικὴν κατάστασιν, προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ νόμου, κυρίως δ' ἐξ αὐτῶν αἱ ἐπιφέρουσαι μεταβολὴν εἰς τὸ προσωπικὸν καθεστώς, ἐνεκα τῆς ἰδιαιτέρας σημασίας των, θεωροῦνται ἀμετάκλητοι ἀμα τῇ ἐκδόσει των. Οὕτως οἱ διορισμοὶ ὑπαλλήλων δημιουργοῦσιν ἔννομον ἀξίωσιν τοῦ διορισθέντος ἐπὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ὑπαλληλικοῦ status, εὐθὺς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διορισμοῦ, καὶ πρὸ ἔτι τῆς κοινοποιήσεως αὐτοῦ⁽⁵⁾.

1. Φ. Βεγλέρη, ‘Η συμμόρφωσις τῆς διοικήσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Επικρατείας, 1934, σ. 54, ἔνθα ἡ ἐν τῷ κειμένῳ ἀρχὴ ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ ἀνακλήσεως τῆς παραλείψεως. Περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνακλήσεως τῆς παραλείψεως βλ. ἀνωτ. σ. 20.

2. Βλ. περὶ τῶν δύο τούτων γενικῶν κανόνων, W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908, σ. 172 καὶ ἀνωτ. σ. 44.

3. P. Schoen, Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts, 1925, σ. 122.

4. Θ. Αγγελόπουλος, Δίκαιον τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, σ. 114, Ηαυτιού, Précis de droit administratif, σ. 364, Kormann, System, der

³Ἐπίσης τὸ περὶ πολιτογραφήσεως Διάταγμα, καίτοι ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ ἀνήκει εἰς τὴν διαχριτικὴν ἔξουσίαν τῆς διοικήσεως, ἔκδοθέν, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ⁽¹⁾. Τὸ αὐτὸ δρητόν ἐπὶ ἀπονομῆς παρασήμων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων⁽²⁾. Τέλος, τὰ αὐτὰ ἥθελον ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῆς ἀπονομῆς νομικῆς προσωπικότητος διὰ διοικητικῆς πράξεως, ἐὰν τοιαύτην ἔθεσπιζέ τυχον ἡ παρ.³ ἡμῖν ἴσχυον σα νομόθεσία⁽³⁾, ὡς ἀλλαχοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ ἀπονομῆς συντάξεως διὰ διοικητικῆς πράξεως καὶ οὐχὶ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὡς παρ.³ ἡμῖν⁽⁴⁾.

γ) Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰς διοικητικὰς συμβάσεις πράξεις. Πρᾶξις καθαρῶς διμερῆς, ἡτοι διοικητικὴ σύμβασις, βεβαίως δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μονομερῶς, ὡς δημιουργοῦσα καθαρῶς ἐνοχικὴν σχέσιν, ὁ ἐκ τῆς δόποιας δεσμὸς δὲν δύναται νὰ διαρραγῇ δι' ἀνακλήσεως⁽⁵⁾.

rechtsgeschäftlichen Staatsakte, σ 350, P. Schöen, Der Widerruf der Verfügungen, nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts, σ 126 : Καὶ τῶν ὑπαλλήλων αὐτοδιοικουμένων δργανισμῶν διοιρισμὸς δὲν ἀνακαλεῖται παρὰ τῆς ἐποπτευούστης ἀρχῆς, διότι ἡ ἀνάκλησις αὐτοῦ προσβάλλει δίκαια τοῦ τε διορισθέντος καὶ τοῦ αὐτοδιοικουμένου δργανισμοῦ.—Cons. d'Etat, 26 Μαρτίου 1920, affaire Vidal.—S. E. 43, 459 (1931), 439, 972 (1934).—Πλείονα ἐν J. Z. E. T. I., σ 204, 214 κ. ἐπ.—Πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, εἰναι βεβαίως δυνατὴ ἡ ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ. Ἐνταῦθα ὅμως θὰ ἐπρόκειτο κυρίως περὶ ματαίωσεως τοῦ διορισμοῦ καὶ οὐχὶ περὶ ἀνακλήσεως αὐτοῦ. Τὴν τοιαύτην ματαίωσιν θεωρεῖ καταχρηστικὴν ἀνάκλησιν δικτυακοῦ ἀνταῦθα, σ 326.—Βλ. καὶ ἀνωτ. σ 14.

1. S.E. 190 (1929).—Οὗτο καὶ ἡ νομολογία τοῦ πρωστικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου, Schöen, ἐνθ' ἀνωτ. σ 126. Πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διατάγματος περὶ ἀπονομῆς Ἰθαγενείας δέον νὰ μὴ συγχέηται ἡ πρᾶξις, ἡ διαπιστοῦσα τὴν ἀποβολὴν τῆς Ἰθαγενείας, ἡτοι ἐπέρχεται διὰ τοὺς ἐν τῷ νόμῳ δριζομένους λόγους.

2. W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt κλπ. σ 158, Cormann, σ 344. Καὶ ἐνταῦθα δέον νὰ μὴ συγχέηται ἡ ἀνάκλησις τῆς περὶ ἀπονομῆς παρασήμου πράξεως πρὸς τὴν λόγῳ ποινῆς ἀφαίρεσιν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἐν τῷ νόμῳ δριζομένους λόγους.

3. Ἡ ἔγχροισις καταστατικοῦ ἀνωνύμου ἔταιρίας παρὰ τοῦ "Υπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, δυνάμει τοῦ ἄρρενος 4 τοῦ νόμου 2190, ἀποτελοῦσα πρᾶξιν διοικητικοῦ ἐλέγχου καὶ οὐχὶ ἀναγνώρισιν προσωπικότητος, εἰναι ἀμετάκλητος ἐκ τοῦ νόμου.

4. Cormann, ἐνθ' ἀνωτ. σ 352. Ὁμοία λύσις ἐπὶ ἐπικυρώσεως ἐκλογῆς ὅργανου αὐτοδιοικουμένου δργανισμοῦ, συντελουμένης ἀλλαχοῦ διὰ διοικητικῆς πράξεως καὶ οὐχὶ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὡς παρ.³ ἡμῖν. Βλ. Schöen, Der Widerruf κλπ. σ 127.

5. Συγγενής, ἀλλ' οὐχὶ δμοία, εἰναι ἡ περίπτωσις καθ' ἧν τὰ ἔξ δρισμένης

⁷ Άλλα καὶ ὁσάκις αὐτὴν ἡ σύμβασις ἐπιτρέπει τὴν διὰ μονομεροῦς διοικητικῆς πρᾶξεως ἀκύρωσιν αὐτῆς, ἡ κατ' ἐφαρμογὴν τοιαύτης οήτρας ἐκδιδομένη πρᾶξις δὲν συνιστᾷ ἀνάκλησιν τῆς κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως γενομένης δηλώσεως βουλήσεως, ἀλλὰ πρᾶξιν ἐπαγομένην συνεπείας ἀπορρεούσας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως. Τῆς τοιαύτης ἀλλωςτε πρᾶξεως δὲ ἔλεγχος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς ⁸ Ἐπικρατείας ὡς ἀκυρωτικοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὡς δικαστηρίων τῶν κατ' ούσιαν διοικητικῶν διαφορῶν, ὡς εἶναι αἱ διαφοραὶ αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς ἐκτελέσεως διοικητικῶν συμβάσεων, ἥτοι συμβάσεων συνδεομένων πρὸς τὴν ἀσκησιν ὠρισμένης δημοσίας ὑπηρεσίας.

⁹ Άλλ' ἔκτὸς τῆς συνάψεως τῆς κυρίως διοικητικῆς συμβάσεως, κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς καταρτίσεως αὐτῆς ἐκδίδονται πρᾶξεις ἄγουσαι ἀμέσως ἡ ἐμμέσως εἰς τὴν κατάρτισιν αὐτῆς, τὰς τοιαύτας δὲ πρᾶξεις, ἀποτελούσας μονομερεῖς διοικητικάς πρᾶξεις, ἔλεγχοι τὸ ἀκυρωτικὸν διοικητικὸν δικαστήριον αὐτοτελῶς, ἀποσπῶν ταύτας ἀπὸ τῆς ὅλης συνθέτου διοικητικῆς ἐνεργείας (opération), συμφώνως πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ διαμορφωθεῖσαν καὶ παρ' ἡμῖν ἐπίσης δεκτὴν γενομένην θεωρίαν τῆς «ἀπομονώσεως τῆς πράξεως» (¹). Κατὰ τὸν ἔλεγχον τοῦτον, εἶναι ἔξεταστέον ἐπίσης ἐὰν ἡ ἔλεγχομένη πρᾶξις ἐτήρησε τὰς περὶ τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων γενικὰς ὀροχάς, καὶ ἐὰν προσέβαλε τὰ δι' αὐτῆς κτηθέντα τυχὸν δίκαια. Οὗτως δὲ νομάρχης δὲν δύναται ν' ἀνακαλέσῃ πρᾶξιν αὐτοῦ, διὰ τῆς δποίας ἔγκρινει σύναψιν συμβάσεως κοινότητος πρὸς τρίτους, ἀφ' οὗ ἡ σύμβασις αὕτη συνωμολογήθη (²). ¹⁰ Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ἀνακληθῇ πρᾶξις ἔγκρινοντα πρακτικὰ δημοπρασίας, ἐφ' ὅσον, συνεπείᾳ ταύτης, συνωμολογήθη ἥδη ἡ σύμβασις μισθώσεως κοινοτικῶν κτημάτων καὶ ἐγένετο πρὸς τού-

μονομεροῦς διοικητικῆς πρᾶξεως δικαιώματα τοῦ διοικουμένου κατωχρώθησαν διὰ συμβάσεως, ὅπότε δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ νέας μονομεροῦς διοικητικῆς πρᾶξεως ἀνατροπὴ τῆς τοιαύτης, συμβατικὴν πλέον μορφὴν περιβληθείσης, καταστάσεως. Οὗτως, ἐὰν μετὰ κήρυξιν ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, τὸ Δημόσιον προέλθῃ διὰ συμβολαίου εἰς συμβιβαστικὸν καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος, μεταγενεστέρᾳ ἀνάκλησις τῆς ἀπαλλοτριώσεως φέγγει ἀμέσως τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης συμβάσεως προκύψασαν κατάστασιν καὶ θεωρεῖται διὰ τοῦτο μὴ ἐπιτεραμμένη : Σ. Ε. 269 (1933).

1. J. è z e, τ. I, σ 218, A lib é r t, Le contrôle juridictionnel de l'administration, σ 325.

2. Delbez, La révocation des actes administratifs, ἐν Rev. de dr. public, 1928, σ 483.

τοις ἐγκατάστασις τῶν μισθωτῶν⁽¹⁾. ‘Αλλ’ ἡ πρὸ πάσης κοινοποιήσεως ἀνάκλησις τῆς ἐγκρίσεως πρακτικῶν δημοπρασίας θεωρεῖται ἐπιτερραμμένη⁽²⁾.

δ) Αἱ πράξεις τῶν ὅποιων ἐγένετο ἐκτέλεσις ἦ, ὑπὸ ὠρισμένας συνθήκας, καὶ ἀπλῇ ἀρχὴ ἐκτελέσεως θεωροῦνται ἐπίσης ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἀνάκλητοι. Ἐνταῦθα δέον νὰ διασταλῇ ἡ ἐπιφέρουσα ἐξάντλησιν τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως ἐκτέλεσις ἀπὸ τῆς συνεχιζομένης ἐκτελέσεως, ἥτις δύναται νὰ διαρκέσῃ καὶ ἐφεξῆς.

1) Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐπέρχεται λῆξις τῆς ἰσχύος τῆς πράξεως, διὸ ἐξαντλήσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ἡ δὲ μετὰ τοῦτο ἀνάκλησις τῆς πράξεως όταν ἡτο ἀτοπος. Οὕτως, ἐὰν συνεπείᾳ διαταγῆς τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς, τὰ ἀστυνομικὰ δργανα προέβησαν διὰ καταναγκασμοῦ εἰς τὴν κατεδάφισιν ἐτοιμορρόπου οἰκίας, ἐξαντληθέντος οὗτω, διὰ τῆς ἐκτελέσεως, τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως, ὅπερ συνίστατο εἰς μόνην τὴν ἐπιταγὴν διτι «ἡ οἰκία αὐτη δέον νὰ κατεδαφισθῇ», δὲν ὑφίσταται περίπτωσις ἀνάκλησεως τῆς διαταγῆς περὶ κατεδαφίσεως. Ἐὰν ἐπίσης ἔχοργήθη ἀστυνομικὴ ἄδεια ἐφ’ ἅπαξ ἐγκαταστάσεως εἰς ὠρισμένην λαϊκὴν ἀγοράν, ἡ δ’ ἐγκατάστασις αὐτη ἔλαβε χώραν, ἡ τοιαύτη ἀστυνομικὴ ἄδεια, μὴ ἰσχύοντα καθ’ ὑπόθεσιν δι’ ἐτέραν λαϊκὴν ἀγοράν, ἀν μὴ ἀνανεωθῆ, δὲν δύναται ἥδη νὰ ἀνακληθῇ⁽³⁾.

‘Η ἐπερχομένη ἐξάντλησις τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως δὲν εἶναι ἔξ ἴσου ἐμφανῆς, δισάκις ἐγένετο μερικὴ μόνον ἐκτέλεσις τῆς πράξεως, διὸ ἐπιχειρήσεως ὠρισμένων ὑλικῶν ἐνεργειῶν, ὑπολείπεται δὲ ἡ συμπλήρωσις τῆς ὑλικῆς ταύτης ἐκτελέσεως δι’ ἐτέρων, σαφῶς καθωρισμένων, ἐνεργειῶν. Καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως ταύτας, ἐὰν ἐκ τῆς τοιαύτης «ἀρχῆς ἐκτελέσεως» ἐδημιουργήθησαν πραγματικὰ καταστάσεις, ὅν ἡ ἀρσις δὲν

1. Σ. Ε. 351 (1932).— ‘Ομοίως κωλύεται ἡ ἀνάκλησις, πλὴν ἐξ ἄλλου λόγου, ἐάν, συνεπείᾳ τῆς ἐγκρίσεως, τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον προηλθεν ἥδη εἰς δεσμευτικάς ἀποφάσεις : Σ. Ε. 520 (1930).— ‘Ομοίως δὲν ἀνακαλεῖται πρᾶξις νομάρχου ἐγκρίνουσα πρᾶξιν κοινοτικοῦ συμβούλιου, δι’ ἡς τοῦτο ἐδέχθη αἰτησιν μισθωτοῦ κοινοτικοῦ κτήματος, καταρτισθείσης οὗτω συμβάσεως περὶ διαλύσεως τῆς ὑφίσταμένης μισθώσεως : Σ. Ε. 683 (1930).

2. Σ. Ε. 816 (1931).— ‘Η ἀνάκλησις ἐνταῦθα εἰχε στηριχθῆ εἰς παρανομίαν τῆς ἐγκρίσεως. ‘Αλλ’ ἡ αὐτη λύσις, ὡς φρονοῦμεν, ἥθελε δοθῆ καὶ ἐὰν αὐτη ἐτύγχανε νόμιμος, ἐφ’ δοσον ἡ ἀνάκλησις ότι ἐπήρχετο πρὸ πάσης κοινοποιήσεως.

3. Τὰς τοιαύτας ἀνακλήσεις θεωρεῖ γενικῶς δ Kortmann, σ 340, ὡς ἀποκλειομένας «ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων».

δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἄνευ ἐπαχθοῦς οἰκονομικῆς συνεπείας εἰς βάρος τοῦ διοικουμένου, ἢ ἀνάκλησις τῆς πρᾶξεως δέον νὰ θεωρηται ὡς μὴ συνάρδουσα πρὸς τὸ δίκαιον. Οὕτως ἡ ἔναρξις οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν κατόπιν χορηγηθεῖσης ἀδείας οἰκοδομῆς κωλύει τὴν ἀνάκλησιν· ἡ ἀπλῆ ἔστω μεταφορὰ ὑλικῶν ἵπποδρομίου εἰς δν τόπον ἐπετράπη ἡ λειτουργία αὐτοῦ κωλύει τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀδείας λειτουργίας⁽¹⁾. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομολογίαν, ἡ παραγγελία χάρτου πρὸς σύνταξιν ἐγχυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ καὶ ἡ προπαρασκευαστικὴ συντακτικὴ ἐργασία, ἡ γενομένη κατόπιν χορηγηθεῖσης ἀδείας ἀτελοῦς εἰσαγωγῆς τοῦ χάρτου, κωλύει τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀδείας ταύτης⁽²⁾. ἡ ἐκτέλεσις τῆς εἰς διοικητικὴν ἐπιτροπὴν ἀνατεθεῖσης ἐργασίας κωλύει τὴν ἀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως, δι' ἣς εἶχε καθορισθῆ ἡ ἀποζημίωσις τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην⁽³⁾.

2) Ἡ συνεχιζομένη ὅμως ἐκτέλεσις τῆς πρᾶξεως, ἥτις δύναται νὰ διαρκέσῃ ἔφεξης, διαφέρει τῆς ὡς ἄνω ἔξαντλήσεως τοῦ περιεχομένου τῆς πρᾶξεως. Ἐνταῦθα δρυθότερον εἶναι νὰ ὅμιλῶμεν περὶ χρόνου σε ως τῆς πρᾶξεως, ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἔννοιαν, οὐχὶ δὲ περὶ ἐκτελέσεως, τεινούσης εἰς τὴν λῆξιν τῆς ἰσχύος αὐτῆς. Τοιαύτη χρῆσις, προσιδιάζουσα εἰς πᾶσαν ἀτομικὴν διοικητικὴν πρᾶξιν, ἥτις τίθεται εἰς ἰσχύν, κατὰ κανόνα δὲν πρέπει νὰ θεωρηται ὡς ἀποτελοῦσα καθ' ἕαυτὴν λόγον δημιουργοῦντα ἀμετάκλητον τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως, διότι, ἐὰν τοιοῦτος κανὸν ἐγίνετο δεκτός, πᾶσα πρᾶξις τιθεμένη εἰς ἰσχὺν θὰ καθίστατο διὰ τῆς ἀπλῆς αὗτῆς χρήσεως ἀμετάκλητος. Ὁθεν ἡ χρῆσις τῆς πρᾶξεως δέον νὰ ἔξετάζηται ὡς ἀπλοῦν γεγονός, δπερ, ὑπὸ τὰς συντρεχούσας ἑκάστοτε εἰδικὰς συνθήκας, θὰ ἥδυνατο νὰ ἐκτιμηθῇ ὡς δημιουργῆσαν πραγματικὴν κατάστασιν, κωλύουσαν τὴν ἀνάκλησιν⁽⁴⁾.

1. F. L. e i n e r , σ 201, μετ. σ 183, W. J. e l l i n e k , Verwaltungsrecht, σ 272. Ἀπομένει ὅμως πάντοτε ζήτημα πραγματικὸν πότε συντρέχουσίν αἱ ὑλικαὶ ἐκεῖναι πρᾶξεις καὶ ἐνέργειαι, αἱ ὅποιαι συνιστῶσιν ἐκτέλεσιν ἡ ἀρχὴν ἐκτελέσεως, ζήτημα οντινος ἡ λύσις δεῖται ἐνίστε τεχνικῶν γνώσεων. B. S. c h o e n , Der Widerruf κλπ., σ 153 κ. ἐπ.

2. S. E. 293 (1932).

3. S. E. 386 (1930).

4. Εἰδικῶς ἐπὶ τῶν ἀστυνομικῶν ἀδειῶν, ὁ O t t o M a y e r ἐν Deutsches Verwaltungsrecht, τόμ. I, σ 264, 265, εἰσάγει τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ γενομένη χρῆσις αὐτῶν ἀποκλείει τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀπαγόρευσιν μετ' ἐπιφυλάξεως ἀδείας. Ἀνάκλησις τῆς ἀδείας σημαίνει ἐπαναφορὰν τῆς ἀπαγόρευσεως εἰς ἰσχύν. Ἄλλη ἡ ἀπαγόρευσις δὲν δύναται ν' ἀφορᾷ ὑλικάς πρᾶξεις, αἵτινες ἐγένοντο ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀδείας, ἥτοι οὐχὶ παραν-

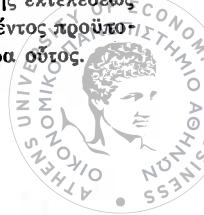
3) 'Η οὐχὶ δι' ὑλικῶν ἐνεργεῖῶν, ἀλλ' αὐτοτελοῦς ἐκτελεστῆς πράξεως γενομένη ἐκτέλεσις τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως δέον καὶ αὗτη νὰ κρίνεται αὐτοτελῶς ἐν ἐκάστῃ συγκεκριμένη περιπτώσει, ὑπὸ τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν τῆς προστασίας τῶν διοικητικῶν καταστάσεων ἀπὸ ἀνατοπῶν, αἵτινες ἥθελον συμπαρασύρει σειρὰν ὅλην πράξεων καὶ ἐνεργειῶν. Οὕτως ὁ γενόμενος ἥδη διορισμὸς ὑπαλλήλου εἰς ἀντικατάστασιν ἔτερου ἀπολυθέντος ἐθεωρήθη ὡς συνιστῶν ἐκτέλεσιν τῆς περὶ ἀπολύσεως ἀποφάσεως, κωλύουσαν τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς (¹).

Κατ' ἀντίστροφον λόγον, ἢ μὴ ἐκτέλεσις ὠρισμένης διοικητικῆς πράξεως δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς λόγος δικαιολογῶν καθ' ἑαυτὸν τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς (διότι ὑφίστανται καὶ διοικητικαὶ πράξεις καθιστάμεναι ἀμετάκλητοι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως καὶ πρὸ πάσης ἐκτελέσεως αὐτῶν), ἀλλ' ὡς γεγονὸς συντελοῦν εἰς τὴν διαμόρφωσιν κρίσεως περὶ τοῦ ἐὰν ἐκ τῆς τοιαύτης διοικητικῆς πράξεως προῆλθεν ἢ οὐ κατάστασις κωλύουσα τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. Κατεύθυνσιν ὅμως καὶ ἐνταῦθα δέον ν' ἀποτελῇ ὅτι ἢ μήπω ἐκτέλεσις τῆς πράξεως εἶναι γεγονὸς διευκολῦνον τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ἐὰν αὐτῇ δὲν κωλύηται ἐξ ἄλλων λόγων (²).

μως. Βλ. καὶ K o r m a n n, System σ 340. Αἱ πράξεις αὗται νομίμως ἐγένοντο καὶ τοιαῦται δέον νὰ ἔξαχολουνθήσωσι θεωρούμεναι, μὴ δυνάμεναι νομίμως νὰ θιγῶσι διὰ τῆς περὶ ἀνακλήσεως πράξεως. Βλ. S c h o e n, Der Widerruf κλπ., σ 135. 'Η παρατήρησις δ' αὕτη ἀποτελεῖ τὸ νομικὸν στήριγμα τῆς περὶ ἀνακλητοῦ τῶν ἐκτελεσθεισῶν πράξεων ἀρχῆς, ἡτις οὕτω παρίσταται ὡς ἀποτελοῦσσα οὐχὶ ἀπλοῦν μέτρον ἐπιεικείας, ὑπαγορευόμενον ἐκ τῆς κρίσεως ἀγαθοῦ ἀνδρός, πρὸς ἀποσόβησιν οἰκονομικῶν ζημιῶν, ἀλλ' ἀρχὴν δικαίου, προελθοῦσαν ἐκ νομικοῦ συλλογισμοῦ. Τέλος, είναι σημειωτέον ὅτι καὶ τῆς ἐκτελεσθείσης πράξεως ἡ ἀνάκλησις εἶναι ἐπιτετραμένη ὅταν λόγοι δημοσίου συμφέροντος ἐπιβάλλουσιν αὐτήν. Βλ. κατωτέρω κεφ. E', γ'.

1. Σ. E. 385 (1930).

2. 'Υπὸ τοιαύτην ἐπικουρικήν μορφὴν ἐμφανίζεται ἡ μὴ ἐκτέλεσις ὡς δικαιολογοῦσσα τὴν ἀνάκλησιν ἐν Σ. E. 723 (1934): ἀνάκλησις παραχωρήσεως καφενείου εἰς θῦμα πολέμου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις αὐτοῦ· 869 (1933): ἀνάκλησις ἀδείας φαρμακείου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο χρῆσις· 605 (1930): ἀνάκλησις τῆς κατὰ τὸ ἀρθρον 137 τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου πράξεως τοῦ 'Υπουργοῦ τῆς Γεωργίας περὶ ἐγκρίσεως ἐπανεκδικάσεως ἀγροκτήματος δὲν προσβάλλει κεκτημένα δικαιώματα, ἐφ' ὅσον ἡ ἐπανεκδίκασις δὲν ἔχει συντελεσθῆ.— Γενικώτερον ἐκφράζεται ἡ 397 (1932): «αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς Κρατικῶν Προμηθειῶν είναι πράξεις διοικήσεως καὶ ὡς τοιαῦται κατ' ἀρχὴν ἀνακληται πρὸς τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν».—Βλ. καὶ 28 (1933), σκέψης 2α, ἐνθα ὡς μὴ ἐκτέλεσις ἐγκριθέντος προϊστορικοῦ θεωρεῖται ἡ μὴ ἔναρξις τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ὅπερ ἀφεώρα οὔνος.

Πρὸς τὴν μὴ ἔκτελεσιν τῆς πρᾶξεως δέον νὰ μὴ συγχέηται ἡ δεδηλωμένη ἡ τεκμαίρομένη ἀποχὴ ἀπὸ τῆς χρήσεως αὐτῆς, ἢτις παρατεινομένη ἐπὶ μακρόν, συνιστᾶ λόγον στηρίζοντα τὴν ἀνάκλησιν τῆς πρᾶξεως, ἔξομοιουμένη ὑπὸ ὀρισμένας συνθήκας πρὸς συναίνεσιν πρὸς ἀνάκλησιν αὐτῆς⁽¹⁾.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς νομολογίας ἐφαρμογῶν τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν περὶ τῆς ἐκ διοικητικῶν πρᾶξεων δημιουργίας δικαιωμάτων καλυνόντων τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς ἀναφέρομεν τὰ ἔξῆς παραδείγματα: Πρᾶξις περὶ ἀνακαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀκινήτου ἐπηρεάζει τὰ περιουσιακὰ συμφέροντα τοῦ καθ'² οὗ ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἰδιοκτήτου καὶ δημιουργεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ, καίτοι ἐπαχθῆς πρᾶξις, δικαίωμα ὅπως ἀπαιτήσῃ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἀπὸκλείεται δὲ ἡ ἀνάκλησις αὐτῆς, ἔστω καὶ ἀν δὲν κατεβλήθῃ ἀκόμη ἡ ἀποζημίωσις⁽³⁾: ἀνάκλησις, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ νομάρχου ἔγκρισιν, πρᾶξεως κοινοτικοῦ συμβουλίου, δι³ ἡς παρεχωρήθησαν πόροι διὰ τὴν ἐπισκευὴν ναοῦ, προσβάλλει κτηθὲν δικαίωμα τοῦ ναοῦ τούτου⁽⁴⁾: διὰ τοῦ πρωτοκόλλου διαχωρισμοῦ ἀπαλλοτριωθεισῶν κατὰ τὸν ἀγροτικὸν νόμον ἔκτάσεων δημιουργεῖται δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτήτου ὅπως κατέχῃ τὴν διαχωρισθεῖσαν ἔκτασιν, καλῦνον τὴν ἀνάκλησιν τοῦ πρωτοκόλλου⁽⁵⁾: ἀνάκλησις ὑπὸ νομάρχου ἔγκρισεως πρᾶξεως κοινοτικοῦ συμβουλίου περὶ ἐνοικιάσεως κοινοτικῶν βιοσκοτόπων προσβάλλει κεκτημένα δικαιώματα⁽⁶⁾: ἀνάκλησις πρᾶξεως ὑπουργοῦ Γεωργίας, χορηγού-σης ἀδειαν ἔκουσίας πωλήσεως ἀγροκτήματος, προσκρούει εἰς ἀστικῆς φύσεως δικαιώματα τῶν ἐνδιαφερομένων⁽⁷⁾: ἀνάκλησις ὑπὸ νομάρχου ἔγκρισεως καθορισμοῦ τελῶν παραθερισμοῦ, ἔγγεγραμμένων ἥδη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς κοινότητος, προσβάλλει δικαιώματα τῆς κοινότητος ταύτης⁽⁸⁾: ἀνάκλησις χορηγηθείσης ἔκπαιδευτικῆς ἀδείας προσβάλλει δικαιώματα τῶν εἰς οὓς αὕτη ἔχορηγήθη⁽⁹⁾: ἀνάκλησις ἔκπτώσεως κοινοτικοῦ ἀρχοντος, μετὰ τὴν πρόσκλησιν ἀντικαταστάτου αὐτοῦ καὶ τὸν

1. Βλ. κατωτ. ἐν κεφ. Ε' «Λόγοι αἰροντες τὸ ἀμετάκλητον τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων».

2. Σ. Ε. 195 (1929).

3. Σ. Ε. 395 (1931).

4. Σ. Ε. 303 (1930).

5. Σ. Ε. 520 (1930).

6. Σ. Ε. 443 (1932).

7. Σ. Ε. 450, 545 (1930).

8. Σ. Ε. 663 (1933).

καταρτισμὸν τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου εἰς σῶμα, προσβάλλει κεκτημένα δικαιώματα τοῦ κληθέντος ἀντικαταστάτου⁽¹⁾). Τούναντίον ἐκρίθη ὅτι δὲν προσβάλλει κεκτημένα δικαιώματα ἡ ἀνάκλησις ἀδείας ἐκχερσώσεως, ἐφ' ὃσον δὲν ἔγένετο εἰσέτι τοιαύτη ἐκχερσώσις παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων⁽²⁾, ἡ ἀνάκλησις ἀπολύσεως αἰρετοῦ δογάνου τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐφ' ὃσον δὲν ἀπέκτησε τρίτος τις ἐξ αὐτῆς δικαιώματα⁽³⁾, κλπ.

Γ') Πάροδος εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος. — Αἱ ἔγκυροι πρᾶξεις τῆς διοικήσεως, αἱ δημιουργήσασαι δικαιώματα, καθίστανται ἀμετάκλητοι ἀμα τῇ τελειώσει τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένης διαδικασίας τῆς παραγωγῆς αὐτῶν. Οὕτως, ὁσάκις ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν δημοσίευσιν τῆς πρᾶξεως ὡς συστατικὸν αὐτῆς στοιχεῖον, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ζήτημα ἐδομηνείας τῆς σχετικῆς διατάξεως, ἡ νομίμως παραχθεῖσα διοικητικὴ πρᾶξις καθίσταται ἀμετάκλητος ἀμα τῇ δημοσίευσει αὐτῆς. 'Η λύσις αὗτη ἔγένετο δεκτὴ ἐπὶ διορισμῶν δημοσίων ὑπαλλήλων⁽⁴⁾. 'Η κοινοποίησις τῆς πρᾶξεως δὲν περιλαμβάνεται ἐντὸς τοῦ σταδίου τῆς διαδικασίας παραγωγῆς αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, ἐὰν ἡ πρᾶξις διηλθεν ἥδη τὸ στάδιον τῆς νομίμου ἐκδόσεως, κατεχωρίσθη δὲ εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς ὑπηρεσίας, δίκαιον εἶναι νὰ δεσμεύῃ ἔκτοτε τὴν διοίκησιν, καὶ ποὺν ἔτι δὲνδιαφερόμενος λάβῃ τὴν πρᾶξιν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ, διὰ τῆς κοινοποιήσεως.

Πάντως δέον νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι ἡ διοίκησις ἐδεσμεύθη ἀφ' ἣς στιγμῆς τὸ ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως ἐγγραφον ἐξήντλησε τὴν σειρὰν τῶν ἐσωτερικῆς φύσεως ἐνεργειῶν, ἥτοι συντάξεως, ὑπωγραφῆς, καταχωρίσεως, κλπ., καὶ ἐξῆλθε πέρος τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσιακῆς δογματώσεως τῆς ἐκδούσης αὐτὴν διοικητικῆς ἀρχῆς, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς χεῖρας τοῦ διοικουμένου. Οὕτως ἡ ἀποστολὴ τῆς πρᾶξεως εἰς ἔτερον ἀρχὴν πρὸς ἐκτέλεσιν, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀπλῆ μνεία αὐτῆς ἐν ἑτέρᾳ διοικητικῇ πρᾶξει, ἥτις διπωσδήποτε ἐξῆλθε τῆς ὑπηρεσίας, ἀποτελοῦσι γεγονότα καθιστῶντα δῆλην τὴν ὑπαρξίν τῆς πρᾶξεως καὶ ἵκανὰ ἵνα δεσμεύσωσι τὴν ἐκδοῦσαν τὴν πρᾶξιν ἀρχῆν, παραγάγωσι δὲ ὑπὲρ τοῦ διοικουμένου δικαιώματα κωλύοντα τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. Ση-

1. Σ. E. 1002, 1334 (1934).

2. Σ. E. 1016, 1017 (1933).

3. Σ. E. 387 (1933).

4. Βλ. ἀνωτ. σ 49.

μειωτέον ὅτι, ὁσάκις σύνθετός τις διοικητικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων διοικητικῶν πρᾶξεων, ἑκάστη τῶν δποίων φέρει καθ' ἔαυτὴν ἐκτελεστὸν χαρακτῆρα, τὸ ἀμετάκλητον μιᾶς ἑκάστης τούτων δέον νὰ κριθῇ αὐτοτελῶς καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν περιτίώσιν τῆς ὅλης συνθέτου διοικητικῆς ἐνεργείας καὶ τὴν ἐκδοσιν τῆς τελειούσης τὴν ἐνέργειαν ταύτην διοικητικῆς πρᾶξεως. Οὕτως ὁσάκις ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι ἡ πλήρωσις ὠδισμένης θέσεως ἐνεργεῖται διὰ Διατάγματος, μετ' ἀπόφασιν ὠδισμένου συλλογικοῦ ὀργάνου, φέρουσαν ἐκτελεστὸν χαρακτῆρα καὶ ὑποχρεωτικὴν οὖσαν διὰ τὸν Ὑπουργόν, ἐὰν ἡ τοιαύτη ἀπόφασις τοῦ συλλογικοῦ ὀργάνου ἔξεδόθη ἥδη καὶ ὑπεβλήθη πρὸς τὸν Ὑπουργόν, ἵνα οὗτος προκαλέσῃ τὸ Διάταγμα, εἴναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀμετάκλητος ἰδιότης καὶ ὑπὲρ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, καὶ πρὸιν ἔτι ἐκδοθῇ τὸ περὶ πληρώσεως τῆς θέσεως Διάταγμα.

Τούναντίον αἱ πλημμελεῖς διοικητικαὶ πρᾶξεις δὲν καθίστανται ἀμετάκλητοι ἀμα τῇ περαιώσει τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, διότι ἐκ μόνης τῆς ἐκδόσεως τῆς παρανόμου πρᾶξεως δὲν προέκυψε δικαίωμα κώλυσον τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. Τὸ πρὸς ἀνάκλησιν αὐτῆς κώλυμα θέλει προκύψει, ὡς ἐλέχθη ἥδη ἀνωτέρῳ⁽¹⁾, ἐκ νέου τινος στοιχείου, ἥτοι ἐκ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρήσεως τῆς πρᾶξεως ἐν Ἰσχύι καὶ τῆς ἐκ ταύτης δημιουργηθείσης καλῇ τοῦ διοικουμένου πίστει πραγματικῆς καταστάσεως, ἥτις δεῖται νομικῆς προστασίας. "Οθεν μόνον ἀπὸ τῆς παρόδου τοῦ εὐλόγου τούτου χρονικοῦ διαστήματος ἡ πλημμελῶς παραχθεῖσα πρᾶξις καθίσταται ἀμετάκλητος.

Πλημμελεῖς πρᾶξεις θεωροῦνται ἔκειναι κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν δποίων παρενεβλήθη ἐλάττωμα, ὅπερ, χωρὶς νὰ καθιστᾷ ταύτας ἀνυπάρκτους, ἥθελεν ἐπισύρει τὴν ἀκύρωσιν αὐτῶν, ἐὰν προσεβάλλοντο δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. "Οθεν δὲν περιλαμβάνονται ἐνταῦθα αἱ πρᾶξεις αἱ ἐκδοθεῖσαι ἐκτὸς πάσης ἀρμοδιότητος τοῦ ἐκδόντος αὐτὰς ὀργάνου, διότι τοιαύται πρᾶξεις, τυγχάνουσαι ἀπολύτως ἀκυροί, οὐδέποτε δύναται νὰ δημιουργήσωσιν ἀξίωσιν ἐπὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν⁽²⁾. Οὕτως ἀστυνομικὴ ἀδεια, προελθοῦσα οὐχὶ παρ' ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ παρ' ἀστυφύλακος, εἴναι ἀπολύτως ἀκυρος, μὴ χρήζουσα ἀνακλήσεως, οὐδὲ καλυπτομένη διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου⁽³⁾.

1. Κεφ. Γ' σ 33.

2. Σ. Ε. 188 (1932).

3. Otto Mayer, D. Verw.-R., σ 255.

Εἰδικώτερον, πλημμελεῖς πρᾶξις είναι: 1) αἱ ἐκδοθεῖσαι παρ³ ἀναρμοδίας καὶ ὅλην ἡ κατὰ τόπον ἀρχῆς, 2) αἱ κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν διποίων παρελείφθη οὐσιώδης τύπος, διατεταγμένος ὑπὸ τοῦ νόμου, 3) αἱ ἐκδοθεῖσαι κατὰ παράβασιν οὐσιαστικῆς διατάξεως τοῦ νόμου, καὶ 4) αἱ ἐκδοθεῖσαι κατὰ κατάχρησιν ἔξουσίας, συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἀρθρῷ 47 τοῦ νόμου 3713 «περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας» ἀπαρίθμησιν τῶν λόγων ἀκυρότητος τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκτίμησις τοῦ παρανόμου τῆς πρᾶξεως ἀνήκει κατ³ ἀρχὴν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ἐφαρμόζοντος τὰς περὶ παρανομίας τῶν πρᾶξεων ἀρχάς, ἵδιά δὲ τὰς γενικὰς ἐκείνας ἀρχὰς τοῦ δικαίου τῶν διποίων ἡ παράβασις ἔξομοιοῦται πρὸς τὴν παράβασιν τοῦ κανόνος δικαίου ἐν τῇ εὑρείᾳ ἐννοίᾳ. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου κρίσις τοῦ δικαστοῦ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ διοικητικής, ἀνακαλοῦσα τὴν ἑστῆς πρᾶξιν, ἐπικαλεῖται ὠρισμένην παρανομίαν αὐτῆς, ἵνα αἰτιολογήσῃ τὴν ἀνάκλησιν. Τὸ βάσιμον τῆς τοιαύτης αἰτιολογίας ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ δικαστοῦ, δυναμένου νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ὡς δῆθεν παρανόμοιον ἀνακαλούμενην πρᾶξιν ὡς νόμιμον καὶ συνεπῶς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς ὡς παράνομον. Οὕτως, ἐὰν ἡ διοικητικής ἀνεκάλει πρᾶξιν ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, θεωρήσασα αὐτὴν ὡς παρανόμοιον, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐν τῷ κτηματολογικῷ πίνακι δὲν ἀνεγράφοντο τὰ ὄντατα ἀπάντων τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀπαλλοτριουμένων ἀκινήτων, ἡ τοιαύτη ἀνάκλησις θὰ ἥτο παράνομος, διότι ἡ ἐσφαλμένη τυχὸν ὀναγραφὴ ὄντατος ἰδιοκτήτου ἡ καὶ ἡ μὴ ἀναφορὰ τοιούτου δὲν καθιστᾷ παρανόμοιον τὴν περὶ ἀπαλλοτριώσεως πρᾶξιν⁽¹⁾.

Ζήτημα γεννᾶται ἐὰν τὴν πρᾶξιν καθιστῷ πλημμελῆ καὶ συνεπῶς ἐντὸς εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος ἀνακλητὴν ἡ περὶ τὰ πράγματα πλάνη τῆς διοικήσεως. Ἐν πρώτοις κείται ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὡς θέλει κατωτέρῳ⁽²⁾ ἀναπτυχθῆ, διτι, δοσάκις ἡ πλάνη αὐτῆ προκαλεῖται δι³ ἀπατηλῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνδιαφερομένου, ἡ πρᾶξις είναι ἀνακλητὴ ἀπεριορίστως, μὴ δυναμένης ν³ ἀντιταχθῆ εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς τῆς ἐκ τῆς διατηρησέως τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως¹. Περαιτέρω, προκειμένου περὶ πλάνης τῆς διοικήσεως, δι³ ἦν οὐδεμίαν εὐθύνην φέρει ὁ διοικούμενος, δέον νὰ διακρίνωμεν: α) Τὴν πλάνην τὴν συνιστῶσαν ἀπλῆν ἐσφαλμένην ἐκτίμησιν τῆς διοικήσεως, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου

1. Σ. Ε. 270 (1933).

2. Βλ. στοιχ. Δ' τοῦ παρόντος κεφαλαίου, σ. 62.

ἀνατεθειμένης αὐτῇ ἐλευθερίας ἐκτιμήσεως. ‘Η ἐκτίμησις αὕτη, καὶ ἂν ἔτι ἀποτελῇ οὐσιαστικῶς σφαλερὰν ἀντίληψιν, δὲν ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ τῆς νομιμότητος, μὴ χωροῦντος εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, καί, ἀφοῦ δὲν συνιστᾷ λόγον ἀκυρώσεως, δὲν καθιστᾷ τὴν πρᾶξιν πλημμελῆ. Οὖτως δὲν δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀστυνομικῇ ἀδεια τοποθετήσεως περιπτέρου, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ διοίκησις ἀπλῶς δὲν ἔξετίμησεν δρόσις τὰς πραγματικὰς συνθήκας, ὑπολαβοῦσα ὅτι ἡ τοποθεσία ἐφ’ ἡς ἐνεκρίθη ἡ τοποθετησις, εἶναι πολυσύχναστος⁽¹⁾. β) Τὴν πλάνην περὶ τὴν ἐκτίμησιν ὠρισμένου γεγονότος ἡ καταστάσεως, τῆς δροίας ὅμως ἡ ἀντικειμενική ὑπαρξία ἐτέθη ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς προϋπόθεσις διὰ τὴν νόμιμον ἐπιχειρόησιν ὠρισμένης πρᾶξεως. Τοιαύτη πλάνη καθιστᾷ πλημμελῆ τὴν πρᾶξιν διὰ παρόδβασιν τοῦ νόμου. Οὖτως, ἐὰν ἡ διοίκησις ἐσφαλμένως εἰχεν ἐκτιμήσει τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως, ὠρισμένος δὲ πληθυσμὸς ἀπετέλει κατὰ τὸν νόμον τὴν προϋπόθεσιν τῆς νομίμου ἐκδόσεως ἀστυνομικῆς τινος ἀδείας, ἡ πλάνη περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πληθυσμοῦ δικαιολογεῖ τὴν ἐντὸς εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος ἀνάκλησιν τῆς ἀδείας. γ) ‘Οσάκις ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις τῆς διοικήσεως περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως ἡ ἀκριβείας ὠρισμένης πραγματικῆς καταστάσεως ἡ γεγονότος ἀπετέλεσε τὴν αἰτιολογίαν τῆς ἐκδόσεως τῆς πρᾶξεως, ἡ πρᾶξις αὕτη, στηριχθεῖσα εἰς αἰτιολογίαν ἀντικειμενικῶς ἀνακριβῆ, τυγχάνει παράνομος, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ αἰτιολογήσεως τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων διαμορφωθείσας ἀρχάς⁽²⁾, ὡς παράνομος δὲ εἶναι ἀνακλητὴ ἐντὸς εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος. Τέλος δ) ἡ πλάνη τῆς διοικήσεως περὶ τὴν ἐκτίμησιν ὠρισμένων γεγονότων ἡ καταστάσεων, ὁσάκις συνιστᾷ ἐσφαλμένην χοῆσιν τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας τῆς διοικήσεως, καθιστᾷ ἐπίσης παράνομον τὴν πρᾶξιν⁽³⁾, συνεπῶς δὲ ἀνακλητὴν ἐντὸς εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ περὶ τὸ δίκαιον πλάνη δὲν ὑπάγεται εἰς τὰς ὡς ἄνω ἔξεταζομένας περιπτώσεις πλάνης, ἀτε συνιστῶσα περίπτωσιν οὐσιαστικῆς παραβάσεως τοῦ νόμου.

Τέλος, εἰς τὰς πλημμελεῖς ὑπάγονται καὶ αἱ πρᾶξεις ἐκεῖναι κατὰ

1. H a t s c h e k , σ 159, W. J e l l i n e k , Verw.-R., σ 273.

2. Βλ. Δ. Καρβελᾶ, Περὶ αἰτιολογίας τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων, ἐν Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρίας Διοικητικῶν Μελετῶν, τόμ. Α, 1982-1983, σ 183.

3. Βλ. Γ. Παπαχατζῆ, ‘Η ἐννοια τῆς διακριτικῆς εὐχερείας τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, 1984, σ 144.

τὴν παραγωγὴν τῶν δποίων δὲν ὑφίστατο ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένη σύμπραξις τοῦ διοικουμένου, ἀποτελοῦσα ὅσον τῆς νομιμότητος αὐτῶν. Οὕτως ἐκρίθη ὅτι νομίμως ἐγένετο ἡ ἀνάκλησις πράξεως περὶ χορηγήσεως ἀδείας συστάσεως φαρμακείου, ἐφ' ὃσον ἡ ἀδεια αὗτη εἶχε χορηγηθῆ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου ἀνάκλησιν τῆς παρ' αὐτοῦ ὑποβληθείσης αἰτήσεως περὶ χορηγήσεως τῆς ἀδείας ταύτης⁽¹⁾.

Τῶν τοιούτων πλημμελῶν πράξεων τὴν ἀνάκλησιν ἡ διοίκησις οὐ μόνον δύναται, ἀλλὰ καὶ ὅφειλε ἐντὸς εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος νὰ προκαλέσῃ, ἡ δὲ μὴ ἔγκαιαιρος ἀνάκλησις τῆς πλημμελοῦς πράξεως θεωρεῖται ὡς παράλειψις⁽²⁾ καὶ ἀνωμαλία ἐν τῇ διοικητικῇ τακτικῇ. Οὐχ ἡττον ἡ κύρωσις τῆς τοισάντης ὑποχρεώσεως περιορίζεται συνήθως εἰς τὴν πειθαρχικὴν καὶ ἄλλην εὐθύνην τοῦ παραλιπόντος τὴν ἀνάκλησιν τῆς πλημμελοῦς πράξεως δργάνου, καθόσον ἐὰν ἡ παρανομος πράξις δὲν προσεβλήθη ἔγκαιίρως πρὸς ἀκύρωσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποχρεωθῇ ἡ διοίκησις εἰς ἀνάκλησιν τῆς μὴ ἐμπροθέσμως προσβληθείσης πλημμελοῦς πράξεως, ὡς εἰς ὅφειλομένην νόμιμον ἐνέργειαν. Ἡ ἀρνητική τῆς διοικήσεως ὅπως προβῆται εἰς τὴν ἀνάκλησιν παρανόμου πράξεως αὐτῆς δὲν συνιστᾷ ἵδιαν ἐκτελεστὴν πράξιν, ἀλλ' ἀπλῆν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ὑπαρχούσης ἥδη πλημμελοῦς πράξεως, μὴ προσβαλλομένην αὐτοτελῶς ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας⁽³⁾.

Τῶν πλημμελῶν πράξεων τὴν ἀνάκλησιν δέχεται ὡς νόμιμον τὸ γαλλικὸν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας μόνον ἐντὸς τῆς διὰ τὴν προσβολὴν αὐτῶν τεταγμένης προθεσμίας (ὑπολογιζομένης, φαίνεται, ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς πράξεως ἢ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς, καθ' ὃν τρόπον ὑπολογίζεται καὶ ἡ προθεσμία τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως). Ἔὰν δημοσίης ἡ πράξις προσεβλήθῃ ἥδη, θεωρεῖται νόμιμος ἡ ἀνάκλησις ἐὰν ἐπέλθῃ μέχρι τῆς ἐκδόσεως δριστικῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτῆς ἀσκηθέντος ἐνδίκου μέσου.

Τὸ παρ' ἡμῖν Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπεμακρύνθη, ὡς εἴπομεν, τῆς νομολογίας ταύτης, δεχόμενον ὅτι ἡ ἀνάκλησις χωρεῖ νομίμως οὐχὶ ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν, ἀλλ' ἐντὸς ἄλλου χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ δὲν καθορίζει γενικῶς, ἀλλ' ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐκτιμῷ ὡς εὐλογὸν ἢ μὴ καὶ ὡς προσαρμοζόμενον ἢ μὴ πρὸς τὰς ἐκάστοτε παρουσια-

1. Σ. Ε. 493 (1933).
2. Σ. Ε. 728 (1935).
3. Σ. Ε. 908 (1931), 372 (1932).

ζομένας ἐνώπιόν του περιπτώσεις, ὀνταλόγως τοῦ εἶδους καὶ τῶν συνεπιῶν τῆς πράξεως⁽¹⁾. Ὡς ἀφετηρία τοῦ εὐλόγου τούτου χρονικοῦ διαστήματος δέον νὰ θεωρῆται κατὰ κανόνα ἡ χρονολογία ἐκδόσεως τῆς πράξεως, ἔκτὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων κατὰ τὰς ὅποιας κειμένη διάταξις νόμου ἐπιβάλλει τὴν δημοσίευσιν τῆς πράξεως, ὅπότε τὸ εὖλογον τοῦτο χρονικὸν διάστημα δέον νὰ θεωρῆται ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἐὰν ἥθελε θεωρηθῆ ὅτι, κατὰ τὴν ἀληθῆ θέλησιν τοῦ νόμου, ἡ δημοσίευσις αὗτη ἀποτελεῖ συστατικὸν καὶ οὐχὶ δηλωτικὸν τῆς πράξεως στοιχεῖον. Ἐν προκειμένῳ θὰ ἥδυνατο νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι κανὼν ὅτι ἡ ἀφετηρία τοῦ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, πέρα τοῦ ὅποιου ἡ ἀνάκλησις τῆς παρανόμου πράξεως θεωρεῖται μὴ ἐπιτρεπομένη, δέον νὰ τόποθετηται ἀκριβῶς εἰς τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο σημεῖον ἀπὸ τοῦ ὅποιου ἡ αὗτὴ πρᾶξις ἥθελεν ἀποκτήσει τὴν ἀμετάκλητον ἴδιότητα, ἐὰν κατὰ τὴν παραγωγήν της δὲν εἴχε λάβει χώραν παραβασίς ἡτις καθιστῷ ταύτην πλημμελῆ. Οὕτως δὲ νόμιμος διορισμὸς ὑπαλλήλου καθίσταται, κατὰ τὴν νομολογίαν, ἀμετάκλητος ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως καὶ πρὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ὅθεν καὶ τοῦ παρανόμου διορισμοῦ δέον νὰ ὑπολογισθῇ καὶ τὸ εὖλογον χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὅποιου καὶ μόνον ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάκλησις αὐτοῦ, διότι ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως του θὰ εἴχε καταστῆ ἀμετάκλητος, ἐὰν εἴχε νομίμως ἐκδοθῆ. Ἐννοεῖται ὅτι δὲ μετ' ἀκριβοῦς πνεύματος καθορισμὸς τῆς ἀφετηρίας τοῦ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος στερεῖται εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων πρακτικῆς σημασίας, διότι ἡ μεταξὺ τῆς ἐκδόσεως, δημοσιεύσεως, ἡ κοινοποιήσεως τῆς πράξεως χρονικὴ ἀπόστασις συνήθως δὲν είναι τοσαύτη ὥστε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν μόρφωσιν κρίσεως περὶ τοῦ εὐλόγου ἢ μὴ τοῦ διαδραμόντος χρόνου⁽²⁾.

Δεδομένης τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ πολυειδοῦς τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως, είναι φανερὸν ὅτι τὸ εὖλογον τούτο διάστημα κατ' ἀνάγκην ποικίλλει εἰς ἐκάστην περίπτωσιν, θὰ ἦτο δὲ ματαία ἡ ἀπόπειρα προσδιορισμοῦ αὐτοῦ καθ' οἰανδήποτε προσέγγισιν. Πάντως, κατὰ τὸν ὑπολογι-

1. Παπαφράγον, Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑπικρατείας, ἔκδ. β', 1935, σ 211.

2. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀφετηρίας τοῦ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, ἡ νομολογία παρεμπιπούσας μόνον ἐνδείξεις παρέχει, καὶ ταύτας συγκρούομένας: "Η. Σ. Ε. 269 (1931) φέρει ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἐκδοσιν, ἡ 639 (1931) τὴν ἔκτελεσιν τῆς ἀνακαλούμενης πράξεως. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀποφάσεων παραλείπεται τελείως ὁ καθορισμὸς τῆς διὰ τῆς χοήσεως γενικῆς ἐκφράσεως <ἀπὸ τῆς ἀνακαλούμενης πράξεως>.

σμὸν αὐτὸν δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ ὄψιν, ἐκτὸς τοῦ ὑλικοῦ στοιχείου τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, ἡ σημασία καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπελθουσῶν συνεπειῶν, αἱ τυχὸν παρὰ καλοπίστων τρίτων κτηθεῖσαι ἀξιώσεις, τὸ μέγεθος τῶν δυσχερειῶν ἃς ἀντιμετωπίζει ἡ διοικήσις ἐν ἐκάστη δεδομένη σχέσει, ὡς καὶ ἡ ἐν γένει στάσις τῆς διοικήσεως, ἡτις, συντρεχόντων πάντων τῶν ὡς ἄνω ὅρων, θὰ προεκάλει, κατὰ τὴν κρίσιν ἀγαθοῦ ἀνδρός, τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κατάστασις εἶναι νόμιμος καὶ σταθερά. Τὸ δημιουργημα τοῦτο τῆς νομολογίας θεμελιοῦται, ὡς φρονοῦμεν, ἐπὶ τῆς μερίμνης περὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς σταθερότητος τῶν νομικῶν καταστάσεων⁽¹⁾. Είναι ὅμως ἐπίσης συζητητέαι αἱ ἰδέαι τῆς τρόπου τινὰ παραγραφῆς τοῦ δικαιώματος ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, ὡς καὶ ἡ τῆς δημιουργίας τεκμηρίου σιωπηρᾶς παραίτησεως ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τούτου⁽²⁾.

Κατ' ἔφαρμογὴν τῆς περὶ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος ἀρχῆς, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἔκρινεν: ὅτι παραχώρησις ἐθνικῆς γῆς, καίτοι γενομένη παρανόμως, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου διετίας, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐκτήθησαν δικαιώματα, οὐ μόνον τοῦ παραχωρησιούχου, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συναλλαγέντων τρίτων⁽³⁾. ὅτι παρανόμοις προαγωγὴ καθηγητοῦ, γενομένη ἀνευ προσόντων, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον ἔτους⁽⁴⁾. ὅτι παρανόμοις διορισμὸς δικαστικοῦ κλητῆρος δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον πενταετίας⁽⁵⁾. ὅτι παρανόμως χορηγηθεῖσα ἄδεια λειτουργίας φαρμακείου δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου ὀκταετίας⁽⁶⁾. ὅτι παρανόμως χορηγηθεῖσα ἄδεια ἀπαλλοτριώσεως ἰδιωτικοῦ ἀκινήτου δὲν ἀνακαλεῖται νομίμως μετὰ πάροδον ἑπταετίας⁽⁷⁾. Ἀντιστρόφως δὲ ὅτι παρανόμοις παραχώρησις δασικῆς ἐκτάσεως πρὸς δενδροκομικὴν καλλιέργειαν καὶ ἐγκεντρισμόν,

1. Βλ. περὶ τούτου ἀνάπτυξιν ἀνωτέρῳ, ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ δικαιολογικοῦ λόγου τοῦ ἀμετακλήτου τῶν διοικητικῶν πράξεων, σ. 33.

2. W. Jellinek, Verw.-R., σ 277.

3. Σ. E. 720 (1930).

4. Σ. E. 348, 349, 350 (1931).

5. Σ. E. 472 (1934).

6. Σ. E. 307 (1934). Σημειωτέον ὅτι ἡ παρανομία συνίστατο ἐνταῦθα εἰς ἔλλειψιν ὀρισμένου πληθυσμοῦ. ἐν φ συνοικισμῷ, παραχωρήθη ἡ ἄδεια. Ἐὰν συνίστατο εἰς τὴν ἔλλειψιν προσόντων, φανερὸν ὅτι λόγοι δημοσίου συμφέροντος θὰ ἐκώλυσον τὴν διατήρησιν τῆς παρανόμου πράξεως. Βλ. ἐπ. κεφάλαιον

7. Σ. E. 8 (1936).

νομίμως ἀνακαλεῖται ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της, ἐφ' ὅσον δὲν ἔδημιουργήθη ἐν τῷ μεταξὺ πραγματικῇ κατάστασις κωλύουσα τὴν ἀνάκλησιν (¹). ὅτι παράνομον διάταγμα κηρύξεως ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως νομίμως ἀνακαλεῖται ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του (²). ὅτι παράνομος ἀδεια μεταφορᾶς φραμακείου νομίμως ἀνακαλεῖται ἐντὸς δεκαπενθήμερου (³). ὅτι παράνομος διορισμὸς μέλους Ταμείου Προνοίας Ἐλαιοπαραγωγῆς νομίμως ἀνακαλεῖται ἐντὸς διμήνου (⁴) κλπ.

Δ'). Καλὴ πίστις τοῦ υπὲρ οὗ ἡ πρᾶξις. — Ἡ τεθεῖσα βάσις τῆς περὶ τὰς ἐνεργείας τῆς διοικήσεως καλῆς πίστεως καὶ σταθερότητος αἰρεται, ἐὰν ἡ παράνομος διοικητικὴ πρᾶξις, ἐκ τῆς ὃποίας ὀφελεῖται ὁ διοικούμενος, εἴχε προκলηθῆ σκοτίμως παρὸ αὐτοῦ τοῦ ὀφεληθέντος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην εὐλόγως δὲν ἀναγνωρίζεται εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα ν^ο ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀνακλήσεως τὴν οὕτω δολίως δημιουργηθεῖσαν υπὲρ αὐτοῦ υποκειμενικὴν κατάστασιν, λανθανόσης, τρόπον τινά, ἐνταῦθα τῆς ἐνστάσεως τοῦ δόλου (⁵). Ὁθεν, ἵνα ἀναγνωρισθῇ τὸ ἀμετάκλητον παράνομον διοικητικῆς πρᾶξεως, ἐξ ἣς ἐδημιουργήθη κατάστασις χρήζουσα προστασίας, δέον δπως καὶ ὁ ἔξ αὐτῆς ὀφελούμενος μὴ εὑθύνηται διὰ τὴν πλημμέλειαν αὐτῆς, μὴ προεκάλεσε δηλαδὴ ταύτην δι^ο ἀπατηλῆς ἐνεργείας, οἷον ψευδῶν δηλώσεων, ἀνακριβῶν πληροφοριῶν καὶ παραστάσεων, ἢ δι^ο ἀπλῆς ἔστω ἀποσιωπήσεως τῆς ἀληθείας, ἣς ἐτέλει ἐν γνώσει, ἢ τέλος καὶ ἀφανῶν μέσων τεινόντων εἰς τὴν διαφθορὰν τῶν υπαλλήλων (⁶). Βεβαίως περισσό-

1. Σ. E. 639 (1931).

2. Σ. E. 316 (1931).

3. Σ. E. 824 (1933).

4. Σ. E. 1000 (1933).

5. Otto M a y e r, Deutsches Verwaltungsrecht, τομ. I, σ 256, W. J e l l i n e k, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, 1908, σ 160. Ἡ exceptio sub-vel obreptionis ἐνταῦθα ἔχει τὴν μορφὴν ἀντιρρήσεως τῆς Πολιτείας κατὰ τῆς προσφυγῆς τοῦ ἐν δόλῳ τελοῦντος διοικουμένου. Ἐν τούτοις, ὁ W. J e l l i n e k, ἐνθ' ἀνωτ., παρατηρεῖ ὅτι ὁ γνώστης τοῦ κλασικοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἥθελε ἑνισθῆ ἀνευρίσκων ὑπὸ ρωμαϊκῆν προσωπίδα θεσμὸν ὅστις ὀφειλε νὰ ἥτο ἔνος πρὸς τὴν ἀπεριόριστον κυριαρχίαν τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας ἔναντι τοῦ ὑπηκόου.

6. W. J e l l i n e k, Verw.-R., σ 274, H a t s c h e k, σ 159.

τερον πρόδηλος εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν τοῦ διοικουμένου ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως ὅσάκις αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀποτελοῦσι διωκτέας πρᾶξεις, ὑπαγόμεναι εἰς διάταξίν τινα τοῦ ποινικοῦ νόμου. Τοιοῦτος ὅμως κολάσιμος χαρακτήρας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ διοικουμένου δὲν εἶναι ἀπαραίτητος⁽¹⁾, ἵνα αἱ ἐνέργειαι αὗται χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἀπατηλαὶ καὶ ἵνα συνεπάγωνται κατὰ τὸ ἀνωτέρῳ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ματαιώσεως τῆς δημιουργίας ἀμετάκλητου καταστάσεως ἐκ διοικητικῆς πρᾶξεως παρανόμου, διατηρηθείσης ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἐν ἴσχυi ἀρχεῖ ν' ἀποδεικνύηται ἡ ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἀσκηθεῖσα ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς βουλήσεως τοῦ ὁργάνου τῆς διοικήσεως καὶ ἡ αἰτιώδης σχέσις μεταξὺ τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἐντυπώσεως καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς πρᾶξεως.

Ζήτημα προκύπτει περαιτέρω ἐὰν πρὸς τὴν κατὰ τὸ ἀνωτέρῳ ἀπατηλὴν ἐνέργειαν δέον νὰ ἔξομοιωθῇ καὶ ἡ ἔξι ἀμελείας τοῦ διοικουμένου παροχὴ πληροφοριῶν μὴ ἀνταποκρινομένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἐν γένει ἐκ τῆς στάσεως αὐτοῦ διαμόρφωσις ἐντυπώσεως, ἥτις παρέσυρε τὴν διοίκησιν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς παρανόμου πρᾶξεως, ἐὰν δηλαδὴ τὴν ἐκ τῆς παρόδου εὐλόγου χρόνον ἀμετάκλητον ἰδιότητα παρανόμου διοικητικῆς πρᾶξεως εἶναι ἵκανὸν νὰ ματαιώσῃ, ἔκτὸς τοῦ δόλου, καὶ τὸ πταῖσμα ἐν γένει τοῦ διοικουμένου. Κατ' ἀρχήν, τοιαύτη ἐπέκτασις εἶναι ἀποκρουστέα. Τὴν κατὰ τῆς ἀνακλήσεως δολίως προκληθείσης παρανόμου πρᾶξεως στρεφομένην προσφυγὴν τοῦ διοικουμένου ἀποκρούει ἡ διοίκησις, ὡς ἐλέχθη, διὰ τῆς ἐκ τοῦ δόλου τοῦ διοικουμένου πηγαζούσης ἐνστάσεως. Τοιαύτην ὅμως ἔντασιν θὰ ἥδυνάτει ἡ διοίκησις ν' ἀντιτάξῃ κατὰ προσφυγῆς στρεφομένης κατ' ἀνακλήσεως παρανόμου πρᾶξεως, ἥτις προεκλήθη ἄνευ μὲν δόλου, ἔξι ἀμελείας ὅμως τοῦ διοικουμένου. Τὴν τοιαύτην ἀμέλειαν τοῦ διοικουμένου ἡ διοίκησις ὀφείλει ν' ἀναπληρώσῃ διὰ τῆς ἰδίας ἐπιμελείας, ἥτις τεκμαίρεται πάντοτε ὑπάρχουσα παρ' αὐτῇ, ἐνῷ τούναντίον δὲν δύναται διὰ τῆς ἐπιμελείας ταύτης νὰ ἔξουδετερώσῃ τὴν δολίως δημιουργούμενην κατάστασιν. Οὐχ ἡτον, ὅσάκις εὐρισκόμεθα ἐνώπιον ἀσυγγνώστου⁽²⁾ ἀμελείας τοῦ διοικουμένου, ἥτις, κατὰ τὰς γενικὰς

1. K o r t a n n, System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte, σ 374, W. ellinek, Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, σ 159.—Τὴν ἀρχήν τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν κατόπιν ἀπατηλῶν ἐνεργειῶν τοῦ διοικουμένου ἐκδοθεῖσῶν πρᾶξεων εἰσάγει ρητῶς τὸ ἀνωτέρῳ (σ 9, Εἰσαγωγὴ) μνημονεύθεν διάταγμα τῆς Βάδης τῆς 31 Αὐγ. 1884 (παρ 43): <... wenn eine erteilte Bewilligung oder Genehmigung erschlichen... wurde>.

2. Ἰδίως δέον νὰ θεωρῆται συγγνωστὴ ἡ ἀμέλεια ἡ συνισταμένη εἰς ἔσφα-

ἀρχάς, ἵσοῦται πρὸς τὸν δόλον, δέον νὰ ἐπεκτείνωμεν καὶ ἐπὶ ταύτης τὴν ἀρχὴν τῆς νομολογίας, ἀρνούμενοι εἰς τὸν οὐτωσὶ ἐξ ἀσυγγνώστου ἀμελείας προκαλέσαντα παράνομον διοικητικὴν πρᾶξιν τὸ δικαίωμα δπως ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς τὰ δῆθεν παρ' αὐτοῦ κτηθέντα ἐκ ταύτης δικαιώματα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς (¹).

Κατ' ἐφαρδογήν τῆς ἀρχῆς τῆς καλῆς πίστεως, τὸ Συμβούλιον τῆς ² Επικρατείας ἔκρινεν ὅτι κατάταξις μαθητοῦ εἰς δημόσιον γυμνάσιον, γενομένη ἐπὶ τῇ βάσει ψευδοῦς δηλώσεως αὐτοῦ ὅτι κέκτηται τίτλους σπουδῶν, δὲν δημιουργεῖ δικαιώματα ὑπὲρ αὐτοῦ, εἴναι δὲ πάντοτε ἀνακλητή, αὐτή τε καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς στηριχθεῖσαι μεταγενέστεραι πράξεις (²). ὅτι ἀντιθέτως παραχώρησις ἐθνικῆς γῆς, γενομένη παρανόμως, χωρὶς ὅμως ἡ παρανομία νὰ προκληθῇ δι' ἀπατηλῆς ἐνεργείας τοῦ ὀφελουμένου, δὲν δύναται νομίμως ν^o ἀνακληθῇ (³). ὅτι διορισμὸς συμβολαιογράφου, γενόμενος παρανόμως, διότι διορισθεὶς ἐστερεῖτο τῶν προσόντων, λόγῳ ποινικῆς καταδίκης, ἔαν ἐγένετο ἄνευ ἀπατηλῆς ἐνεργείας τοῦ διορισθέντος, δὲν δύναται ν^o ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον πολλῶν ἔτῶν (⁴). ὅτι διο-

μένην ἐρμηνείαν τῆς διεπούσης τὴν συγκεκριμένην σχέσιν διατάξεως τοῦ διοικητικοῦ νόμου. Οὕτω δύναται ὁ διοικούμενος νὰ πλανηθῇ ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν διατάξεως καθοριζούσης τὰ προσόντα διὰ τὴν κατάληψιν δημοσίας θέσεως, νὰ ὑποβάλῃ δὲ τὰ συμφώνως πρὸς τὴν ὑπάυτοῦ ἀποδοθεῖσαν ἔννοιαν χρήσιμα δικαιολογητικά. Ἐάν ἐκ τούτων ἡ διοίκησις παρεσύρθῃ εἰς παράνομον ἐνέργειαν, ἡ ἐνέργεια αὐτῇ δὲν πρέπει ν^o ἀποδοθῇ εἰς «ἀπατηλὰς παραστάσεις» τοῦ διοικουμένου: Σ.Ε. 439 (1934) σκέψις 4η.

1. 'Ἐν τῇ Σ. Ε. 1216 (1934) θεωρεῖται ἐπαρχής λόγος ματαιώσεως τοῦ ἀμετακλήτου διοικητικῆς πράξεως ἐκδοθείσης ἐπὶ προϋποθέσει ἀποδειχθείσῃ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνακριθεῖ, τὸ γεγονός διτι, προσαχθεῖσα εἰς τὴν διοίκησιν βεβαίωσις, ἐφ' ἥς ἐστηρίχθη ἡ πρᾶξις, ἡλέγχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνακριθῆς, χωρὶς ν^o ἀναζητήται ζητῶς τὸ στοιχεῖον τοῦ δόλου. Ἐπὶ τῇ βεβαιώσει κοινότητος διτι διὰ τῆς ἐπιζητουμένης εὐρύνσεως πλατείας δὲν θίγονται ἰδιωτικὰ ἀκίνητα, ἐνεκρίθη τροποποίησις τοῦ σχεδίου, εὐρύνουσα τὴν πλατεῖαν. Μετὰ μακρὸν χρόνον, ἀποδειχθέντος διτι διὰ τῆς εὐρύνσεως ἐθίγοντο ἰδιωτικὰ ἀκίνητα, ἡ διοίκησις ἀνεκάλεσε τὴν τροποποίησιν τοῦ σχεδίου. Αἰτησις ἀκύρωσεως, ἀσκηθεῖσα παρὰ τῆς κοινότητος κατὰ τῆς ἀνακλήσεως τῆς τροποποίησεως τοῦ σχεδίου, ὑπερριφθη, ἐπὶ τῷ λόγῳ διτι νομίμως ἐγένετο ἡ ἀνάκλησις, ἀφοῦ ἡ βεβαιώσις τῆς κοινότητος ἐκ τῶν ὑστέρων ἡλέγχθη ἀνακριθῆς. Εἴναι πιθανὸν διτι ἐνταῦθα ἡ ἀπόφασις τεκμαίρεται τὸν δόλον. 'Αλλὰ καὶ ἡ περίπτωσις βαρείας ἀμελείας δὲν θ' ἀπεκλείετο, ὡς θ' ἀπεκλείετο π. χ. ἐπὶ προσαγωγῆς βεβαιώσεως ἀφορώσης τὰ προσόντα τοῦ διοικουμένου. Βλ. ἀκολουθῶντα παραδείγματα ἐν τῷ κειμένῳ.

2. Σ. Ε. 189 (1932). 'Ανάλογον παράδειγμα ἀνακλήσεως πανεπιστημιακοῦ διπλώματος τοῦ ἀπατηλῶς ἀνακληρυγθέντος διδάκτορος βλ. ἐν W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ 274.

3. Σ. Ε. 720 (1930).

4. Σ. Ε. 270 (1931).

οισμὸς πρόσφυγος δικηγόρου νομίμως ἀνακαλεῖται, ἐφ' ὅσον διαπιστοῦται ἐκ τῶν ὑστέρων ὅτι δὲν ἔκέτητο πτυχίον νομικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως οὕτε ἔδικηγόρησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει (¹)· ὅτι προαγωγὴ καθηγητοῦ, ἐνεργηθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων ἀνακριβῶν, ὑποβλήθεντων παρὰ τοῦ προαχθέντος, νομίμως ἀνακαλεῖται, ἔστω καὶ μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου (²)· ὅτι διορισμὸς διδασκάλου, γενόμενος κατὰ παράλειψιν τύπουν ἐξ ὑπαίτιοτητος μόνης τῆς διοικήσεως, δὲν ἀνακαλεῖται νομίμως (³)· ὅτι νόμιμος τυγχάνει ἀνάκλησις παραχωρήσεως οἰκοπέδου εἰς πρόσφυγα, γενομένης ἐπὶ τῇ ψευδεὶ βεβαιώσει αὐτοῦ ὅτι δικαιοῦται ἀποκαταστάσεως (⁴).

Ἐπὶ τῇ συνδρομῇ τῶν ὡς ἄνω τεσσάρων στοιχείων, ὃν τὸ περιεχόμενον λεπτομερῶς ἀνελύθη ἀνωτέρῳ, ἥτοι α) πρᾶξεως ἀτομικῆς, β) δημιουργίας δικαιωμάτων, γ) παρόδου εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, καὶ δ) καλῆς πίστεως παρὰ τῷ ἐκ τῆς πρᾶξεως ὀφελούμενῷ, ὑφίσταται ἀμετάκλητος διοικητικὴ πρᾶξις, ἥτοι πρᾶξις μὴ ὑποκειμένη εἰς ἀνάκλησιν, ὀλικὴν ἢ μερικήν, ἥτοι μεταρρύθμισιν. Οὐχ ἥττον διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ νομικοῦ καθεστῶτος, διπερ δημιουργεῖται διὰ τῆς ἀμετακλήσου διοικητικῆς πρᾶξεως, δὲν στερεῖται σημασίας ἢ διαστολὴ μεταξὺ τῆς νομίμου ἀμετακλήτου πρᾶξεως καὶ ἐκείνης ἥτις κατέστη ἀμετάκλητος, καίτοι παρανόμως ἐν ἀρχῇ ἐκδοθεῖσα, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου.

Βεβαίως ἡ νόμιμος διοικητικὴ πρᾶξις, ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς καὶ τῶν ἐκ ταύτης δημιουργουμένων δικαιωμάτων, καθίσταται ἀμετάκλητος, διατηρεῖ ἐφεξῆς ἀπάσας τὰς συνεπείας τῆς νομίμου διοικητικῆς πρᾶξεως, δημιουργούσα νομικάς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις διὰ τὴν περαιτέρω παραγωγὴν ἐτέρων διοικητικῶν πρᾶξεων. Διὰ τὴν παράνομον ὅμως διοικητικὴν πρᾶξιν, ἥτις, ἐνεκα τῆς παρόδου εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς της, κατέστη ἀμετάκλητος, δὲν ὑφίστανται πάντοτε οἱ αὐτοὶ δροι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προκύπτει τὸ ζήτημα ἐὰν ἢ οὐτωσί, ἐνεκα τῆς παρόδου εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, καταστᾶσα ἀμετάκλητος διοικητικὴ πρᾶξις δύναται νὰ ἔξομοιωθῇ καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς συνεπείας πρὸς τὴν νόμιμον καὶ ἀμετάκλητον διοικητικὴν πρᾶξιν ἢ δέον ν' ἀναγνωρισθῇ εἰς αὐτὴν ἵδιορρυθμος νομικὴ ὑπόστασις, συνισταμένη εἰς τὸ ὅτι τὸ δίκαιον ἀνέ-

1. Σ. Ε. 907 (1931).

2. Σ. Ε. 364 (1931).

3. Σ. Ε. 56 (1933).

4. Σ. Ε. 952 (1933).

χεται μὲν τὴν διατήρησιν αὐτῆς ἐν τῷ νομικῷ κόσμῳ, διὰ λόγους ἀσφαλείας καὶ σταθερότητος περὶ τὰς διοικητικὰς σχέσεις, πλὴν ὅμως ἀρνεῖται εἰς αὐτὴν τὴν ἴκανότητα νὰ παραγάγῃ περαιτέρῳ νομικὰς συνεπείας, πλὴν τῶν προσιδιαζόντων εἰς τὴν ἀσκησιν αὐτῆς καθ' ἔαυτήν, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις διὰ τὴν νόμιμον παραγωγὴν ἐτέρῳ διοικητικῷ πράξεων. Οὕτως ἀστυνομικὴ ἀδεια λειτουργίας ἐφοριασίου, χορηγηθεῖσα παρανόμως, παραμείνασα ὅμως ἐν Ἰσχύι ἐπὶ μακρὸν χρόνου διάστημα, δὲν δύναται, κατὰ τὰ νενομολογημένα, ν' ἀνακληθῇ, ἐφ' ὅσον εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς δὲν συνήργησε δολίως ὁ διοικούμενος. Ἐὰν ὅμως ὁ νόμος προβλέπῃ καθ' ὑπόθεσιν ὑποχρεωτικὴν παράτασιν τῆς ἀδείας μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τῆς χρονικῆς Ἰσχύος αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ συνδρομῇ ὠρισμένων πραγματικῶν ὅρων, ἀμφίβολον τυγχάνει ἐὰν ὁ διοικούμενος θὰ ἡδύνατο νὰ στηρίξῃ ἔννομον ἀξιώσιν ἐπὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς τοιαύτης παρατάσεως, καίτοι αὐτῇ θεσπίζεται ὡς ὑποχρεωτική. Διότι ὁ νόμος θεσπίζει τὴν ὑποχρεωτικὴν παράτασιν τῆς νομίμως ἐκδοθείσης ἀδείας καὶ οὐχὶ τῆς ἀδείας ἦτις ἔξεδόνη παρανόμως, ἀλλὰ τῆς ὅποιας ἀπετράπη ἢ ἀνάκλησις διὰ λόγους σεβασμοῦ τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως. Ὁμοίως προαγωγὴ δημοσίου ὑπαλλήλου, γενομένη παρανόμως, ἔνεκεν ἐλλείψεως προσόντων, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου. Ἀμφίβολον ὅμως καὶ ἐνταῦθα τυγχάνει, ἐὰν ὁ οὗτωσὶ παρανόμως προαχθεὶς ὑπάλληλος δικαιοῦται ν' ἀξιώσῃ τὴν περαιτέρῳ προαγωγὴν αὐτοῦ, ὡς δικαιοῦται ν' ἀξιώσῃ ταύτην καὶ ὁ νομίμως εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν προαχθεῖς.

Τοιαῦται περιπτώσεις ἔγειρουσι τὸ ζῆτημα τοῦ χακτῆρος ὃν προσλαμβάνει ἡ παρανόμοις διοικητικὴ πρᾶξις, ἡς ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάκλησις ἔνεκα παρελεύσεως εὐλόγου χρονικῆς περιόδου. Ἐὰν ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἀνακλήσεως ἐνέχῃ τὴν ἔννοιαν ἀποκαταστάσεως τῆς παρανόμου πράξεως εἰς τὴν νομικὴν θέσιν ἐγκύρου πράξεως, οὐδὲν κώλυμα δύναται νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὴν περαιτέρῳ παραγωγὴν πασῶν τῶν ἐννόμων συνεπιῶν, τὰς ὅποιας ἥθελε παραγάγει ἡ πρᾶξις αὐτῇ, ἐὰν νομίμως εἴχεν ἐκδοθῆ. Ἐὰν δῆμος ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἀνακλήσεως ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ἀπλῆς ἀνοχῆς τῆς παρανόμως δημιουργηθείσης καταστάσεως, πρὸς ἀποτροπὴν ἀνωμαλίας καὶ ἀσταθείας ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν διοικητικῶν σχέσεων, ἡ τοιαύτη ἀνοχὴ δὲν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ μέχρις ἀναγνώρισεως, ὑπὲρ τῆς οὗτωσὶ ἀνεκτῆς γενομένης πράξεως, τῆς ἴκανότητος ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις διὰ τὴν ἔκδοσιν ἐτέρῳ διοικητικῷ πράξεων, τῶν ὅποιων προϋπόθεσις εἶναι ἡ νόμιμος ὑπαρξία τῆς ὡς ἄνω ἀνεκτῆς γενομένης πράξεως.

‘Η παρὸς’ ἡμῖν νομολογία τρέπεται πρὸς τὴν δευτέραν λύσιν, δεχομένη ὡς βάσιν ὅτι ἡ διοικητικὴ ἀρχή, ἡ ἐκδοῦσα παρανόμοιον πρᾶξιν, ἔχει ὑποχρέωσιν ἵνα προθῇ εἰς τὴν ἐγκαίρον ἀνάκλησιν αὐτῆς. ‘Η παρά-

λειψις ὅμως τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως ὡς μόνον ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἄπλην ἀνοχὴν τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς παρανόμου πρᾶξεως εἰς τὴν νόμιμον θέσιν ἐγκύρου πρᾶξεως. Κατὰ σύνεπειαν, ἡ διατήρησις τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἣν ἐπιβάλλει ἡ ἐννοια τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ νόμιμον βάσιν πρὸς ἀπόκτησιν περαιτέρῳ δικαιωμάτων. Οὗτο παρανόμος μετάθεσις δημοσίου ὑπαλλήλου εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν δὲν δύναται μὲν, μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου, ν' ἀνακληθῇ, πλὴν ὅμως δὲν δύναται καὶ νὰ χρησιμεύῃ ὡς νόμιμος βάσις διὰ τὴν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς τοιαύτης τοποθετήσεως αὐτοῦ θεσπιζομένην προσαγωγήν (¹).

Ἡ λύσις αὕτη εὑρίσκει ἔρεισμα εἰς αὐτὴν τὴν δικαιολογικὴν βάσιν, ἢτις στηρίζει τὴν ἀπαγόρευσιν ἀνακλήσεως παρανόμου διοικητικῆς πρᾶξεως, διατηρηθείσης ἐπὶ μακρὸν ἐν ἴσχυν. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς δημιουργηθείσας καταστάσεις καὶ ἡ ἀποτροπὴ ἀσταθείας καὶ ἀβεβαιότητος περὶ τὰς ἐκ τῶν διοικητικῶν πρᾶξεων σχέσεις, ἥτοι οἱ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες τὴν καθιέρωσιν τοῦ ἀμετακλήτου τῆς ἐπὶ μακρὸν διατηρηθείσης παρανόμου πρᾶξεως, δὲν συντρέχουσιν ἐξ ἵσου καὶ διὰ τὴν εἰς τὸν διοικούμενον ἀπονομὴν πλεονεκτημάτων, τὰ δόποια ἡθελεν οὗτος ἀποκτήσει οὐχὶ ἀμέσως ἐκ τῆς πρᾶξεως ταύτης, ἀλλ᾽ ἐξ ἀλλων διοικητικῶν πρᾶξεων, οἵτινες ἡθελον ἐιδοθῆ ἐὰν ἡ πρώτη πρᾶξις ἥτο νόμιμος. Ἐν σχέσει πρὸς τὰς τοιαύτας μελλούσας πρᾶξεις, οὐδεμία κατάστασις ἐδημιουργήθη, διατηρηθεῖσα ἐπὶ μακρὸν καὶ ἡς ἡ ἐξασφάλισις ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσυνεπής ἡ ὀρνητικὴ τῆς νομολογίας δπως προεκτείνῃ τὴν προστασίαν καὶ μέχρι τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν τοιούτων περαιτέρῳ δικαιωμάτων. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ προστασία δέον πάντως νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ἐξασφάλισιν ἀπίντων τῶν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς πρᾶξεως ἀπορρεόντων δικαιωμάτων καὶ προνομίων, ἔστω καὶ ἀν διὰ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν εἶναι ἀναγκαία ἐνίστε ἡ ἔκδοσις ἰδίας διοικητικῆς πρᾶξεως. Οὗτως ἡ ὡς ἀμετάκλητος ἀναγγωρισθεῖσα παρανόμος προσαγωγὴ καθηγητοῦ ἐξασφαλίζει ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ δικαίωμα δπως δρισθῇ διευθυντὴς ὀρισμένης σχολῆς, ὡς προβλέπει δ νόμος, ἔστω καὶ δὲν πρὸς τοῦτο χρειάζεται εἰδικὴ πρᾶξις, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ δικαίωμα ἀπορρέον ἀμέσως ἐκ τοῦ βαθμοῦ δὲν ἀπένειμεν αὐτῷ ἡ ὡς ἀμετάκλητος ἀναγγωρισθεῖσα παρανόμος περὶ προσαγωγῆς πρᾶξις.

Κατὰ ταῦτα, ἡ ἀμετάκλητος διοικητικὴ κατάστασις, ἡ προκύπτουσα ἐκ παρανόμου διοικητικῆς πρᾶξεως διατηρηθείσης ἐπὶ μακρὸν ἐν ἴσχυι,

1. Σ. Ε. 728 (1935).

ἔξασφαλίζει μὲν ὑπὲρ τοῦ διοικουμένου τὴν ἀπόλαυσιν ἀπάντων τῶν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς πρᾶξεως ταύτης ἀπορρεόντων ὡφελημάτων, δὲν ἔξασφαλίζει ὅμως ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀπόκτησιν περαιτέρῳ δικαιωμάτων, ἀτινα ἥθελον ἀπορρεύσει ἐξ ἐτέρων διοικητικῶν πρᾶξεων, ἐκδιδομένων τυχὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης, ὡς ἐὰν αὕτη εἶχεν ἀρχικῶς ἐκδοθῆ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΛΟΓΟΙ ΑΙΡΟΝΤΕΣ ΤΟ ΑΜΕΤΑΚΛΗΤΟΝ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

Τῆς ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω δρους καταστάσης ἀμετακλήτου διοικητικῆς πράξεως ἡ ἀνάκλησις δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἐφεξῆς. Οὐχ ἡττον καὶ τῆς τοιαύτης πράξεως ἡ ἀνάκλησις εἶναι δυνατὴ εἰς ὁρισμένας ἔξαιρετικὰς περιπτώσεις, ἔνεκα τῶν ὅποιων δικαιολογεῖται ἡ μὴ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω γενικῶν ἀρχῶν, αἴρεται δὲ κατ' ἔξαίρεσιν ἡ ἀμετάκλητος ἰδιότητας τῆς πράξεως. Κυριώτεροι λόγοι αἴροντες τὴν ἀμετάκλητον ἰδιότητα τῆς πράξεως εἶναι οἱ ἔξης:

α) Συναίνεσις κατὰ κανόνα δὲν δύναται νὰ ἐπιδρῇ ἐπὶ σχέσεων διεπομένων ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀφοῦ αὗται ἀφορῶσιν οὐχὶ εἰς τὴν ἴκανοποίησιν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἴκανοποίησιν τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Οὐχ ἡττον ὑφίστανται περιπτώσεις κατὰ τὰς δποίας ἡ ορητῶς ἡ σιωπηρῶς δηλωθεῖσα βούλησις τοῦ διοικουμένου ὅπως μὴ χρησιμοποιησῃ τὰ ἐκ τῆς πράξεως ὀφελήματα ἀποκλείει τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δημιουργίαν ὑποκειμενικῶν καταστάσεων, τὰς δποίας θὰ ἥδυνατο οὕτος ἐνδεχομένως ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἐπιχειρουμένης ἀνακλήσεως τῆς πράξεως. Οὕτω, προκειμένου περὶ ἀστυνομικῶν ἀδειῶν, εἶναι ἀρκετὴ ἵνα καταστήσῃ ταύτας ἀνακλητάς, οὐ μόνον ἡ ορητὴ συναίνεσις τοῦ δικαιούχου⁽¹⁾, ἀλλὰ καὶ ἡ σιωπηρῶς συναγομένη ἐκ τῆς μακρᾶς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς⁽²⁾, ἔτι καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δποίας κειμένη διάταξις δὲν καθιεροῖ τὴν τοιαύτην ἀποχὴν ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς

1. W. Jellinek, Verwaltungsrecht, σ 274.

2. Paul Regnay, Des faits de jouissance privative sur le domaine public, σ 153. Τὴν παραίτησιν θεωρεῖ ὁ Otto Meyer, D. Verw.-R., I, σ 254, ἀνίκανον ἵνα ἐπιφέρῃ ἀφ' ἔσαντῆς λῆξιν τῆς ἴσχύος τῆς διοικητικῆς πράξεως, φρούσης πάντοτε κατὰ τὴν ἔσαντοῦ διδασκαλίαν κυριαρχικὸν χαρακτῆρα, ἵκανὴν δῆμως, εἰς ὁρισμένας περιπτώσεις, ἵνα παράσχῃ εἰς τὴν διοίκησιν δικαίωμα ἀνακλήσεως αὐτῆς.

πράξεως ὡς λόγον λήξεως τῆς ἰσχύος αὐτῆς⁽¹⁾). Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀποχὴ δέονταν νὰ εἶναι τοιαύτη, ὅστε νὰ δικαιολογῇ τὸ τεκμήριον συναινέσεως πρὸς ἀνάκλησιν, οὐχὶ δὲ νὰ συνίσταται εἰς ἀπλῆν καθυστέρησιν χρήσεως τῆς πράξεως ἥτις καὶ μόνη δὲν εἶναι ἴκανη ἵνα ἀρῃ τὸ ἀμετάκλητον αὐτῆς.

Τὰς ὡς ἄνω ἀρχὰς ἐφήρμοσεν ἡ νομολογία καὶ εἰς πράξεις ἀφορώσας τὸ πρόσωπον τοῦ διοικουμένου, ὡς οἱ διορισμοὶ ὑπαλλήλων. Οὕτως ἔγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ παράλειψις τοῦ διορισθέντος, καίτοι κληθέντος πρὸς τοῦτο ὅπως ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν, ἀποτελεῖ σιωπηράν, ἀλλὰ σαφῆ δήλωσιν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ὅτι ἀποποιεῖται τὸν διορισμὸν καὶ συναινεῖ εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ⁽²⁾), ἐνῷ ἀνευ τοιαύτης δηλώσεως ὁ διορισμὸς κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτενεῖσας ἀρχὰς⁽³⁾ τυγχάνει ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ ἀμετάκλητος.

Ἀμφίβολον δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐὰν ἡ κατὰ τὰ ἄνω συναγομένη συναίνεσις εἶναι ἴκανη ἵνα ἀρῃ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀμετακλήτου τῆς πράξεως καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὄποιας αὐτὸς ὁ νόμος χορηγεῖ διὰ διατάξεως αὐτοῦ τὴν ἀμετάκλητον ἰδιότητα εἰς ὠρισμένας διοικητικὰς πράξεις. Κατ’ ἀρχὴν εἶναι ὅρθη ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ νόμος, δηλίζων ὠρισμένας πράξεις τῆς διοικήσεως διὰ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἀμετακλήτου, ἀποβλέπει οὐχὶ εἰς τὸ συμφέρον τοῦ εἰς ὃν ἀφορῶσιν αἱ πράξεις αὗται, ἀλλ’ εἰς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου, δηρ προστατεύεται διὰ τῆς τοιαύτης σταθεροποιήσεως τῶν ἐκ τῶν πράξεων τούτων προκυπτούσῶν ἱδιαιτέρας σημασίας νομικῶν σχέσεων. Κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀπλῆ συγκατάθεσις τοῦ διοικουμένου δὲν κρίνεται ἐνταῦθα ἐπαρκής ἵνα ἐπηρεάσῃ τὴν ἀπ’ εὐθείας ἐκ τοῦ νόμου διὰ λόγους γενικοῦ συμφέροντος θεσπισθεῖσαν ἀμετάκλητον κατάστασιν, διὸ καὶ δὲν θεωρεῖται νόμιμος ἡ τῇ συγκαταθέσει τοῦ διοικουμένου ἀνάκλησις πράξεως χαρακτηριζόμενης ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς ἀμετάκλητον.⁽⁴⁾

1. Παραδείγματα διατάξεων καθιερουσῶν τὴν ἀχρησίαν τῆς πράξεως ὡς λόγον ἀνακλήσεως αὐτῆς ἀναφέρει ὁ Κορμαππ., System der rechtsgeschäftlichen Staatsakte, 1910, σ 338. Κατὰ δὲ τὸν Otto Mayr, Deutsches Verwaltungsrecht, I, σ 252, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς πράξεως ἀποτελεῖ ὅχι λόγον ἀνακλήσεως, ἀλλὰ λόγον φυσιολογικῆς λήξεως τῆς ἰσχύος αὐτῆς, εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὄποιας ὁ νόμος τάσσει ἵδιαν προθεσμίαν ἐντὸς τῆς ὄποιας δέοντος πράξεις νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογήν.

2. Σ. E. 954 (1933).

3. Ἀνωτ. σ 49.

4. Κορμαππ., System, σ 354.—Τῆς ἀρχῆς ὅμως ταύτης θὰ ἔδει, ὡς φρονούμεν, ν’ ἀναγνωρισθῇ παρέκκλισις εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας καθ’ ἃς ἔχει

β) Ὅτι εἴ τη σις ὑπόχρεος εἴη ων, αἴτινες προεβλέποντο ὑπὸ τῆς πράξεως ή τῶν σχετικῶν νόμων καὶ κανονιστικῶν διαταγμάτων⁽¹⁾, εἴτε καὶ σιωπηρῶς θεωροῦνται ὡς συμφυεῖς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐκ τῆς πράξεως ἀπορρεόντων ὠφελημάτων. Οὕτως ή παραδίδειψις τοῦ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωσις ὅπως ἔνεργήσῃ τὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ ή ἀδυναμία αὐτοῦ ὅπως καταβάλῃ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην δικαιολογοῦσι τὴν ἀνάκλησιν τῆς κηρυττούσης τὴν ἀπαλλοτρίωσιν διοικητικῆς πράξεως⁽²⁾. Ἐνταῦθα ὑπάγεται καὶ ή περίπτωσις, καθ' ἣν ἐκ τῶν ἔνεργειῶν ή τῶν παραλείψεων τοῦ ὑπὸ τῆς πράξεως εὐνόηθέντος προκύπτει ὅτι οὗτος στερεῖται τῶν οὖσιαστικῶν ἔκείνων ἰδιοτήτων, αἴτινες ἀπετέλεσαν τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἔκδόσεως τῆς πράξεως⁽³⁾.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἔχουσιν ἐφαρμογὴν κυρίως ἐπὶ ἀστυνομικῶν ἀδειῶν, ἐν ταῖς ὁποίαις ή παραχώρησις ὠρισμένων ὠφελημάτων συνέχεται πρὸς τὴν ἐπιβολὴν ὠρισμένων ὑποχρεώσεων. Ἐν τῷ ἐλέγχῳ δημως τῆς τηρήσεως τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, δέον νὰ λαμβάνηται ὑπὸ ὅψιν ή ἐπαρκῶς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης τονιζομένη διαστολὴ μεταξὺ τῶν ὑποχρεώσεων ἔκείνων αἱ διοῖαι ἔχουσι τεθῆ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν διαλυτικῆς αἰδεσεως καὶ τῶν λοιπῶν ὑποχρεώσεων αἴτινες στεροῦνται τοιούτου χαρακτῆρος. Ἡ διαλυτικὴ αἰδεσις, τελοῦσα ἐν δργανικῇ συνοχῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ ἀποτελοῦσα, κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς⁽⁴⁾, ἐν ἔνιαῖσιν μετ' αὐτῆς σύνολον, ἔξιοῦσα, συνεπάγεται ἀφ' ἔαυτῆς τῆς παῦσιν τῆς ἵσχυος τῆς πράξεως, ὅπότε δὲν προκύπτει ζήτημα ἀνακλήσεως αὐτῆς. Τούναντίον, δὲ ἀπλοῦς δρος, ἀποτελῶν δευτέραν αὐτοτελῆ διαταγῆν, ἔξιτερικῶς μόνον συναπτομένην πρὸς τὴν κυρίαν πρᾶξιν⁽⁵⁾, δὲν ἐπηρεάζει ἀφ' ἔαυτοῦ τὴν ὑπόστασιν τῆς τελευταίας ταύτης. Ἐκτὸς δημως τῶν δύο τούτων λύσεων, εἶναι δυνατὸς δὲ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπιβληθείσης ὑποχρεώσεως ὡς ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν δὲ δικαιούχος τῆς ἀδείας ἥθελε παραμελήσει τὴν

τοῦ νόμου ἀνενδοιάστως προκύπτει ή πρόθεσις αὐτοῦ ὅπως προστατεύῃ ἀποκλειστικῶς ἀτομικὰ τοῦ διοικουμένου συμφέροντα, ή ἀπὸ τῶν ὁποίων παραίτησις καθιστᾷ ἄνευ δικαιολογίας τὴν περαιτέρω ὑπὸ τοῦ νόμου προστασίαν αὐτῶν διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς πράξεως ἀμετακλήτου.

1. Fleiner, σ 202, μετ. σ 185. W. Jellinek, Verw.-R., σ 274, F r. Promsy, Essai d'une théorie générale des autorisations administratives, 1923, σ 86, Welter, Le contrôle de la moralité administrative, σ 212, Kormann, System, σ 356.

2. Σ. E. 364, (1930), 136, (1936).

3. W. Jellinek, Verw.-R., σ 480.

4. Windscheid, Γεν. Ἀργαί, μετ. Α. Ἀργυροῦ, σ 593.

5. O. Mayer, D. Verw.-R., I, σ 251, Kormann, System, σ 138 κ. ἐπ.

ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Διαφέρει δ' ή ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως τῆς διαλυτικῆς αἰρέσεως κατὰ τὸ διτί ή πλήρωσις ταύτης ἐπάγεται ἀφ' ἔαυτῆς τὸ ἀποτέλεσμα, ἐνῷ ή ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως καθιστᾷ ἀπλῶς ἀνακλητὴν ή ἐνδεχομένως καὶ ἀνακλητέαν τὴν πρᾶξιν, ήτις ὅμως διατηρεῖ πάντως τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς, μέχρις οὗ ή διοίκησις προέλθῃ εἰς τὴν ἀνάκλησιν⁽¹⁾.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἐπιβληθείσης ὑποχρεώσεως καὶ ή κατάταξις αὐτῆς εἰς τινα τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν παρέχει εἰς τὸν δικαστὴν στάδιον ἔρμηνείας τῆς διοικητικῆς πράξεως.⁽²⁾ Ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ κρατεῖ ή ἀρχὴ διτί, ἐν ἀμφιβόλιᾳ περὶ τῆς φύσεως τῆς παρεντεθείσης δήτρας, προτιμᾶται ή ἐκδοχὴ διτί πρόκειται περὶ δρουν, διότι δὲ δρος ἀποτελεῖ ἡσσονα περιορισμὸν ή ή αἰρεσίς, κατὰ τὸν κανόνα «επὶ τῶν ἀσαφῶν τὸ ἡσσον ἐπιλεγόμεθα»⁽³⁾. Ἐν τῷ διοικητικῷ δικαίῳ ὅμως, ἔνθα προέχει ή τοῦ δημοσίου συμφέροντος προστασία, ή ἔρμηνεία τῆς πράξεως δέοντος ἰδίως ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἔξασφάλισιν καταστάσεως συμφώνου πρὸς τὸν νόμον, διὸ καὶ εἰς τὴν προσθήκην ὑποχρεώσεως δέοντα νὰ ἀποδίδηται ἐν ἀμφιβολίᾳ ή ἔννοια ἐπιφυλάξεως ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, ἐν περιπτώσει ἀδετήσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης⁽⁴⁾. Ἡ ἔρμηνεία αὐτῇ ἔξασφαλίζει τὴν διατήρησιν καταστάσεως συμφώνου πρὸς τὰς διατάξεις τῆς πράξεως, δραστικώτερον ή δὲ ἀπλοῦς ἀστυνομικὸς καταναγκασμός, δστις, στερούμενος τῆς κυρωσεως τῆς ἀνακλήσεως, θὰ παρέμενεν εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἄνευ ἀποτελέσματος.

γ') Λόγοι δημοσίου συμφέροντος, τοὺς δικαιολογοῦντας τὴν ἀνάκλησιν πράξεως καθ' ὅλα ἐγκύρους καὶ ἀμετακλήτου, ἀνήκουσιν ἰδίως οἱ κίνδυνοι τῆς ζωῆς ή τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν, ή ἀπειλὴ τῆς δημοσίας τάξεως ή ἀσφαλείας ή τῶν γενικῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, κλπ. Πρὸ τοιούτων λόγων, τὰ διὰ τῆς πράξεως δημιουργηθέντα δίκαια διφείλουσι νὰ καμφθῶσι, διότι ή συμφωνία τῆς ἐκ τῆς πράξεως δημιουργηθείσης καταστάσεως πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον ἀποτελεῖ σιωπηρὰν προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς καταστάσεως ταύτης⁽⁵⁾, οὐδέποτε δὲ ή διὰ διοικητικῆς πράξεως παραχώ-

1. O. M a y e r, D. Verw.-R., I, σ 249, K o r n i a n n, System, σ 148.

2. Βλ. γνωμοδ. Π. Τσιτσελῆ, Γ. Μαρδάκη, καὶ Η. Χαριτάτου ἐν «Δικαιοσύνῃ» Σ (1927) σ 366.

3. Οὕτως δὲ O. M a y e r. D. Verw.-R., I, σ 281. Πρὸς τούτοις βλ. P r o m s y Essai d'une théorie générale des autorisations administratives, 1923, σ 79, H a t s c h e k, Lehrbuch des deutschen und preussischen Verwaltungsrecht, 1981, σ 156.

4. H e r r n r i t, σ 464. Σ. E. 1282 (1934): «ἡ διοίκησις δύναται εἰς πᾶσαν

ρησις ὠρισμένων δικαιωμάτων πρὸς τὸν διοικούμενον εἶναι δυνατὸν νὰ ἔριμηνευθῇ ὡς παραίτησις τῆς διοικήσεως ἀπὸ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι διηγεκοῦς προστασίας τοῦ δημοσίου συμφέροντος⁽¹⁾). Οὗτως ὁ ἐκ τῆς χρήσεως ἐπικινδύνου φαρμάκου κίνδυνος τῆς δημοσίας ὑγείας ἐπαρκῶς δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν τῆς περὶ ἐγκρίσεως τῆς κυκλοφορίας αὐτοῦ διοικητικῆς πράξεως, ἐστω καὶ νομίμως ἐκδεδομένης⁽²⁾). Ἐπίσης ἡ μεταγενεστέρως προκύπουσα νέα ἀνάγκη στεγάσεως προσφύγων ἀποτελεῖ λόγον δημοσίου συμφέροντος, δικαιολογοῦντα τὴν ἀνάκλησιν προγενεστέρας πράξεως τῶν ‘Υπουργῶν Γεωργίας καὶ Προνοίας, δι’ ἣς εἴχον ἔξαιρεθῇ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ὠρισμένα ἀκίνητα⁽³⁾). Κατὰ μείζονα λόγον πρᾶξις παρανόμως ἐκδοθεῖσα, καίτοι ἀνευ ὑπαιτιότητος τοῦ διοικουμένου προκληθεῖσα, καίτοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον παραμείνασα ἐν ἴσχυι, δὲν καθίσταται ἀμετάκλητος, ὅταν λόγοι δημοσίου συμφέροντος ἀντιτάσσωνται εἰς τὸῦτο. Οὗτω παράνομος διορισμὸς δικηγόρου, μὴ κεκτημένου τὰ νόμιμα προσόντα, ἀνακινεῖται πάντοτε καὶ δὲν καθίσταται ἀμετάκλητος, δισοςδήτοτε χρόνος καὶ ἐὰν παρέλθῃ, διότι οἱ δικηγόροι συμβάλλουσι σπουδαίως εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, ἔχουσι πρετεροῦντες τὸ δημόσιον συμφέρον⁽⁴⁾.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκτίμησις τῶν ὑπαγορευσάντων τὴν ἀνάκλησιν λόγων δημοσίου συμφέροντος ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς ‘Ἐπικρατείας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας καὶ τῆς κακῆς χρήσεως τῆς διακριτικῆς εὐχερείας τῆς διοικήσεως. ’Ιδίως δὲν δύναται, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ δημοσίου συμφέροντος, νὰ γίνῃ ἀνάκλησις ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ τῆς μεταβολῆς ἀντιλήψεως τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς πράξεως. ’Ἐὰν δομως, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ καμμία μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς δύοις ἔξεδόθη ἡ πρᾶξις, ἡ διοίκησις, μεταβαλοῦσα μεταγενεστέρως γνώμην, φρονεῖ ἥδη ὅτι ἡ πρᾶξις οὐ μόνον ἀπλῶς δὲν εἶναι σκόπιμος, ἀλλὰ καὶ συγκρούεται πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον, ἡ τοιαύτη ἀντί-

περίπτωσιν ν' ἀνακαλῇ τὰς πρᾶξεις τῆς, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνάκλησις ἐπιβάλλεται ἐκ λόγων δημοσίου συμφέροντος, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως καὶ τοῦ κύρους αὐτῆς, ὡς καὶ τῶν τυχὸν ἐκ ταύτης παραγομένων δικαιωμάτων (εἴτε τοῦ δὲν αὐτῇ ἀφορᾶ, εἴτε τρίτων), ἀτινα ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν δύναται νὰ κατισχύσωσι τοῦ δημοσίου συμφέροντος.»

1. P. Schone, Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung der Oberverwaltungsgericht, 1925, σ. 139.

2. Σ. E. 1282 (1934).

3. Σ. E. 87 (1933).

4. Σ. E. 424 (1932).—Ἐκ τῆς γερμανικῆς νομολογίας μνημονευτέα ἡ ὡς ὁρθὴ θεωρηθεῖσα ἀπαγόρευσις λειτουργίας κεραμοκαμίνου, ἢτις νομίμως είχεν ἐγκριθῆ διὰ λόγους δημοσίου συμφέροντος, ἢτοι ἀσφαλείας τῶν περιοίκων, ἐστω καὶ ἀνὴ ἀνακαλουμένη ἀδεια ἔτυγεν ἥδη ἐκτελέσεως. Schone, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 139.

ληψις θὰ ἔδικαιολόγει τὴν ἀνάκλησιν ; Διδάσκεται δὲ καταφατικὴ λύσις, διότι δὲ διοικητικὴ ἀρχὴ εἶναι πάντοτε ὁ φρουρὸς τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ αἱ περὶ προστασίας αὐτοῦ ἀντιλήψιες τῆς δέον ἐκάστοτε νὰ ἐπιβάλλωνται (¹). Ἡ λύσις εἶναι ὅρθη, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν δὲ τὸ ποκλείεται δὲ περίπτωσις τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας. Οὖσιαστικὸς ἔλεγχος τῶν προτεινομένων ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς λόγων δημοσίου συμφέροντος δὲν φαίνεται δυνατός, ἐφ' ὅσον δὲ ἐκτίμησις ἀνήκει εἰς τὴν διακριτικὴν ἔξουσίαν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Ἡ ἀντικειμενικὴ δύμας ἀκριβεία τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, ἀτινα τυχὸν φέρονται ὡς αἰτιολογία τοῦ προτεινομένου δημοσίου συμφέροντος εἶναι δυνατή. κατὰ τὰς καθιερωθεῖσας ὑπὸ τῆς νομολογίας γενικὰς ἀρχὰς περὶ ἐλέγχου τῆς αἰτιολογίας τῶν διοικητικῶν πράξεων. Οὕτως, ἐὰν δὲ διοίκησις ἀνακαλέσῃ ἄδειαν λειτουργίας ἐργοστασίου, ἐπὶ τῇ αἰτιολογίᾳ δὲ τὸ δημοσίου αὐτοῦ πρὸς ἀποθήκην πυρομαχικῶν ἀποτελεῖ δημόσιον κίνδυνον, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας δύναται μὲν νὰ ἐλέγῃ ἐὰν ὑφίσταται πράγματι δὲ τοιαύτη γειτνίασις, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐρευνήσῃ ἐὰν δημοσίου αὐτοτελεῖ δὲ οὐ δημόσιον κίνδυνον, διότι τοῦτο ἀκριβῶς ἀνήκει εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς.

Ἐννοεῖται δὲ, ἐὰν δὲ κατίσχυσις τοῦ δημοσίου συμφέροντος ἀποτελῇ ἐπαρκὴ δικαιολογίαν τῆς ἀνακλήσεως τῆς διοικητικῆς πράξεως καὶ τῆς διὰ ταύτης συντελουμένης καταλύσεως τῆς συγκρουομένης πρὸς τὸ δημόσιον συμφέροντος διοικητικῆς καταστάσεως, οὐχ δέτον τὸ ἐκ τῆς προστασίας τοῦ δημοσίου συμφέροντος τρωθὲν συμφέροντος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπανορθωθῇ δι' ἐτέρας ὅδον. "Οὐδεν ἀναγνωρίζεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὸν διοικούμενον, τὸν βλαβέντα ἐκ τῆς ἔνεκα λόγων δημοσίου συμφέροντος ἀνακλήσεως διοικητικῆς πράξεως νομίμου δὲ παρανόμου μὲν ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατηρηθεῖσης, τὸ δικαίωμα δπως ζητήσῃ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς περιουσιακῆς βλάβης διὰ τῆς ὅδον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ἐφ' ὅσον ἥθελον συντρέγει οἱ πρὸς τοῦτο νόμιμοι δροι (²).

δ) Μεταβολὴ τῶν πραγμάτων συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς διοικούμενας ἀποδιακρίσεις.

Ἐὰν μὲν ἐν τῇ πράξει περιελήφθη δὲ ὅταν rebus sic stantibus, δὲν παρέχει δυσχέρειαν δὲ λύσις δὲ μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν αἱρεῖ τὸ ἀμετάκλητον καὶ παρέχει εἰς τὴν διοίκησιν τὸ δικαίωμα τῆς

1. Herrnritt, σ 465.

2. Σ. Ε. 1282 (1934).

ἀνακλήσεως τῆς ὑπὸ διαφόρους πραγματικὰς συνθήκας ἐκδοθείσης πράξεως.³ Ενταῦθα ὑπάγεται καὶ ἡ περίπτωσις καθ³ ἦν ρητῶς ἡ σιωπηρῶς ἄλλη τις κατάστασις ἢ γεγονός εἴχε τεθῆ ὡς προϋπόθεσις τῆς διατηρήσεως τῆς πράξεως, ὅπότε, ἀρθρίσης τῆς προϋποθέσεως, ἢ πρᾶξις ἀνακλεῖται. Οὕτω παραχώρησις χρήσεως χώρου δημοτικοῦ κήπου εἰς φύλακα αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν σιωπηρῶς συναγομένην προϋπόθεσιν τῆς ἰδιότητος τοῦ φύλακος, καθίσταται ἀνακλητὴ ἀμα ὡς ἐκλίπη ἡ ἰδιότης τοῦ φύλακος (¹).

³ Εάν δμως ἐν τῇ πρᾶξι δὲν ἔχῃ τεθῆ ἡ ρήτρα *sic stantibus*, οὐδ³ ἄλλη τις πραγματικὴ κατάστασις ρητῶς ἡ σιωπηρῶς προϋπετεθή, θὰ ἦτο ἀρά γε ὁρθὸν νὰ ἐπιτραπῇ ἀδιακρίτως εἰς τὴν διοίκησιν ν' ἀνακλέσῃ τὴν ἑαυτῆς πρᾶξιν διὰ μεταγενεστέρων μεταβολὴν (*causa superveniens*), διὰ τὴν ὅτοίαν οὐδόλως εὐθύνεται ὁ διοικούμενος;

“Η λύσις τοῦ ζητήματος κατ³ ἀνάγκην θέλει ἔξαρτηθῆ ἐκ τῶν ἐπομένων διακρίσεων.

1) Μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, ἐπιδρῶσα ἀπλῶς ἐπὶ τῆς ἔκτιμησεως εἰς ἣν προέβη ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως, δὲν ἐπιδρᾷ ἀνευ ἑτέρου ἐπὶ τοῦ ἀμετακλήτου χαρακτῆρος διὰ προσεκτήσατο ἥδη ἡ πρᾶξις. ³ Επὶ παραδείγματι ὁ δημόσιος χῶρος ἐν τῷ ὅποιώ ἐχορηγήθη ἀστυνομικὴ ἀδεια ἔγκαταστάσεως πρατηρίων, ἔπαυσε νὰ είναι πολυσύγχαστος καὶ ἡ ὑπαρξίας τοιούτων ἔγκαταστάσεων δὲν είναι πλέον σκόπιμος ἐὰν ἔξειτίμα σήμερον τὰς πραγματικὰς συνθήκας ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἥθελεν ἀρνηθῆ τὴν χορήγησιν τῆς ἀδείας, οὐχὶ ὡς μὴ νόμιμον, ἀλλ' ὡς μὴ σκόπιμον. ³ Εταῦθα είναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσι περιπτώσεις κατὰ τὰς ὅποιας ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν ἐπῆλθεν ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ διοικουμένου, ἥτοι ἐξ ἔλλειψεως ἐπιμελείας περὶ τὴν διατήρησιν τῆς εἰς τὴν πρᾶξιν παρομαρτούσης καταστάσεως, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὅποιας ἥτο τυχόν ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς ὑπόχρεως, ὅπότε συντρέχει περίπτωσις ἀνακλήσεως τῆς πράξεως λόγῳ ἀθετήσεως τῶν συμφυῶν πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεων, κατὰ τὰς ἀνωτέρω ὑπὸ στοιχείον β' ἀναπτυχθείσας ἀρχὰς καὶ διακρίσεις.

“Ἐξαιρουμένης ὅμως τῆς περιπτώσεως τῆς ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ διοικουμένου μεταβολῆς τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, ἀπομένει πάντοτε τὸ ζῆτημα ἐὰν τοιαύτη μεταβολὴ, καθιστῶσα ἐφεξῆς ἀσκοπὸν τὴν ὑπαρξίαν τῆς διοικητικῆς πράξεως, δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς. ³ Ενταῦθα ἔγγὺς είναι ὁ κίνδυνος, μὴ ἡ διοίκησις προβῆ εἰς ἀνάκλησιν τῆς πράξεως δι³ ἀπλῆν μεταβολὴν τῶν ἑαυτῆς ἀντιλήψεων ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς

πράξεως, τοῦθ' ὅπερ ἀκριβῶς ἀποκλείει, ὡς ἀμέσως κατωτέρῳ ἔκτιθεται, ἢ ἀρχὴ τῆς προστασίας τῆς ἐκ τῆς διοικητικῆς πράξεως δημιουργηθείσης ὑπὲρ τῶν διοικουμένων καταστάσεως.¹ Εν τούτοις μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, συνισταμένη εἰς ἐπέλευσιν τοιούτων γεγονότων καὶ διαμόρφωσιν τοιαύτης καταστάσεως, ἥτις, ἐὰν ὑφίστατο κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως καὶ ἐτέλει ἐν γνώσει τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἥθελε ματαιώσει τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως, ὡς μὴ σκοπίμου, χωρὶς ἔστω νὰ ἐπέδρα ἐπὶ τῆς νομιμότητος αὐτῆς, τοιαύτη μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν δέον κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηται ὡς δικαιολογοῦσσα τὴν ἀνακλησιν τῆς πράξεως⁽¹⁾, διότι δὲν θὰ ἥτο λογικὸν νὰ ὑποχρεωθῇ ἡ διοίκησις εἰς διατήρησιν καταστάσεως, τὴν σκοπιμότητα τῆς ὁποίας ἀνέτρεψαν μεταγενέστεραι αἰτίαι, μεταβαλοῦσσαι τὸ ὑψ'² δὲ ἔκειδόθη ἡ πρᾶξις πραγματικὸν καθεστώς. "Ινα δῆμος ματαιωθῇ ἢ ἀνωτέρῳ σημειωθεῖσα ἀπειλὴ τῆς ἀνακλήσεως τῆς πράξεως δι' ἄπλην μεταβολὴν τῶν ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτῆς ἀντιλήψεων τῆς διοικήσεως, ὃ ἐπὶ τῆς ἀνακλήσεως ἐλέγχος δέον νὰ ἀπαιτῇ ὅπως ἡ μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν εἴναι ἐπαρκῶς ἀποδεδειγμένη. Ἐφ' ὅσον δ' ἡ μεταβολὴ αὕτη φέρεται ὡς αἰτιολογία τῆς ἀνακλήσεως (διότι ἀλλως ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις θὰ ἐνεφανίζετο ἀναιτιολόγητος), ὃ δικαστής τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως δικαιοῦται νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀκρίβειαν τῆς αἰτιολογίας ταύτης, ἥτοι νὰ ὠθήσῃ τὴν ἔρευναν μέχρι τῆς οὐσιαστικῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐπελθουσῶν εἰς τὰς πραγματικὰς συνθήκας μεταβολῶν καὶ τῆς ἔξακριβώσεως τῆς συμφωνίας αὐτῶν πρὸς ἔκείνας τὰς μεταβολὰς τὰς ὁποίας ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις ἐπικινεῖται ὡς αἰτιολογούσας τὴν ἀνάκλησιν. Πέραν δῆμος τῆς τοιαύτης ἀντικειμενικῆς ἔξακριβώσεως, ὃ δικαστής δὲν δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν σχηματισμὸν ἵδιας κρίσεως περὶ τοῦ ἐὰν ἡ πράγματι ἐπελθοῦσσα μεταβολὴ καθιστᾷ ἡ οὐ ἀσκοπον τὴν περαιτέρω διατήρησιν τῆς πράξεως. Τοιαύτη κρίσις ἀνήκει κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐνεργὸν διοίκησιν, ἐφ' ὅσον δὲν νόμος ἀπονέμει εἰς αὐτὴν τὴν περὶ τούτου διαχριτικὴν ἔξουσίαν καὶ ἀπαιτεῖ τὴν διατήρησιν τῆς κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως ὑφισταμένης πραγματικῆς καταστάσεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος τῆς πράξεως⁽²⁾). Ο ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἔλεγχος τοῦ δικαστοῦ θέλει περιορισθῆ ἐις τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς

1. K o r n a n, System, σ 362, Σ. E. 868 (1935) : ἀνακλησις ἀπαλλοτριώσεως ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἔξελιπτον αἱ ὑπαγορεύσασαὶ αἰτίαι ἀνάγκαι.

2. Κατ' ἄλλον τρόπον ἀντιμετωπίζονται περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ νόμος ἀξιοῖ τὴν ὑπαρξιν ὁρισμένων πραγματικῶν συνθηκῶν μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἔκδοσεως τῆς πράξεως, μὴ ἀποδίδων σημασίαν εἰς τὴν μεταγενεστέραν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος τῆς πράξεως, μεταβολὴν αὐτῶν. Βλ. ἀμέσως κατωτέρῳ.

καταχρήσεως ἔξουσίας καὶ τῆς κακῆς χρήσεως τῆς περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐπελθούσης πραγματικῆς μεταβολῆς διακριτικῆς ἔξουσίας τῆς διοικήσεως.

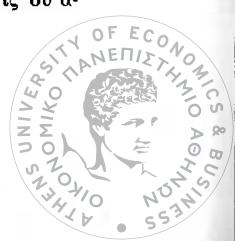
2) Μεταβολὴ ἐπιδρῶσα ἐπὶ τῆς νομιμότητὸς τῆς πράξεως δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, παρὰ τὰ ἐκ ταύτης κτηθέντα τυχὸν δικαιώματα. Ἐπιδρὰ δὲ ἐπὶ τῆς νομιμότητος τῆς πράξεως ἡ μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, ἐὰν ἡ μεταβληθεῖσα πραγματικὴ κατάστασις ἀπετέλει προϋπόθεσιν τῆς νομιμότητος τῆς πράξεως. Ἐὰν π. χ. ὁ νόμος ἐπιτρέπῃ τὴν χρονίγησιν ὠρισμένης ἀστυνομικῆς ἀδείας εἰς πόλεις ὀριθμούσας ὧδισμένον μόνον πληθυσμόν, ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ πόλεως ἐν τῇ ὅποιᾳ ἔχει ἥδη χρονηγθῆ τοιαύτη ἀδεία δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν τῆς μηκέτι νομίμου πράξεως.

Ἐν τούτοις προσήκει ἐνταῦθα ἡ διαστολὴ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων κατὰ τὰς ὅποιας ὁ νόμος ἀποδίδει σημασίαν εἰς τὴν ὑπαρξίαν ὠρισμένης πραγματικῆς καταστάσεως μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως, ἀπὸ τῶν περιπτώσεων καθ' ἄπειρον ὁ νόμος ἀξιούσιος τὴν διατήρησιν τῶν προϋποθέσεων ὑφ' ἀποδίδοντος ἡ πρᾶξις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος αὐτῆς. Οὕτως ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μηνημονευθέντι παραδείγματι τῆς ἀστυνομικῆς ἀδείας ἐν πόλει ὠρισμένου πληθυσμοῦ, ὁ νόμος δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀποβλέπει οὐ μόνον εἰς τὴν ὑπαρξίαν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἢ τοι τοῦ ὀριθμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῆς καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ ἡ πρᾶξις ἔξακολουθεῖ νὰ ἰσχύῃ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη ἡ μεταγενεστέρα μεταβολὴ τοῦ πληθυσμοῦ αἴρει ἐφεξῆς τὰς νομίμους προϋποθέσεις τῆς πράξεως, ἔνεκα δὲ τούτου ἡ πρᾶξις δέον νὰ θεωρῆται ἐφεξῆς ἀνακλητέα (¹).

Εἰς ἄλλας ὅμως περιπτώσεις ὁ νόμος ἀπαιτεῖ μὲν τὴν ὑπαρξίαν ὠρισμένων προϋποθέσεων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως, δὲν ἀξιοῦσι ὅμως καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ πρᾶξις διατηρεῖται ἐν ἰσχύι (²). Ἐνταῦθα ἡ ἔλλειψις τῶν προϋποθέσεων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως εἶναι λόγος ἀνακλήσεως τῆς πράξεως καὶ προσβολῆς αὐτῆς δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως. Ἡ μεταγενεστέρα ὅμως ἔκλειψις τινὸς τῶν προϋποθέσεων τούτων δὲν καθιστᾷ τὴν πρᾶξιν ἀνακλητήν. Οὕτως ἐὰν ὁ νόμος ἀπαιτεῖ μὲν διὰ τὴν ἀπονομὴν ἴθαγενείας τὴν ἔλλειψιν καταδίκης τοῦ ὑποψηφίου ἐπὶ ὠρισμένοις ἀδι-

1. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ πρᾶξις δὲν κατσπίπτει ἐφ' ἕαυτῆς ἵμα τῇ ἔκλειψει τῆς ἀναγκαίας προϋποθέσεως, ἀλλὰ διατηρεῖται ἐν ἰσχύι μέχρις οὐδὲν ἀνακληθῆ.

2. K o r m a n n, System, σ 361.

κήμασι, ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως καὶ μόνης δὲν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν δικαίωμα ἀνακλήσεως τῆς περὶ ἀπονομῆς τῆς Ἰθαγενείας πράξεως ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ ἥδη πολιτογραφηθὲις κατεδικάσθη μεταγενεστέρως ἐπὶ τινι τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω ἀδικημάτων, διότι διὰ τῆς μεταγενεστέρας ἐκλεψεως μιᾶς τῶν προϋποθέσεων τῆς πολιτογραφήσεως δὲν κατέστη ἡ πολιτογράφησις αὐτῇ παράνομος καὶ συνεπῶς ἀνακλητέα⁽¹⁾. Διάφορον δὲ εἶναι τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ τοιαύτη καταδίκη προβλέπηται τυχὸν ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς λόγος ἐκπτώσεως ἀπὸ τῆς Ἰθαγενείας, διότι ἡ τοιαύτη ἐκπτώσις δὲν ἀποτελεῖ ἀνάκλησιν τῆς περὶ ἀπονομῆς τῆς Ἰθαγενείας πράξεως, ἀλλ᾽ ἰδίαν αὐτοτελῆ πρᾶξιν, ἀνατρέπουσαν διὰ νέους λόγους τὴν ἐκ τῆς ἀπονομῆς τῆς Ἰθαγενείας προελθοῦσαν κατάστασιν, ἢτοι πρᾶξιν διαστελλομένην σαφῶς κατ’ ἔννοιαν ἀπὸ τῆς ἀνακλήσεως⁽²⁾.

Σημαντικὴν κατηγορίαν τοιούτων περιπτώσεων ἀποτελοῦσιν οἱ διορισμοὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου δέον νὰ ὑφίσταται ὡρισμένη πραγματικὴ κατάστασις, ἀναγομένη εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἴκανότητα αὐτοῦ δπως καταλάβῃ ὡρισμένην δημοσίαν θέσιν, ἐκτιμωμένη δ° ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀργῆς εἴτε κατ’ ἐλευθέρων κρίσιν, δι’ ἀπλῆς ἐπιλογῆς, εἴτε κατὰ δεσμίαν κρίσιν, κατόπιν διαγνωστικῆς δοκιμασίας. Ἡ τοιαύτη πραγματικὴ κατάστασις, ἡ συνισταμένη εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἴκανότητα τοῦ ὑπαλλήλου, δέον βεβαίως νὰ ἔξακολουθήσῃ ὑφισταμένη καθ’ ὅλην τὴν χρονικὴν περίοδον καθ’ ἣν ὁ ὑπάλληλος διατηρεῖ τὴν ἥπαταλαβε θέσιν, διότι δὲν εἶναι νοητὸν ὅτι τὸ δίκαιον ἀνέχεται τὴν διατήρησιν ὑπαλλήλων ἀπολεσάντων τὴν ὑπηρεσιακὴν αὐτῶν ἴκανότητα. Οὐχ ἡττον ἐνταῦθα ὁ νόμος τεκμαίζεται τὴν ἔξακολούθησιν τῆς τοιαύτης πραγματικῆς καταστάσεως, τὸ τεκμήριον δὲ τοῦτο ἰσχύει ἐπ’ ἀρριστον, μέχρι οὖ ἀνατραπῆ κατὰ τὴν διαδικασίαν, καθ’ ἣν καὶ μόνην δ νόμος ἔννοει νὰ ἀνατραπῇ τοῦτο, διὰ τῆς διαπιστώσεως διαφέρουσαν τὴν ἀρχικῶς ὑφισταμένη παρὰ τῷ ὑπαλλήλῳ καὶ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὑπηρεσιακὴ ἴκανότης, ἢτοι διὰ μόνης τῆς πειθαρχικῆς διαδικασίας, ἢτις δύναται ν’ ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἰδιότητος τοῦ ὑπαλλήλου καὶ τὴν ἀπόλυσιν, ἢτοι εἰς πρᾶξιν αὐτοτελῆ, διαφέρουσαν κατ’ ἔννοιαν τῆς ἀνακλήσεως τοῦ διορισμοῦ. Ὁστε ἡ μεταβολὴ τῶν εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἴκανότητα τοῦ διορισθέντος ἀναγομένων πραγματικῶν συνθηκῶν δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἀνακλήσεως τοῦ

1. Kormann, ἐνθ’ ἀνωτ.

2. Βλ. ἀνωτ. σ 17 ἐπὶ τῆς ἔννοιοιογικῆς ὡς καὶ τῆς ἀπὸ ἀπόψεως προκτικῶν συνεπειῶν διαστολῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν πρᾶξεων.

διορισμοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ νόμιμον αἴτιαν πρὸς ἔκδοσιν ίδίων πράξεων, ἀνεξαρτήτων πρὸς τὸν διορισμόν, αἵτινες συνιστῶσι τὴν πειθαρχικὴν διαδικασίαν. "Αλλωστε ἄδηλον εἶναι πάντοιες ἐὰν η τοιαύτη διαδικασία ἥθελεν ἀπολήξει εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς ἐκ τοῦ διορισμοῦ προκυψάσης καταστάσεως η εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ὑπαλλήλου εἰς τὴν ὑπάρξασαν κατὰ τὸν διορισμόν του πραγματικὴν κατάστασιν ἵκανότητος, διὰ τῆς χρήσεως ἐπανορθωτικῶν πειθαρχικῶν μέτρων.

3) Ἐάν η μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν ἐπιδῷ ἐπὶ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ητοι δημιουργῇ γενικωτέρους λόγους, ἐπιβάλλοντας τὴν ἀνάκλησιν τῆς πράξεως (ώς λ. χ. λόγοι δημοσίας ὑγείας, κίνδυνοι τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας, κλπ.), η ἀνάκλησις δικαιολογεῖται συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ὑπὸ στοιχεῖον γ' τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἀναπτυχθείσας ἀρχάς.

Τέλος δέον νὰ τονισθῇ ὅτι πρὸς μεταβολὴν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, δὲν πρέπει νὰ συγχένται η μεταβολὴ ἀντιλήψεων τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγματικῶν τούτων συνθηκῶν⁽¹⁾. Τοιαύτη μεταβολὴ δὲν εἶναι ἵκανη ἵνα ἀρῃ καταστάσεις δημιουργηθείσας εἴτε ἐκ νομίμων εἴτε ἐκ παρανόμων πράξεων, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν ἴσχυι διατηρηθεισῶν, ἐπὶ τῶν ὅποιών ὁ διοικουμένος καλοπίστως ὑπελόγισεν. Τὸ δὲ γεγονός ὅτι η διοίκησις μεταγενεστέρως ἔλαβεν ὑπὸ ὅψιν αὐτῆς στοιχεῖα νέα, μεταγενεστέρως μὲν δημιουργηθέντα, ἀφορῶντα δῆμος τὴν αὐτὴν πραγματικὴν κατάστασιν, ητις καθ' ἔαυτὴν δὲν ὑπέστη μεταβολὴν, δὲν ἐπιδῷ ἐπὶ τῆς γενικῆς ταύτης ἀρχῆς, οὐδὲ δύναται νὰ ἔξομιωθῇ πρὸς τὴν ὑπὸ τὰς ὡς ἀνωτέρω διακρίσεως αἰρουσαν τὸ ἀμετάκλητον τῶν πράξεων μεταβολὴν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν. Οὕτω, κατὰ κατὰ τὸ ἀρχό. 9 ἀριθ. 2 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 18 Οκτωβρίου 1925 «περὶ ἰδρυμάτων ὑγιεινῆς καὶ ἱατρικῆς ἐν γένει»⁽²⁾, ὁ ὑπουργὸς τῆς 'Υγιεινῆς χορηγεῖ ἀδειαν συστάσεως ἰδιωτικῆς κλινικῆς μετὰ προηγούμενην οὐσιαστικὴν ἐκτίμησιν περὶ τοῦ ἐὰν συντρέχωσιν οἱ πρὸς χορήγησιν τῆς ἀδείας ἀπαιτούμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου οὐσιαστικοὶ δροι, μεταξὺ τῶν ὅποιών καὶ τὸ ἀπὸ ἀπόψεως ὑγείας τῶν περιοίκων κατάλληλον τοῦ τόπου. 'Εάν, μετ' ἐκτίμησιν τῶν τοιούτων δρων, ἔχοργηγήθη ἡδη η ἀδεια, εἶναι ἐπιτετραμμένη η ἀνάκλησις αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ἀποδειχθῇ πλάνη περὶ τὰ πράγματα η ἀνυπαιρέσια τινὸς τῶν δρων οἵτινες ἔθεωρήθησαν ὡς συντρέχοντες. Μὴ ὑπαρχούσης δῆμος πλάνης περὶ τὰ

1. K o r n a n, System, σ 362, ἔνθα διαστολὴ μεταξὺ τῆς Sinnesänderung καὶ τῆς Tatsachenänderung.

2. Γεν. Κωδικοποίησις ΙΓ 374.

πράγματα, δὲν ἐπιτρέπεται ἀνάκλησις τῆς ἀδείας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ διοίκησις μεταβάλλει ἀπλῶς ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καταλληλότητος τοῦ τόπου ἀπὸ ἀπόψεως ὑγείας τῶν περιοίκων, τὸ δὲ γεγονός ὅτι νέαι ἀπόψεις καὶ ἐπιχειρήματα ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν περιοίκων πρὸς τὴν διοίκησιν διὰ μεταγενεστέρας αἰτήσεως δὲν ἀσκεῖ ἐπιρροήν (¹), οὐδὲ ἔξομοιοῦται πρὸς μεταβολὴν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως, διότι ἡ διοίκησις κρίνουσα περὶ τοῦ σκοπίμου τῆς ἑαυτῆς ἐνεργείας, ὥφειλε καὶ οὕκωθεν νὰ προέλθῃ εἰς τὴν ἑκτίμησιν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν καὶ νὰ λάβῃ ὑπὸ δψιν ἑαυτῆς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ἄτινα, κατὰ τὴν κρίσιν ἀγαθοῦ ἀνδρός, ἡσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀρτίαν ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως καὶ τὴν μόρφωσιν κρίσεως, μὴ δυναμένης ἐφεξῆς νὰ κλονισθῇ ἐκ τῶν ἐκάστοτε ὑποβαλλομένων παραπόνων τῶν τυχὸν ζημιουμένων. 'Υπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς δέον νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἡ περίπτωσις ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀνακαλούσης προγενεστέραν ἀπόφασιν αὐτοῦ, δι' ἣς είχεν ἀποφασισθῆ μονιμοποίησις δοκίμου δημοσίου ὑπαλλήλου, τῆς ἀνακλήσεως στηριζόμενης ἐνταῦθα εἰς τὸν λόγον ὅτι ἐκ τοῦ πορίσματος τῆς μεταγενεστέρως ἐνεγγέθείσης διοικητικῆς ἀνακρίσεως προέκυψεν ὅτι ὁ ὑπάλληλος δὲν ἐκέπτητο πράγματι τὸ προσὸν τῆς εὐδοκίμου ὑπηρεσίας, διότε ἡτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν μονιμοποίησίν του (²). Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνάκλησις τῆς μονιμοποίησεως δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἐπιτετραμμένη, διότι ἡ μεταγενεστέρα ἀνάκρισις καὶ ἡ ἐπὸντῆς στήριξις τῆς ἀνακλήσεως συνιστᾶ ἀπλῶς μεταβολὴν τῶν ἀντιλήψεων τῆς διοικήσεως ἐπὶ τοῦ σκοπίμου τῆς μονιμοποίησεως, οὐχὶ δὲ νέαν τινὰ μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἐπελθοῦσαν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως. 'Η διοίκησις, ἐνεργοῦσα μετὰ τῆς ἐπιμελείας ἀγαθοῦ ἀνδρός, ὥφειλε νὰ είχεν ἐνεργήσει τὴν ἀνάκρισιν πρὸ πάσης περὶ μονιμοποίησεως τοῦ ὑπαλλήλου ἀποφάσεως. Δὲν ἐπιδρᾷ δ' ἐπίσης ἐνταῦθα τὸ γεγονός ὅτι

1. Σ. Ε. 81 (1934). 'Ἐκ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀντλοῦμεν μόνον τὸ παράδειγμα καὶ τὴν δοθεῖσαν λύσιν. 'Ως αἰτιολογία ὅμως τῆς λύσεως ταύτης φέρεται ἐν τῇ ἀποφάσει ἡ ἐπὶ τῆς βασιμότητος τῶν παραπόνων τῶν περιοίκων ἔλλειψις συμφωνίας μεταξὺ ὑπουργοῦ καὶ 'Ανωτάτου 'Υγειονομικοῦ Συμβουλίου, ἡτις κατὰ σύμπτωσιν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ὑποθέσει. Καὶ ἀνευ ὅμως τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης, ἡ αὐτὴ λύσις, ὡς φρονοῦμεν, ἤθελεν ἔχει δοθῆ διὰ τὰς ἐν τῷ κειμένῳ σκέψεις.

2. Σ. Ε. 387 (1934). Καὶ ἐκ τῆς ἀποφάσεως ταύτης μόνον τὸ παράδειγμα λαμβάνεται καὶ ἡ δοθεῖσα λύσις. 'Η ἀπόφασις δέχεται διότι ἡ μονιμοποίησις, μήπω ἐκτελεσθεῖσα, οὐδὲ κοινοποιηθεῖσα, δὲν ἔδημοιούργησε δικαιώματα καλύνοντα τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, διὸ καὶ ἡ ἀνάκλησις ἡτο ἐπιτετραμμένη «ἐφ' ὅσον μετεβλήθησαν αἱ πραγματικαὶ προϋποθέσεις ἐφ' ὅσον αὐτῇ ἐστηρίχθη», ἀκυροὶ ὅμως τὴν ἀνάκλησιν, ὡς μὴ στηριχθεῖσαν εἰς τὴν κατὰ νόμον ἀναγκαῖαν προηγουμένην ὥποφασιν συμβουλίου.

ἢ ἀνάκρισις διετάχθη κατόπιν καταγγελίας ὑστέρως ἐπιδούθείσης, διότι τὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ὑπαλλήλων ἢ διοίκησις τεκμαίρεται ὡς γνωρίζουσα ἐπαρκῶς διὰ τοῦ συστήματος τοῦ ἵεραρχικοῦ ἐλέγχου. ⁷ Άλλη δομως λύσις δέον νὰ δοθῇ, ἐὰν τὰ συνιστῶντα τὴν μὴ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν γεγονότα ἐπῆλθον μετὰ τὴν μονιμοποίησιν. ⁸ Ενταῦθα, ὡς φρονοῦμεν, εἶναι ἐφαρμοστέαι αἱ ἀνωτέρω ἀρχαὶ περὶ ἔκλειψεως προϋποθέσεων ἀναγκαίων κατὰ νόμον μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως. Συνεπῶς δὲν λόγω ὑπάλληλος θὰ ἦτο ἀπλῶς πειθαρχικῶς διωκτέος, μὴ τιθεμένου ζητήματος ἀνακλήσεως τῆς μονιμοποιήσεως αὐτοῦ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως καθ⁹ ἦν ὁρισμένα πραγματικὰ περιστατικὰ ἀπεκρύβησαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πράξεως ὑπατιότητι τοῦ διοικουμένου, ἢ μεταγενεστέρα γνῶσις αὐτῶν ὑπὸ τῆς διοικήσεως καθιστᾶ ἀνακλητὴν τὴν πρᾶξιν οὐχὶ ἔνεκα μεταβολῆς τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν, ἀλλ’ ἔνεκα ἐλεύψεως τῆς καλῆς πίστεως παρὰ τῷ διοικουμένῳ, ἥτις καλὴ πίστις εἶναι ἐν ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων κατὰ τ¹⁰ ἀνωτέρῳ στοιχείων διὰ τὴν δημιουργίαν ἀμετακλήτου διοικητικῆς καταστάσεως.

Τέλος, εἰς τὴν περίπτωσιν καθ⁹ ἦν ἡ πρᾶξις εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἀνακλητή, ἢ μεταβολὴ ἀντιλήψεως τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς πράξεως δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ἐφ’ δοσον δὲν προκύπτει κατάχρησις ἔξουσίας ἢ κακὴ χρῆσις τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν ἐλευθερίας. Τῆς ἐλευθερίας ταύτης δέον νὰ γίνηται χρῆσις μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας, οὐχὶ δὲ κατ¹⁰ αὐθαίρετον κρίσιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, τηρούμενου πάντοτε τοῦ κανόνος διτὶ καὶ δσάκις ἢ ἀνάκλησις δὲν προσκρούει εἰς κεκτημένα δίκαια, πάντως εἰς τὰς ἐκ τῶν διοικητικῶν πράξεων δημιουργουμένας καταστάσεις δέον νὰ διαφυλάσσηται σταθερότης καὶ ἀσφάλεια, ἥτις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαταράσσηται εἰμὴ μόνον δσάκις τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας ἐπιβάλλει τοῦτο (¹¹). Διότι ἡ ἐλευθέρα ἀνάκλησις δὲν πρέπει νὰ συγχέται πρὸς τὴν αὐθαίρετον ἀνάκλησιν (¹²), ἥτις πάντοτε τυγχάνει ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτείας δικαίου.

ε) Μεταβολὴ τῶν νομικῶν συνθηκῶν κατ⁹ ἀρχὴν δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἀμετακλήτου χαρακτῆρος τῆς πράξεως, διότι ὁ μεταγενεστέρος νόμος (lex superveniens) διέπει κατὰ κανόνα μόνας τὰς ἐφεξῆς ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ ἐκδιδομένας πράξεις, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἥδη ἐκδεδομένας.

1. H a u r i o u, Précis de droit administratif, 1927, σ 364.

2. K o r m a n n, System, σ 329-330: «von freiem Widerruf darf man keinen willkürlichen Widerruf verstehen».

Κατ' ἔξαίρεσιν ἐπιδρᾶ δὲ μεταγενέστερος νόμος ἐπὶ τῶν ηδη ἐκδεδομένων πράξεων, δύσκις εἰδικὴ διάταξις δηλίζει αὐτὸν δι' ἀναδρομικῆς δυνάμεως, τὰ δὲ ἐντεῦθεν προώπτουντά ζητήματα ἀνάγονται εἰς τὸ γενικὸν πρόβλημα τῆς δι' ἀναδρομικῶν διατάξεων τοῦ νόμου προσβολῆς κεκτημένων δικαίων⁽¹⁾. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις δὲ ἀναδρομικὸς νόμος προνοεῖ περὶ τῆς τύχης τῶν ὑπὸ αὐτοῦ θιγομένων πράξεων. Ἐάν προβλέπῃ αὐτοδικαίαν ἀκυρότητα; ή διὰ διοικητικῆς πράξεως ἀνακλησις εἴναι περιττή, οὐκ ἡτού: ἐν τῇ πράξει γίνεται καὶ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις χρῆστες αὐτῆς, ητίς ἀλλως τε εἴναι σκόπιμος, πρὸς πληρεστέραν καθοδήγησιν τῶν διοικουμένων. Τοιαῦται δημος ἀνακλητικαὶ πράξεις φέρουσι τὸν χαρακτῆρα ἀπλῶν διαπιστώσεων νομικῶν καταστάσεων, αἵτινες ἔχουσιν ηδη ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ νόμου δημιουργηθῆ, ἀνευ ἑτέρας νομικῆς σημασίας, διὸ καὶ θὰ ἔδει νὰ θεωρῶνται ὡς πράξεις ἐστερημέναι ἐκτελεστοῦ χαρακτῆρος, ἀπαραδέκτως δὲ διὰ τοῦτο προσβαλλόμεναι πρὸς ἀκύρωσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑπικρατείας. Εἰς ἄλλας δημος περιπτώσεις δὲ μετ' ἀναδρομικῆς δυνάμεως νόμος δὲν κηρύσσει αὐτοδικαίως ἀκύρους τὰς ὑπὸ τὸ κράτος ἀντιθέτων προϊσχυούσων διατάξεων ἐκδεδομένας πράξεις, ἀλλ' ἀναθέτει εἰς τὴν διοικησιν τὴν ἀκύρωσιν εἴτε ἀπασῶν εἴτε τινῶν μόνον ἐξ αὐτῶν, κατ' ἐπιλογήν, διόπτει αἱ σχετικαὶ διοικητικαὶ πράξεις, ἐπάγονται μόναι τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς πράξεως καὶ φέρουσιν ἐκτελεστὸν χαρακτῆρα.

Μεταγενεστέρα δημος διάταξις, στερουμένη ἀναδρομικῆς ἰσχύος, δὲν εἶναι ἵκανη νὰ καταστῆσῃ ἀγακλητὰς τὰς ὑπὸ τὸ κράτος διαφόρου προϊσχυούσης διατάξεως ἐκδεδομένας πράξεις⁽¹⁾. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα.

*Ἐνταῦθα εἴναι ἔξεταστα, καὶ ή περίπτωσις καθ' ἥν δὲν μετεβλήθη

1. Κ ο ρ μ α ι π, System, σ 364.

2. Ἀντιστρόφως δὲ ή τοιαῦτη διάταξις δὲν δύναται ἐπίσης οὐδὲ νόμιμον κῦρος νὰ προσδώσῃ εἰς προεκδεδομένας παρανόμους πράξεις καὶ ν' ἀποτελέσῃ κώλυμα διὰ τὴν ἀνάκλησιν ἀντῶν. Οὐκ ἡτού, ἐὰν ή παράνομος πράξεις ἔη διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν ἐν ἰσχύ, ή ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον μεταβολὴ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ νομοθέτου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐπικουρικὸς λόγος ἀποτροπῆς τῆς ἀνακλήσεως τῆς παρανόμου πράξεως. Βλ. Σ. Ε. 472 (1934): Νόμος ἐθέσπιζεν ὡς κώλυμα πρὸς διορισμὸν εἰς δημοσίαν τινὰ θέσιν οἰανδήποτε καταδίκην. Πολίτης καταδικασθεὶς διορίζεται εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀνευ ἀπατηλῆς ἐνεργείσ. Νέος νόμος θεσπίζει ὡς κώλυμα μόνον τὴν καθ' ὑποτροπήν καταδίκην. Μετά ἔτη ή διοικησις, ἀντιληφθεῖσα τὴν παρανομίαν, ἀνακαλεῖ τὸν διορισμόν. Ο διορισμός, κρινόμενος κατὰ τὸν νέον νόμον, θὰ ἡτο νόμιμος, ὅπου δὲν ἀρκεῖ ἵνα καταστῆσῃ νόμιμον τὸν διορισμόν, ἀλλὰ ή νέα ἀντιληφθεῖ τοῦ νόμοθέτου συντελεῖ, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἵνα καταστῇ παράνομος ή ἀνάκλησις, ητίς καὶ ἡκυρώθη.

μὲν ἡ διέπουσα τὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς πράξεως διάταξις, πλὴν ὅμως ἐπῆλθε μεταβολὴ τῆς νομικῆς καταστάσεως, τοιαύτη ὥστε ἡ διοικητικὴ πρᾶξις ἀπώλεσε τὴν νόμιμον αὐτῆς προϋπόθεσιν, ἢ δ' ἐκ τῆς πράξεως ταύτης δημιουργημένη πραγματικὴ κατάστασις εἶναι ἐφεξῆς ἀσυμβίβαστος ποὺς τὴν ἐπελθοῦσαν ἥδη νομικὴν μεταβολὴν. Οὕτως, ἐπερχομένης τροποποιήσεως σχεδίου πόλεως, διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὅποίου εἶχε κηρυχθῆ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις ἀκινήτου, εἶναι ἐπιτετραμμένη καὶ ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀπαλλοτριώσεως ταύτης. Δεδικαιολογημένη ἐπίσης ἐθεωρήθη ἡ ἀνάκλησις πράξεως περὶ ἐγκρίσεως ὑπὸ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ταμείου Ἐπαρχιακῆς Ὀδοποιίας, ἐφ' ὃσον νεώτεροι νόμοι ἐπιφέρουσι μεταβολὰς εἰς τὰ ἔσοδα καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ ταμείου⁽¹⁾.

'Αφ' ἑτέρου, ποὺς μεταβωλὴν τῶν νομικῶν συνθηκῶν, δὲν ἔξομοιοῦται ἡ περίπτωσις κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ λαμβάνει τὸ πρῶτον ἥδη γνῶσιν πλημμελείας ἥτις ὑφίστατο κατὰ τὴν ἐκδόσιν τῆς πράξεως, ἀποτελεῖ δὲ παρανομίαν, ἄγουσαν εἰς ἀκυρότητα αὐτῆς. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ περίπτωσις ὅσάκις ἡ διοίκησις λαμβάνει γνῶσιν τῆς πλημμελείας μετὰ τὴν ἔξαντλησιν τοῦ εὐλόγου ἐκείνου χρονικοῦ διαστήματος ἐντὸς τοῦ ὅποίου, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ἔδει νὰ περιορισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως ποὺς ἀνάκλησιν τῆς παρανόμου ταύτης πράξεως⁽²⁾. 'Εφ' ὃσον ἡ πλημμελεία τῆς πράξεως προεκλήθη ἐξ ὑπαιτιοτήτος τοῦ διοικουμένου, ἡ ἀποκάλυψις τῆς πλημμελείας ἐν οἰδήποτε ἐποχῇ δικαιοιογεῖ τὴν ἀνάκλησιν. 'Υπαρχούσης ὅμως καλῆς πίστεως παρὰ τῷ διοικουμένῳ καὶ ἀποκαλυπτομένης τῆς πλημμελείας μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, δέον ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὴν διοίκησιν τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως, ἔάν, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ἡ βραδύτης τῆς ἀποκαλύψεως τῆς πλημμελείας ὀφείλεται εἰς ἀδικαιολόγητον ἀμέλειαν τῆς διοικήσεως, ὡς π.χ. ὅσάκις αὐτὸ τὸ παραλιπὸν νόμιμον τύπον δργανον ἀνακαλεῖ ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ τῷ λόγῳ τὴν ἑαυτοῦ παρατυπον πρᾶξιν μετὰ πάροδον μακροῦ χρόνου ὑπερβαίνοντος τὸ εὐλογον, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, χρονικὸν διάστημα⁽³⁾. 'Η αὐτὴ λύσις δέον

1. Σ. Ε. 28 (1933).

2. 'Εὰν ἡ ἀνάκλησις ἐπέρχηται συνεπείᾳ γνώσεως τῆς πλημμελείας ἐντὸς τοῦ εὐλόγου διαστήματος, εἶναι ἐπιτετραμμένη καὶ δὲν γεννᾶται τὸ ἐν τῷ κειμένῳ ἔξεταζόμενον ζήτημα.

3. Σ. Ε. 56 (1933); 'Ἄκυρος θεωρεῖται ἡ ὑπὸ σχολικοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἀνάκλησις διορισμοῦ μετὰ μακρὸν χρόνον, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὑπὸ τοῦ ἰδίου παρελείψθη ἡ διατύπωσις τῆς προσκλήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων ὑποψηφίων ὅπως ὑποβάλωσιν αἰτήσεις διὰ τὴν αὐτὴν θέσιν.

νὰ ἐπεκταθῇ, ὡς φρονοῦμεν, καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πλημμελείας, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ περίπτωσις πλημμελείας, ἢν ἡ διοίκησις νὰ ἥδυνάτει νὰ γνωρίζῃ, καταβάλλουσα τὴν κοινὴν ἐπιμέλειαν, ἀφοῦ καὶ τὸν νόμους τεκμαίρεται γνωρίζουσα καὶ τὰς πραγματικὰς καταστάσεις ἐπὶ τῶν ὅποιων οἱ νόμοι οὗτοι τυγχάνουσιν ἐφαρμογῆς.

Ἐν τέλει, δέον νὰ προστεθῇ ὅτι τὸ σύστημα τῶν ὧν ἄνω ἀναπτυσσομένων ἀρχῶν εἶναι ἐφαρμοστέον εἰς μόνας τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὅποιας τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ τῆς πράξεως παραμένει νομοθετικῶς ἀρρόνθιμιστον. Ὁπου τούναντίον δὲ νόμος ἐπιτρέπει τὴν ἀνάκλησιν τῶν πράξεων δι' ὁρισμένους μόνον λόγους, ἡ ἐπέλευσις τῶν ἀνωτέρω μημονευθέντων ὑπὸ στοιχεῖα α—ε λόγων δὲν θὰ ἤρκει ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἀνάκλησιν τοιούτων πράξεων, εἰμὴ ἐφ' ὅσον τοιοῦτοι λόγοι ἀναφέρονται καὶ ἐν τῷ ρυθμίζοντι τὰ τῆς ἀνακλήσεως αὐτῶν νόμῳ, ἀποκλειομένης κατὰ κανόνα τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐν τῷ νόμῳ λόγων, διότι οἱ λόγοι τῆς ἀνακλήσεως ἀπαριθμοῦνται κατὰ κανόνα ἐν τῷ νόμῳ περιοριστικῶς. Ἐξαιρετικῶς ὅμως ἡ ὑπὸ στοιχεῖον ε μημονευομένη μεταβολὴ τῶν νομικῶν συνθηκῶν ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ὅποιων τὸ ἀπὸ ἀπόψεως ἀνακλήσεως καθεστὼς ρυθμίζεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ νόμου, διότι μεταγενεστέρα διάταξις μετ' ἀναδρομικῆς ἰσχύος θέλει ἐπιδράσει καὶ ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν προεκδεδομένων πράξεων, ἀσχέτως πρὸς τὸν διὰ προγενεστέρας διατάξεως χαρακτηρισμὸν αὐτῶν ὡς ἀμετακλήτων. Ἔννοεῖται ὅτι ἡ ἔκτασις τῶν συνεπειῶν τῆς ἀναδρομικῆς διατάξεως εἶναι πάντοτε ζήτημα ἐρμηνείας αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΑΝΑΚΛΗΣΕΩΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

‘Η ἀνακλητικὴ πρᾶξις, ὡς πᾶσα διοικητικὴ πρᾶξις, ἔταγεται εἰς ὕρισμένους κανόνας μορφῆς. Ἐν πρώτοις ὅφείλει νὰ περιβληθῇ ἔγγραφον τύπον, καίτοι δὲν ἀποκλείεται καὶ ἐνταῦθα ἡ προφορικὴ πρᾶξις, τὸν δόσιαν κατ’ ἀρχὴν ἀποδέχεται ἡ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία (¹), ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα μὴ προσκρούῃ εἰς εἰδικάς διατάξεις, ὁητῶς ἐπιβαλλούσας ἔγγραφον τύπον ἡ σιωπηρῶς ἀπαιτούσας αὐτὸν, ὡς π. χ. δταν δ νόμος διμιεῖ περὶ δημοσιεύσεως τῆς πρᾶξεως ὡς συστατικοῦ αὐτῆς τύπου ἡ περὶ

ἡτις δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ εἰμὴ δι’ ἔγγραφων. Οσάκις τοιαῦται ἀπαιτήσεις ὑφίστανται καὶ διὰ τὰς ἀνακλητικὰς πρᾶξεις, ὁ προφορικὸς αὐτῶν τύπος δέον νὰ θεωρηται ἀποκλειόμενος. Τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων περιπτώσεων, καὶ ὁσάκις ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις ἀφορᾷ ἀνάκλησιν νομίμου πρᾶξεως, τῆς δόσιας ἡ ἔκδοσις ὑποβάλλεται ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς ὕρισμένους τύπους, ὅπότε, ὡς θέλει κατωτέρῳ ἔκτενθῇ, ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις ὅφείλει ν’ ἀκολουθήσῃ τοὺς τύπους τῆς ἀνακαλουμένης. Εἰς τοιαύτας ὅθεν περιπτώσεις, ἐάν ὁ προφορικὸς τύπος ἀποκλείεται διὰ τὴν ἀνακαλουμένην, δέον νὰ θεωρηται ἀποκλειόμενος καὶ διὰ τὴν ἀνακαλοῦσαν.

‘Αφ’ ἔτερου, ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις δύναται νὰ εἶναι εἴτε οητὴ εἴτε σιωπηρά (²), ἥτοι ἡ περὶ ἀνακλήσεως ὕρισμένης πρᾶξεως δήλωσις τῆς βουλήσεως τῆς διοικήσεως κατὰ κανόνα μὲν ἐκφράζεται οητῶς, καὶ δὴ διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὅρων «ἀνακαλοῦμεν» ἡ «ἀκυροῦμεν» ἡ «καταργοῦμεν», εἶναι ὅμως ἐπίσης δυνατὸν νὰ συναχθῇ ἡ περὶ ἀνακλήσεως ὕρισμένης πρᾶξεως δήλωσις τῆς βουλήσεως τῆς διοικήσεως καὶ ἄνευ τῶν ὡς ἄνω

1. H a u r i o u, Précis de droit administratif, 1927, σ 360, D u g u i t, L’acte administratif et l’acte juridictionnel, ἐν Revue de droit public, 1906, σ 415, Σ. E. 33 (1931).

2. Π α π α φ ο ἄ γ κ ο ν, Πορίσματα ἐκ τῆς νομολογίας τοῦ Συμβουλίου τῆς Επικρατείας, 1935, σ 212.

πανηγυρικῶν ἐκφράσεων, ἐξ ἄλλων διατάξεων, καὶ δὴ ἐκ τοῦ περιεχομένου ἑτέρων διοικητικῶν πράξεων, αἱ διοῖαι ἄγουσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οὗτῳ θεωρεῖται δυνατὸν νὰ συναχθῇ σιωπηρὰ ἀνάκλησις παρανόμως γενομένου διορισμοῦ ὠρισμένου προσώπου εἰς δημοσίαν θέσιν ἐκ τῆς πράξεως περὶ διορισμοῦ ἑτέρου προσώπου εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν (¹).

Τούναντίον, δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἀποκλειομένη, ὡς φρονοῦμεν, ἡ συναγωγὴ ἀνακλήσεως διοικητικῆς πράξεως ἐξ ἀπλῶν *facta concludentia*, ἦτοι ἐξ ἀπλῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς πιὸ ἢ τῆς διοικήσεως ἢ ἐξ ἄλλων ἀπλῶν ὑλικῶν ἐνεργειῶν (*agissements matériels*), ἀντιθέτων πρὸς ἔκεινας εἰς ἃς ὥφειλε νὰ προέλθῃ ἢ διοίκησις ἐὰν ἔξετέλει τὴν πρᾶξιν. Ἀναγνώρισις τοιαύτης συναγωγῆς θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς κατάλυσιν τῆς ἐκ τῶν ἑαυτῆς πράξεων αὐτοδεσμεύσεως τῆς διοικήσεως, ἀποτελούσης ἐν τούτοις θεμελιώδη ἀπαίτησιν τῆς πολιτείας δικαίου, ἐν τῇ διοίᾳ ἢ διοίκησις δὲν δικαιοῦται νὰ προβαίνῃ εἰς ἀμέσους ὑλικὰς ἐνεργείας ἐκτελέσεως, αἵτινες ἔχαρακτήριζον τὴν διοίκησιν τῆς παλαιᾶς ἀστυνομικῆς πολιτείας, ἀλλ᾽ ὑποχρεοῦται νὰ ἐκδηλώῃ προηγουμένως τὰς ἑαυτῆς ἀποφάσεις διὰ τοῦ τύπου τῆς διοικητικῆς πράξεως, ἐκ τῆς διοίας προκύπτει ἢ ἀμφίπλευρος δέσμευσις τῆς διοικήσεως ἔναντι τῶν διοικουμένων καὶ ἔναντι ἑαυτῆς (²). Ἡ ἀπαίτησις αὕτη πληροῦται, ἐὰν ἢ περὶ ἀνακλήσεως βούλησις προκύπτῃ σιωπηρῶς ἐξ ἑτέρας διοικητικῆς πράξεως, οὐχὶ ἄμως καὶ ὁσάκις ἢ ἀνάκλησις συνάγεται ἐξ ἀπλῶν ὑλικῶν ἐνεργειῶν, ἐν ἀποσίᾳ οἰασδήποτε ἐκτελεστῆς διοικητικῆς πράξεως.

Τὴν σιωπηρὰν ἀνάκλησιν ἀποκλείει ἡ νομολογία προκειμένου περὶ ἀνακλήσεως πράξεων ρυθμιζουσῶν τὰς ἐννόμους σχέσεις μεταξὺ πολιτείας καὶ ὑπαλλήλου, συνεπαγομένων δὲ καὶ χρηματικάς ὑποχρεώσεις διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀνάκλησις τοιούτων πράξεων δέον νὰ διατυποῦται «ὅτις καὶ νομοτύπως» (³). Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἰδιαιτέραν τυχὸν φύσιν τῶν περὶ ὅν δ λόγος πράξεων, ἀλλ᾽ εἰς τὸ νομικὸν καθεστὼς ὑπὸ τὸ διοίον αὕται ἔχουσιν ὑπαχθῆ, ὡς ἀφορῶσαι χρηματικὰς ὑποχρεώ-

1. Σ. E. 550 (1933): Νόμιμος ἢ ἀνάκλησις τοῦ διορισμοῦ τοῦ A, ἡτοι συνετελέσθη διὰ τοῦ διατάγματος, δι’ οὗ ἡ διοίκησις ἔξεδήλωσεν ἀναμφισβήτητως τὴν περὶ ἀνακλήσεως βούλησίν της, προβάσα εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ K.—Σ. E. 721 (1934): Νέα πρᾶξις περὶ ἀπολύσεως, στηριζομένη εἰς διαφόρους λόγους, ἀποτελεῖ σιωπηρὰν ἀνάκλησιν προηγουμένης πράξεως περὶ ἀπολύσεως τοῦ αὐτοῦ ὑπαλλήλου, δι’ ἑτέρους δικαίους γενομένης λόγουν.—Σ. E. 394 (1932): Ἐκ διαταγῆς πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς πραχθεισῶν ἀποδοχῶν ἐκπαιδευτικῆς ἀδείας συνάγεται ἀνάκλησις τῆς ἀδείας ταύτης.

2. O t t o M a y e r, D. Verw-R., I, σ. 96.

3. Σ. E. 314 (1931): Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀποκλείει τὴν σιωπηρὰν ἀνάκλησιν πράξεως καθοριζούσης τὰς προσθέτους ἀποδογάς ὑπαλλήλους Υπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἀντιπροσώπου παρὰ τῇ Μικτῇ Ἐπιτροπῇ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν.

σεις τοῦ δημοσίου ταμείου, αἵτινες δὲν δύναται νὰ προκύψωσιν εἰμὴ ὑπὸ τὴν τυπικὴν διαδικασίαν τῆς περὶ δημοσίου λογιστικοῦ νομοθεσίας. Ὅπὸ τοιαύτην δ' ἔννοιαν, εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπαγωγὴ καὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης εἰς τὰς ἀνωτέρω τεθείσας περὶ τοῦ σιωπηροῦ τύπου τῶν ἀνακλητικῶν πράξεων ἀρχάς.

Πέροι δημως τῶν ἀρχῶν τούτων, ἐρωτᾶται ἐὰν ἡ περὶ ἀνακλήσεως πρᾶξις ὑπόκειται εἰς ὁρισμένους τύπους καὶ διαδικασίαν, ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων πολλάκις ὑπὸ διαφόρων νόμων διὰ τὴν ἔκδοσιν ὁρισμένων πράξεων. Τοιαύτη εἰδικὴ διαδικασία, ὅφειλομένη εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῆς πράξεως ὡς ἀνακλητικῆς, δὲν ὑφίσταται. Κατ' ὅρχὴν δημως ἰσχύει ὁ κανὼν ὃτι ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις, ὡς ἀποτελοῦσα ἀντίθετον πρᾶξιν (*actus contrarius*), ὅφείλει ν' ἀκολουθῇ τοὺς τύπους καὶ τὴν διαδικασίαν τὴν δποίαν τάσσει ὁ νόμος διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως⁽¹⁾). Οἱ τύποι δ' οὗτοι συνίστανται κυρίως εἰς προηγουμένην πρότασιν ἢ γνωμοδότησιν ἀρμοδίου δργάνου, κοινοποίησιν ἢ δημοσίευσιν τῆς πράξεως κατὰ τὸν ἐν τῷ νόμῳ προβλεπόμενον τύπον, καλ.

Πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην δὲν πρέπει νὰ συγχένται ἡ ἑτέρᾳ ἀρχῇ, καθ' ἥν πᾶσα πρᾶξις τῆς πολιτείας δὲν δύναται νὰ καταργῆται εἰμὴ διὰ πράξεως τῆς αὐτῆς φύσεως. Οὕτως ἡ κανονιστικὴ πρᾶξις δὲν δύναται νὰ καταργηθῇ εἰμὴ διὰ νέας κανονιστικῆς πράξεως⁽²⁾), ἡ δὲ ἀτομικὴ δι' ἀτομικῆς, ἀποκλειομένης πάντως τῆς δι' ἀτομικῆς πράξεως ἀνακλήσεως πράξεως κανονιστικῆς, διότι ἀτομικὴ πρᾶξις ἀντίθετος πρὸς κανονιστικὴν δὲν ἀποτελεῖ ἀνάκλησιν, ἀλλ' ἀπλῶς παράβασιν τῆς κανονιστικῆς, εἶναι δ' ἄλλως τε διὰ τοῦτο ἄκυρος. «Ωστε, ὅταν λέγομεν ὃτι κανονιστικὴ πρᾶξις δύναται ν' ἀνακληθῇ μόνον διὰ κανονιστικῆς, ἐφαρμόζομεν γενικὸν κανόνα περὶ καταργήσεως τῶν πράξεων ἐν γένει τῆς Πολιτείας, οὐχὶ δὲ κανόνα καθορίζοντα τὸν τύπον τῆς ἀνακλήσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων⁽³⁾.

'Η ἀνωτέρῳ ἀρχῇ, καθ' ἥν ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις ὅφείλει ν' ἀκολουθῇ τὸν τύπον καὶ τὴν διαδικασίαν τὴν δποίαν ὁ νόμος τάσσει διὰ τὴν

1. K o r m a n n, System, σ 329, D e l b e z, σ 480, J è z e, τόμ. I, σ 214· W. J e l l i n e k, σ 276, Σ. E. 455, 247 (1931).

2. Βλ. περὶ ἀστυνομικῶν κανονιστικῶν πράξεων τὸ ἄρθρον 101 § 7 τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου τῆς 7/8 Ιουνίου 1935 «περὶ δργανισμοῦ χωροφυλακῆς» (Κῶδις Νόμων 1935 σ 463 ἐπ.): «Οἱ ἀστυνομικοὶ κανονισμοὶ καταργοῦνται καὶ τροποποιοῦνται διὰ νεωτέρων τοιούτων, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκδιδομένων».

3. Οὐχὶ ὁρθῶς συνάπτονται αἱ δύο αὗται, κατ' οὓσιαν ὅλως διάφοροι, ἀρχαὶ ἐν K o r m a n n, System, σ 354: «eine Verordnung nur durch eine neue Verordnung aufgehoben werden kann».

ἐκδοσιν τῆς ἀνακαλουμένης δέον νὰ ἐφαρμόζηται αὐστηρότερον ἐπὶ ἀνακλήσεως πράξεως νομίμου, ἐπιεικέστερον δὲ προκειμένου περὶ ἀνακλήσεως παρανόμου, διότι, ἐὰν δὲ νόμος ἀπαιτῇ ὀρισμένας ἔγγυήσεις καὶ διατυπώσεις διὰ τὴν κατ' ἐφαρμογὴν αὐτοῦ μεταβολὴν τῶν νομικῶν καταστάσεων διὰ διοικητικῶν πράξεων, δὲν ἀπαιτεῖ ὅμως τὰς αὐτὰς διατυπώσεις ἵνα ἡ διοίκησις ἄφῃ καταστάσεις παρανόμως δημιουργηθείσας καὶ ἐπαναφέρῃ ἐν ἰσχύι τὸ νόμιμον καθεστώς, ὅπερ οὐδέποτε ὕφειλε νὰ εἴχε διασαλευθῆ.

Συμφώνως πρὸς τὴν διαστολὴν ταύτην ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἀνάκλησις παρανόμου μεταθέσεως δημοσίου ὑπαλλήλου δὲν ὕφειλε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν διατύπωσιν τῆς γνωμοδοτήσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, τὴν δποίαν δὲ νόμος ἀπαιτεῖ διὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς μεταθέσεως⁽¹⁾). Ἀνάκλησις ὅμως νομίμως χορηγηθείσης ἀδείας κυκλοφορίας φαρμάκων, ἐφ' ὅσον ὑπαγορεύεται ὑπὸ εἰδικῶν λόγων δημοσίου συμφέροντος, ὕφειλε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δρούς καὶ τὰς διατυπώσεις τὰς δποίας δὲ νόμος ἀπαιτεῖ διὰ τὴν ἀρχικὴν χορήγησιν τῆς ἀδείας⁽²⁾). Ὁμοίως τὸν τύπον τῆς ἐκδόσεως ὕφειλε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ τῆς χορηγηθείσης ἥδη ἀδείας λειτουργίας θεοπευτηρίου ἀνάκλησις, ἐπερχομένη διὰ λόγους νέας ἔκτιμήσεως τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν⁽³⁾.

Ζήτημα περὶ τῶν ἀκολουθητέων ὑπὸ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως τύπων γεννᾶται ὁσάκις ἡ ἀνακαλουμένη πρᾶξις ἔξεδόθη τηρήσασα διατυπώσεις αἱ δποῖαι ἀπτοῦντο μὲν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, κατηργήθησαν ὅμως ἡ καὶ ἀπλῶς μετεβλήθησαν μετὰ τὴν ἐκδοσιν. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐπιχειρεῖ ἡ διοίκησις τὴν ἀνάκλησιν τῆς πράξεως, δὲν ἀπαιτοῦνται πλέον τύποι ἡ ἀπαιτοῦνται διάφοροι τοιοῦτοι διὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς, ἡ δὲ διοικητικὴ ἀρχὴ θὰ ἥδυνατο νὰ διερωτηθῇ ἐὰν τὴν ἀνάκλησιν ὕφειλε νὰ ὑπαγάγῃ εἰς τὸν τύπον τὸν δποίους ἡκολούθησεν ἡ ἀνακαλουμένη ἡ εἰς τὸν τύπον τὸν δποίους νεωστὶ καθιεροῖ δὲ νόμος καὶ τὸν δποίους ἥθελεν ἀκολουθήσει ἡ ἀνακαλουμένη πρᾶξις, ἐὰν ἐπεχειρεῖτο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἥδη ἰσχυονσῶν διατάξεων. Ὁρθὴ εἶναι ἡ λύσις ὅτι ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις ὕφειλε νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν τύπον, τὸν δποίους ἥδη δὲ νόμος ἀπαιτεῖ διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς πράξεως, διότι ἡ ἐναντία λύσις θὰ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ζωὴν διαδικαστικὰς διατάξεις αἱ δποῖαι ἔχουν ἥδη τεθῇ ἐκτὸς ἰσχύος. Ἀνάλογος εἶναι ἡ λύσις καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν κατὰ μὲν τὴν ἐκδοσιν τῆς πράξεως οὐδεμίᾳ ἀπητεῖτο τήρησις τύπου, ἀπαι-

1. Σ. E. 1059 (1934).

2. Σ. E. 1282 (1934).

3. Σ. E. 81 (1934).

τεῖται ὅμως διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς καθ' ὃν χρόνον πρόκειται αὕτη νῦν ἀνακληθῆ. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἀνάκλησις ὀφείλει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν τύπον, καίτοι ἡ ἀνακαλουμένη δὲν εἶχεν ὑπαχθῆ⁽¹⁾:

Τέλος, δέον νὰ προστεθῇ ὅτι αἱ ἀνωτέρῳ ἀρχαὶ περὶ τῶν τηρητῶν ὑπὸ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως τύπων τυγχάνουσιν ἐφαρμογῆς ἐπὶ μόνης τῆς κατηγορίας τῶν καλουμένων ἔξωτερικῶν τύπων, οἵτινες συνίστανται κυρίως εἰς σύμπραξιν ἑτέρου δργάνου ἢ εἰς ἐνεργείας ἄλλας, κειμένας ἐκτὸς τοῦ σώματος τῆς πράξεως, οἷον κοινοποιήσεις, δημόσιεύσεις, κλπ. Τούναντίον προκειμένου περὶ τῆς κατηγορίας τῶν ἔσωτερικῶν, τύπων οἵτινες κυρίως ἀφορῶσιν εἰς ὠρισμένην διαμόρφωσιν τοῦ ἐγγράφου περιεχομένου τῆς πράξεως, αἱ ἀνωτέρῳ ἀρχαὶ δὲν τυγχάνουσιν ἐφαρμογῆς. Οὗτως, ἐὰν ἡ ἀνακαλουμένη πρᾶξις ὑπόκειται ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὸν τύπον τῆς αἰτιολογήσεως, δὲν ἔπειται ἐκ τούτου καὶ μόνου ὅτι δέον νὰ εἴναι ἡ τιολογήμένη καὶ ἡ ἀνάκλησις. Αὕτη θέλει κριθῆ καθ' ἔαυτήν, ἐὰν τυγχάνῃ ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς αἰτιολογητέα⁽²⁾, ὅπότε ἡ παράλειψις τῆς αἰτιολογίας θέλει ἀποτελέσει παράβασιν τοῦ νόμου, οὐχὶ δὲ παράλειψιν τύπου. Ἐπίσης ἐὰν ὁ νόμος ἐπιβάλλῃ τὴν ἐν πρᾶξει περὶ κηρύξεως ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως μνείαν ὠρισμένων στοιχείων, οἷον τοῦ δινόματος τοῦ ἴδιωτήτου ἢ βεβαίωσιν περὶ τηρήσεως ὠρισμένων διατυπώσεων, εἴναι φανερὸν ὅτι ἡ εἰς δομίας διατυπώσεις ὑπαγωγὴ καὶ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως θὰ ἥτο ἀδικαιολόγητος καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἐστημένη ἔννοίας.

'Η ἀνακλητικὴ πρᾶξις, ὡς ἐκτελεστὴ διοικητικὴ πρᾶξις, ὑπαγομένη καθ' ἔαυτήν εἰς τὰς περὶ ἀνακλήσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων γενικὰς ἀρχὰς, εἴναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ καὶ αὕτη ἀνακλητή, ἐφ' ὅσον ὑπάγεται εἰς τὰς συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρῳ ἀρχὰς κατηγορίας τῶν ἀνακλητῶν πράξεων, ἀμετάκλητος δὲ ἐφ' ὅσον ἐδημιουργησε καταστάσεις δεομένας νομικῆς προστασίας. Ἐντεῦθεν γίνεται λόγος περὶ ἀνακλήσεως τῆς

1. Ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἔλαβε χώραν καθ' ἓν. ἐποχὴν ἡ ὑπὸ στοιχείον Γ Συντακτικὴ Πρᾶξις τῆς 1 Ἀπριλίου 1935 (ἀρθρ. 10) κατήργησε τὰς διὰ τὰς μεταθέσεις κλπ. τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀπαιτουμένας γνωμοδοτήσεις ὑπηρεσιακῶν συμβουλίων, αἵτινες δομῶς ἐπανήλθον εἰς ἵσχυν διὰ τῆς ὑπὸ στοιχείον Β' Συντακτικῆς Πρᾶξεως τῆς 12 Οκτωβρίου 1935 καὶ τοῦ ν.δ. τῆς 20/22 Αύγουστου 1935, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἐνεργηθῆ ὠρισμέναι μεταθέσεις. Τῆς οὕτως ἐνεργηθείσης μεταθέσεως ἡ ἀνάκλησις, ἐπιχειρουμένη μετά τὴν νέον ταύτην νομοθεσίαν, δὲν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ἀνευ γνωμοδοτήσεως, ἀλλ' ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ τὴν διαδικασίαν ἦν θὰ ἤκολούθει ἡ μετάθεσις, ἐὰν ἐπεχειρείτο ἡδη.

2. Βλ. κατωτ. παρ. II τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

ἀνακλήσεως, οὐχὶ ὡς περὶ ἴδιας ἐννοίας, ἀλλ᾽ ὡς περὶ ἀνακλήσεως πράξεως κριγομένης καθ' ἔαυτήν.

Προκειμένου περὶ πράξεων ἐλευθέρως ἀνακλητῶν, εἶναι θεωρητικῶς δυνατὴ ἡ ἀνάκλησις τῆς ἀνακλήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἡ ἐκ νέου ἀνάκλησις τῆς τελευταίας ταύτης, ἀνευ περιορισμοῦ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως αἱ τοιαῦται μεταστροφαὶ τῶν διοικητικῶν καταστάσεων μὴ ἐπέρχωνται ἀδικιαίολογήτως, διότι, ὡς ἐλέχθη ἥδη⁽¹⁾, ἡ ἐλευθέρα ἀνάκλησις δὲν ἰσοδυναμεῖ πρὸς αὐθαίρετον ἀνάκλησιν. Ἡ τοιαύτη ὅμως διαδοχὴ ἀλλεπαλλήλων ἀνακλητικῶν πράξεων μαρτυρεῖ πάντως κακὴν διοικητικὴν τεχνικὴν καὶ δημιουργεῖ ἀνωμαλίαν καὶ ἀσάφειαν περὶ τε τὴν ἐννοιαν τῶν πράξεων τούτων καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν συνεπειῶν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ διοίκησις, προκειμένου νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς ἵσχυν πρᾶξιν ἥδη ἀνακληθεῖσαν, διφείλει, ἀντὶ νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς, νὰ ἐκδίδῃ νέαν αὐτοτελῆ πρᾶξιν, ὁμοίαν πρὸς τὴν ἀνακληθεῖσαν⁽²⁾.

Ο κανὼν ὅμως τῆς διοικητικῆς τεχνικῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμόζηται ἀνευ εἰδικῶν πρακτικῶν συνεπειῶν, εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὅποιας ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀλληλοδιαδόχων ἀνακλητικῶν πράξεων ἥθελε σημειωθῆ παρανομία. Αἱ πρακτικαὶ δ' αὗται συνέπειαι ἀναφέρονται ἀφ' ἐνδός μὲν εἰς τὸν τύπον, ἀφ' ἐτέρου δ' εἰς τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ἵσχυος τῆς τελευταίας ἀνακλητικῆς πράξεως. Ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρῳ, διὰ τὴν ἀνάκλησιν παρανόμου πράξεως δὲν ἀπαιτεῖται κατ' ἀρχὴν ἡ τήρησις τῶν διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἀπαιτούμενων τύπων. Ἐάν δὲν ἡ πρᾶξις, νόμιμος καθ' ὑπόθεσιν, ἀνακληθῇ αὐθαιρέτως διὰ τῆς β., ἡτις οὕτως ἀποβαίνει παρανόμος, ἡ γ διοικητικὴ πρᾶξις, ἀνακαλοῦσα τὴν β., ἡτοι ἀνακαλοῦσα τὴν ἀνάκλησιν τῆς α., δὲν ὑπόκειται εἰς τύπον τινά, ἀτε ἀνακαλοῦσα τὴν παρανόμον καὶ ἀπλῶς ἐπαναφέρόνσα εἰς τὴν ζωὴν πρᾶξιν νομίμως ἔκδοθεῖσαν καὶ ἀνακληθεῖσαν παρανόμως. Ἐάν ὅμως ἡ γ πρᾶξις, ἀντὶ νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν τῆς ἀνακλήσεως τῆς β., λάβῃ τὴν μορφὴν αὐτοτελοῦς πράξεως, διμοίου πρὸς τὴν α περιεχομένου, δέον ὡς τοιαύτη νὰ ἐκδοθῇ κατὰ τὴν διαδικασίαν ἦν τάσσει ὁ νόμος διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς α. Οὕτω μετάθεσις ὑπαλλήλου, ἐνεργουμένη κατὰ τοὺς τύπους τοῦ νόμου, ἡτοι μετὰ γνώμην ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀνακαλεῖται παρανόμως διὰ δευτέρας πράξεως. Τοίτη πρᾶξις, ἀνακαλοῦσα τὴν τοιαύτην παρανόμον ἀνάκλησιν τῆς μεταθέσεως, δὲν διφείλει νὰ ὑπαχθῇ εἰς τοὺς τύπους τῆς μεταθέσεως, ἡτοι εἰς τὴν προηγουμένην γνωμοδότησιν

1. Βλ. ἀνωτ. σ 82.

2. W. Jellinek, Verw.-R., σ 271, Σ. E. 174 (1933).

ὑπηρεσιακοῦ φριμθουλῆου, ἐνῷ ἐὰν ἐξεδίδετο ὡς νέα αὐτοτελῆς πρᾶξις μεταθέσεως, θὰ ὥφειλε πάντως νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὸν τύπον τῆς γνωμοδοτήσεως. 'Αλλ' ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τοῦ τύπου τῆς πράξεως συνεπειῶν, διάφορα θὰ ἡσαν εἰς ἔκατέραν περίπτωσιν καὶ τὰ χρονικὰ δρια τῆς ἰσχύος τῆς τελευταίας ἀνακλητικῆς πράξεως. 'Ανακλησις παρανόμου πράξεως κέκτηται κατ' ἀρχήν, ὡς θέλομεν ἵδει κατωτέρω, ἀναδρομικὴν δύναμιν, ἐνῷ ή αὐτοτελῆς νέα πρᾶξις θὰ ἴσχυεν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ὁ ἀνωτέρω κανὼν δὲν φέρει τὸν χαρακτῆρα νομικῆς ἐπιταγῆς, ἀλλὰ σκοπίμου ὑποδείξεως διοικητικῆς τεχνικῆς.

Συναφὲς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν τηρητέων κατὰ τὴν ἀνάκλησιν τύπων, εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀρμοδιότητας ἀρχῆς ἐκ τῆς δύοις δύναται νὰ προέλθῃ ἡ ἀνάκλησις.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ ἀρμοδιότης πρὸς ἀνάκλησιν ἀνήκει εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχήν, ητὶς τυγχάνει κατὰ νόμον ἀρμοδιά καὶ διὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς (¹). 'Η ἀρχὴ αὐτῇ ἐφαρμόζεται ἀνευ διακρίσεως καὶ ἐπὶ ἀνακλήσεως παρανόμου πράξεως. Οὕτω παρανόμος διορισμὸς ὑπαλλήλου, γενόμενος διὰ διατάγματος, δὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ δι' ἀπλῆς ὑπουργικῆς πράξεως (²). Διὰ τὴν ἀνεύρεσιν δὲ τῆς διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς πράξεως ἀρμοδιότητος δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὅψιν οὐχὶ ἡ νομοθεσία ἢ ἰσχύουσα καθ' ὃν χρόνον ἐξεδόθη ἡ ἀνακαλουμένη πρᾶξις, ἀλλ' ἡ ἰσχύουσα καθ' ὃν χρόνον ἐπιχειρεῖται ἡ ἀνάκλησις. 'Εὰν ἡ διοικητικὴ ἀρχή, ἡ δύοια εἰχεν ἐκδώσει τὴν ἡδη ἀνακαλουμένην πρᾶξιν, ἀπεστεφήθη ἐν τῷ μεταξὺ διὰ μεταγενεστέρας διατάξεως νόμου τῆς ἀρμοδιότητος πρὸς ἐκδοσιν δμοίων πράξεων, ἀπεστερήθη αὐτοδικαίως καὶ τῆς ἀρμοδιότητος ἵνα ἀνακαλέσῃ τὰς ἡδη παρ' αὐτῆς δυνάμει τῆς προϋσχούσης ἀρμοδιότητος ἐκδεδομένας, ἀρμοδιά δὲ πρὸς ἀνάκλησιν αὐτῶν τυγχάνει ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἐκείνη ἡ δύοια κατέστη ἡδη ἀρμοδιά διὰ τὴν ἐκδοσιν δμοίων πράξεων καὶ ητὶς θὰ ἡτο ἡδη ἀρμοδιά διὰ τὴν ἐκδοσιν καὶ τῆς ἀναλουμένης, ἐὰν ἐπρόκειτο αὐτῇ τὸ πρῶτον ἡδη νὰ ἐκδοθῇ (³).

'Εξαιρέσεις τοῦ ὡς ἄνω γενικοῦ κανόνος δύνανται νὰ προκύψωσιν ἐξ εἰδικῶν διατάξεων τοῦ νόμου, αἵτινες δύνανται νὰ καταστήσωσιν ἀρμοδίαν εἰδικῶς διὰ τὴν ἀνάκλησιν διοικητικὴν ἀρχὴν ἀλλην ἢ τὴν ἐκδούσαν τὴν πρᾶξιν.

1. Σ. Ε. 186 (1933), 867 (1934).

2. Σ. Ε. 590 (1930).

3. 'Ο κανὼν τυγχάνει παράλληλος πρὸς τὸν ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα περὶ τοῦ ἀκολουθητέου κατὰ τὴν ἀνάκλησιν τύπου, ἐν περιπτώσει μεταγενεστέρας μεταβολῆς τῆς σχετικῆς νομοθεσίας.

‘Αρμοδιότης πρὸς ἀνάκλησιν ἀνήκει κατ’ ἀρχὴν καὶ εἰς τὴν Ἱεραρχικῶς προϊσταμένην διοικητικὴν ἀρχὴν, εἰς τὴν δποίαν ἀνήκει κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τὸ δικαίωμα τοῦ Ἱεραρχικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν πράξεων τῆς ὑφισταμένης. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διμιούρμεν κυρίως οὐχὶ περὶ ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, ἀλλὰ περὶ ἀκυρώσεως ἢ ἀρρεσεως αὐτῆς παρὰ τῆς προϊσταμένης (¹). Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος ἴσχυει ἐφ’ ὅσον ἐκ τῶν κειμένων διατάξεων δὲν προκύπτει δι τὸ δ νόμος παρεχώρησεν εἰς ὁρισμένην ἀρχὴν ἀρμοδιότητα ἀποκλειστικήν, ὃς ἐκ τῆς δποίας ἀποκλείεται ἢ δι’ ἀσκήσεως τοῦ Ἱεραρχικοῦ ἐλέγχου ἀκυρώσις τῆς πράξεως παρὰ τῆς προϊσταμένης. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, δ νόμος συνήθως ὁρίζει δι τὸ ἡ πράξις ὁρισμένου διοικητικοῦ δργάνου εἶναι «δριστική», δι τὸ εἶναι «ὑποχρεωτική» διὰ τὸν ὑπουργόν, κ.τ.λ. (²).

‘Αρμοδιότης πρὸς ἀνάκλησιν ἀνήκει τέλος καὶ εἰς τὴν ἀσκοῦσαν τὴν διοικητικὴν ἐποπτείαν ἐπὶ αὐτονόμων δημοσίων ὑπηρεσιῶν διοικητικὴν ἀρχὴν, ἣτις ἀσκεῖ τὴν ἀρμοδιότητα ταύτην εἴτε προληπτικῶς, δσάκις δ νόμος ὁρίζει δι τὸ ὑπὸ τὸν ἐλεγχον αὐτῆς πρᾶξις τῆς αὐτονόμου δημοσίας ὑπηρεσίας δὲν καθίσταται ἐκτελεστὴ πρὸ τῆς παρὰ τῆς ἐποπτευούσης ἀρχῆς ἐπικυρώσεως, εἴτε καταστατικῶς, δσάκις ἢ ἐκτέλεσις τῆς πράξεως χωρεῖ πρὸ πάσης ἐφ’ αὐτῆς ἀποφάσεως τῆς ἐποπτευούσης ἀρχῆς.

Τὸ περιεχόμενον τῆς πρὸς ἀνάκλησιν ἀρμοδιότητος δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ καθ’ ἀπάσας τὰς ὡς ἄνω περιπτώσεις. Οὔτεως ἢ διοικητικὴ ἀρχή, ἀσκοῦσα τὴν ἀρμοδιότητα πρὸς ἀνάκλησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς πράξεων, δύναται οὐ μόνον νὰ ἀνακαλῇ ταύτας ἐν δλφ ἢ ἐν μέρει, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταρρυθμίζῃ αὐτὰς κατ’ οἰκείαν κρίσιν, ἐφ’ ὅσον τοῦτο δὲν παραβιάζει εἰδικόν τινα ὁρισμὸν τοῦ νόμου. Τούναντίον ἢ Ἱεραρχικῶς προϊσταμένη, ὡς καὶ ἢ ἐποπτεύουσα ἀρχή, ἀσκοῦσα τὴν πρὸς ἀνάκλησιν πράξεων ἑτέρων ἀρχῶν ἀρμοδιότητα, ὁφείλουσιν δπως κατὰ κανόνα περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἀκύρωσιν αὐτῶν, μὴ δυνάμεναι νὰ προέλθωσιν εἰς οὐσιαστικὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ περιεργούμενου τῆς ὑπὸ ἐλεγχον πράξεως (³). Ἐξαιρέσεις

1. Ο Κ ο τ μ α n, System, σ 323, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν μεταχειρίζεται τὸν ὄφον «Rücknahmē», εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὸν ὄφον «Aufhebung».

2. Βλ. π.χ. Σ. E. 793 (1935), ἐν σχέσει πρὸς ἀποφάσεις ἐπιτροπῶν ἀποτελματισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν, τὰς δποίας δ νόμος 4687, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου 5263, χαρακτηρίζει ὡς ὁριστικάς: «Ο νόμος προέθετο τὴν μὴ ὑπαγωγὴν τῶν ἀποφάσεων τούτων εἰς τὸν ἐλεγχον τοῦ ‘Υπουργοῦ, δστις ἀσκεῖται μὲν ἐπὶ πάσης διοικητικῆς πράξεως, ἀλλ’ ἐφ’ ὅσον ἐκ τοῦ νόμου δὲν περιορίζεται τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ‘Υπουργοῦ».

3. Σ. E. 28 (1933): «Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐγκρίσεως δὲν περιλαμβάνεται καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ὑποκαταστάσεως τῆς βιουλήσεως τῆς ἐποπτευούσης ἀρχῆς εἰς τὴν τοῦ ἐποπτευομένου δργάνου».

ὅμως τῆς ἀρχῆς ταύτης καθιεροῦνται οὐχὶ σπάνιαι ὑπὸ διαφόρων νόμων⁽¹⁾.

Τῆς πρὸς ἀνάκλησιν ἀρμοδιότητος δὲν στερεῖται, ἢ ἐκδίδουσα τὴν πρᾶξιν ἀρχὴν εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πρᾶξις αὗτη χορίζει τῆς ἐγκρίσεως ἔτερας, προϊσταμένης ἢ ἐποπτευούσης, ἀρχῆς, ἵνα καταστῇ ἐκτελεστή. Ἀνακληθείσης δὲ πρὸς πάσης ἐγκρίσεως, τῆς πρᾶξεως, καθίσταται ἄνευ σημασίας ἡ ἐγκρίσις αὐτῆς παρὰ τῆς ἀνωτέρας ἀρχῆς, ἐφ' ὅσον ἐγκρίνεται πρᾶξις μηκέτι ὑφισταμένη⁽²⁾. Μετὰ δὲ τὴν ἐγκρίσιν αὐτῆς, ἔξακολουθεῖ ἡ ἐκδοῦσα νὰ εἶναι ἀρμοδίᾳ πρὸς ἀνάκλησιν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐγκριθεῖσα εἶναι κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς ἀνακλητή, τῆς περὶ ἀνακλήσεως πράξεως αὐτῆς ὑποχειμένης καὶ ταύτης εἰς τὴν ἐγκρίσιν τῆς αὐτῆς ἀνωτέρας ἀρχῆς.

Ἡ πρὸς ἀνάκλησιν ἀρμοδιότης, εἴτε προέρχεται ἐκ τῆς ἐκδούσης τὴν ἀνακαλούμενην εἴτε προέρχεται ἐκ τῆς ἱεραρχικῶς προϊσταμένης ἢ τῆς ἐποπτευούσης ἀρχῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκηθῇ εἴτε αὐτεπαγγέλτως εἴτε κατόπιν προσφυγῆς τῶν διοικουμένων, φερούσης τὸν τύπον τῆς αἰτήσεως θεραπείας. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιπτώσεων διάκρισις στερεῖται οἰαδήποτε οὐσιαστικῆς σημασίας, φέρει δὲ ἀπλῶς τυπικὴν τοιαύτην⁽³⁾. Κατ' ἔξαίρεσιν, ὑφίσταται οὐσιαστικὴ διαστολὴ εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἄς ἡ ἀνακαλούμενη πρᾶξις εἶναι ἔξι ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοσις τελεῖ ὑπὸ τὴν νόμιμον προϋπόθεσιν τῆς συγκαταθέσεως τοῦ διοικουμένου. Τοιαύτη πρᾶξις, ἐκδιδομένη ἀγεν τῆς πρὸς τοῦτο συγκαταθέσεως τοῦ διοικουμένου, τυγχάνει ἀνίσχυρος; ἐφ' ὅσον δὲ νόμος τάσσει ὡς δρον διὰ τὴν νόμιμον ἐκδοσιν αὐτῆς τὴν δήλωσιν τῆς συγκαταθέσεως τοῦ διοικουμένου διὰ προτάσεως, αἰτήσεως, ἢ ἄλλου τύπου δηλώσεως βιολήσεως⁽⁴⁾. Ἐάν λοιπὸν ἡ ἀνάκλησις συνίσταται εἰς μεταρρύθμισιν αὐτῆς, ἥτις δὲν ἀποκλείεται νὰ ἡ εὑμενεστέρα πρὸς τὸν διοικούμενον, παραχωρῇ δ' εἰς αὐτὸν πλείσια τῶν διὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ αἰτήσεως αἰτηθέντων, ἢ ἀνακλητικὴ πρᾶξις θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ νόμιμος, ὡς πρὸς τὸ ἐπὶ πλέον παραχωρούμενον, δι' ὅπερ δὲν ὑπεβλήθη παρὰ τοῦ διοικουμένου αἰτησις. Ἐάν π. χ. ἔζητήθη παρὰ τοῦ διοικουμένου χορήγησις ἀδείας ἰδρύσεως

1. Οὕτω, κατὰ τὸ ἀρθρὸν 269 τοῦ Κάδικος Νομοθεσίας περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων, ὁ Νομάρχης δικαιοῦται οὐ μόνον νὰ ἀκυρωῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταρρυθμίζῃ οὐσιαστικῶς τὰς περὶ ἐπιβολῆς δικαιωμάτων βιοσκῆς ἀποφάσεις τῶν κοινοτικῶν συμβουλίων : Σ. Ε. 81, 714 (1933).

2. Σ. Ε. 929 (1934).

3. Κ o r m a n n, System, σ 325.

4. Περὶ τῶν πράξεων τούτων, τὰς ὁποίας ὁ Otto May er καὶ ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη ἀποκαλοῦσιν Akte auf Unterwerfung, βλ. O. May er, D. Verw-R, I, σ 98.

ἔργοστασίου ὥρισμένων διαστάσεων καὶ ὥρισμένης παραγωγικότητος, ήτις καὶ ἔχορηγήθη, ἀποκλείεται ἡ ἄνευ τέλος αἰτήσεως αὐτοῦ αὐτεπάγγελτος μεταρρύθμισις τῆς πράξεως, ἐπειδὴ τῷ τέλει τῆς χορηγήσεως ἀδείας ἔργοστασίου μείζονος παραγωγικότητος.

Σημειώτεον πρὸς τούτοις δτι ἡ ἐπὶ τῆς πρᾶξης ἀνάκλησιν αἰτήσεως τοῦ διοικουμένου ἀρνησις τῆς διοικήσεως δπως προθῆ εἰς ἀνάκλησιν τῆς πράξεως θεωρεῖται κατ' ἀρχὴν ὡς πρᾶξις στερούμενη ἐκτελεστοῦ χαρακτηροῦ, συνισταμένη δ' εἰς ἀπλῆν ἐπιβεβαίωσιν τῆς πράξεως, τῆς δποίας ματαίως ἔζητέθη ἡ ἀνάκλησις (¹). Οὐχ ἡττον ὑφίστανται περιπτώσεις κατὰ τὰς δποίας ἡ πάροδος τοῦ χρόνου ἢ ἡ ἐπέλευσις ὥρισμένων στοιχείων θεωρεῖται ὡς δημιουργοῦσα ἔννομον ἀξίωσιν τοῦ διοικουμένου ἐπὶ τὴν ἀνάκλησιν πράξεως ήτις κατ' ἀρχὴν νομίμως ἔξεδόθη. Ἐνταῦθα ἡ ἀρνησις τῆς διοικήσεως δπως ἵκανοποιήσῃ τὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ διοικουμένου συνιστᾶ αὐτοτελῆ ἐκτελεστὴν πρᾶξιν, παραδεκτῶς προσβαλλομένην δι' αἰτήσεως ἀκυρώσεως Οὗτω, μετὰ τὴν πάροδον ἀπράκτον τοῦ νομίμου χρόνου διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς διαδικασίας τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, δικαστής οὖν αὐτῇ ἔχει ἀξίωσιν ἐπὶ τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ἡ δ' ἐπὶ τῆς σχετικῆς αἰτήσεως ἀρνησις τῆς διοικήσεως φέρει ἐκτελεστὸν χαρακτῆρα (²).

‘Ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις, ὡς ἐκτελεστὴ διοικητικὴ πρᾶξις, ὑπόκειται εἰς τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ἀσκούμενον ἐπὶ αἰτήσει ἀκυρώσεως.

I.—Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δποίας τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ τῆς πράξεως δὲν ουδὲν οὔτει δὲν τὸν νόμον, δικαστικὸς ἔλεγχος ἀποβλέπει εἰς τὴν τῆρησιν τοῦ ἀνωτέρῳ ἀναπτυχθέντος συστήματος γενικῶν ἀρχῶν περὶ τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων, τῶν δποίων ἡ παραδίβασις ἔξομοιοῦται πρὸς παραδίβασιν τοῦ κανόνος δικαιίου, ἐν τῇ εὐρείᾳ ἔννοιᾳ. Εἰδικώτερον, δικαστὴς τῆς ἀκυρώσεως θέλει ἐλέγχει οὖν μόνον ἐὰν διὰ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως προσεβλήθησαν κεκτημένα δικαιώματα καὶ πραγματικαὶ καταστάσεις, δεόμεναι, συμφώνως πρὸς τὰς ὡς ἀνω γενικὰς ἀρχὰς, νομικῆς προστασίας, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ ἀνάκλησις προοήλθεν ἐκ τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς, ὡς καὶ ἐὰν ἐτηρήθησαν κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως οἱ κατὰ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐπιβαλλόμενοι τύποι.

‘Αλλὰ καὶ ὁσάκις ἡ ἀνάκλησις αὐτὴ καθ' ἔαυτὴν δὲν ἀποτελεῖ παραδίβασιν τῶν ὡς ἀνω γενικῶν ἀρχῶν, διότι πρόκειται περὶ πράξεως ἔλευ-

1. Σ. Ε. 233, 372 (1934).

2. Σ. Ε. 453 (1933).

θέρως ἀνακλητῆς, ἡς ἡ ἀνάκλησις καὶ ἀδομοδίως καὶ κατὰ τὸν νόμιμον τύπον ἐπεχειρήθη, πάλιν ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς νομιμότητος αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας καὶ τῆς καλῆς χρήσεως τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν διακριτικῆς ἔξουσίας. Ἰδίως ὁ ἔλεγχος δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν τήρησιν τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ παρὰ τῆς ἐκτελεστῆς πράξεως δημιουργήθεισα νομικὴ κατάστασις, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν ἐδημιουργήθησε δίκαια κακλύνοντα κατὰ τὰς ὡς ἄνω γενικὰς ἀρχὰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, τείνει πάντοτε πρὸς τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἴσορροπίαν, ἥτις δρφείλει νὰ διέπῃ πᾶσαν σχέσιν δικαίου καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαταράσσηται εἴμην μόνον δισάκις τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας ἐπιβάλλει τὴν τοιαύτην διαταραχήν⁽¹⁾. Ο κανὸν οὗτος ἀποκλείει τὴν αὐθαίρετον καὶ ἀναιτιολόγητον ἀνάκλησιν, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἔτι καθ'⁽²⁾ ἡς ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν διοίκησιν ἐλευθερία ἀνακλήσεως ὧδισμένης διοικητικῆς πράξεως⁽³⁾.

Κατὰ δὲ τὴν νομολογίαν τοῦ πρωστικοῦ ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἡ ἀνάκλησις ἐλευθέρως ἀνακλητῆς ἀστυνομικῆς πράξεως δέον νὰ στηρίζεται εἰς ἀστυνομικῆς φύσεως αἴτιον, ὑποκεύμενον εἰς ἀντικειμενικὴν ἔξέτασιν καὶ γνῶσιν, ἐνῷ τούναντίον δὲν θεωρεῖται νόμιμος ἀνάκλησις στηριζομένη εἰς τὴν ἵκανοποίησιν δημοσίων μὲν ἐν γένει, οὐχὶ ὅμως ἀστυνομικῶν συμφερόντων⁽⁴⁾.

Ἡ διὰ τοῦ ἐλέγχου τῆς νομιμότητος τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως ἐπιχειρουμένη διείσδυσις τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ δικαστοῦ τῆς ἀκυρώσεως μέχρι τῆς ἕρευνῆς τῶν πραγματικῶν δεδομένων, ἐπὶ τῶν ὅποιών παρίσταται στηριχθεῖσα ἡ ἀνάκλησις, καὶ τῶν σκοπῶν, πρὸς τοῦ ὅποιον ἀπέβλεψε διὰ τῆς ἀνακλήσεως ἡ διοίκησις, ἀκολουθεῖ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλέγχου τῆς νομιμότητος τῶν διοικητικῶν πράξεων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας καὶ τῆς καλῆς χρήσεως τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν διακριτικῆς ἔξουσίας. Καὶ ἐν μὲν τῇ περιπτώσει τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας τὸ Συμβούλιον τῆς⁽⁵⁾ Ἐπικρατείας ἀνευρίσκει τὸν σκοπὸν εἰς ὃν ἀπέβλεψεν ἡ ἀνάκλησις καὶ ἀκυροῖ ταύτην, ἐὰν ἐκτιμήσῃ ὅτι ὁ σκοπὸς οὗτος εἴναι ἔνοιος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νόμου. Οὕτως ἐθεωρήθη ὡς γενομένη κατὰ καταχρησίν ἔξουσίας ἀνάκλησις πράξεως περὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀποβλέψασα ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ματαιώσεως δικαστικοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ καθ'⁽⁶⁾ οὐ ἡ ἀπαλλοτρίωσις⁽⁷⁾.

1. *Hauriou*, *Précis de droit administratif*, 1927, σ 364.

2. *Korann*, *System*, σ 329-330. *Bλ.* καὶ ἀνωτ. σ 82.

3. *P. Schone*, *Der Widerruf der Verfügungen nach der Rechtsprechung des Oberverwaltungsgerichts*, 1925, σ 123.

4. *S. E.* 270 (1933).

Ἐν δὲ τῇ περιπτώσει τῆς κακῆς χρήσεως τῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν διακριτικῆς ἔξουσίας, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐκτιμῷ αὐτοτελῶς τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ δεδομένα ἐπὶ τῶν δοπίων ἡ διοίκησις ἐστήριξε τὴν ἐλεγχομένην ἀνακλητικὴν πρᾶξιν, ἵνα ἔξαρθρωσῃ ἐὰν δοθῶς ταῦτα ἔξετιμήθσαν παρὰ τῆς ἀσκησάσης τὴν διακριτικὴν ἔξουσίαν διοικητικῆς ἀρχῆς, ἐὰν τῆς τοιαύτης ἔξουσίας ἐγένετο δορθὴ ἢ μὴ χρῆσις, καὶ ἐὰν οὕτω παρεβιάσθη ἡ μὴ κατ' οὐσίαν δόνομος, ἐξ οὗ πηγάζει ἡ ἀσκησις τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας⁽¹⁾.

Οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν ἀσκούμενος δικαστικὸς ἐλεγχος γεννᾷ εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἡ ἀνακλητικὴ πρᾶξις περιέχῃ αἴτιο γίαν, οὐχὶ ὡς τύπον ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀλλ᾽ ὡς οὐσιαστικὸν στοιχεῖον χρήσιμον διὰ τὸν ἐλεγχον τῆς κατ' οὐσίαν τηρήσεως τοῦ νόμου. Πράγματι ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀπαιτεῖ τὴν αἰτιολόγησιν τῶν διοικητικῶν πράξεων οὐ μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δοπίας δόνομος ἐπιτάσσει ταύτην, ἀλλὰ καὶ δοσάκις πρόκειται περὶ πρᾶξεων ὧν διαρκεῖται καὶ αἱ καθόλου συνθῆκαι εἰναι τοιαῦται ὥστε νὰ ἔχουπακούηται ἡ ἀνάγκη τῆς αἰτιολογίας αὐτῶν, ὡς ἀπαραίτητου ἐγγυήσεως, τόσον διὰ τὴν ἀσκησιν τῆς διακριτικῆς ἔξουσίας συμφώνως πρὸς τὴν ἀληθῆ θέλησιν τοῦ νομοθέτου, νοήσαντος ταύτην ὡς ἐνέργειαν, οὐχὶ κατ' αὐθαίρετον κρίσιν, ἀλλὰ μετὰ κρίσιν ἀγαθὴν καὶ πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας ἀποβλέπουσαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν τοῦ ἐλέγχου τῶν τοιούτων πράξεων παρὰ τῆς ἀρμοδίας πρὸς τοῦτο ἀρχῆς⁽²⁾.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πράξεων τούτων, αἰτινες ὡς ἔχ τῆς φύσεως αὐτῶν εἰναι αἰτιολογητέαι, δὲν ὑπάγονται κάντοτε αἱ ἀνακλητικαὶ πράξεις, ίδιως δὲ αἱ ἀνακαλοῦσαι καταστάσεις ἐπαχθεῖς ἡ καταστάσεις ἐφ' ὧν οὐδείς ποτε ἐστήριξεν ἀξιώσεις δυναμένας ν' ἀντιταχθῶσι πρὸς τὴν ἀνάλησιν. Ὅταν δημος ἡ ἀνάλησις ἀφορᾷ πρᾶξιν εὑμενῆ καὶ ἐὰν θίγῃ δόπως δήποτε δεδικαιολογημένα συμφέροντα τοῦ διοικουμένου, ἡ αἰτιολόγησις αὐτῆς πρέπει νὰ θεωρῆται ἀπαραίτητος, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρώσεως αὐτῆς διὰ παράβασιν τοῦ νόμου⁽³⁾.

1. Σ. Ε. 417 (1983).

2. Σ. Ε. 923 (1931).

3. Σ. Ε. 339 (1982): ἀναιτιολόγητος ἀνάλησις πράξεως συγκάτου τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου, δι' ἣς εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἰσοτιμία ὑπὲρ ὀρισμένων σχολῶν τοῦ ἔξωτερικοῦ, 934 (1983): διναιτιολόγητος ἀνάλησις πράξεως Γενικοῦ Διοικητοῦ περὶ διοισμοῦ μελῶν Ελδικοῦ Ταμείου Ἐταρχιακῆς Ὁδοποιίας.

‘Οσάκις κατὰ τὴν ἀνωτέρῳ διαστολήν, ἢ ἀνακλητικὴ πρᾶξις κρίνεται, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, αἰτιολογητέα, ἢ συνοδεύουσα αὐτὴν αἰτιολογία ἔλεγχεται ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οὐσιαστικῆς ἐπαρκείας αὐτῆς, τῆς οὐσιαστικῆς συμφωνίας αὐτῆς πρὸς τὸν νόμον, καὶ τῆς ἀντικειμενικῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ἀκριβείας, συμφώνως πρὸς τὰς διαιμορφωθείσας ὑπὸ τῆς νομολογίας γενικὰς ἀρχὰς περὶ αἰτιολογίας τῶν διοικητικῶν πράξεων⁽¹⁾.

II.—Εἰς τὰς περιπτώσεις κατὰ τὰς δρπίας τὸ ζήτημα τοῦ ἀνακλητοῦ ὠρισμένων διοικητικῶν πράξεων ωριμίζεται δι’ εἰδικῶν διατάξεων τοῦ νόμου, ἢ ἀποστολὴ τοῦ δικαστικοῦ ἔλεγχου συνίσταται οὐχὶ πλέον εἰς τὴν ἔφαρμογὴν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς νομολογίας, ἀλλ’ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἀπ’ εὐθείας ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως ἀρχῶν καὶ τὸν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς νομιμότητος περιορισμὸν τῆς ἐκ τοῦ νόμου ἀπονεμομένης εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν ἀρμοδιότητος. Ἀναγκαία διπωσδήποτε ἀποβαίνει ἐνταῦθα ἡ διαστολὴ τῶν περιπτώσεων καθ’ ἃς ὁ νόμος θεσπίζει εὐθέως τὸ ἀνακλητόν, ἀπὸ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων καθ’ ἃς ἀντιθέτως ὁ νόμος καθιεροῖ τὸ ἀμετάκλητον.

α) ‘Οσάκις δὲ νόμος ἐπιτρέπει τὴν ἀνάκλησιν δητῶς ἢ σιωπηρῶς⁽²⁾, διαδηλῶν οὕτω τὴν θέλησιν αὐτοῦ διπωσμέναι διοικητικαὶ πράξεις μὴ θεωρηθῶσιν ὡς δημιουργοῦσαι δικαιώματα, ἢ ἀνάκλησις ἔλεγχεται ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς καταχρήσεως ἔξουσίας καὶ τῆς καλῆς χρήσεως τῆς ἢν δὲ νόμος χορηγεῖ διακριτικῆς περὶ τὴν ἀνάκλησιν ἔξουσίας. Οὕτω, καίτοι δὲ νόμος⁽³⁾ οητῶς ἐπιτρέπει τὴν ἀνάκλησιν τῆς χάριν ἀναδασώ-

1. Σ. Ε. 414 (1933): αἰτιολογία ἀνακλήσεως ἀναγκαστικῆς ἀταλλοτριώσεως, στηριζομένη εἰς τὸ διατάξιμον τῆς αὐτοῦ διατάξεως, εἶναι μείζων τῆς ἀναγκαίας, ἀνεπαρκῶς αἰτιολογεῖ τὴν συνολικὴν ἀνάκλησιν τῆς ἀταλλοτριώσεως, δικαιολογοῦσα μόνον τὴν μερικὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ἥτοι κατὰ τὸ ἀφορῶν τὴν μὴ ἀναγκαίαν ἔκτασιν μέρος, 600 (1923): ἔλεγχος τῆς ἀντικειμενικῆς ὑπάρχεως παραφάσεως ἀδείας βιοτεχνικῆς ἐγκαταστάσεως, ἥτις ἔχορησμενον ὡς αἰτιολογία τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἀδείας, 934 (1933): ἔλεγχος νομιμότητος ἀνακλήσεως πράξεως Γενικοῦ Διοικητοῦ περὶ διορισμοῦ μελῶν Εἰδικοῦ Ταμείου Ἐπαρχιακῆς Οδοποιίας.

2. Σιωπηράν καθιερώσιν ἀνακλητοῦ δέχεται δὲ Κοριπανη, σελ. 331, ὡς «σιωπηράν ἐπιφύλαξιν τοῦ νόμου πρὸς ἀνάκλησιν». Ἐκ τῆς ὑπαγωγῆς διμως ὠρισμένου ἰδρύματος ὑπὸ τὴν διοικητικὴν ἐποπτείαν, βεβιασμένως, ὡς φρονοῦμεν συνάγεται ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως τῆς ἀδείας λειτουργίας αὐτοῦ. Ἡ συναγωγὴ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἀνακλητοῦ δέον νὰ στηρίζεται εἰς σαφέστερα δεδομένα, ἢ δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔρμηνεα δέον νὰ είναι φειδωλὴ εἰς συμπεράματα, τείνουσα μᾶλλον εἰς προστασίαν τῶν διοικουμένων ἔναντι τῆς ἐλευθερίας ἀνακλήσεως.

3. Ἀρθρον 150 τοῦ ν. 4173/1929 περὶ διατίκου κώδικος, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ ἀρθρον 65 τοῦ ν. 4687/1930 (Γεν. Κώδικοποίησις ΙΔ 783*).

σεως κηρυχθείσης ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀπεφάνθη ὅτι παρανόμως ἐπιχειρεῖται ἢ ἀνάκλησις αὕτη μετὰ πάροδον ὀλοκλήρου δεκαετίας, διότι ἐκ τῆς παρόδου τόσου μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος εἰκάζεται κακὴ χρήσις τῆς περὶ τὴν ἀνακλησιν διακριτικῆς ἔξουσίας, ἢν χορηγεῖ δὲ νόμος⁽¹⁾.

β) Ὁσάκις δὲ νόμος ἀπαγορεύει τὴν ἀνακλησιν, διαδηλῶν οὕτω τὴν θέλησιν αὐτοῦ οὐχὶ δπως περιβάλῃ ὡρισμένας πράξεις διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ δεδικασμένου⁽²⁾, ἀλλ᾽ δπως ὡρισμέναι διοικητικαὶ πράξεις θεωρῶνται πάντοτε ὡς δημιουργοῦσαι καταστάσεις κωλυούσας τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἔκρινεν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις εἶναι ἐρμηνευτέα κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐννόμου τάξεως, ὅτι δηλαδὴ ἀφορᾷ μόνας τὰς νομίμως ἐκδοθείσας πράξεις οὐχὶ δὲ καὶ τὰς παρανόμους, αἴτινες παραμένουσι πάντοτε ἀνακληταί, παρὰ τὴν καθιερώσαν τὸ ἀμετάκλητον διάταξιν τοῦ νόμου. Οὐ μόνον δὲ δικαιοῦται, ἀλλὰ καὶ ὁφείλει ἡ ἐκδοῦσα τὴν παράνομον πράξειν ἀρχὴ νὰ προέλθῃ εἰς τὴν ἀνακλησιν αὐτῆς, μὴ κωλυομένη ἐκ τῶν περὶ ἀμετάκλητον διατάξεων. Οὕτως ἡ ἐπὶ τῶν ἐνστάσεων κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς σχεδίου πόλεως ἀπόφασις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Συγκοινωνίας χαρακτηρίζεται μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου⁽³⁾ ὡς ἀμετάκλητος, ἀλλ᾽ ἐκ τούτου δὲν κωλύεται ἡ ἀνακλησις αὐτῆς διὰ παράβασιν τοῦ νόμου ἢ διὰ λόγους ἐν γένει ἐλλείψεως τῶν νομίμων προϋποθέσεων παρὰ τῇ ἀνακαλουμένη πράξει⁽⁴⁾. Αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπιτροπῶν ἀπαλλοτριώσεων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου χαρακτηρίζονται μὲν ὑπὸ τοῦ νόμου⁽⁵⁾ ὡς δριστικαὶ καὶ ἀμετάκλητοι, ἡ ἀνακλησις δῆμως αὐτῶν ἐπιτρέπεται δσάκις αὗται εἴτε δέδοθησαν κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου⁽⁶⁾. Πρὸς τὴν παράβασιν τοῦ νόμου ἔξομοιοῦται καὶ ἡ περίπτωσις καθ' ἥξ

1. Σ. E. 800 (1931), 108 (1932).

2. Τοιαύτας πράξεις χαρακτηρίζουσιν οἱ Γερμανοὶ διὰ τοῦ ὅρου «Formalakte». Τὴν ἀδυναμίαν ἀνακλήσεως καὶ προσβολῆς ἔξομοιοι δὲ Κορταν, ἐν System, σελ. 366, πρὸς τὸ «οὐσιαστικὸν δεδικασμένον». Ἀνωτέρω, ἐν σ. 30, ἔξετέθησαν οἱ λόγοι διὰ τοὺς δποίους ἀποκλείομεν τὴν ἔννοιαν τοῦ δεδικασμένου εἰς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς δποίας εἰδικαὶ διατάξεις εἰσάγουσι τὸ ἀμετάκλητον διοικητικῆς πράξεως.

3. *Ἀρθρον 46 § 2 καὶ 34 § 2 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 17 Ιουλίου/16 Αἵγουντου 1923 περὶ σχεδίων πόλεων κλπ. (Γεν. Κωδικοποίησις IB 669 ἐπ.).

4. Σ. E. 208, 252, 396 (1931), 1013 (1934).

5. *Ἀρθρον 67 ἀγροτικοῦ νόμου (Κῶδιξ Νόμων 1935 σ. 778 ἐπ.).

6. Σ. E. 825 (1932), 403 (1933).

αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς πράξεως καθίσταται ἀδύνατος ἢ ἐκτέλεσις αὐτῆς, ὡς π. χ. ὅταν ἡ πρᾶξις περιέχει διατάξεις ἀδορίστους καὶ ἀντιφατικάς. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, πρὸ τῆς ἀδυνατίας ἐκτελέσεως τῆς πράξεως, ἀτονεῖ ἢ διατάξις τοῦ νόμου περὶ ἀμετακλήτου αὐτῆς, θεωρεῖται δὲ ἐπιτρεπομένη ἢ ἀνακλησις, ὑπὸ τὸν τύπον μεταφρονθμίσεως τῆς πράξεως, ἵνα οὕτω καταστῇ δυνατὴ ἢ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου⁽¹⁾.

γ) Εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ὃς κειμένη διάταξις δὲν θεσπίζει ἀπεριορίστως τὸ ἀνακλητὸν ἢ τὸ ἀμετακλήτον ὠρισμένης πράξεως, ἀλλὰ καθορίζει τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὄποιας καὶ μόνας ἢ ἀνακλησις εἶναι ἐπιτετραμμένη, εἰναι δυνατὴ ἢ ἀντίστοιχος ἐφαρμογὴ τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων εἰδικῶν λύσεων. Συντρεχουσῶν τῶν προϋποθέσεων τῆς ἀνακλήσεως, ἢ πρᾶξις εἶναι ἀνακλητὴ, ὑποκειμένη εἰς τὸν κανόνας τῆς συμφώνου πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας ἀνακλήσεως, δύναται δύμας ἐπίσης νὰ εἴναι οὐ μόνον ἀνακλητὴ, ἀλλὰ καὶ ἀνακλητέα, ἐὰν ἐκ τοῦ νόμου προκύπτῃ ὅτι δὲν ἀνετέθη ἀπλῶς εἰς τὴν διακριτικὴν ἔξουσίαν τῆς διοικήσεως ἢ κρίσις περὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου ἢ μὴ τῆς ἀνακλήσεως, ἀλλ' ἐθεσπίσθησαν ὠρισμένοι λόγοι ὡς ἐπιβάλλοντες τὴν ἀνακλησιν. Τέλος, μὴ συντρεχουσῶν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων λόγων ἀνακλήσεως, ἢ πρᾶξις δέον νὰ θεωρηται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὡς μὴ δυναμένη νὰ ἀνακληθῇ. Ἐν προκειμένῳ, ἢ ἐρμηνεία δέον νὰ ἀποδίδῃ, ἐκτὸς ἐναντίων ἐνδείξεων, περιοριστικὴν ἔννοιαν εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν λόγων ἀνακλήσεως τῆς πράξεως, διότι ὅπου δὲν νόμος καθώρισεν εἰδικοὺς λόγους ἀνακλήσεως, ἥθέλησε προφανῶς νὰ εἰσαγάγῃ ὡς κανόνα τὸ ἀμετάκλητον τῆς πράξεως, τὸν δὲ λόγους ἀνακλήσεως εἰσήγαγεν ὡς ἔξαιρεσις τοῦ ἀμετακλήτου, τὴν δὲ ἔξαιρεσιν διφεύλει ἢ ἐρμηνεία στενῶς νὰ ἔκλαμβάνῃ. "Αλλωστε ἐνδεικτικὴ ἀπαρίθμησις λόγων ἀνακλήσεως θὰ ἡτο ἐστερημένη ἔννοιας, ἐφ' ὅσον, ἐλλείψει εἰδικῆς διατάξεως τοῦ νόμου, ἰσχύει δὲ γενικὸς κανὼν τοῦ ἀνακλητοῦ τῶν διοικητικῶν πράξεων, ὑπὸ τὰς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναπτυχθείσας ἀρχὰς καὶ ἐπιφυλάξεις.

δ) Τέλος, εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ὃς οἱ νόμοι ὅριζουσι χρονικὸν σημεῖον λήξεως τῆς ἰσχύος διοικητικῆς πράξεως, ὁ ὀρισμὸς οὗτος δὲν σημαίνει πάντοτε θέσπισιν τοῦ μετακλητοῦ τῆς πράξεως μετά τὴν λῆξιν τῆς προθεσμίας, ἀλλ' εἴναι δυνατὸν νὰ σημαίνῃ καὶ αὐτοδικαίαν παῦσιν τῆς ἰσχύος τῆς πράξεως, ἀνευ μεσολαβήσεως ἀνακλητικῆς πράξεως, ἐνῷ ἀφ'

1. Σ.Ε. 44 (1934). Ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ γίνεται λόγος περὶ «δεδικασμένου» τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς ἀμετακλήτου χαρακτηριζομένης ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἀπαλλοτριώσεων: «ἐκ διατάξεων ἀντιφατικῶν καὶ ἀορίστων εἴτε καὶ ἀνεπιδέκτων πραγματικῆς ἐφαρμογῆς δὲν δύναται νὰ νοηθῇ δεδικασμένον».

ἔτερου ἐκ μόνου τοῦ ἐν τῷ νόμῳ καθορισμοῦ χρονικοῦ σημείου λήξεως τῆς ἴσχυος τῆς πράξεως δὲν πρέπει νὰ συνάγηται θέσπισις τοῦ ἀμετακλήτου τῆς αὐτῆς πράξεως κατὰ τὸ πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου διάστημα.

‘Υπολείπεται νὰ ἔξεται σθῆτι τίνες αἱ συνέπειαι τῆς ἀνακλήσεως τῆς διοικητικῆς πράξεως ἐν τῷ κόσμῳ τῶν νομικῶν σχέσεων.

Ἐν πρώτοις, εἶναι ἔκτὸς ἀμφισβητήσεως ὅτι ἡ ἀνάκλησις ἐπιφέρει δριστικὴν ἔξαφάνισιν τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως⁽¹⁾, εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ, εἴτε καθ’ ὅρισμένον, καὶ δὴ τὸ ὑπὸ τῆς ἀνακλήσεως πληττόμενον, μέρος αὐτῆς. Ἡ οὗτως ἀνακαλουμένη ἡ μεταρρυθμίζουμένη πρᾶξις, εἴτε ἥθελεν ἀντικατασταθῆ ὑψῷ⁽²⁾ ἐτέρας εἴτε μὴ⁽³⁾, τίθεται διὰ τῆς ἀνακλήσεως δριστικῶς ἔξω τοῦ κόσμου τῶν ἰσχυούσων καὶ παραγουσῶν ἔννομα ἀποτελέσματα δηλώσεων βουλῆσεως, ἡ δὲ τοιαύτη νομικὴ ἔξαφάνισις δὲν δύναται νὰ παύσῃ ὑφισταμένη, ἀν μὴ νέα ἀνακλητικὴ πρᾶξις ἥθελεν ἐπαναφέρει τὴν ἔξαφανισθεῖσαν πρᾶξιν ἐν ἴσχυι, ἔξαφανίζουσα καὶ αὕτη τὴν ἀνάκλησιν. Κατὰ τοῦτο δὲ διαστέλλεται ἡ ἀνάκλησις ἀπὸ τῆς προσωρινῆς ἀναστολῆς τῆς ἴσχυος τῆς πράξεως. Ήτις ἀναστολὴ λήγει αὐτοδικαίως ἄμα τῷ πέρατι τοῦ προσδιωρισμένου χρόνου, ἡ δὲ ἀνασταλεῖσα πρᾶξις ἐπανέρχεται ἐν ἴσχυι, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ νέα πρᾶξις, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς λόγω ἀναβλητικῆς αἰρέσεως ἡ προθεσμίας ἀπλῆς ἀναβολῆς τῆς ἐπελεύσεως τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς πράξεως, ητις ἀναβολὴ ἐπίσης λήγει αὐτοδικαίως ἄμα τῇ ἔξόδῳ τῆς αἰρέσεως ἡ τῇ λήξει τῆς προθεσμίας.

Ίδιαιτέρας ὅμως προσοχῆς ἀξιον εἶναι τὸ ζήτημα τῶν χρονικῶν ὁρίων τῆς ἴσχυος τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως. Πράγματι εἶναι ἔξι ἴσου δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἀνάκλησις δρῶσα ex nunc, ητοι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνα-

1. Σ. E. 174 (1933).

2. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, κατὰ τὸν K o r m a n n, System, σελ. 324, τὴν ἀνακληθεῖσαν πρᾶξιν διαδέχεται ἐν νομικὸν κενὸν (Vakuum). ‘Αλλ’ εἰς τὰς πλεύστας τῶν περιπτώσεων, ἡ ἐλευθέρως αὐτῇ δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι τὴν ἔξαφανισθεῖσαν πρᾶξιν διαδέχεται αὐτομάτως ἡ ἴσχυς τοῦ γενικοῦ κανόνος, τοῦ δποίου ἡ ἀνακληθεῖσα ἀπετέλει ἔξαρσειν. Οὖτως, ὀρθείσης ἀστυνομικῆς ἀδείας οἰκοδομῆς, τὸ ὑπὸ τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς δημιουργούμενον κενὸν καταλαμβάνεται αὐτομάτως παρὰ τῆς ἐλευθέρως πλέον δρώσης γενικῆς ἀπαγορεύσεως. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀνομολογεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐπὶ ἄλλῃ εἰκαστίᾳ, ἐν σ 340. Οὐχ ἡτον, ἐκ τῆς ἀνακλήσεως παρανόμως ἐκδοθείσης ἀδείας ὁ W. J e l l i n e k, Verw-R., σ 248 δὲν συνάγει θέσπισιν εἰδικῆς ἀπαγορεύσεως, διαστέλλομένης τῆς γενικῆς τοιαύτης καὶ ἐπιτεινούσης αὐτῆν. Τοιαύτη εἰδικὴ ἀπαγόρευσις δέον νὰ δηλῶται ἐν τῇ διοικητικῇ πρᾶξι δι’ ἡς ἀνακλεῖται ἡ παρανόμως δοθεῖσα ἀδεια.

κλητικῆς πράξεως, ὡς καὶ ἀνάκλησις ἐνεργοῦσα ex tunc, οἵτοι ἵσχυόντα ἀναδρομικῶς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνακαλουμένης.

⁷ Απὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰναι ἀναγκαία ἐνταῦθα ἡ θεμελιώδης διαιρεσις τῶν διοικητικῶν πράξεων εἰς κανονιστικὰς καὶ ἀτομικάς. Προκειμένου περὶ κανονιστικῶν πράξεων, εἶναι κατ⁷ ἀρχὴν ἀδύνατος ἡ ἀναδρομικὴ ἀνάκλησις αὐτῶν, κατὰ τὸ διδασκόμενον ἀξίωμα «on ne réglemente pas pour le passé» (¹). ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ διὰ νεωτέρας ὅμοίας φύσεως πράξεως κατάργησις τῆς κανονιστικῆς πράξεως δὲν δύναται, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ἐπεμβάσεως τῆς νομοθετικῆς ἔξουσίας, νὰ παρασύρῃ καὶ τ⁷ ἀποτελέσματα ἀτινα κανονικῶς παραχθησαν κατὰ τὸ παρελθόν, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐν ἵσχυί τοις τελούστης κανονιστικῆς πράξεως (²).

Προκειμένου δὲ περὶ ἀτομικῶν διοικητικῶν πράξεων, τὸ ζήτημα τῆς ἀναδρομικῆς ἡ μὴ ἀνακλήσεως αὐτῶν θέλει λυθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἀνακλήσεως νομίμων πράξεων καὶ ἀκυρώσεως παρανόμων.

α) Κατὰ κανόνα, ἡ ἀναδρομικὴ ἀνάκλησις τῶν ἐγκύρως ἐκδοθεισῶν ἀτομικῶν πράξεων δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη, ἡ δὲ ἀνάκλησις αὐτῶν, ἐφ' ὅσον τυγχάνει σύμφωνος πρὸς τὰς ὡς ἀνω ἀναπτυχθείσας περὶ ἀνακλήσεως ἀρχάς, ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς διακοπῆς τῆς νομίμως μέχρι τοῦδε ὑπαρξάσης νομικῆς καταστάσεως (³). Οὕτως ἡ ἀνάκλησις νομίμου διοικητικῆς

1. B.L. Dreste, *Les voies de recours contre les actes de puissance publique*, 1914, σ 32. 'Επίσης Conclusions Teissier ἐν Conseil d' Etat, 17 Μαΐου 1907, Le Bigot, σ 460, καὶ 14 Νοεμβρίου 1913, Lacouture.

2. 'Η ἀδυναμία ἀναδρομικῆς ἀνακλήσεως τῶν κανονιστικῶν πράξεων πλέον ἡ ἀπαξ δηλοῦται ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν ἐπεξεργασίας τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας. Δι' ἀδυναμίαν ἀναδρομικῆς ἵσχυός ἀδυνατεῖ τὸ κανονιστικὸν διάταγμα νὰ προέλθῃ εἰς ἐργμηνείαν τοῦ νόμου, ητις ἔχει ἀναδρομικὴν ἵσχυν. B.L. 'Εκθέσεις 'Επεξεργασίας Κανονιστικῶν Διατάγμάτων, 1930, σελ. 808. B.L. 'Επίσης H. Berthélémy, Διοικητικὸν Δίκαιοιον, μετάφρ. μετὰ προσαρμογῆς ὑπὸ M. Στασινούλον, τόμ. A', 1935, σ 16, κείμ. καὶ σημ. 'Η Σ. Ε. 1075 (1934) δέχεται σιωπηρῶς ἀδυναμίαν ἀναδρομικῆς ἵσχυός κανονιστικῆς ὑγειονομικῆς διατάξεως, ἐπὶ τῇ γενικῇ σκέψει ὅτι «στερεῖται, ὡς διοικητικὴ πρᾶξις, ἀναδρομικῆς ἵσχυος». 'Εμμέσως ἀποκλείεται ἡ ἀναδρομικὴ ἵσχυς τῶν ἀστυνομικῶν κανονιστικῶν διατάξεων διὰ τοῦ ἀρθρου 101 § 9 τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου τῆς 7/8 Ιουνίου 1935 «περὶ δργανισμοῦ τῆς Χωροφυλακῆς, καθ⁷ ὁ «ἡ ἵσχυς τῶν ἀστυνομικῶν κανονισμῶν ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως των, ἀν ἐν αὐτοῖς ωρηῶς δὲν δρίζηται μεταγένεται οἱ χρόνοι ἐνάρξεως τῆς ἵσχυος των».

3. J. e z, I, σ 117, 207, D e l b e z, σ 468, W. Je lli n e k, Verw-R., σ 277, Σ. E. 466 (1934): 'Επειδὴ ἡ διοίκησις δύναται μὲν κατὰ κανόνα ν' ἀνακαλῇ καὶ νομίμους

πράξεως. ἔνεκα δημιουργίας νέου λόγου δημοσίου συμφέροντος, διστις κατὰ τὸ ἀνωτέρῳ δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν, στερεῖται ἀναδρομικῆς ἐννοίας, ἰσχύει δὲ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, μὴ καταργοῦσα τὰ πρὸ αὐτῆς δίκαια (¹). 'Η οὖτως ἀνακαλουμένη πρᾶξις διαφέρει τῆς ἀκυρουμένης' ἡ πρώτη ὑπῆρξεν, ἀλλὰ παύει ὑπάρχουσα, ἐνῷ δὲ δευτέρᾳ θεωρεῖται ὡς οὐδέποτε ὑπάρξασα (²).

'Η αὐτὴ ἀρχὴ δέον νὰ θεωρηται ἰσχύουσα καὶ ἐπὶ ἀνακλήσεως πρᾶξεως ἡτις νομίμως μὲν ἔξεδόθη, ἀπώλεσεν δῆμος μεταγενεστέρως τινὰ τῶν προϋποθέσεων τῆς νομιμότητος αὐτῆς, ἔνεκα μεταβολῆς τῶν πραγματικῶν ἢ τῶν νομικῶν συνθηκῶν, ἡτις, συμφώνως πρὸς τὸ ἀνωτέρῳ, ἥθελεν ἀποτελέσει λόγον αἰροντα τὸ ἀμετάκλητον τῆς πρᾶξεως. 'Η ἔνεκα τοιούτου λόγου ἀνάκλησις τῆς πρᾶξεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοάσῃ εἰς τυπο, ἡτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἡ πρᾶξις ἔλαβε νόμιμον ὑπαρξίν, ἡν ἐτήρησε μέχρι χρόνου τινος, ἀλλ' εἰς παρατελεσθῆναι, ἡτοι ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ σημείου τῆς ἀνακλήσεως αὐτῆς. Οὐχ ἡτον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐκδιδομένην ἀνακλητικὴν πρᾶξιν χρονικὴ ἰσχὺς ἀρχομένη οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, ἀλλ' ἀνατρέχουσα μέχρι τοῦ χρονικοῦ σημείου καθ' ὃ ἐπῆλθον τὰ πραγματικὰ ἢ νομικὰ ἐκεῖνα γεγονότα ἀτινα κατέστησαν τὴν ἀνακαλουμένην ἥδη πρᾶξιν ἀντίθετον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου καὶ ἐφεξῆς οὐ μόνον ἀνακλητήν, ἀλλὰ καὶ ἀνακλητέαν. Τοιαύτη μερικὴ ἀναδρομὴ θεωρητικῶς εἶναι οὐ μόνον δυνατή, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένη ἔξ αὐτῆς τῆς βάσεως ἐπὶ τῆς διποίας στηρίζεται ἡ λόγω μεταγενεστέρας μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν ἀρσις τοῦ ἀμετακλήτου τῆς διοικητικῆς πρᾶξεως. Πρακτικῶς δῆμος; ἡ ἀρχὴ δέον νὰ ἐφαρμόζηται μετὰ περισκέψεως, ἵνα μὴ δι' αὐτῆς ἐπέλθῃ ἀδικαιολόγητος προσβολὴ κεκτημένων δικαιωμάτων, ἐκ τῆς διποίας οὐδὲν ἵσως θὰ εἴχε νὰ προσπορισθῇ ἡ ἔννοια τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως.

πρᾶξεις αὐτῆς καὶ νὰ ἐνεργῇ νέας ἀντιθέτους, δὲν ἔχει δῆμος ἔξουσίαν νὰ προσδίδῃ εἰς τὰς νέας ἰσχὺν ἀνατρέχουσαν καὶ ἀνατρέπουσαν τὰ ἐπελθόντα ἥδη νόμιμα ἀποτελέσματα». Βλ. καὶ 474 (1934). Καθ' δῆμοιν τρόπον τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἥρονήθη ν' ἀναγνωρίσῃ ἀναδρομικὴν ἰσχὺν εἰς πρᾶξιν τῆς Συγκλήτου τοῦ E. M. Πολυτεχνείου, δι' ἡς ἀνεκάλει αὐτὴ προγενεστέρα αὐτῆς πρᾶξιν περὶ ἀνογνωρίσεως ἴσοτιμας ἀλλοδαπῶν τεχνικῶν σχολῶν: Σ.Ε. 339 (1932).

1. Σ. Ε. 87 (1933): Μεταγενεστέρως προκύπτουσα ἀνάγκη στεγάσεως προσφύγων δικαιολογεῖ τὴν ἀνάκλησιν νομίμου πρᾶξεως περὶ ἔξαιρέσεως ἀπὸ τῆς ἀπαλλοτριώσεως ὠρισμένων ἀκινήτων, ἡ τοιαύτη δῆμος ἀνάκλησις θεωρεῖται ἰσχύουσα μόνον ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδόσεώς της.

2. W. Jellinek, Der fehlerhafte Staatsakt κλπ., σ 168.

‘Αλλ’ ή ἐφαρμογὴ τῆς ώς ἄνω ἀρχῆς, καθ’ ἥν ή ἀνάκλησις τῶν νομίμων πράξεως στερεῖται ἀναδρομικῆς δυνάμεως δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ ἔτι περαιτέρω. Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι πρᾶξις παράνομος, παραμείνασα ἐν Ἰσχύι ἐπὶ τοσοῦτον χρονικὸν διάστημα ὡστε οἱ ἔξι αὐτῆς ὠφελούμενοι καὶ ἐν καλῇ πίστει διατελοῦντες εὐλόγως ἀπέβλεψαν εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ τὴν ἔξι αὐτῆς ἀποδρεύσασαν κατάστασιν ώς εἰς κατάστασιν διαρκῆ καὶ σταθεράν, δὲν δύναται νομίμως^ν ἀνακληθῆ παρὰ τῆς διοικήσεως μετὰ τὴν πάροδον τοῦ εὐλόγου τούτου χρονικοῦ διαστήματος. Παρὰ ταῦτα, μεταγενεστέρα μεταβολὴ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν ἢ μεταγενεστέρως προκύψαντες λόγοι δημοσίου συμφέροντος αἰρουσι τὸ οὐτωσὶ ἐκ τῆς παρόδου τοῦ εὐλόγου χρονού δημιουργηθὲν ἀμετάκλητον τῆς πράξεως καὶ δικαιολογούσι περαιτέρω τὴν ἀνάκλησιν αὐτῆς, ὡς δικαιολογοῦσι καὶ τῆς νομίμου καὶ ἀμέσως ἀμετακλήτου καταστάσης πράξεως τὴν ἀνάκλησιν. Καθὼς δῆμως ή τῆς νομίμου πράξεως ἔνεκα μεταγενεστέρων λόγων ἀνάκλησις στερεῖται κατ’ ἀρχὴν ἀναδρομικῆς Ἰσχύος, οὕτω καὶ τῆς παρανόμου, ἀλλὰ λόγῳ πιαρόδου εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος καταστάσης ἀμετακλήτου πράξεως ή ἀνάκλησις στερεῖται Ἰσχύος ἀναδρομικῆς ἢ τούλαχιστον Ἰσχύος ἀνατρεχούσης μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀνακαλούμενης πράξεως⁽¹⁾.

β) Τῶν παρανόμων πράξεων, τῶν δποίων ἀναγνωρίζεται τὸ ἀνακλητόν, κατ’ ἐφαρμογὴν τῶν ώς ἄνω ἀρχῶν, ή ἀνάκλησις δὲν στερεῖται ἀναδρομικῆς Ἰσχύος. Ἡ ἀνάκλησις παρανόμου πράξεως παρίσταται ώς δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ώς ὑποχρέωσις τῆς διοικήσεως, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς νομίμου καταστάσεως, ήτις διεταράχθη ἐκ τῆς παρανόμου πράξεως, ή δὲ τοιαύτη ἀποκατάστασις ὀφείλει νὰ είναι πλήρης, ἐξαφανίζουσα πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀκυρωμένης παρανόμου πράξεως παραχθέντα ἀποτελέσματα. ‘Οθεν ή ἀνάκλησις τῶν παρανόμων πράξεων ἀφορᾷ κατ’ ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν διαρρεύσαντα μεταξὺ ἐκδόσεως τῆς ἀνακαλούμενης καὶ τῆς ἀνακλητικῆς πράξεως χρόνον, ἐκ δὲ τῆς παρανόμως ὑπαρξάσης νομικῆς καταστάσεως οὐδὲν ἀπομένει μετὰ τὴν νόμιμον κατὰ τ’ ἀνωτέρῳ ἀνά-

1. Ἐπίφασις μόνον ἀναδρομῆς ὑφίσταται εἰς τὰς περιπτώσεις καθ’ ἀς ἀνακαλεῖται παρὰ τοῦ ἐκδόντος ὁργάνου πρᾶξις ὑποκειμένη εἰς τὴν ἔγκρισιν ιεραρχικῶς προΐσταμένης ἢ ἐποπτευόντης ἀρχῆς; πρὶν ή αὗτη καταστῇ ἐκτελεστή. Ἡ πρᾶξις, μήπω καταστᾶσα ἐκτελεστή, οὐδέποτε εἰχε νομικάς συνέπειας, ή δὲ ἀνάκλησις αὐτῆς παρίσταται ώς ἔξι ὑπαρχῆς ἐξαφανίσασα αὐτήν. Πράγματι δῆμως ή ἀνάκλησις ἐμπατιώσε τὴν ἔναρξιν τῆς παραγωγῆς τῶν ἐννόμων ἀποτελεσμάτων τῆς πράξεως. Ἐννοεῖται διτ, μετὰ τὴν ἀνάκλησιν, ἀποκλείεται ή ἐκ μέρους τῆς ἀνωτέρας ή ἐποπτευόντης ἀρχῆς ἔγκρισις τῆς πράξεως, ἕστω καὶ διὰ τὸν μεταξὺ τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς ἀνακλητικῆς χρόνον. Βλ. Σ. Ε. 929 (1934).

κλησιν⁽¹⁾, χωρὶς ὅμως ἡ τοιαύτη ἀναδρομικὴ ἔξαφάνισις τῆς πράξεως νὰ παρασύρῃ ἀναγκαίως, ἐὰν ἔτεροι δὲν συντρέχωσι πρὸς τοῦτο λόγοι, καὶ τὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως λαβούσας ἥδη ὑπαρξιν σχέσεις καὶ ἐνεργείας. Οὗτως ἡ ἀνάκλησις ἀδείας λειτουργίας φαρμακείου δυνατὸν μὲν νὰ ἔχῃ ἀναδρομικὴν ἰσχύν, ἐὰν ἡ ἀδεία ἔξεδόθη παρανόμως, ἡ τοιαύτη ὅμως ἀναδρομὴ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἔννοιαν ἀκυρώσεως καὶ ἀπασῶν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ μέχρι τοῦδε διατηρήσαντος τὸ φαρμακεῖον. Ὁμοίως ἡ ἀλλαχοῦ νοητὴ ἀνάκλησις παρανόμου ἀναγνωρίσεως νομικῆς προσωπικότητος τὰς ἐν τῷ μεταξὺ δημιουργηθείσας νομικὰς σχέσεις τοῦ νομικοῦ προσώπου δὲν καθιστᾶ ἀκύρους⁽²⁾.

Ἡ λόσις αὐτὴ τυγχάνει σύμφωνος πρὸς τὴν βάσιν τῆς ὅλης θεωρίας περὶ ἀνακλήσεως τῶν πράξεων, ἡτις, προκειμένου περὶ πλημμελῶν πράξεων, φαίνεται ἐκπηγάζουσα ἐξ αὐτῆς τῆς θεωρίας περὶ ἀκυρώσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων διὰ παραβασιν τοῦ νόμου. Οὗτως ἡ ἀνάκλησις παρανόμου πράξεως χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς νομολογίας⁽³⁾ ὡς ἀκύρωσις τῆς πράξεως διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ, κατὰ διαστολὴν πρὸς τὴν διὰ τῆς δι-

1. Σ. E. 493 (1933): «... ἡ τοιαύτη ἔγκυρος ἀνάκλησις ὑπὸ αὐτῆς τῆς διοικήσεως τῶν ἀκύρων πράξεών της νομίμως συντελεῖται, ἐπάγεται δὲ ὡς νόμιμον ἀποτέλεσμα τὴν πιστοποίησιν τῆς ἀνυπαρξίας τῶν ἀνακαλουμένων πράξεων, ἀφ' ἧς αὗται ἔξεδόθησαν (ex tunc), κατὰ τὸ μέχρι τῆς τοιαύτης ἀνακλήσεώς των χρόνον μὴ δυναμένων νὰ προκύψωσι ἐκ τῶν ἀνακαλουμένων ἀκύρων πράξεων οἰωνδήποτε διοικητικῆς ἡ ἀστικῆς φύσεως δικαιωμάτων». Βλ. καὶ W. Jellinek, Verw.-R., σ 277. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ἐν Der fehlerhafte Staatsakt und seine Wirkungen, σ 168 καὶ 170, δέχεται διὰ ἐπὶ πάσης ἀνάκλησεως καὶ παρανόμων ἔτι πράξεων ἰσχύει τὸ γενικὸν τεκμήριον διὰ ἡ ἀνάκλησις στερεῖται ἀναδρομικῆς δυνάμεως. Τὸν κανόνα τοῦτον φαίνεται ἔγκαταλείπων ἐν Verwaltungsrecht, 1927, σ 277.

2. W. Jellinek, Verw.-R., σ 277. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲ παρανόμως τυχῶν ἀδείας ἀσκήσεως ἱστορικῶν ἐπαγγέλματος δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὰς ἑαυτοῦ ἀμοιβάς καὶ μετὰ τὴν ὄντακλησιν τῆς ἀδείας ταύτης. Πολλάκις ἡ ἀναδρομικὴ ἔξαφάνισις ἀπασῶν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀνακαλουμένης πράξεως προσκρούει εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ὡς π.χ. ἀναδρομικὴ ἀνάκλησις ἀπονομῆς ἴδιαγενείας, ἀφοῦ ἡδη αὐτὴ ἔχορισμένης πολλαπλῶς εἰς σύναψιν διαφόρων σχέσεων. Ἡ διαφύλαξις τῶν σχέσεων τούτων πολλάκις ὑπαγορεύεται καὶ ὑπὸ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης σταθερότητος τῆς ἐννόμου τάξεως. Βλ. Der fehlerhafte Staatsakt κλπ., ἔνθ' ἀνωτ. Κατ' ἔξαρτεσιν πάντως τοιοῦτοι λόγοι δὲν συνηγοροῦσιν ὑπέρ τοῦ ἐν δόλῳ τελοῦντος διοικουμένου, καθ' οὐδὲν ὑφίσταται πάντοτε ἡ ἔνστασις τοῦ δόλου. Βλ. ἀνωτ. σ 63

3. Conseil d' Etat, arrêt Gachet (περὶ οὐ ἀνωτ. σ 33 σημ.) : «εἰς τὴν διοίκησιν ἀπόκειται ν' ἀπογγέιλῃ οἰκοθεν τὴν ἀκύρωσιν τῆς πλημμελοῦς πράξεως». Delbez, σ 496, J. e. t. I, σ 204, Σ. E. 252 (1931) : «ὑποκειμένη κατ' ἀρχὴν εἰς ἀκύρωσιν, εἴτε, διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ δι' ἀνακλήσεως, εἴτε διὰ τῆς δικαστικῆς, ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας». Βλ. καὶ 572 (1931).

καστικῆς ὅδοῦ ἀκύρωσιν. Οἱ δύο οὗτοι τρόποι ἀκυρώσεως βαίνουσι παραλλήλως. Πράγματι οἱ λόγοι τῆς ἀνακλήσεως παρανόμου πράξεως ταῦτις οὖν ταὶ πρὸς τοὺς λόγους δι’ οὓς εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ ἀκύρωσις αὐτῶν κατόπιν αἰτήσεως ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, κατὰ τὸν δργανικὸν περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας νόμον 3713, ἄρθρον 46⁽¹⁾. Θὰ ἥδυνατο τις μάλιστα νὰ τονίσῃ τὸν στενὸν συσχετισμὸν τῆς ἀκυρώσεως κατόπιν ἐνδίκου αἰτήσεως πρὸς τὴν διὰ τῆς ὅδοῦ τῆς ἀνακλήσεως ἀκύρωσιν καὶ ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν προθεσμῶν, ἐντὸς τῶν ὅποιων ἔκατέρᾳ τῶν ἐνεργειῶν τούτων εἶναι ἐπιτετραμμένη. Ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς ἡμετέρας νομολογίας καθιερωθεῖσαν παρέκκλισιν ἀπὸ τῶν ἐν Γαλλίᾳ κρατούντων καὶ τὴν καθιέρωσιν τοῦ εὐλόγου χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς τοῦ ὅποιον εἶναι ἐπιτετραμμένη τῆς παρανόμου πράξεως ἡ ἀνάκλησις, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀνάκλησις παρανόμου πράξεως θεωρεῖται ἐπιτετραμμένη ἐντὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας, ἥτις τάσσεται καὶ διὰ τὴν ἐπὶ ἀκυρώσει προσβολὴν αὐτῆς, δικαιολογεῖται δ’ ἡ τοιαύτη ἀνάκλησις ὡς οἰκειοθελῆς ἀκύρωσις τῆς παρανόμου πράξεως παρὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, ἥτις ἐπέρχεται πρὸ πάσης ἐτυμηγορίας τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου. Σύμφωνος ὅμοιαν πρὸς τὴν ὅλην θεωρίαν τῆς ἀνακλήσεως παρανόμου πράξεως εἶναι καὶ ἡ ἔξιμοιώσις τῶν συνέπειῶν τῆς ἀνακλήσεως πρὸς τὰς συνεπείας τῆς ἀκυρώσεως αὐτῆς διὰ τῆς δικαστικῆς ὁδοῦ.

Οὐχ ἡτον ἡ νομολογία σημειοῖ πλέον ἡ ἀπαξ παρέκκλισιν ἀπὸ τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν.

Οὗτος ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ ἀνάκλησις παρανόμου πράξεως περὶ ἀναγνωρίσεως δημοσίου ὑπαλλήλου ὡς μερισματούχου τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου εἶναι μὲν ἐπιτετραμμένη, πλὴν ὅμως στεφεῖται ἀναδρομικῆς δυνάμεως⁽²⁾. Ἡ παρέκκλισις αὕτη δικαιολογεῖται ἐκ λόγων ἐπιεικείας πρὸς τὸν καλοπίστικας ὀφεληθέντα ὑπάλληλον, τὸν ὅποιον ἡ τυχὸν μετ’ ἀναδρομικῆς

1. Καὶ δόπον ὁ νόμος δὲν ἀπαριθμεῖ πλήρως τοὺς λόγους ἀκυρώσεως διὰ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ τῆς ἀνακλήσεως, ὡς λόγοι τοιαύτης ἀκυρώσεως δέον νὰ θεωρῶνται ἀπαντεῖς οἱ θεσπιζόμενοι ὡς λόγοι ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Οὗτω, καίτοι τὸ ἄρθρον 37 τοῦ κώδικος τῆς περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων Νομοθεσίας δὲν περιλαμβάνει τὴν κατάχρησιν ἔξουσίας μεταξὺ τῶν λόγων δι’ οὓς ὁ Νομάρχης ἀκυροῖ τὰς πράξεις τῶν αἰτετῶν δργάνων τῆς αὐτοδιοικήσεως, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἐδέχθη ὅτι καὶ ἡ κατάχρησις δέον νὰ νοῆται περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν λόγων τούτων: Σ.Ε. 21, 122, 195, 684 (1930).

2. Σ. Ε. 85 (1933). Ἡ ἀπόφασις ὅμως οητῶς διατηρεῖ τὴν δυνατότητα τῆς διὰ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων ἐνασκήσεως τῆς ἀξιώσεως πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν κατεβληθέντων παρανόμων μερισμάτων «ἐφ» ὅσον ἥθελον συντρέχει οἱ νόμιμοι δροι. Ἀποκλείει ἐν τούτοις τὴν διοικητικὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐπιστροφῆς ταῦτης.

δυνάμεως ἀπαγγελλομένη ἀνάκλησις τῆς παρανόμου πράξεως, ἐξ ἣς περιουσιακῶς ὁφελήθη, ἥθελεν ὑποχρεώσει εἰς ἐπιστροφὴν τῶν συνεπείᾳ ταύτης ἀποληφθέντων περιουσιακῶν στοιχείων. Ἡ αὐτὴ λύσις ἔδόθη καὶ ἐπὶ διορθώσεως παρανόμου καθορισμοῦ τοῦ ποσοῦ τῆς συντάξεως. Ἡ διόρθωσις ἐθεωρήθη ἰσχυρὰ ἐφεξῆς, ἀνίσχυρος ὅμως ἵνα ἀνατρέψῃ τὰ ἦδη συντελεσθέντα περιουσιακὰ ἀποτελέσματα⁽¹⁾.

Εἰς λόγους σεβασμοῦ τῆς δημιουργηθέσης ἦδη ἐν τῷ παρελθόντι καταστάσεως καὶ διαφυλάξεως τῶν συναφθεισῶν ἦδη ἐπὶ τῇ βάσει παρανόμου διοικητικῆς πράξεως σχέσεων στηρίζεται καὶ ἡ ἐν ἑτέρᾳ ἀποφάσει τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἐπιχειρουμένη διστολὴ μεταξὺ τῶν εἰς τὸ μέλλον καὶ εἰς τὸ παρελθόν ἀναγομένων συνεπειῶν τῆς ἀνακλήσεως πράξεως παρανόμου. Οὕτως ἐθεωρήθη ὡς ἐπιτετραμμένη ἡ μετὰ πάροδον διετίας ἀνάκλησις πράξεως τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος εἶχεν ἐγκρίνει ἀπόφασιν γενικῆς συνελεύσεως ἀνωνύμου ἐταιρίας, ληφθεῖσαν ἀνευ τῆς ὑπάρχεως τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένης ἀπαρτίας. Ἡ τοιαύτη ἔγκρισις ὑπῆρξε παράνομος, ἡ δὲ ἀνάκλησις αὐτῆς ἐτύγχανε νόμιμος. Ἡ νομολογία ὅμως περιορίζει τὰς συνεπείας τῆς νομίμου ταύτης ἀνακλητικῆς πράξεως, δεχομένη ὅτι ἡ ἀποκαθισταμένη διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακλήσεως νομιμότης εἰς τὰς ἐταιρικὰς σχέσεις θέλει ἰσχύει μόνον διὰ τὸν ἐφεξῆς χρόνον. Ὡς πρὸς τὴν εἰς τὸ παρελθόν ἰσχὺν τῆς ἀνακλήσεως καὶ τὴν εἰς ταύτην ὑπαγωγὴν τῶν κατὰ τὸ παρελθόν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς παρανόμου ἐγκριτικῆς πράξεως προκυψασῶν σχέσεων, ἡ ἀπόφασις παρατέμπει τὴν ἐπίλυσιν αὐτῶν εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου⁽²⁾.

Αἱ συνεπείᾳ ἀνακλήσεως διοικητικῶν πράξεων δημιουργούμεναι περιπτώσεις ἀξιώσεων πρὸς ἀποζημιώσιν διέπονται παρ’ ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εἰς τὰς ὁποίας ἔξακολουθεῖ ὑπαγομένη παρ’ ἡμῖν ἡ εὐθύνη τῆς πολιτείας ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἀνήκουσι δ’ εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ἀσκούντων παρ’ ἡμῖν τὴν διοικητικὴν δικαιοσύνην ἐπὶ τῶν κατ’ οὓσιαν διοικητικῶν διαφορῶν.

Τέλος, διαδικαστικὴ συνέπεια τῆς ἀνακλήσεως τῆς πράξεως εἴναι ὅτι ἡ τυχὸν κατὰ τῆς ἀνακαλουμένης ἀσκηθεῖσα αἵτησις ἀκυρώσεως ἀποβαίνει

1. Σ.Ε. 1016 (1935). Ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ σιωπηρῶς ἐθεωρήθη ὁρθῶς ἔχουσα ἡ ἀνάκλησις, ἢν οἰκοθεν ἡ διοίκησις εἶχε στερήσει ἀναδρομικῆς δυνάμεως.

2. Σ.Ε. 176 (1934): «ἐὰν δ’ ἐν τῷ μεταξύ, ἐκ τῶν δυνάμει τῆς ἀνακληθείσης πράξεως συνταχθέντων ἴσολογισμῶν προέκυψαν ἔννομοι σχέσεις τῶν μετόχων ἡ τρίτων καλῇ τῇ πίστει λαβόντων μερίσματα κλπ., τ’ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων τούτων θέλουσι κριθῆ ἀρμοδίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου».

ἀνευ ἀντικειμένου καὶ ἡ ἐπ⁷ αὐτῆς δίκη θεωρεῖται καταργητέα. ⁸ Εὰν δὲ ἡ ἀνάκλησις τῆς προσβαλλομένης πράξεως ἐγένετο μετά τὴν ἀσκησιν τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως, ἡ καταργουμένη δίκη θεωρεῖται ὡς ἀνευ ὑπαιτιότητος τοῦ αἰτοῦντος ἐγερθεῖσα, διὸ καὶ τὸ δημόσιον καταδικᾶζεται εἰς τὰ ἔξιδα τῆς δίκης, ἐπιστρέφεται δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος κατατεθὲν παράβολον (¹). Οὐχ ἡττον τὸ ἐν Γαλλίᾳ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας προβαίνει εἰς τὴν ἀκύρωσιν καὶ πράξεων τὰς δποίας ἥδη ἔχει οἶκοθεν ἀνακαλέσει ἡ διοίκησις, δομάμενον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι δὲπὶ αἰτήσει ἀκυρώσεως ἔλεγχος σκοπεῖ καὶ τὴν νομικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς διοίκησεως (²). Ἐπὶ πλέον, δοάκις ἡ ἀνάκλησις ἐπέρχεται διὰ μόνον τὸν ἐφεξῆς χρόνον, στερούμενη ἀναδρομικῆς ἰσχύος, ἡ αἰτήσις ἀκυρώσεως κατὰ τῆς οὗτωσι ἀνακληθείσης πράξεως δὲν στερεῖται ἀντικειμένου, διότι ἡ ἀνακληθεῖσα, διατηροῦσα τὴν ἔαυτῆς ἰσχὺν διὰ τὸ παρελθόν, εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔρεισμα διὰ τὴν παραγωγὴν ἀλλων διοικητικῶν πράξεων (³).

Ἐν συμπεράσματι, εἶναι ἄξιον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ἀνωτέρῳ ἀναπτυχθὲν σύστημα ἐλέγχου τῆς ἀνακλήσεως τῶν διοικητικῶν πράξεων ἐπιτυγχάνει δύο τινα: ἀφ⁹ ἐνὸς ἀποφεύγει νὰ περικλείσῃ τὴν διοίκησιν ἐντὸς δυσκαμπτων προθεσμιῶν, αἱ δποίαι θὰ παρεῖχον εἰς τοὺς διοικουμένους δτὲ μὲν διαγωτέραν, δτὲ δὲ περισσοτέραν τοῦ δέοντος προστασίαν, ἀφ¹⁰ ἐτέρου δὲ διαφυλάσσει ὑπὲρ τοῦ δικαστοῦ τῆς νομιμότητος λογικὴν ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἑκάστοτε συγκεκριμένην ἐφαρμογὴν τῶν τεθέντων κανόνων. ¹¹ Ήδη τὸ ζήτημα τοῦ νομίμου τῆς ἀνακλήσεως τῶν παρανόμων πράξεων τῆς διοίκησεως ἔχει μετατεθῆ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς πραγματικῆς ἐκτιμήσεως, δὲ καθορισμὸς τοῦ σαφοῦς κριτηρίου τῆς νομιμότητος τῆς ἀνακλήσεως ἔχει κατ¹² οὖσίαν ἀναβληθῆ. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν τὸ σύστημα τοῦτο δίδει τὴν εἰκόνα καταστάσεως μεταβατικῆς. περιεχούσης ἐν ἔαυτῇ τὴν ὑπόσχεσιν καθορισμοῦ σαφεστέρου κριτηρίου, δπερ ὁ ἀνακύψῃ ἐκ τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως. Πάντως, τὸ ἰσχῦν τοῦ σύστημα εἶναι μᾶλλον εὐπροσάρμοστον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις θέματος λεπτοῦ καὶ πολυπλόκου, προλαμβάνει δὲ εὐστοχώτερον ἢ δσον θὰ τὸ κατώρθωνεν ἡ ἐπιβολὴ ἀώρων καὶ αὐστηρῶν κανόνων, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν δέσμευσιν τῆς διοίκησεως ἔναντι τῶν παρανόμως δημιουργουμένων καταστάσεων καὶ τὴν παράλογον αὐτῆς ἐλευθερίαν ἔναντι τῶν καταστάσεων τούτων.

1. Σ. E. 585, 748 (1930), 455 (1931), 145, 176, 451, 702, 829 (1933), 282, 328, 574, 802, 1003 (1934).

2. A p p l e t o n , Traité de contentieux administratif, σ 547.

3. Σ. E. 572 (1931).

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Οι ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὰς σελίδας

- Αγροτικὸς νόμος 10, 18, 44, 54, 55.
- Άδεια ἀπουσίας 15, 44.
- Άδεια ἐκπαιδευτικὴ 87, σημ., 55.
- Άδεια ἐκχερσώσεως 56.
- Άδεια οἰκοδομῆς 42, 53.
- Άθέτησις ὑποχρεώσεων 72.
- Αἴγιαλοῦ χρῆσις 42, 46.
- Αἱρέσεις 15, 46, 72.
- Αἴτιολογία διοικητικῶν πράξεων 8, 39, 59, 96, 103.
- Ακύρωσις πράξεων ὑπὸ Συμβουλίου Ἐπικρατείας 20.
- Actus contrarius 35, 88.
- Αμέλεια τοῦ διοικουμένου 64.
- Αμετάλητος ἐκ νόμου πρᾶξις 10.
- Αναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις 40, 50, 55, 63, 77, 96.
- Αναγνωριστικὰ πράξεις 25.
- Αναδάσωσις 11.
- Αναδημοσίευσις 16.
- Αναδιορισμὸς 19.
- Αναδρομικὰ πράξεις 18, 53, 102.
- Αναδρομικὸς νόμος 83.
- Ανάκλησις ἀνακλήσεως 90.
- Αναλογισμὸς ἀποζημιώσεων κατ' ἐφαρμογὴν σχεδίων πόλεων 10.
- Αναστολὴ ἐκτελέσεως 17.
- Ανταχλαστικὰ δικαιώματα 37.
- Ανωνύμου ἔταιροις ἔγκρισις 50.
- Ανωτ. Ὅγειον. Ἐπιτροπὴ Στρατοῦ 11.
- Αξιωματικὸί 11.
- Απατηλοὶ ἐνέργειαι τοῦ διοικουμένου 63.
- Αποζημιώσεις 75.
- Αποδοχὴ διοικητικῆς πράξεως 19.
- Απόκρουσις διορισμοῦ 71, 77.
- Απόλυτοις ὑπαλλήλου 18.
- Αποχὴ ἀπὸ χρήσεως διοικητικῆς πράξεως 55, 70.
- Αρμοδιότης πρὸς ἀνάκλησιν 92.
- Αρνησις ἀνακλήσεως 60.
- Αρχὴ ἐκτελέσεως τῆς διοικητικῆς πράξεως 52.
- Αστυνομικαὶ ἄδειαι 41, 53 σημ..

- 'Αστυνομικὸν κράτος 7.
 'Αστυνομίας πόλεων ὑπάλληλοι 17 σημ.
 'Αστυνομικαὶ ποιναὶ 40 σημ.
 'Ατομικὴ πρᾶξις 34.
 Γαιῶν ἔθνικῶν παραχώρησις 65.
 Γραφικὰ λάθη ἐν διοικητικῇ πρᾶξει 15.
 Δασκαλὸς Κῶδις 11, 62.
 Δεδικασμένον ἔξι ἀποφάσεως Συμβουλίου Ἐπικρατείας 48.
 Δεδικασμένον ἔκ διοικητικῶν πράξεων 21 κ. ἐπ., 29 κ. ἐπ.
 Δημοπρασία 51.
 Δημοσία κτῆσις 47.
 Δημοσίευσις πράξεων 14, 39, 49, 61.
 Δημόσιον συμφέρον 73.
 Δισκριτικὴ ἔξουσίν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν 7, 44.
 Διασάφησις διοικητικῶν πράξεων 15.
 Διόρθωσις διοικητικῶν πράξεων 15.
 Δικερεῖς διοικητικαὶ πρᾶξεις 42.
 Διοικητικὴ τεχνικὴ 91.
 Διορισμὸς ὑπαλλήλου 18, 39, 42, 46, 49, 66, 79.
 Δόλος τοῦ διοικουμένου 65.
 *Ἐγκρισις πράξεων 47.
 *Ἐγκύλιοι 36, 43.
 *Ἐθνικῶν γαιῶν παραχώρησις 65.
 *Ἐκπαιδευτικαὶ ἀδειαὶ 55, 87 σημ.
 *Ἐκτέλεσις πράξεων 17, 42 σημ., 52.
 *Ἐλεγχος ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας 95 κ. ἐπ.
 *Ἐνστασις τοῦ δόλου 63.
 *Ἐξουσιοδότησις νόμοθετικὴ 35.
 *Ἐπαχθεῖς πρᾶξεις 39.
 *Ἐπιτροπὴ ἀπαλλοτριώσεων 10, 17 σημ..
 *Ἐπιτροπαὶ διοικητικαὶ 53.
 *Ἐπιφύλαξις ἀνακλήσεως 15, 44, 72.
 *Ἐποπτεία διοικητικὴ 47, 50 σημ..
 *Ἐργολάβοι δημοσίων ἔργων 18.
 *Ἐργοστάσια 16, 40.
 *Ἐρμηνεία 15, 17.
 *Ἐσωτερικαὶ ἐνέργειαι 14, 43.
 *Ἐτοιμόρροπος οἰκοδομὴ 15.
 Εὔλογον χρονικὸν διάστημα 56.
 Εὐμενεῖς πρᾶξεις 39.
 Εὐρεσιτεχνία 42.
 Θύματα πολέμου 47, 54.
 *Ιθαγενεῖς ἀπονομὴ καὶ ἀφαίρεσις 42, 50, 78.
 *Ιεραρχικὸς ἔλεγχος 13 σημ., 93.
 *Ιεραρχικὴ προσφυγὴ 19.
 Κακὴ χρῆσις δισκριτικῆς ἔξουσίας 11, 96.
 Καλὴ πίστις τοῦ διοικουμένου 63, 82.
 Κανονιστικαὶ πρᾶξεις 35, 88.

- Κατάστασις ὑπαλλήλων 36.
 Κατάχρησις ἔξουσίας 78, 96.
 Καταχρηστικὴ ἀνάκλησις 14 σημ.
 Κεκτημένα δικαιώματα 31, 77 κ. ἐπ.
 Κλινικαὶ 81.
 Κοινοποίησις πράξεων 14, 16, 39, 49, 52, 56, 61.
 Κοινόχρηστοι χῶροι 38, 46.
 Κοινοτικὸν Συμβούλιον 52, 55.
 Λογιστικὰ λάθη ἐν διοικητικῇ πράξει 15.
 Λειτουργίαι πολιτειακαὶ 36 σημ.
 Ματαίωσις διοικητικῆς πράξεως 13, 50.
 Μεταβολὴ πραγματικῶν συνθηκῶν 75.
 Μεταγενέστερος νόμος 82, 89.
 Μεταρρύθμισις πράξεως 13.
 Μονιμοποίησις ὑπαλλήλου 81.
 Μονιμότης ὑπαλλήλου 18.
 Μονομερεῖς διοικητικαὶ πράξεις 42.
 Νομαρχῶν πράξεις 10, 55.
 Νομοθετικὴ ἔξουσία 36.
 Νομικῆς προσωπικότητος ἀπονομὴ 50.
 Ὁδηγίαι 43.
 Ὅδοι 38, 46.
 Ὅροι ἐν διοικητικῇ πράξει 72.
 Παράλειψις ὅφειλομένης ἐνεργείας 20, 47.
 Παράλειψις τύπου 84.
 Παράσημα 50.
 Παῦσις ισχύος τῆς διοικητικῆς πράξεως 14.
 Περίπτερα θυμάτων πολέμου 47.
 Πλάνη περὶ τὰ πράγματα 58.
 Πλατείαι 38, 46.
 Πλημμελεῖς πράξεις 58.
 Πολιτεία δικαίου 7.
 Πολιτογράφησις 50.
 Πραγματοπαγεῖς πράξεις 14.
 Πράξεις—ὅροι 49.
 Προσαγωγαὶ ὑπαλλήλων 62, 66.
 Προθεσμία αἰτήσεως ἀκυρώσεως 16.
 Προθεσμία ἐν διοικητικῇ πράξει 15, 46.
 Προμήθειαι 11, 54.
 Προσφύγων ἀποκατάστασις 44, 74.
 Προσωποπαγεῖς πράξεις 14.
 Προσωριναὶ πράξεις 44.
 Προϋποθέσεων ἔλλειψις 78.
 Πρωτόκολλον διαχωρισμοῦ κατ' ἀγροτικὸν νόμον 44.
 Πταινόμα τοῦ διοικουμένου 64.
 Πτυχία ἐργολάβων δημοσίων ἔργων 18.
 Σιωπηρὰ ἀνάκλησις 86.
 Σκοπιμότης 76, 80.

- Ρητή ἀνάλησις 85.
 Σχοπός ἀνακλήσεως 96.
 Συναίνεσις διοικουμένου 70.
 Σύνθετος διοικητική ἐνέργεια 51.
 Συμπλήρωσις διοικητικῶν πράξεων 16.
 Συνεργασία διοικουμένου 42.
 Συντάγματος ἀρθρον 114: 18.
 Συντάξεως ἀπονομὴ 50.
 Συμβάσεις διοικητικαὶ 42, 50.
 Συμβολαιογράφου διορισμὸς 65.
 Συμβούλιον Ἐπιχειρείας 48, 95 κ. ἐπ.
 Συστατικαὶ πράξεις 25.
 Σχέδια πόλεων 10, 38, 65.
 Σχολικὰ πτυχία 65.
 Τύπος ἀνακλήσεως 87.
 Ὑπέρθεσις ἀρμοδιότητος 57.
 Ὑποχρεώσεις συμφυεῖς πρὸς τὴν πρᾶξιν 72.
 Ὑποχρεωτικαὶ πράξεις 47.
 Φάρμακα ἐπικίνδυνα 74.
 Φαρμακείων ἴδρυσις, λειτουργία 11, 42, 54 62.
 Φόροι 36 σημ.
 Χαριστικαὶ πράξεις 44.
 Χρῆσις πράξεως 53.
 Ψευδεῖς δηλώσεις τοῦ διοικουμένου 63.

